

ZIORDITIK UZTARROZERAINO

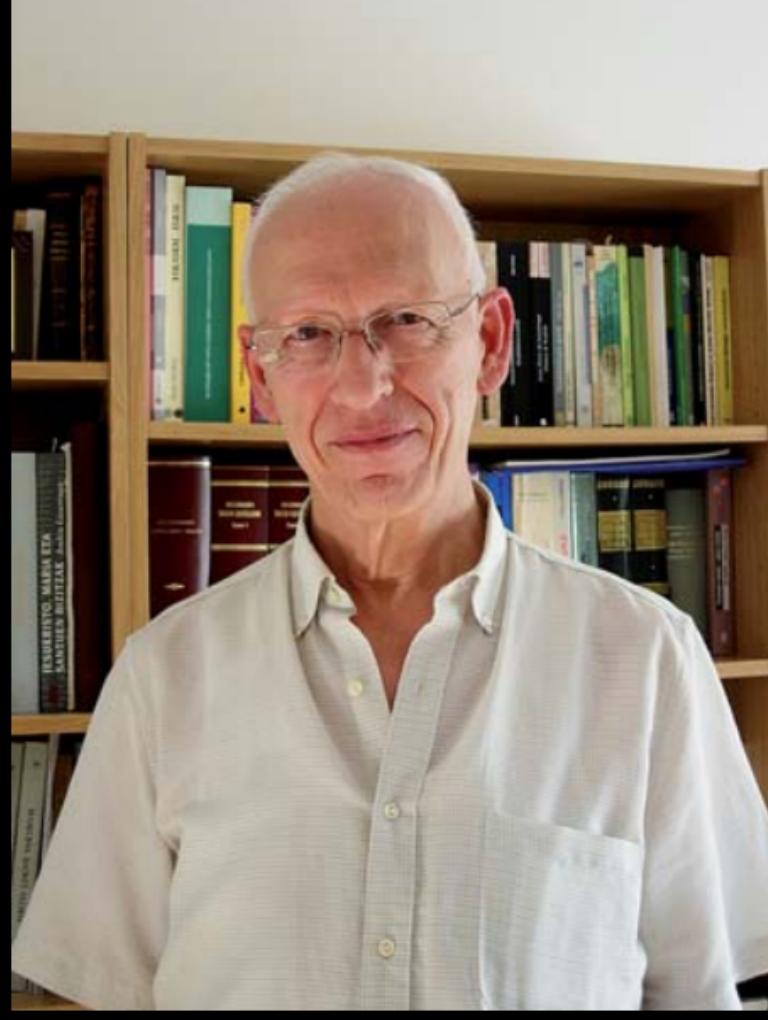
Nafarroan, euskararen hegoaldeko mugetan barrena, 1983an

Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa oinarri

II. ATALA
INKESTAREN BIGARREN ZATIA

Koldo Artola

KOLDO ARTOLA

Donostian, 1938an jaioa
Aranzadiko Etnografi Saileko Kidea
Euskaltzaindiko Ohorezko Kidea

Argitaraturiko lanak:

1975: *Erronkariko uskararen azken hatsak... eino're!* – FLV 25.

1980: *Erronkariko uskararen azken hatsak... oraino're!* – FLV 34.

1985: *Ezkabarteko euskara, Iruñeko udal dermioaren ondokoa, Celedonia Zenoz andrearen ahotan* (Aingeru Irigaray-ri omenaldiko liburuan) – Eusko Ikaskuntza.

1990: *Euskararen muga 1980. urtean* (Josu Tellabiderekin batera) – FLV 56.

1991-2000: *Fidela Bernat anderea, euskal hiztun erronkariarra (I eta II)* – FLV 58 eta 85.

1992: *Hegoaldeko goi-nafarreraren azentua dela-eta (hurbiltze-saiakera)* – FLV 60.

2001: *Olaizko euskal eskuizkribuak* – FLV 88.

2002-2006: *Zaraitzuera aztertzeko ekarpen berriak* – FLV 91-99 eta 102.

2002-2007 eta 2010-2012: *Artzibarko aldaera deitu izanaren inguruau* – FLV 103-104 eta 112-114.

2008: *Milafranga: duzüük adizki bibxiaren iraupena eta izan = ukantxigaitzean* (Jean Haritschelhar-i omenaldiko liburuan) – Iker 21, Euskaltzaindia.

2012: *Euskararen azpibarrietateak, Pedro de Yrizarren ekarpen berria* – Egan 1/2.

Talde-lanean:

1983-1990: *Euskal Herriko Atlas Etnolinguistikoa (I) eta (II)* – Aranzadiko Etnografi Mintegia.

Azala:

Antonia Anaut andere euskalduna Idoia Artola haurrarekin, 1974ko *Idoien Festa* hastear zela, Izaban.

munibe

SUPLEMENTO - GEHIGARRIA 34

ZIORDITIK UZTARROZERAINO

Nafarroan, euskararen hegoaldeko mugetan barrena,
1983an

1983 eta 1990ean argitara emaniko
Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa (EAEL) oinarri,
Marcel Cohenen inkestaren arabera

II. ATALA
INKESTAREN BIGARREN ZATIA

Koldo Artola

Gomendatutako katalogo fitxa:

ARTOLA KORTAJARENA, Koldo

Ziorditik Uztarrozeraino: Nafarroan, euskararen hegoaldeko mugetan barrena, 1983an / Koldo Artola; [Lanaren irakurketa eta zuzenketa: Xabier Artola Malangre; Entzunezkoen moldaketa: Eunate Artola Malangre; Aholkularitza etnografikoa: Fermin Leizaola Calvo]. – Donostia: Aranzadi Zientzia Elkartea, 2014.

Edukia: 1. libk.: Inkestaren lehen zatia. – 295 or. -- 2. libk.: Inkestaren bigarren zatia. – or. 296-523. -- 3. libk.: Entzungaiak: 128 or.: ir. kol. + CD + map. tol. – (Munibe. Suplemento, ISSN 1698-3807; 34).

L.G. SS 1419-2014. ISBN 978-84-941323-9-1(O.C.)

Atarian: 1983 eta 1990ean argitara emaniko Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa (EAL) oinarri, Marcel Coheren inkestaren arabera.

1. Euskara – Nafarroa – XX. mendea

C.D.U. 811.361(460.16)"19"

○

Munibe zientzia aldizkaria 1949.urtean hasi zen argitaratzen. 1984. urteaz geroztik, bi sailetan banatuta dago. Bata, Munibe Antropologia-Arkeologia, 1132-2217 ISSN-duna; eta bestea, Munibe Natur Zientziak, 0214-7688 ISSN-duna. Biek hainbat Eranskin dituzte osagarri modura.

Zuzendu gutunak helbide honetara:

SOCIEDAD DE CIENCIAS ARANZADI ZIENTZIA ELKARTEA

Zorroagaina 11 · 20014 Donostia

Tel. 943 466142 · Fax 943 455811

e-mail: idazkaritza@aranzadi.eus · www.aranzadi.eus

Lanaren irakurketa eta zuzenketa: Xabier Artola Malangre.
Entzunezkoen moldaketa: Eunate Artola Malangre.
Aholkularitza etnografikoa: Fermin Leizaola Calvo.

Maketazioa: TamTam S.L.

Inprimatzen du: Gráficas Lizarrá, S.L.

Audio CD-en prestazaleak: Sarbide S.A.

Testuak eta entzunezkoak, dela osorik dela zatika, edozein eratan kopiatzea debekaturik dago,
horretarako baimenik gabe.

ISBN 978-84-941323-9-1(O.C.)

ISBN 978-84-943123-1-1 (2. libk.)

L.G. 1419-2014

Antolatzaile Nagusia:

Ondoko herri eta udalek lagundu dute: Ziordia, Altsasu, Bakaiku, Dorrao, Etxarri-Aranatz, Arbizu, Uharte-Arakil, Murgindueta, Ihabar, Madotz, Egirreta, Urritzola, Larunbe, Beorburu, Usi, Ziaurritz, Anotz, Olatz, Ilurdotz, Inbuluzketa, Urniza, Aurizberri, Espotz, Arrieta, Azparren, Garralda, Aria, Hiriberri-Aezkoa, Garaioa, Abaurregaina, Eaurta, Ezkaroze, Otsagi, Uztarroze.

Laguntzailea: BERRIA egunkaria

A   U   R   K   I   B   I   D   E   A

**ZIORDITIK UZTARROZERAINO
NAFARROAN, EUSKARAREN HEGOALDEKO MUGETAN BARRENA, 1983AN**

I. ATALA: INKESTAREN LEHEN ZATIA

	ORRIAK
HITZAURREA	6
AITZINSOLASA	8
AURKEZPENA.....	10
BIBLIOGRAFIA	22
RESUMEN / RESUME / SUMMARY	23
HITZEN ZERRENDA ALFABETIKOA, GAZTELANIAZ	24
HITZEN ZERRENDA ALFABETIKOA, FRANTSEZEZ	26
HITZEN ZERRENDA ALFABETIKOA, INGELEZEZ	29
GALDERAK (1tik-277ra)	35-295

II. ATALA: INKESTAREN BIGARREN ZATIA

	ORRIAK
GALDERAK (278tik-569ra)	296-521

III. ATALA: ENTZUNGAIAK (Hainbat eratako hizketaldiak, CD batek lagundurik)

	ORRIAK
ZIORDITIK UZTARROZERAINO (ETNOTESTRUAK ETA BESTE)	6-128

Jarraian, eskuin aldeko orriean,
galderei emaniko erantzunak
agertuko dira eta ezker aldekoetan,
berriz, haiei buruzko ohar, gehigarri
eta zehaztasunak.

278 GALDERA

1. Ziordia: ók [zerriok] eztukái ezpáina aúsirik esan zuen berriemaileak irri-ixtorio labur-labur bati bukaera emateko, tratante bat Ez-paináusi izengoitziz ezagutua zela esan ondoren, ezpainean agertzen zuen urradura zela-eta.
2. Altsasu: FGk ezpáña eman zuen eta TGk ezpáña.
3. Bakaiku: IAk emaniko ezpéiya bitxi xamarra iruditu zitzaignez, lehengusu PArig egin genion galdera eta honek èzpeiná erantzun.
19. Ithurdotz: ezpán aundíe esan zuen halaber informatzaileak.
23. Espotz: ezpañándia... el que tiene los labios grandes gaineratu zuen berriemaileak.

279 GALDERA

2. Altsasua: FGk lépuä eta JMek lépua, lépo. Honek, gainera, sóina 'el hombro' gaineratu zuen (ikus halaber 10. galdera).
16. Ziaurritz: lèpazuré (sic) 'la nuca'.
18. Olaitz: anókie hitza zer den galdetu genuelarik, lépoa, lépoa lúz, largo... izan zen erantzuna.
22. Aurizberri: lepopoko ustaia = clavícula, berriemailearen arabera.
25. Azparren: txintxúrri 'garganta' eta kontraxintxúrri 'tráquea', ABren arabera.
28. Hiriberri-Aezkoa: anokia, cuello (de una ropa) idatzi zuen galdegileak.
32. Esparta: Eta tzintzúrria 'la garganta'. Lsek, aspaldiko informatzaileak emaniko lépoa hitzarekin ados agerturik ere, zera gaineratu zuen: garándo... el pescuezo que llevamos aquí atrás.

280 GALDERA

2. Altsasua: Erantzuna JMena da.
9. Ihabar: Erantzunak MHk emanikoak dira: pétxoa eta búlarrák* 'los pechos'.
19. Ithurdotz: kolko 'seno, regazo' ere bildu genuen: maztékiek altzátzen dítue dírue kólkuan, non altzatzen 'ezkutatzen' izatera datorren.
24. Arrieta: bularrak galduak, mal del pecho esan zuen orobat informatzaileak.
26. Garralda: bizkarrezurra, bizkarrezur moduko hitza ere eman zuen, bide batez, berriemaileak.
35. Uztarroe: búdar bat badiár ánitz kárgatuk, búdarra diár ánitz kárgatu(k)... tengo el pecho muy cargado esan zuen berriemaileak guk bultzaturik, lehenik pétxoa emanik bazegoen ere.

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: kolkuia, kolko / Lizarraga: petxua / Irañeta: petxoa / Alli: petxue / Gartzaron: bularra / Autza: bulerra / Ziganda: petxua / Eugi: bularra / Mezkiritz: bularra / Auritz: bularra / Iraberri-Artzibar: bularra.

Inbuluzketako Palacio etxea; bertako zen berriemailea - KA2012

- Nº 278 LABIO - LÈVRE - LIP**
Nº 279 CUELLO - COU - NECK
Nº 280 PECHO - POITRINE - CHEST

1. Ziordia	ezpáina, ezpain	lépua, lépo	pétxua
2. Altsasu	ezpáña. ezpáina	lépuä. lépua	pétxoá
3. Bakaiku	ezpéiya. èzpeiná	lépuá	pétxoá; búlarra
4. Dorrao	ezpéña	lepuá	pétxua
5. Etxarri-Aranatz	ezpäñe, ezpäñ	lépuä	pétxue; búlarra
6. Arbizu	ezpéña	lépuä	pétxuä; bulárra
7. Uharte-Arakil	ézpeñé	lepuá	pétxuá
8. Murgindueta	ézpañé	lèpoá	pétxoá
9. Ihabar	ezpéñe, ezpéin bat	lépoá	pétxoá; búlarrák*
10. Madotz	ézpañé	lépoá	pétxoá
11. Egiarreta	ezpañe	lepoa	petxoá
12. Urritzola	ezpáñe. ezpáña	lépoa	pétxoá
13. Larunbe	ezpáñe	lépua	pétxoá
14. Beorburu	ezpáñe	lépöa, lépo	pétxoa. pétxua
15. Usi	ezpáñe	lépoa. lépua	pétxoá; bulérra
16. Ziaurritz	ezpáñe	lépoa	pétxoá; bulárra
17. Anotz	ezpáñe	lépoa. lépöa. lépua	pétxöa; bulérra
18. Olaitz	ezpáñe	lépoa; anókie	
19. Ilurdotz	ezpáña, ezpáin	lépua	pétzoa
20. Inbuluzketa	ezpáña	lépoa	bulérra
21. Urniza	ezpáña	lépöa	pétxoá; bulárra
22. Aurizberri	ezpaña	lepoa	bularra
23. Espotz	ezpáña	lépua	
24. Arrieta	ezpáña, ezpáin	lépoa. lépöa	bulárra
25. Azparren	aizpáin*?	lépöa	bulárra
26. Garralda	ezpeina, ezpein	lepoa, lepo	bularra, bular
27. Aria	ezpeina	lepoa	bularra
28. Hiriberri-Aezkoa	ezpeina	lepoa	bularra
29. Garaioa	ezpáina	lepöa	bulárra
30. Abaurregaina	ezpeina, ezpein	lepoa, lepo	bularra, bular
31. Eaurta	ezpáña	lépua	búlar
32. Espartza	ezpáña, ezpáin	lépoa	bulárra
33. Ezkaroze	ezpáña	lépua	bulárra. bùlarrá
34. Otsagi	ezpáina, ezpain	lepöa, lepo	bularra, bular
35. Uztarroze	ezpáina	lepoa. lépöa	búdarra, búdar

281 GALDERA

Lan honetako 329. galderan 'da de mamar, ha dado de mamar' agertuko da.

9. Ihabar: *títie mán dio áurrei* esan zuen Alek; MHk *títie*.

18. Olaitz: *titimotx, el aparejo de abajo* gaineratu zuen erantzuleak, zehaztasunik eman gabe ordea.

282. GALDERA

2. Altsasu: FGk, lagunduta, eta JMek erantzun bera eman zuten.

9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.

29. Garaioa: Berriemaileak honela bereizi zuen: *la mama = érroa, eta el pezón = titia*.

283. GALDERA

1. Ziordia: Zutabeko erantzun kaxkarra ikusita, Olaztin errepikatu genuen galdera eta *ukálonduá* bildu. Gainera, eta bide batez, éskuturrá 'la muñeca' ere eman ziguten.

2. Altsasu: Erantzuna JMen da.

6. Arbizu: *kóxkorra* ere bai, *béso-kóxkorra-rekin* batera.

7. Uharre-Arakil: *ikúlondoa fijo diét* esan zuen MAek. Azken orrazketa egitean, baina, *okólondoa* eman zigun JMUEk.

9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.

22. Aurizberri: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *ukondoa urbil eta apaik ezin eman...* se decía cuando se tenía una cosa al alcance de la mano y no se podía conseguir.

29. Garaioa: Berriemaileak emanikoak 'codo' horri baino gehiago 'muñeca' hitzari erantzuten diola iruditzen zaigu.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *ukolondua, ukolondo / Lizarraga: okolondoa / Irañeta: ukolondoa / Alli: ukalondoa / Gartzaron: ukalondoa / Autza: okondua / Zingarda: okondua / Eugi: okondua / Mezkiritz: ukondoa / Auritz: ukondoa.*

Urnizako eliza, Erroibarko hegoaldean - KA2012

Nº 281 MAMA - MAMELLE - BREAST**Nº 282 PEZÓN - MAMELON - NIPPLE****Nº 283 CODO - COUDE - ELBOW**

1. Ziordia	títia	titimuturra	kódua?
2. Altsasu	titía	titímuturrá	ikúlondoá
3. Bakaiku	títiá	ttíttimuturrá	ukálondúa
4. Dorrao	títiyá; búlerrá	títimútturrá	okúlundaiá
5. Etxarri-Aranatz	títiya	títimuturra	ukólondúa
6. Arbizu	títia	títimutúrra	ukóndua; bésó-kóxkorra
7. Uharte-Arakil	búlerrá	títimutúrrre	ikúlondúa; okólondúa
8. Murgindueta	títie	títimutúrrre	òkondoá
9. Ihabar	títie. titié	títimutúrrre	okólondúa
10. Madotz	búlarrá	ttittipuntté	ókondoá
11. Egiarreta	títie	títie	kodoa
12. Urritzola	títie. títia	titimutúrrre. titimutúrra	besóndoa
13. Larunbe	títie		okóndua
14. Beorburu	títie	títie; titimutúrrre*	okóndoa*
15. Usi	títie	titimutúrrre*	okóndoa
16. Ziaurritz	bulárra	titimutúrrre	ukóndoa
17. Anotz	títie	titimutúrrre*	okóndua*
18. Olaitz	títie	titimutúrrre	
19. Ilurdotz	bulérra; títie	bulerráin púnte	ukóndöa*
20. Inbuluzketa	títie, tití	titimutúrrre?	ukóndoa
21. Urniza	títie	titimutúrrre*	kodoa; ukóndoa*
22. Aurizberri	títia	titimuturra	ukondoa
23. Espotz	títia. títie	titimutúrra*	
24. Arrieta	títia. títia	titimutúrra	ukóndoa
25. Azparren	títia		
26. Garralda	títia, tití	títia, tití	ukondoa, ukondo
27. Aria	ttitti	ttittimuturra	ukondoa
28. Hiriberri-Aezkoa	títia	titimuturra	ukondoa
29. Garaioa	érroa	títia	ukáia; ukaráia*
30. Abaurregaina	títia, tití	bularpunta	ukondoa, ukondo
31. Eaurta	títia	titipúntta; titimúxkua	besatxúrro
32. Espartza	títia	titimúxkoa	besáinke; besatxúrroa
33. Ezkaroze	títia	titimúxkoa	besatxúrroa*
34. Otsagi	títia, tití	titimuskoa, titimusko	besatxurröa, besatxurro
35. Uztaroze	títia	titimúxkoa	kodoa

284 GALDERA

1. Ziordia: Informatzaileak, halako batean, *ai nére ıztarrá!* esan zuen. Olazti auzo-herrian, halaber, *iztarrá* eman ziguten eta baita, bide batez, *mokorrá* 'la cadera' ere.
2. Altsasu: Erantzuna TGrena da, zeinak gatz. 'pierna'rako *iztérra* eman zuen, FGk bezala (15. galdera).
3. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio. Alek ere *ixtérra* eman zuen, baina lagunduta.
19. Ilurdotz: Aldi batean *izterra*, *donde están las partes*, esan zuen berriemaileak; beste batean, aldiz, *ázpi-mazél*.
21. Urniza: *iztér áundaye*, *pierna larga* gaineratu zuen erantzuleak.
24. Arrieta: Hasieran *ipúrdi-ondóak** eta *ipúrdi-mazéla** moduko hitzak bildu genituen (biak zalantzatan emanik, gainera), baina geroko grabazio batean *iztar* aurkitu dugu: *ukúrtu, pantalónak sáutsi, ta... ıztarrén ertetik mirázen yá... tirázen zekon*.
31. Eaurta: MCEk ánkara 'la cadera', eman zuen.
33. Ezkaroze: *ipurdimaxála** bildu genuen, baina berriemaileak hori 'nalga' dela zehaztu zuen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *iztarra*, *iztar* /Lizarraga: *izterra* /Etxarri-Aranatz: *izterra* /Irañeta: *izterra* /Alli: *iztarra* /Gartzaron: *iztarra* /Autza: *muslua* /Ziganda: *izterra* /Eugi: *azpie* /Mezkiritz: *azpia* /Auritz: *azpia*; *izterra* /Iraberri-Artzibar: *izterra*.

285 GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan eman ziguten erantzuna ikusita, galdera Olaztin errepikatu genuen eta *bélauná* bildu.
12. Urritzola: *beláuneko jarí* 'ponerse de rodillas'. Koadroetan idatzi dugun erantzuna, bestalde, ez da harritzekoa, berriemaile honek, ohiki, -i eta -u bukaerako hitzak -e batez mugaturik ere, inoiz -a batez mugatzen zituelako. Hona adibide bat: *gáitze emán tzión ta, beláunatik eta... il, ilik bezéla*.
20. Inbuluzketa: *belauríko* 'de rodillas'.
22. Aurizberri: *belauniko* 'de rodillas'.
25. Azparren: *eróri da, beláuna átra du* bildu genuen halaber.
27. Aria: Berriemaileak, *belauna* eman eta hobetsi aurretik *belaouna* emanik zegoenak, *au > o* garapena darakusten *belorikatu* 'arrodi-larse', eta *beloriko* '(estar) de rodillas' moduko hitzak gaineratu zituen.
31. Eaurta: CS-ek, 'rodilla' galdezu zitzainaean *beláurikó* 'de rodillas' eman zuenak, hitza berez *beláur* izango ote zen galdezu zion bere buruari. MCEk eman zigun, alabaina, koadroetan agertzen den *beláuna* hori.
32. Espartza: *belauntxúrröak* moduko hitza bildu genuen halako batean ere; 'las rótulas' ote?
35. Uztarroze: Eta *belauríko* 'de rodillas': *ta güziak, belauríko... jènte güzia, bendiziónearená artako*.

286 GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna JMz zor zaio.
13. Larunbe: Laguntzaz bilduriko erantzuna da; *pueda ser, sí...* esan zuen berriemaileak, baina zuhurtziaz hartu beharrekoa dela uste dugu.
29. Garaioa: Informatzaileak erantzuna *zilbórra** izan zitekeela uste bazuen ere, garbi dago, Aezkoako beste herriean bildu ziren emaitzak aurrean ditugula, aipatu edo proposatu beharko geniokeen hitza ez zela hori, 'zilkoá' baizik.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *zila, zil* /Lizarraga: *zilla* /Etxarri-Aranatz: *zille* /Irañeta: *txilgorra* /Alli: *txilborra* /Gartzaron: *zilborra* /Autza: *txilkua* /Ziganda: *txilkua* /Eugi: *zilkoa* /Mezkiritz: *silkua* /Auritz: *zilkoa* /Iraberri-Artzibar: *xilkoa*.

Nº 284 MUSLO - CUISSE - THIGH**Nº 285 RODILLA - GENOU - KNEE****Nº 286 OMBLIGO - NOMBRIL - NAVEL**

1. Ziordia	iztérra. íztarrá	belaun-ondokoa?	zíla, zil
2. Altsasu	beláun-kozkórra	beláuna	zílá
3. Bakaiku	íztarrá	bélauná	zílā
4. Dorrao	iztérra	belóuna	zíllá
5. Etxarri-Aranatz	ízterrá	beláunä	zíllä
6. Arbizu	istärra	beláuna	zílla
7. Uharte-Arakil	ízterrá	beláune	txílborra
8. Murgindueta	ixtérra*	bèlauné	kìlborrá
9. Ihabar	ixterrá	beláune	txilbórra. tsilbórra
10. Madotz	iztarrá	bélauné	txilborrá
11. Egiarreta	ixterra	belaune	txilborra
12. Urritzola	ixtárra	beláuna	zílkoia
13. Larunbe	ixtérra	beláune	zilbórra*
14. Beorburu	iztérra*	beláune	txílkoia. tzílkoia
15. Usi	ixtérra	beláune	txílkoia
16. Ziaurritz	iztárra	beláune	zílkoia
17. Anotz	ixtérra*	beláune	txílkua*
18. Olaitz			txílko
19. Ilurdotz	iztérra; ázpi-mazél	beláune	zílkua. tzílkua
20. Inbuluzketa	ázpie	beláune	xílkua
21. Urniza	iztérra	beláune	xílkua
22. Aurizberri	azpia	belauna	xilkoa?
23. Espotz	iztárra*?	beláuna	
24. Arrieta	iztar	beláuna	xílkua*
25. Azparren		beláuna	
26. Garralda	azpia, azpi	belauna, belaun	zilkua, zilko
27. Aria	azpia	belauna	zilkoa
28. Hiriberri-Aezkoa	anka	belouna	zilko
29. Garaioa	iztárra	belóuna	
30. Abaurregaina	azpia, azpi	belauna, belaun	zilkua, zilko
31. Eaurta	azpi	beláuna	kixkólde
32. Espartza	ázpia	beláuna, beláun	kixkoldia, kixkólde
33. Ezkaroze		beláuna	kixkóldea
34. Otsagi	iztarra, iztar	belauna, belaun	kizkoldëa, kizkolde
35. Uztarroze	azpigáina?	beláina	pixkóltia, pixkólte

287. GALDERA

2. Altsasu: JMek, gazt. 'nalgas'erako, *ipúr-masáilak* eman zuen, lagundurik baina.
 25. Azparren: ABk ere *ipúrdi* eman zuen, eta baita *txilipúrdi* 'voltereta' ere.
 35. Uztarroe: *gízon korrék badién úzku bat más ándi...* gaineratu zuen, adibide gisa edo, berriemaileak. Era mugatuan úzkéa eta are *úzkea* aditzera iritsi gara herri honetan.

288. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna JMek emana da.
 18. Olaitz: *panpalíne*, berez, 'badajo, lengüeta de la campanilla' da, inoiz, hedaduraz nonbait, honetarako ere erabilia.
 23. Espotz: Muttiko bati esateko, adibidez, pix egin dezan: *átra zak pitilina*.
 31. Eaurta: Erantzun hauek MCEk eman zituen.
 32. Esparza: *pittilikoa* horretan bi txikigarri ikusten uste dugu, haur txiki batekin erabiltzeko moduko hitza, alegia. LSi ere egin genion galdera; hona erantzuna: *búztan... por lo menos, en los animales, búztan*.

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *pitoa* /Lizarraga: *pinpiliña* /Alli: *ziria* /Gartzaron: *buztana* /Ziganda: *puztena* /Mezkiritz: *pilitie* /Auritz: *pitoa eta buztana* /Iraberri-Artzibar: *pitoa*.

289. GALDERA

2. Altsasu: Erantzun hau JMek eman zuen, *-ilak* / *-illak* bukaerari dagokionez zalantzakor agertu bazen ere.
 9. Ihabar: MHk bárrabilék eman zuen, Alek aurrenik arrótzeak emanik ere.
 16. Ziaurritz: Eta osatu 'capar, castrar': *y le preguntaron al difunto tío lo menos cuarenta: ¿Qué quiere decir 'osatu'? y allá (Al-mandotzen) se llama tzikirétu, aquí osátu: Törko dá biér osazálea, ta abisétu dénei, osazálea torko dá biér, zortziétako torko dá osazálea.*
 24. Arrieta: Eta osatu 'castrar': *ezpázará ixiltzen... osátko zaitút emén bérean!*
 32. Esparza: Berriemailea ez zen ongi oroitzen: *ez, korréndakó... eníz orítzen, ez-ez-ez-ez; arrótziak!* Galdetu genuen: Eta barrabilak edo? - *En los animales claro, barrabilak, eso sí, barrabilak, erráten giniún bai-báiez, animálendáko bái baia, pues, je! persónendáko ez, aurrendáko tá e(z), ez giniún...*

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *berrebilak; potruet* /Lizarraga: *arrauntzak* /Irañeta: *potroak* /Alli: *potroak* /Gartzaron: *potroak; barrabillek* /Eugi: *parteak* /Mezkiritz: *barrabillek* /Auritz: *barrabilak* /Iraberri-Artzibar: *barrabilak*.

Aurizberri herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 287 CULO o NALGAS - CUL ou FESSES - ARSE or BUTTOCKS**Nº 288 MIEMBRO - VERGE - PENIS****Nº 289 TESTÍCULOS - TESTICULES - TESTICLES**

1. Ziordia	ipúrdia, ípurdiya	pínpina	barrábillak?
2. Altsasu	ipúrdia	pítiliná	barrábilák
3. Bakaiku	ipúrdia	pínpiná, pínpipiñá	pótruäk
4. Dorrao	ipúrdiyá	búztená	pótruék
5. Etxarri-Aranatz	ipúrdiya	pínpiliñá	póttuak
6. Arbizu	ipúrdiya	pínpiliñá	pótruek
7. Uharte-Arakil	ípurdié	pítiliñé	póttoak
8. Murgindueta	ípurdié	pítoá, pítixiliñé	bárrabillék
9. Ihabar	ipúrdie	píttilíne	bàrrabillék; arrótzeak
10. Madotz	epurdií	titií	pótroák
11. Egiarreta	ipurdie	puztena	barrabillek*
12. Urritzola	ipúrdie	pinpilíñe	póttoak; barrabillák
13. Larunbe	ipúrdie		barrabíllek
14. Beorburu	ipúrdie	buztána	barrabíllek; kojónak
15. Usi	ipúrdie	buxténa	
16. Ziaurritz	ipúrdie	buztána	barrabíllek
17. Anotz	ipúrdie		barrabíllek*
18. Olaitz	ipúrdie	puzténa; panpalíne	barrabíllek
19. Ilurdotz	ipúrdie	pítoa	barrabíleks
20. Inbuluzketa	ipúrdie	pítile	
21. Urniza	ipúrdie	pítile*; puzténa	barrabíleks
22. Aurizberri	ipurdi	buztana	arrottzeak
23. Espotz	ipúrdia	pítile	barrabilak*
24. Arrieta	ipúrdia	pítília; pitxilín; buztána	bárrabillák
25. Azparren	ipúrdia	pítile	barrabilak
26. Garralda	ipurdia, ipurdi	pítilia	barrabilak, barrabil
27. Aria	ipurdia	pítilia	barrabilak
28. Hiriberri-Aezkoa	ipurdia		barrabilak
29. Garaioa	ipúrdia	zakila	bàrrabillák
30. Abaurregaina	ipurdi	pítilia, pitili	barrabilak, barrabil
31. Eaurta	ipúrdi	pítikoa; pittilina	barrabillak
32. Espartza	ipúrdia	pittílikoa; búztan, buztán	arróltziak; barrábilak
33. Ezkaroze	ipúrdia	buztána	barrabilak
34. Otsagi	epurdia, epurdi	pítilina, pitilin	barrabilak
35. Uztarroze	úzkia, úzku	kilínkua	testíkulak

290. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da.
9. Ihabar: MHk, erantzuna eman ondoren, ama batek bere alabatxo batí gorputz atal hori garbitzeko asmoa irudikatu zuen zera esanez: *èkustan ixtepiá!* Beste esaldi hau ere bildu genion: *ái zaá ixtepiá erákustén.*
24. Arrieta: *iztape* bildu genuen halaber honako testuinguruan: *bézkoa artú ta, dda! botá (t)zekó... iztápera.*
25. Azparren: *istápe* 'entre piernas' ABk eman zuen, zera gaineratuz: *ponte a startóka, ponte a dos lados, cada pierna a un lado.*
31. Eaurta: Hitzak eta argitasunak MCEk eman zituen: 1) *ázpiártiak dauzkitzú eskózitrik*; eta 2) *potzótza...* (esaten omen zitzaien) *a las crías.*
32. Espartza: BBek emaniko erantzuna da.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *urreko ipurdia / Irañeta: ixtepia / Alli: natura / Gartzaron: mozorroa / Eugi: partiak / Mezkiritz: motxa / Auritz: alua; motza / Iraberry-Artzibar: motxa.*

291. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna TGrena da.
19. Ilurdotz: Gaztelaniazko hitza balitz bezala ahoskatua.
32. Espartza: *axexkálak / axixkálak* ere bai.
35. Uztarroze: Hasieran *uñák*: *ebáki zán uñák, córtame las uñas.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *azkazalak, azkazal / Lizarraga: azkazkalak / Etxarri-Aranatz: azkazkalak / Irañeta: azazkalak / Alli: azkazalak / Gartzaron: azazkalak / Autza: azazkalak / Ziganda: azazkalak / Eugi: azazkalak / Mezkiritz: azazkalak / Auritz: azazkalak / Iraberry-Artzibar: azaskalak.*

292. GALDERA

- Lan honetako 449. zko.ko galderan ere 'piel' hitza agertuko da.
2. Altsasu: Altsasu: TGk eman zuen *nárruá*; JMek *narrúba*.
18. Olaitz: *larrúe* 'el pellejo', informatzailearen arabera.
19. Ilurdotz: *burúko larrúe* gaineratu zuen berriemaileak.
22. Aurizberri: *bizkar larru = espalderos de piel de cabra u oveja para trabajar en el monte* bildu zuen era berean galdegileak.
27. Aria: *erbi-larru, konejo-larru eta azari-larru* moduko zehaztasunak ere bildu ziren.
32. Espartza: *bei-lárru* 'piel de vaca': *abárka ere bái, banákien egiten abárka, bei-lárruz!*
35. Uztarroze: *Hasieran lárria, el pellejo* esan zuen berriemaileak, beste une batean zera bildu bagenuen ere: *diár lárru bat más gógor...*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(mendebaldeko Sakana aldekoak soilik, kasu honetan)

Urdiain: *narrua, narru / Lizarraga: larrua / Etxarri-Aranatz: larrube.*

- Nº 290 VULVA - VULVE - VULVA**
Nº 291 UÑAS - ONGLES - NAILS
Nº 292 PIEL - PEAU - SKIN

1. Ziordia		ázkazalák	nárrua
2. Altsasu	potxóta	azkázalak	nárruá. narrúba
3. Bakaiku	fándanguá	azkázalák	lárrua; ázalá
4. Dorrao	txákillá	azázkalák	lárrubá
5. Etxarri-Aranatz	tóxa	azkaázkalak	lárruá
6. Arbizu	pótorra	azkázkalak	larrú(b)a
7. Uharte-Arakil	potóxa	azázkalák	lárrué
8. Murgindueta		azázkalák	lárrué
9. Ihabar	ixtepiá	azázkalák	lárrué
10. Madotz	potótxa	azázkalák	lárruú
11. Egiarreta		azazkalak	larrue
12. Urritzola		azázkalak	lárrue
13. Larunbe		azazkálak	lárrue
14. Beorburu	potórroa	azazkálak	larrúe
15. Usi		azázkalak	larrúe
16. Ziaurritz	alúe	azázkalak	larrúe
17. Anotz		azazkálak	larrúe*
18. Olaitz	alúa*	azazkálak	larrúe
19. Ilurdotz		azazkálak	lárrue. larrúe
20. Inbuluzketa	bere párteak	azazkálak	lárrue
21. Urniza	mótxa*	azazkálak	lárrue
22. Aurizberri	motxa	azazkalak	larrua
23. Espotz		azazkálak	lárrua. larrúa
24. Arrieta	úmekóyoa	azázkalak	larrúa
25. Azparren	istápe	atzazkálak	lárrúa
26. Garralda	motza	azazkalak	larrua, larru
27. Aria	motxa	atzazkalak	larrua, larru
28. Hiriberri-Aezkoa		azazkalak	larrua
29. Garaioa	lámúa	azazkálak*	lárrúa, lárru
30. Abaurregaina	motza	atzazkalak	larrua, larru
31. Eaurta	ázpiártia; potzótza	axaxkálak	lárru
32. Espartza	potxóla	axáxkalak	lárrua, lárru
33. Ezkaroze	potxólara	atxázkalak	lárrua
34. Otsagi	alu?	azazkalak	larrua, larru
35. Uztarroze		axaxálak	lárria, lárru

293. GALDERA

2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
 35. Uztaroze: Hona, haurtaroko jolasetan erabili ohi ziren ardi eta zerri-hezur batzuen izenak: *mórröa, kalbéröa, lúxëa, txarrína eta tzurrúnpa*. Adibiderik ere bildu genuen: *órai xoáitan gitún... tòstará? tzùrrunpára*.

294. GALDERA

- Kasu honetan galdera 'cerebro' izanik ere, berriemaileek 'sesos' izan bide zuten gogoan, ia denek hitz honekiko erantzuna eman baitzuten.
2. Altsasu: Erantzuna TGri zor zaio.
 8. Murgindueta: *illék* eman zuen erantzuleak, 'los pelos', antza.
 9. Ihabar: *múñek* MHk eman zuen.
 10. Madotz: *zérebroá eta muñé 'seso'*, zehaztu zuen informatzaileak.
 15. Usi: *nola errain diote?* esan zuen berriemaileak, erantzuna ez asmatzean.
 18. Olaitz: Egozkuko (Anueko ibarra) gizon batek esana omen: *Astúa, astúa, muñék atráko diét*.
 19. Ilurdotz: Hona erantzuna: *burúen dauzkigu... ah! sesuán dauzkigu múñek*.
 27. Aria: *muñak = sesos: lertiko dozkizut buruko muñak*.
 31. Eaurta: Erantzuna MCEk eman zuen.
 34. Otsagi: *unak 'sesos'*, esan zuen berriemaileak.
 35. Uztaroze: Hona erantzuna: *burugáina; zerébroa diár burugáina(n); únak* son los sesos, únak: zerébroan diár sésoak*.

295. GALDERA

2. Altsasu: JMek emana.
 9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio, AI erantzunik eman gabe geratua baitzen. Hau, haatik, *érrayek* emanik zegoen 299. galderaren katsurako: 'riñones'.
 11. Egiairreta: Aurrenik *birike, biriketakoak*. - Eta 'erraiek'? galduen, baiezko erantzuna jasoz.
 13. Larunbe: Berriemaileak, zerri bat gogoan antza, *biríke* eman zuen zehaztapenak eginez: *todo el conjunto, con corteza y con carne de cerdo; antes le cebaban los pulmones*. Beste egonaldi batean, baina, *púlmonák* eman zuen.
 15. Usi: *txistorra ta birike* gaineratu zuen erantzuleak.
 16. Ziauritz: *atsá 'el aliento, la respiración'*: *atsák apúrätzen zaidé oái ere*.
 19. Ilurdotz: Aurrenik *pulmónak* emanik bazegoen ere, hurrengo aldi batean *erráiak... lo del respiro* esan zuen informatzaileak.
 24. Arrieta: Hona esaldi bitxia: *los alsáyes tiene podridos... dauzkí*.
 31. Eaurta: Erantzuna MCERi zor zaio, zeinak halaber *búxuak* eman zuen, ondoren atzera egin bazuen ere. Hitz hau, baina, Zaraitzuko herriean bilduriko emaitzak ikusita, koadroetara ekarri dugu galdera-ikur batez lagunduta.
 32. Espartza: Bigarren erantzuna BBi eta LSi zor zaie. Hots, aurrenekoak *búxoak* aipatzean, bigarrenak zera argitu zuen: *bah! búxo era todo, todo el conglomerado...* azkenean honek ere *búxuak* emanez eta onartuz.
 33. Ezkaroze: Berriemaileak *búzuak* 'bronquios' direla esan zuen arren, Otsagiko eta Espartzako emaitzak ikusirik hitza koadroetara ekartzea erabaki dugu.
 35. Uztaroze: *pulmón bat dién ánix gáixto* gaineratu zuen informatzaileak, zeinak erdal maileguak maiz erabili zituen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *bikak, bika* / Lizarraga: *birikak* / Etxarri-Aranatz: *birikek* / Irañeta: *pulmonak* / Alli: *birikak* / Gartzaron: *alsarrak* / Autza: *pulmonak* / Ziganda: *biriaiak* / Eugi: *erraiak* / Mezkirtz: *pulmonak* / Auritz: *birikak*.

Nº 293 HUESO - OS - BONES**Nº 294 CEREBRO - CERVEAU - BRAIN****Nº 295 PULMONES - POUMONS - LUNGS**

1. Ziordia	ezúrra	zerébroa	bírikia*
2. Altsasu	ézurrá	múnák	biríkak
3. Bakaiku	ézúrra	múnak	biríkák
4. Dorrao	ézurrá	múñek	gíbelarriyék
5. Etxarri-Aranatz	ézúrra	múñek	aúspuak
6. Arbizu	ézurrá	múñák	gíbelarriyék
7. Uharte-Arakil	ézurré	múñek	bírikek
8. Murgindueta	ézurré		púlmonák
9. Ihabar	ézurré	múñek	èrraiék
10. Madotz	ézurré	zérebroá / muñé	púlmonák
11. Egiarreta	ezurre	muñek	biriketakoak; erráiek*
12. Urritzola	ezúrre. ezúrra	taléntue	erráiek
13. Larunbe	ezúrre	múñek	biríkek; púlmonák
14. Beorburu	ezúrre	múñek	pulmónak
15. Usi	ezúrre		bírikek
16. Ziaurritz	ezúrre	múñe	alsárrak
17. Anotz	ezúrre	múñe	alsárrak?
18. Olaitz	ezúrre	muñék	birikezúrre (?)
19. Ilurdotz	ezúrre	múñe	pulmónak; erráik
20. Inbuluzketa	izúrre		erráiek
21. Urniza	ezúrre	zerébroa / múñek	bulárrak
22. Aurizberri	ezurra	muñak	biríkak
23. Espotz	ezúrra	múñak*	
24. Arrieta	ezúrra	múñak	alsáiak
25. Azparren	ezúrra		pulmóneak?
26. Garralda	ezurra, ezur	muiñak	biríkak, birika
27. Aria	ezurra	muñak	asadurak
28. Hiriberri-Aezkoa	ezurra	zerebroa	biríkak
29. Garaioa	ezúrra	muinak*	biríkak
30. Abaurregaina	ezurra, ezur		biríkak
31. Eaurta	ézur	únak	asádrak; búxuak?
32. Espartza	ezúrra	únak, un bat	asádrak; búxoak, búxo
33. Ezkaroze	ézurra	únak	búzuak
34. Otsagi	ezurra, ezur	unak	buxuak
35. Uztarroze	ézurra	zerébroa / únak*	pulmónak

296. GALDERA

1. Ziordia: Hemendik hurbil, Olazti auzo-herrian, *ijádiá* eman ziguten: *ijádako min bát dukát.*
2. Altsasu: Erantzuna JMz zor zaio. Berriemaileak, gainera, hausnarkarien urdailetako bat gogoan, nonbait, *libúrutokiyá* eman zuen, *por que debe tener ahí varias... ('hojas'edo, antza).*
19. Ilurdotz: *estómagóko oñázia* bildu genuen halaber.
20. Inbuluzketa: *estómagoko míne* moduko aipua egin zuen berriemaileak.
24. Arrieta: *estómagoko mína* esan zuen, bide batez, erantzuleak.
35. Uztarrove: *gúziek badiágun estomáke bat... ánitx ándi* esan zuen berriemaileak, alde batetik, eta *badiár míñ bat estomákian...* bestetik.

297. GALDERA

2. Altsasu: Hitz hau eta hurrengo biak TGri zor zaizkio.
18. Olaitz: Galdetu genuen: Eta 'gibela'? - *Gibéla?* atrás izan zen erantzuna.
19. Ilurdotz: *berazúne 'el bazo'*, bildu genuen bide batez.

298. GALDERA

18. Olaitz: Beste une batean, baina, *odolte doble, los intestinos* bildu genuen: *Odólte dóblea, ezperén sueldóko tripóta.*
34. Otsagi: Zerri-hiltzea dela eta, honela mintzatu zen berriemailea: *azkaldu ta gero, pikatzen ginuen odolkitako eta egiten gintzan odoliak lemezikua, eta gero pikatzen ginuen txorizotako, txistortako eta birikatako, eta pikatzen ginuen guzia eta sartzen ginuen ertzetan.* Zaraitzuko euskara, Bonaparteren denboretatik jada gutxienez, 'nor-nork' pluraleko kasuetarako iragangaitzeko *gintzan* eraz baliatu izan da, singularreko kasuetarako *ginuen* egoki batez baliaturik ere.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *esteak, este /Lizarraga: estiek /Etxarri-Aranatz: estiek /Irañeta: estiek /Alli: esteak /Gartzaron: esteak /Autza: ertzeak /Ziganda: ertziak /Eugi: ertziak /Mezkiritz: ertzeak /Auritz: ertzeak /Iraberri-Artzibar: ertzeak*

Mendi-mendian den Espozko eliza - KA2011

Nº 296 ESTÓMAGO - ESTOMAC - STOMACH**Nº 297 HÍGADO - FOIE - LIVER****Nº 298 INTESTINOS - INTESTINS - BOWELS**

1. Ziordia	estómago?	gíbel, gíbel	intéstinoak; éstiak*
2. Altsasu	estámangoá	gibéla	estiyak
3. Bakaiku	estómaguá	gíbelá	estiek
4. Dorrao	estémaguá	gíbelá	estiek
5. Etxarri-Aranatz	estémagua	gibéla	éstiek
6. Arbizu	estómagua	gíbelá	estiék
7. Uharte-Arakil	estómaguá	gíbelá	éstiek
8. Murgindueta	estómagoá	gibéla	éstiek
9. Ihabar	estómagua	gíbelá	éstiak
10. Madotz	estómagóá	gibéla	esték, esteé
11. Egiarreta	estomagoa. estamoa	gibela	esteak
12. Urritzola	estómagua	gibéla	ésteak
13. Larunbe	estómagoa	gibéla	érzeak
14. Beorburu	estómagua	gibéla	ésteak. éstiak
15. Usi	estómago	gibéla	éstxiak
16. Ziaurritz	estómagoa	gibéla	érzeak
17. Anotz	estomágoa	gibéla	ér(s)tziaik
18. Olaitz			értziak, értze
19. Ilurdotz	estómagoa	gibéla	értziak. értzéak
20. Inbuluzketa	estómagoa	gibéla	erzéak
21. Urniza	estómagua	gibéla	érzeak
22. Aurizberri	piltzoa	gibela	ertzeak
23. Espotz		gibéla*?	érzeak
24. Arrieta	estómago; trípa	gibéla	érzeak. értseak
25. Azparren		gibéla*	érzeak
26. Garralda	piltzoa, piltzo	gibela, gibel	ertzeak, ertze
27. Aria	estomagoa	gibela	ertzeak
28. Hiriberri-Aezkoa	estomagoa	gibela	ertzeak
29. Garaioa		gibéla	érzeak. ertzéak
30. Abaurregaina	estomagoa, estomago	gibela, gibel	ertzeak
31. Eaurta	estómaka	gíbel	érziak
32. Espartza	estómakara, estómaka	gibéla	érziak
33. Ezkaroze	estómakara	gibéla	érziak
34. Otsagi	estomakara, estomaka	gibela, gibel	erziak, ertze
35. Uztarroze	estomákia, estomáke	gíbel	érziak. ézxiak

299. GALDERA

1. Ziordia: Besterik ere bildu genuen: *gerría* 'la cintura' eta *gérrikuá* 'cinturón, faja'. Olaztin ere gazi. 'riñones' galdeturik, *búltzurrunák* eman ziguten.
7. Uharte-Arakil: Berriemaileak koadroetan ageri diren bi erantzunak eman ondoren, zera esan zuen: *erréitako miñé*.
9. Ihabar: Alek emaniko erantzuna da, MHren ustetan *érrayek* hori 'pulmones' baldin bazeen ere. Alek besterik ere eman zuen, halere: *gérrie* 'la cintura'.
14. Beorburu: *gerríe* 'la cintura'.
23. Espotz: *gerrúntzea... cintura y riñones* esan zuen informatzaileak. Una vez [batek esan omen zuen]: "Ardáitzen mìtil kozkór, no, go górrak diré, gogórrak!" - "Bai, *gerrúntzétik!*", le contestó otro... "de los riñones" (barrez); claro! usted sabe cómo andaban? (zama handiak garraiatuz, alegria).
24. Arrieta: Berriemaileak bereizketa egin zuen: 1) *gerrúntziak* (pertsonenak); eta 2) *giltzurrúnak* (animalienak).
31. Eaurta: *giltzurrún-min* ('mal de riñones', antza) gaineratu zuen informatzaileak.
33. Ezkaroze: *min emáten dadáe* gaineratu zuen berriemaileak, erantzuna eman ondoren.
35. Uztarroeze: Berriemaileak, guk aipatu 'erraiak' hitza zer den jakin gabe ezagutzen omen zuenak, Gardeko herritarrei horrela esaten zietela esan zuen (uztarrozarrek gardetarreko goitizen gisa erabiltzen zuten hitza, alegria).

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *bultxurrunak, bultxurrun / Lizarraga: bultzurriñak / Etxarri-Aranatz: erreyek / Irañeta: riñonak / Alli: giltzurriñak / Gartzaron: giltzurriñek / Autza: gilzurdíñek / Ziganda: gilzurdíñek / Eugi: gerrauntziek / Mezkritz: gerruntziak / Auritz: giltzurrunak / Iraberri-Artzibar: giltzurrunak*.

300. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan lortu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten: *máskurubá*.
2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da.
17. Anotz: *pixúntzi, pixúntzi* '(el) orinal'.
18. Olaitz: *pizontzi/pixuntzi*'orinal', eta *pixetógi*'retrete' bildu genuen orobat, nahiz berriemaileak, beste une batean, *pixetógi*'orinal' dela esan.
29. Garaioa: Berriemaileak eman beharreko erantzunarekin asmatzen ez zuela ikusiz, bi hitz aurkeztu genion aukeran, hark orduan *pixóntzia**... obéki izéin *tzaidé pixóntzia* erantzunez.
31. Eaurta: MCEk *pizóntzia* eman zuen eta CS-ek *pixóntzia*, honek hau 'orinal' ere badela gaineratuz.
35. Uztarroeze: 'pixóntzia'? en vasco *pixóntzia** era... erantzun zuen berriemaileak

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *maskubia, maskubi / Lizarraga: maskubia / Etxarri-Aranatz: maskubiye / Irañeta: bejigia / Alli: maskuria / Gartzaron: puxika / Autza: bejiga / Ziganda: bejige / Eugi: pizuntzie / Mezkritz: pisontzie / Iraberri-Artzibar: pitzungea*.

301. GALDERA

9. Ihabar: Alek ódolá eta MHk ódolá. Azken honi zera bildu genion bide batez: *matérié* 'pus'.
10. Madotz: *materí*'pus' bildu genuen bide batez.
12. Urritzola: *matérie* 'el pus' ere bai.
19. Ilurdotz: *zórnea*'el pus', *puztille*'postilla, costra' eta *zólida*'cardenal' bildu genuen orobat, eta baita honako esaldiak ere: 1) *pikór bat* (gazt. 'un grano') *baút zórneikín*; eta 2) *gure aurrei átra zaió pikor bat sudúrrean, aурпéгien, búruen...* *pikór ematen dió* (hots, esanahi desberdinako bi *pikor*, bigarrena erdal maileguoa). Hitz hau, gainera, labore edo zitu kontuetan ere 'grano' da, 416. galderari emaniko erantzunetan argiro ikus daitekeenez.

Nº 299 RIÑONES - REINS - KIDNEYS**Nº 300 VEJIGA - VESSE - BLADDER****Nº 301 SANGRE - SANG - BLOOD**

1. Ziordia	bulzúrrunak*		ódola. odóla
2. Altsasu	bulzúrrunák	potxíntxá	odóla
3. Bakaiku	búltzurrunák	máskuri(y)á	ódolá
4. Dorrao	búltzurriňék	máskuriyá	ódolá
5. Etxarri-Aranatz	gultzúrruňék	máskubiyá	ódola
6. Arbizu	giltzurriňek	maskú(b)iyá	ódola
7. Uharte-Arakil	gíltzurrunék; érreyék	máskubié	ódola
8. Murgindueta	gíltzurriňék	màixkurié	ódolá
9. Ihabar	érrayek?	maixkúrie	òdolá. ódolá
10. Madotz	gíltzurriňék	máxkurií	ódola
11. Egiarreta	giltzurriňek	maixkurie	odola
12. Urritzola	giltzúrriňak	maxkúrie	ódola, ódol
13. Larunbe	giltzurriňek	maxkúrioa	odola
14. Beorburu	galtzurriňek	maskúrioa*; maxkúlloa*?	odola
15. Usi	erráiek	pixóntzie	odola
16. Ziaurritz	erráiek	pizetokié	odola
17. Anotz	giltzurríňek	maskúrioa	odola
18. Olaitz	geltzurrínek	maxkúrie*	odola. odolá
19. Ilurdotz	giltzurrínek	mazkúrie*	odola
20. Inbuluzketa	gerrúntziak	pizúntzie	odola
21. Urniza	gerrúntzeak	pizúntzie	odola
22. Aurizberri	gerrontzeak; gerroak	pixuntzia	odola
23. Espotz	gerrúntzeak		odola
24. Arrieta	gerrúntziak; giltzurrúnak	pizúntzia	odola
25. Azparren	beltzurrínak*?		odola
26. Garralda	gerrontziak, gerrontzi	pixaxtokia, pixaxtoki	odola, odol
27. Aria	biltxurrunak	pizastokia	odola
28. Hiriberri-Aezkoa	giltzurrunak	pizaztokia	odola
29. Garaioa	gerrúntzeak	pixóntzia*	odola
30. Abaurregaina	giltzurrunak	pizaztokia, pizaztoki	odola, odol
31. Eaurta	giltzurrúnak	pixóntzia. pizóntzia	ódol
32. Espartza	giltzurrúnak	pixóntzia	ódola
33. Ezkaroze	giltzurrúnak	pixóntzia*	odola
34. Otsagi	giltzurrunak	pixontzia, pixontzi	odola
35. Uztarrove	beltzurrínak	bejigá; pixóntzia*	ódola, odol

302. GALDERA

- Lan honetako 322. galderan 'llora, ha llorado' agertuko da.
1. Ziordia: Berriemaileak, galdu zitzzionarekin zerikusia duenez nonbait, *négarrez dó* esan zuen. Olaztin eman ziguten, haatik, Ziordia honetan eskuratu ez genuen erantzuna: *bégi-tintinák*.
  2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da, aurrenik *negárrak* bildu bagenion ere, eta *begíyak béte diá* moduko esalditxoa eman zuen halaber.
  9. Ihabar: Erantzuna MHrena da. Alek zera esana zuen: *negárra* 'el llanto'.
  11. Egiarreta: Gure oharretan *mutiko ori negárras ai da* dakusagu.
  13. Larunbe: *negar 'llorar'* dela esan zuen berriemaileak.
  16. Ziaurritz: Informatzaileak, erantzunarekiko zalantza erakutsi ondoren, zera esan zuen: *idi orrek negárra badu begién*.
  17. Anotz: *áurr oré negárrez dáo... seka zozú...* bildu genuen eta baita *makárrak 'legañas'* ere.
  18. Olaitz: *negarr ein dio?* izan zen erantzuna, halako zalantza erakutsiz.
  21. Urniza: *negárra 'llorar'* da, erantzulearen arabera.
  24. Arrieta: *niárra, el lloro* esan zuen berriemaileak.
  27. Aria: *iturribe(g)iaak, más fuertes, omen, niar-iturriak baino*.
  31. Eaurta: Erantzuna MCEk eman zuen, zera gaineratuz: *neárr iten diadáxie... bégiiek*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *begitako narrak* / Lizarraga: *negarrak* / Etxarri-Aranatz: *negarrak* / Irañeta: *begitako negarrak* / Alli: *malkoak* / Gartzaron: *malkoak* / Autza: *negarrak* / Ziganda: *lausuek; lagrimek* / Eugi: *negarrak* / Mezkritz: *nigarrak; lagrimek* / Auritz: *negarrak*.

303. GALDERA

1. Ziordia: *izérdia botázen naó* esan zuen berriemaileak.
9. Ihabar: Erantzuna Alek eman zuen zera gaineratuz: *izartuik dágó, izertuik dágó*.
11. Egiarreta: *izarditu* bildu zen aurrenik, 'sudar' alegia.
18. Olaitz: Erantzuna *izérditu* izan zen, nondik, koadroetan sartzeko, *izérdi* hartu dugun; informatzaileak zera gaineratu zuen: *idorra dago... si hace calor*.
19. Ilurdotz: *izérduik nago* gaineratu zuen berriemaileak, 'z' gaztelaniazkoa bailitzan ahoskatuz.
- 23: Espotz: *izérditzen* ere bildu genuen.
35. Uztarrove: *gízon korí xítan dún, eguátxa bátan... que está sudando como el agua en el río* esan zuen aurrenik berriemaileak. - Eta 'izérdi'? - Izérdia, *izérdi dión, sí, izérdi es: nión súdatan izérdiz, que estoy sudando a izérdiz, izérditan...* izan zen erantzuna.

304. GALDERA

1. Ziordia: Eta káikua ere bai: *káikua dók, zeá, esnía biltzekò* (zurezko ontzi berezia, alegia). Olazti auzu-herrian bildu oharretan, berriz, *ésnia / esnía / esniá*, hiru eratan dakusagu azentuatutik hitz hau, esaldi barruko kokapenaren arabera, behar bada. Azken herri honetako berriemaileak, gainera, *óraitzá 'calostro'* moduko hitza ere eman zigun: *óraitzá lénbiziko esniá?*
2. Altsasu: FGk, zeinari aurreneko aldián *ésenié* bildu baikenion, horren laburdura erabili zuen elkarritzeta askean: *geó, litró bat esné saltzén balin bazú're, t'etxáko esnié ta...* adibidez. JMek ere, dena dela, *eséneá* eman zigun eta baita, bidenabar, *óraitzá 'calostro'* ere.
5. Etxarri-Aranatz: *kéikubä*, kéiku bildu genion Jlri, esnea jasotzeko ontzi ezagun baten izena, alegia.
7. Uharte-Arakil: *ésinie* MAi bildu genion; *ésinié* JMuI.
9. Ihabar: Bi aldaerak Alek emanak dira.
19. Ilurdotz: Berriemailea mintzo: *ésnea ebákik dágó, la leche está cortada*.
25. Azparren: ABk ere *eznia* erabili zuen, kantu ttiki baten baitan kokaturik: *kaiku eznia*.
31. Eaurta: Hitz mugagabea CS-ek eman zuen; mugatua MCEk.
32. Esparza: *ézne bat óník* gaineratu zuen berriemaileak.
35. Uztarrove: Eta *txáints(i) 'muir, ordeñar'*: *ta àtitamék, pues txáints; amák eré xáíntan ziá...* ordian, pantalóna, eta *txáist(r)a, ardién txáinst(r)a, zér bizi!*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *esenia, esene* / Lizarraga: *esnia / Irañeta: esenie / Alli: esnea / Gartzaron: esnea / Autza: esnea / Ziganda: esnea / Eugi: esnea / Mezkritz: esnia / Auritz: esnea / Iraberri-Artzibar: esnea.*

Nº 302 LÁGRIMAS - LARMES - TEARS**Nº 303 SUDOR - SUEUR - SWEAT****Nº 304 LECHE - LAIT - MILK**

1. Ziordia	negar...	izérdia	ésnia. esnía
2. Altsasu	negár-tintinák	izérdiyá	ésenié. esnié, esné
3. Bakaiku	néarrak	izérdiá	esénea
4. Dorrao	negár-tinték	izérdiyá	esnía, esné
5. Etxarri-Aranatz	negár-márkuek	izérdiyá	esnía
6. Arbizu	málkarrák	izérdiya	esnía. esnié, ésne
7. Uharte-Arakil	negárrak	ízerdié	ésiné. ésinié
8. Murgindueta		(i)xérdié	éseneá
9. Ihabar	négarrák	izérdie	esénea. esénia
10. Madotz	néarrák	izérdií	eséneé
11. Egiarreta	negar...	izardia	esnea. esnia
12. Urritzola	négarrak	izárdie	ésénea. ésnea. ésnia, ésne
13. Larunbe	negárrak	izérdie	esénia
14. Beorburu	negárrak	izérdie	esénia. esénea
15. Usi	negárrak	izérdie	ésnea
16. Ziaurritz	negárra?	izérdie	ésnia
17. Anotz	negar...	izérdie	ésnia. esniá
18. Olaitz	negar...	izérdi	esnea
19. Ilurdotz	negár-úrak?	izérdie	ésnea, ésne. esné
20. Inbuluzketa		izárdie	ésnea, ésne
21. Urniza	negárra	izérdie	ésnia
22. Aurizberri		izerdia	esnea
23. Espotz		izérdia. izérdie	ésnia
24. Arrieta	niárra	izérdia	ésnéa. éznäa, ézne
25. Azparren		izárdia*	éznia. ésnia
26. Garralda	nigar-txortak	izerdia, izerdi	esnea, esne
27. Aria	niar-iturriak; iturribe(g)iak	izerdia	esne. ezne
28. Hiriberri-Aezkoa	niar-iturriak	izerdia	esnea
29. Garaioa	neàr-burbúllak		izérdia esnéa
30. Abaurregaina	niar-iturriak	izerdia, izerdi	esnea, esne
31. Eaurta	lágrimak	izérdi	éznea, ézne
32. Espartza	neár-burbulák	izérdia	éznia, ézne
33. Ezkaroze	near-burbullak*	izérdia	éznia. ézniá
34. Otsagi	lagrimak	izerdia, izerdi	eznëa, ezne
35. Uztarroze	lagrimák	sudóra; izérdi*	éznia, ézne. ezné

305. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna FGk eman zuen; JMek *txixácurrá* 'ganas de orinar'.
12. Urritzola: - Eta 'gernue'? - *Gernuékin in tzák* (bere aitari aditua) izan zen erantzuna.
18. Olaitz: *pixetógi* 'orinal' dela esan zuen berriemaileak: *án dagó pixetógi... allí, que está el orinal*.
24. Arrieta: Galdera egitean *gérnua* moduko erantzuna eman bazuen ere, beste une batean *pix in beaut* esan zuen berriemaileak.
25. Azparren: *píza* GBk eman zuen; *píxa* ABk.
33. Ezkaroze: Berriemaileak *píxara* eman bazuen ere, *pixa, pix* ekarri dugu koadroetara, 330. galderari erantzuna ematean *pix egiten du / pix egin du* eman zuela kontuan hartuz.
35. Uztaroze: *diár pixegile, tengo ganas de mear*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiaín: *txixa* / Lizarraga: *pitxa* / Etxarri-Aranatz: *pixe* / Irañeta: *pixe* / Alli: *pixa* / Gartzaron: *pixe* / Autza: *pixe* / Ziganda: *gernue* / Eugi: *pize* / Mezkiritz: *pisa*; *gérnua* eta *pixa* / Iraberri-Artzibar: *pixa*.

306. GALDERA

1. Ziordia: *kaká-ongarriyá* ere bai, alorrik eta soroak emankor biurtzeko simaurra, alegría. Olazti auzu-herrian ere eman ziguten hitz hau bera: *óngarriyakin* 'con el estiércol, con el fiemo'.
2. Altsasu: *káka* eta *korótza* FGk eman zuen; JMek *kakácurrá* 'ganas de cagar'.
5. Etxarri-Aranatz: *kakák* emateaz gainera, *áltzerriyák* 'ardien kakák', *áuntza-babá* 'ahuntzena', *bior-kaká* 'behorrera' eta *béi-kaká* 'behiena' moduko zehaztasunak egin zituen AEk. Jlri bildu materialetan, berriz, *úngarriyé* / *óngarri(yé)* 'fiemo' dakusagu.
8. Murgindueta: *zimorrá* 'fiemo, estiércol'.
9. Ihabar: Erantzunak eman zituen Alek zera gaineratu zuen: *kákapittolák*.
11. Egizarreta: *ongarrie* 'estiércol' da berriemailearen arabera eta *kákapittólak* 'excrementos de cabras y ovejas'.
12. Urritzola: *árdin eta áuntzen kakapittólak*; *ídien muñégak* eta *[oiloen] ollakákkak* aipatu zituen erantzuleak.
13. Larunbe: *ongárrie* 'fiemo', *muñégá*, *de vacas y caballos*; *kakapittel*, *de cabras y ovejas*; eta *altxírria* (hau deseginik dagoenean).
14. Beorburu: *kakapittóla* 'ahuntz eta ardien kaka' eta *muñégá* 'behien kaka'.
16. Ziaurritz: *muñíke behi-kaka da*, 'boñiga' erdal hitzetik bide datorrena.
17. Anotz: *ongárrri / ungerri* 'estiércol', *muñíge* 'behien kaka', eta *kakapikórra* 'ahuntz eta ardien'.
19. Ilurdotz: *ardí-kákak* 'excrementos de oveja' eta *ongarríe*, estiércol. Berriemaileari esan genion: - Zenbait lekutan ardien kakei kaka-pittolak erraten zaiote... - Ez, àuntzenak? aspéros... no sé cómo se dice eso de aspéro, no sé cómo se dice en vasco; de todas maneras, es... poco más largas que las de oveja, poquito más largas... - Ahuntzenak, e? - Y más, así, más feas, más asperas.
21. Urniza: *ongárrie, fiemo* argitu zuen erantzuleak zera gaineratuz: *kakamikóla* 'excremento de cabras y ovejas'.
23. Espotz: *kakamikóla* 'excr. de ovejas y cabras', eta *al(t)zírria* 'excr. de ovejas' (en verano, fiemo seco, gaineratu zuen berriemaileak).
24. Arrieta: *muñígak, bén...* *kakák*.
25. Azparren: *kakólak* 'ahuntz eta ardien kakák', *muñígak* ' behi-kakák', eta *ongárrria* 'el fiemo'. LAMk ere, bere aldetik, *ongarretegi* 'estercolero' eman zigun.
29. Garaioa: *ongarritégea* 'el estercolero'.
30. Abaurregaina: *'ongarri, aberena'*, idatzi zuen inkestagileak.
35. Uztaroze: *ongarri* 'fiemo': Káu(r) eramáitan guniá, ongarrireki, méndiara (...) eta eráitan guniá alórriara eta sóltatan guniá... kében-tik soka bát, bizagón kuétan... abría de allí el cesto y caía todo el fiemo por todo el campo, bai. Káu'r dún zésto... òngarrítako. Galdetu ge-nuen: Eta 'esportizo'? - No... báital zomáit eré erráitan zeiá esportizo, bai.

307. GALDERA

1. Ziordia: *únek* hori bitxia iruditzen zaigu, baina gure oharretan garbi agertzen da, nahiz *u-aren* azpian eta parentesi baten barruan o bat idatzi genuen.
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena TGri zor zaio.
3. Bakaiku: Aurrenik *bérak itz eíten du / itz eín dú* bildu genuen, baina erreparsoa egitean IAk 'dau' aditz laguntzailea egokiagoa ikusi zuen 'du' baino. Hau honela, esaldioak moldatu ditugu hein batean koadroetara eramaterakoan, Yrizarren *Mvag-II* delakoan ere horrela agertzen baita, gainera, 'nor-nork' saileko kasu hau.
5. Etxarri-Aranatz: Ezker aldeko zutabea dela eta, AEk órek egúneó eíten dík itze esan zuen, koadroetan, leku gutxi izateagatik, laburtu duguna.
11. Egizarreta: Galderaren lehen zatia agintera moduan harturik, nonbait, *izak itze* moduko erantzuna bildu zuen Elbira adiskideak, itxu-raz 'in zak' beharko bazuen ere.
12. Urritzola: Geroaldirako *itz ingo dú*, baina 'ník hari' kasuan *itzé inko diot* bildurik gaude.
14. Beorburu: Eskuin aldeko erantzunean agertzen den *yolásá* hori dela eta, berriemaileari inoiz 'jolas' ere bildu diogula esan beharrean gara.
17. Anotz: *ándre ói... zein yоластуne da...* gaineratu zuen berriemaileak.
18. Olaitz: Zuzena ez bada ere, koadroetan idatzi dugun erantzuna (gazt. 'hablar un poco') gure oharretatik atera dugu, argi pixka bat ematen duelakoan.
19. Ilurdotz: *itzé* 'la palabra', omen: *itz aúntiz*.
24. Arrieta: *mintzatu* hori erabili zuen halaber informatzaileak beste une batean, guri honako galdera egitean: *zúketan mintzátzen zaté?*
26. Garralda: Ezker aldeko galderari erantzunez zera bildu zen halaber: *elekan dao*.
31. Eaurta: Eta *zomáit éle* 'algunas palabras' (MCE).

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiaín: *itz in dau* / Lizarraga: *itz egin du* / Etxarri-Aranatz: *itz ein du* / Irañeta: *itz in du* / Gartzaron: *itz ein du* / Autza: *yolastu da* / Ziganda: *yolasa ein du* / Eugi: *mintzetu da* / Mezkiritz: *mintzatu... jarduki...* / Auritz: *mintzatu da eta elekatu du* / Iraberri-Artzibar: *xarduki...*

Nº 305 ORINA - URINE - URINE**Nº 306 EXCREMENTOS - EXCRÉMENTS - EXCREMENTS****Nº 307 HABLA, HA HABLADO - IL PARLE, IL A PARLÉ - HE SPEAKS, HE SPOKE**

1. Ziordia	txíxia. txisia	kaka; óngarriyá	únek, ónek ítza íten dik	ítza in dik
2. Altsasu	txixa	káka; korótza	íten dau izkéstan	izkéstan egin dáu
3. Bakaiku	txixa	káka	bérak ítz eíten dau	ítz eín dau
4. Dorrao	píxa	kákák	eíitten dó ítza	ein dó ítza
5. Etxarri-Aranatz	pixá	kákák; üngarriyé. óngarri(y)é	eíitten dík ítz / óri izkéstan doó	itz eín dau
6. Arbizu	píxa	kákak	árrek itz eitten dik	árrek itz eín dik
7. Uharte-Arakil	píxe	kákak; óngarríe	berák itz ásko ítten du	itz ásko, gútxi, in dú
8. Murgindueta	píxé	káka	órrek ítz eíttén du	órrek itz éin dú
9. Ihabar	pixé	kakak; óngarríe	ítz eíttén du	itz éin du
10. Madotz	pixé	kakák	ítz eéttén do	itz éen dó
11. Egizarreta	pixe. pixa	kaka; ongarrie	itz eitten du	itz ein du
12. Urritzola	píxe; gernue	kakak; ongárrie	itz ítten du	ítz in du
13. Larunbe	píxe	kákak; ongárrie	míntzetzen dá goizéko zórtzieta	óre míntzeta da
14. Beorburu	píxe; gernué	kákak	órrek ítz ítten du	yolása itten du
15. Usi	gérnue	kákak	yardókitzen du	yardóki du
16. Ziaurritz	píze	kákak; muñíke	yolásá ítten du	mintzeta de
17. Anotz	gernúe	kakak; ongárrie	yólas ítten du	andre orrék yolás in du
18. Olaitz	píxe	kaka	xardòki pixkuát (?)	mintz eín du
19. Ilurdotz	gernúe; píze	kákak; ongarríe	bérak yardókitzen du	bérak yardúki du
20. Inbuluzketa	gérnue; píxe	kákak	ítten dú yolásá	yolásean egón da
21. Urniza	gérnue	kákak; ongárrie	bérak yardókitzen dú	béak yardúki du
22. Aurizberri	pixa; gernua	kaka; ongarria	erasten du	erasi du
23. Espotz	píxa	káka; ongárrie		áita(k) xardúki dú
24. Arrieta	gérnua; pix	kakak; ongárria	yardókitzen ai da	mintzátu da
25. Azparren	píza. píxa	kákak		xardóki du. sardúki du
26. Garralda	pixa, pix	kaka	elekatzen du; elekatzen ai da	elekatu du
27. Aria	pixa	kaka	itz eiten du	itz ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	piza	kakak	elekatzén du > elekatzeik / elekatzein	elekatú du > elekatuik / elekatuin
29. Garaioa	píxa	káka; óngarriá, ongárrí	míntzatzen dá	elekátu dú
30. Abaurregaina	piza	kaka; ongarri	ei da elekan	elekatu du
31. Eaurta	pix	káka	xardókitzen du	xardóki du
32. Espartza	píxa	kákara, káka	xardókitzen du	xardóki du
33. Ezkaroze	pixa, pix	kakara	xardókitzen du	xardóki du
34. Otsagi	pixa, pix	kakak	ele erraten du	ele erran du
35. Uztaroze	pixá	kaká; ongarri	élerráitan dien	élerran dién

308. GALDERA

1. Ziordia: *eskúraz egiten dik!* moduko esaldia bildu genion berriemaileari halako batean, galdera hau erantzun gabe utzi bazuen ere. Olazti auzu-herritarren hizkerarekiko iritzia, txantxetako iritzia, eman zuen haatik, inoizko ixorio baten harira: *Apiza... una mujer iba a la iglesia y el cura le vio. Guk: Eta apiza... - Eta, gero, sermíoati, esán zaken: "Emón (sic) deó nesáki bát etórrí dala gure etxetí, óso gáizki bizi dana, eta baldín da baldín ateátsen badá prozésioyéra... emán bar dio(t) záplastako át, bótá bear deúla eztákit nórা!"...* (barrez). Esos son los de Olazagutia: *'baldin da baldin'*. - Ah, 'baldin da baldin'? - Todo dicen *'baldin da baldin'*, ese es el vasco de Olazagutia.

Olazti honetan 2001ean ikusi genuen 60 urte inguruko José Mari Salinas zor diogu bere haurtzaroko eskola-maisuek euskararen aurka zerabilten azpijokoa agerian uzten duen lekukotasuna: *"Vasco ser, cabeza no tener, ir a la escuela, y no aprender". Esos dos, teníamos los maestros de fuera de aquí, uno era de la Ribera y otro de... de Zaragoza; beh, mala gente. - Pero eso ¿quién decía? ¿Jellos decían? - Ellos decían... sí-sí; éstos se nos refían a nosotros si... si hablábamos algo en euskera, enseguida y... bueno, hasta casi todo el día nos hacían cantar el 'Cara al sol'. Eso sí, ya lo sé ¡ya aprendimos bien!... sí, eso ya aprendimos bien; nos daban todos los días dos palizas. - ¿Sí? - Sí, una el padre, porque no nos dejaba cantar eso, venías a casa y... "¿Qué, qué habéis hecho?" - "Hombre, pues ya se ha hecho", y - "¿Qué, cantar?" - "Sí, hemos cantao", y - "¿Qué habéis cantao?" - "Hombre, pues..." - "¿Qué? ya te dije que no cantes eso". Leña!... ibas a la escuela, y al otro día y... - "A cantarlo" - "Yo no canto". - "¿Cómo que no cantas! ja cantar!" - el maestro-. Paliza, te daba a tí el maestro por no cantar. Te decían: ipero qué tendrá esa canción!... con ocho o nueve años, e? una paliza por cantar y otra paliza por no cantar nada jespabila! (barrez)... ¡Demasiao formales hemos salido, nosotros, o qué?... Eso es cierto, lo que ocurrió aquí, eso...*

Honez gainera, Ziordian bildu eta goraxeago apaitu dugun 'baldin eta baldin' horretaz galduen geniolarik, Jose Marik zertxobait aditua zuen, euskara mintzatzeko gauza ez zuen ere: *Sí, solían decir: Baldin-baldin Jesucristo gure Jauna.*

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMzori zaio; eskuin aldekoak FGri. Hau, halako batean, honela mintzatu zen: *ta, béti euskéraz!* úra euskéraz da andria euskéraz ta ní beñó euskaldunoó, buh! álkár eméko... zérbait-zérta, bëste auzókua erderáz izán leiké, båda aiéki euskéraz; ta gú oáin-geó píxkat aitzelk bái baya... oj! dának jakín bear luké euskeráz baiá, emén e... kampótar jènde ásko sártu á, ta étxen bérstan da órduen berin dána erdálunduná ta, akábo. Ta, garái batién bërriz emén uste zán, zerbèit jendik e... ta, *"Akábo euskéri, gáldu ók"* eo... óla, módu ortá baiá, euskéri eztá gáldu ta, gáldu ézta inén, gúk eztáu ezautuko, gúk ez záutuko-tá euskéri tá; dákinak ba áutsi ero jákin eró, yákusita nei déinai jákin eró... óla, o-óla-óla, gú ez geá gu ya...

3. Bakaiku: Iaren erantzunak dira eskuin aldeko zutabekoak; JLZri auskería, auskéra / áuskera / euskeá bildu genion. Ezker aldekoaa hutsik genuenez, errepassoa egitean guk proposatu '¿qué idioma estarán hablando étos?' moduko galderari PÁk honako erantzunak eman zizkion: 1) zé ibilklo uté izkétan?, eta 2) zé itz inkó uté?

4. Dorrao: Juanita Lizarragari bildu *Izkéntzu* hitzaren bitxiak, metatesi eta guzti, bultzatu gintuen BEri ere galdera bera egitera. Honek, baina, *ízkun(t)zá* eman zigun.

6. Arbizu: Hona gure arteko elkarritzeta: - Hemen Lakuntzan eta Bakaikun baino euskara gehiago egiten da... - *Báita, dán'imen in du(u), bai, zerbáit.* - Zergatik ote da? - *Ní usté, zéozér ber badá... ápezai egiten giñón baño, don Juan, alá esáten giñón ári, Goikoetxea, ta, au-rrék, ezpázumen gäixó... utzí; euskaldúnak... bérar tzien bá, jú!* - Euskaltzalea zen? - *Oso euskaltzálá; emen ée, mexikue eta dénak ée... erdàldunák zien!* - Eta elizan beti euskaraz, jo ta ke... - *Bai, bai...* - Dotrina ere bai... - *Bai, bai, déna-déna-déna... étzidorrík eta áldiddiká, óyá akórdatzan naiz, e?*

7. Uharte-Arakil: Hona, 2008an, gure lagunarekin izaniko elkarritzeta: - Orain anaiarreba horiek non bizi dira? - *Ànei bét Beljikán; bésté... arrebá? Etxárrin bér(r)is.* - Etxarrin, bai, áira ezkondu zén. - Orduan Etxarrin bizi denak oraindik ere egingo du euskaraz, ez? - *Bái-bai, Etxárrin bái; ba Etxárrin béti euskeras.* - Belgikan dagoenak, berriz, ahaztuxea izango du, han ez baitu aukerarik izango... - Ez, bēño... ái izán da euskeras (...), beti trabatzen dá pixkuát beño, aspaldiko urtetán an dá ta, desértor-do juan tzén ta... bēño oóño ézta e... ézta galtzen. - Ez, ongi ikasten bada... - *Ézta galtzén euskeas... ála da.*

9. Ihabar: Koadroetako erantzunak oro MHri zor zaizkio. Eskuin aldekoan ageri direnetan *euskera* hitza –azentuerak alde batera utzita oraingoan– maiz erabili zuen; *uskéra* eta *auzkéra* gisako aldaeraik, ordea, aldi banatan bakarrik. Andre honen haurtzaroan herriko haurrik gehienak gaztelanaria baizik egiten ez zutela eta, galduen genion: Apezak euskaraz irakasten zuen? - *Bai, euskaldúna zén, ergondarra zén, Lizarragakoá.* - Eta euskaraz irakasten zuen... - Ez nuén ikesi dáus e, euskerás dáus ere; apezak arrí (lehengus bat) esáten tzión, etzakién ez erderá ta ez euskéra nére lengúsua(k), ta euskeras zakién... izkuntzé euskeras, ta arrei, esáten tzión e... printzipalena, eta béstreak daus éz; gúi erderás ta arréi euskeras. Gúi, dotrié, erderás eakusi ziutén déna, euskerás ez; ník enún ikesi euskerás... née lengusuákin bái beño, áztu dakié, órai(n). Hombre! nakién ník... erderás ikes nuén katezismo gúzie, bēño erderás, áitegurié bakáir-bakárra euskéras. Berriemaile honexek, gainera, haurtzaroko biziaren hits bezain jakingarriaren berri eman zigun, artean gaztelanaria gutxi jakinda Hiriberri hurbil herriko botikara joatean nozitu ohi zuen nolabaiteko lotsari loturik. Galduen genion: *Zerez lotsatu?* - Avergonzar, lotsátsen giñén, lotsátu. - Zergatik? - Zergatik? ez giñakien erderás!... botiká? an tzión, Irriberrin... oin dáu Irurzunén ta, orduén tzeón... Iriberryen botikára ta joáten giñén botikéa ta, bildurrek, irrí... bürle iñéin tzutela, bildurrek itz eitztekó ó; botikára juáten giñén ta, juxtó-juxtoá, màten giñón rezetá ta ixi-ixiltuik itxéa, iñzik in bae. Ta olixén!... t'an, ehl! éskarméntatu in giñán gú, lótsa artzén? geó, erderás!... ikes giñuén e? ez giñuén ikús nai euskéra. Ta, kérdo in tzutzen, e? euskerá kéndu in tzén... áixe! ta géo dénak erderás!... geró, nolabáit ee ikes nuén, beleixén ikes nuen erderá, euskéra zailládo da. Ta ála...

10. Madotz: Hona gure arteko elkarritzeta: - Aita Egijarretako zela esan zenidan behin... - *Bai.* - Haren euskara ez zen hemengoaren berdina, ez? - Áttek etzakín! - Ah, ez zekien euskaraz? - *Etzakín euskeas, ez.* - Ze arraro, denbora hartan... - *Bái beño, bee áttek báza-kén, née (...) a/de]más áttautxí o, ze... zér úe ta, àrek euskeas bázakén, báño... bérak etzakí.* - Egijarretan ezagutu nuen Jose Lazkoz zuk ere ezagutuko zenuen... - Ah, párenté... - Hark bazekeien... - *Bai, árek, árek bazakén, bai.* - Zure aita baino zaharrago ez zen izango... - Ez, ez... bēño, étzun ikasi izaen da... - Orduan zuk amarekin, anaia-arrebekin eta kaleko giroa ikasiko zenuen... - *Bai, áma-ken askó, áma... nola báizen euskalduné... Bai, hemengoa berekoa, madoztarra, ezta?* - *Bai, attúna'ré ezágutó nún, úre ere bái, eta úre're euskaldune zén.* - Amaren aita? hark kasik, erdara gutxi jakingo zuen... - *Oh!... óixé! érداراس bañó gustóra áitzen tzén euskeas;* gúk dénak euskeas, zéatien, bah! (...), ikasi gëñün érداراس ee, átiä, erdaás e zeátkán pues, izkéla zeatik dákásten! - Anai-arrebak ere izan dituzu... - *Bai, bai; sei, sei izándu ga.* - Horregatik ere ikasi zenuen ongi, hiketan-eta, hitz egiten... - *Ba, ála...* - Aspaldi egon nintzen (zurekin), 'to' eta 'no' eta (galdezka)... - *Elkárreken bété iketán! asíke...* - Denbora hartan, gainera, ia etxe guztietan sei-zortzi ume izaten ziren... - *Bái-bai-bai-bai, jénealin (...); émen, bézino onék izandö zittún, ámazapé.*

12. Urritzola: Berez ari zelarik mingáñe printzipalá... euskéra zen bildu genion behin berriemaileari, baina hitz hori ez dugu koadroetan sartu kasu honetarako desegokia delaikoan. Oso bestelako zerbaitek bildu genuen alabaina aspaldidaniko errepressoari lotuta eta honek patratzaileari sorrarazi ohi díon mendekotasuna agerian ezartzen duena, hau gutzia inguruko herriean euskaraz zein neurritan mintzo zen jakin nahiz egindako galderari erantzuna ematean: *Ez, Ólonn ta ór, euskera, gútxi izéinko da; emén? eméndik, orreá? èri ortaá? diferéntzi ét, aúndie bazeñ!* *Gu, eskólan asi giñén garaién, errín, azkénéko umiañó, euskéras itze ittén giñun, txíkik eta áundik. Eskolára asi giñen ór, ta màixtruék...* jee! aítzen batzún euskéras ai giñelá, obenéan jó. - Hori Errötzen? - Errötzen, éri... íru erritakó? eskolá ór tzen. - Zein hiru herritako? - Izurdiága, Errázta Urrizola... bai, ta ór ásko galdu zé, bēño ní(k) nokén amá... Betèlun ondókóoa, Askáratéko, bai, ta árek béti euskéras, béti euskéras... itze ittén tzún, ta óla konsérbatu giñún gúr itxéan géixago, bēño bésté itxetán? gáldu zén... arrunt. - Nongoa zen maestra? - Máiixtr ori? jee!... Uitzíkoia zén ba, Uitzíkoia. - Ba hark primeran jakingo zuen... - *Bai, bēño... eztakít zé ordéna izéinko zutén o*

zér, obenian proibittúbia, èinko zén, Gobèrnutik o eztákit, eztákit. Uitzíkóta ta, née amán laúne zen. Jeh! askótán, junt(z)etú ta: "Jo omén tziñún, e? léngoan gúre muttikoai", ta "Bai, jo nión ta merèxi tzún" ta... "Jo, jo, nài zuelak jo, úra".

13. Larunbe: Oraien izeneko auzo txikian euskarak gehixeago iraun bide zuen herri-kaskoan baino. Hona, halako batean, berriemailearekin izaniko elkarritzketa: - Eta han (Larunbeko eskolan) zer gertatu zen? - Zér gertatu biar tzué? dénak irrítten tzutén, née uskeás! - Iri? - Klaró! - Eta egun batez maistrak zer esan zizun? aitagurea errezatzeko? - Aitágurea errezatzéko bai, ta nik... erdáez éz nakin ta, geó, úskeas errézatzéko; úskeas errézatu nun biñó, dénak irrítten tzietén, ta nik lótsa artuikán. - Ah, gaixoal! eta nola errezatu zenuen? - Nik? príseka... - Bai, baina nola, nola esan zenuen? - Áita gúria zeruetán zaudéna, ta nik(k) éztait géigo oái... - Santu izan bedi zure izena... horrelako zerbait? - Kláro! ólakoá, biñó déna óso-osoá. - Eta Agur Maria? - Ez, orrén e... ez-éz; yo no me acuerdo nada ya.

14. Beorburu: Hona, Irurtzungo merkatura Bizkai aldetik etorri ohi ziren erosleen hizketarekiko iritzia: Gañerá... osó zaloi aitzén dire, osó prixeá... mintzatzen diré, gú biñó... Oañik, gipuzkuánu peti... gú bezelá, despazióxagó... áitzen zaté... mintzatzen biñó, ónó! bizkaitarrák... geíneak prixeak; nik, e... denbora batian, Irurtzunen, ferié... -terá t'artzen tzirén, ándik eta... ya, gáizki ibiltzen giñén, aiéi enténdatzeko.

15. Usi: Hona euskararen inguruko haurtzaroko oroitzapenak: *Hombre, eso... eso en uskéa, en uskéa hablamos sí [Larraungo Aldatzen], allá si hablábamos, todo en baskuentze hablaran allá... mi madre no sabe castellano, no sabía; si hubiera sabido la madre castellano!... ir a la escuela y llorando veníamos a casa, de Beltzuntze... en Belzunze castellano y en Usi nada... y el maestro vasco, de Etxaleku, pero no nos dejaban hablar, vasco, en la escuela!... en Aldaz estuve yo, tres meses, en la escuela...*

16. Ziaurritz: Berriemailearen etxe aurrean gurera hurbildu zen Pedro izeneko gizon bat, haren adiskidea eta euskara gutxi zekiena: *Nère áitetáma? uskaldúnek zirén. - Nongoak ziren? - Emégoa... aitéta, Lárrainzárkoá áma, Lárrainzar. Y... ellos, oskaldúnak, zirén, ta, itxan... no... jé-je! no puedo contar, a nosotros, los hijos, nada, pero ellos hablaban siempre el vasco, sí. Pero, salíamos a la calle, y en la escuela y, la maestra era... era contraria y en la calle no se hablaba una palabra; así ha desaparecido el vasco aquí, sí. Éste [berriemailea] sabe... éste sabe, sí ja ver si no hay otro en el pueblo!... - Berak erraten duzuk aunitz orazio badakizula. - Badaki(t), sí, bái beñó, beñó... erdáras! - Ez, ez, euskara, euskara... - Euskáraz ezpaitakít ba... Vosotros tenéis mucha ilusión con el vasco, y yo no sé lo que veréis de aquí, aquí no tenemos ni ilusión. Sí, nosotros ya podíamos (sic) haber aprendido, sí, eso sí, nosotros podíamos haber sabido el vasco correctamente, pero... no hicieron esfuerzo nuestros padres, nada, y los maestros tampoco. El cura, que era vasco joye, era vasco! y tampoco hizo nada por-por... ¡nada! Y claro... - Apeza nongoa zen? - Zuázuakua, bai, cerquica de Irurzun. - Eta euskara bazekien, e? - Bai, gitxauá! bai, óngi... - Berriemailea: Erdára beñó obéki!*

17. Anotz: Galduen genuen: *Eta zure senarra, nongoa zen? - Erríkóa. - Anotz berekoia? - Anózkóa. - Euskara bazeikien hark ere? - Arrék ez... etzánkin éz; arrén... ámak, árren ámak bái, beñó... órrek etzuén zautú áma, érre zaikiotén itxa, ta... ta erré zaikiotén itxa, te disgústotik, il tzén áma, te... nére senárrak etzuén zautú áma, zén titikitoá!... - Eta haren ama ere, Anozko, noski? - Arren áma pái, bazakién uskera, beñó aiték ez, àite zén... Ollákarizkétakoa, zén áite. Amá pái, biñó, etzuén zautú!... - Eta ez zuen ikasi... - No; etzuén ikési.*

18. Olaitz: Herriko aspaldiko euskaldunen berri jaso genuen: *Txantíko, Lándibarréna, ói-oi, oi-oi! y... el Xakristán, y Xantiágo... sí, sabían el vasco, corriente. Záppitteréna, también, y luego, el de Uralde, que estaba allí también, zapatero; aquél también. Berriemaileak, halaber, inguruko herri batzuetan ezagutu zuen egoeraren berri eman zigun: 1) Enderiz y Zandio... todo vasco en Osakain ha sido. Cuando empezaron a la escuela sabían el vasco, con siete años; los de Olabe y Olaz no tanto; eta 2) Soráuren eré... vasco, bai, ba-bai, vasco, vasco... vasco; déna vasco! kási-kási, kási... déna, déna... déna vasco! A una casa de las mejores que había en Sorauren, trajeron, por suerte de Dios, un vasco cerraö, de Etxaleku trajeron. - Iloba Mari Luzek: El abuelo de Garaikoetxea sería, tío José, el abuelo de Carlos, sí... era de Etxaleku.*

19. Ilurdotz: *yolása 'conversación' dela esan zuen berriemaileak eta, horrez gainera, gízon úre da euskaldúne eta áyek yardúkitzen ai dire eúskeraz moduko esaldiak ere bildu genituen. Ama zenaren jaioterriaz, bestalde, honela mintzatu zen gure laguna guk ezagutu eta aurren-aurrenenko harremanean: De un pueblito... cerca, allí un caserío que hay, Belzunegi? se ve desde Ilurdoz, en una montañica, tres casas; de allí era. Allí sí, allí, las... los de allí, todos vasco, todos. - Han orain ez da inor bizi? - No, me parece que salieron todos; ya, cuando yo salí de Ilurdoz, solamente quedaba una familia y ellos también ya... ya allí no existía nadie. Era un caserío de un caballero que le llamaban de Tafalla, y ya ni obraban ni nada y unas casas ya derruyéndose, cayéndose ya. Y allí ahora no habrá nadie. Bere buruaz, azkenik, honela mintzatu zen: No, no, bien no; nunca aprendí bien. Ahora... algún, con algún vasco-vasco que no sabía nada de castillano tenía que hablarle yo también en vasco, pero, pero lo demás no.*

20. Inbuluzketa: *Hona gure arteko solasaldia: - Zure senarra, nongoa zen? - Erréakuá. - Euskara ongi jakinen zuen... - Bai, claro, uskéra bázaki beñó, miñá, ya, eméngó gazték... gúre umék eta, anáiek eta, oíék eré... eztuté segítzen ta, akábo! - Baino ezkondu zinetenean se-narrak eta zuk elkarren artean bai... - Ez, ez, elkárrekin étzen éz, ez, ez gíndunen ya... - Ez? erdaras? - Érderas.*

Herri honetatik hurbil, Urdaitz herrirako bidean, *Urdaitzko Errota* izeneko etxea dago. Han sorturiko Fermina Zuazu anderea 88 urtean zen 1984an, Iruñean ikusi genuenean. Euskara ahaztu xamarra zuen bere lekukotza jakingarria izan daiteke, hizkuntzarekiko zuzenki aipatu ez arren, bere haurtzaroan (1905. urtearen inguruaren edo) eskola-irakasleek haurren oinarrizko kulturan eragin asmoz noraino iristeko gauza ziren erakusteko. Iza ere, haurroi, eskolatik ateratzerakoan, Gernikako Arbola himno guztiz ezagun eta aldi berean hain maitatuenen musika baliatuz, honako letra alienatzailea kantarrazen baitzieten: *'Las niñas de esta escuela, deben corresponder, cuando España recuerda, al sabio don Miguel; por eso en este día, volvamos a cantar, vamos con alegría, todas a relatar. Sumo gusto tendremos, al público agradar, y si así no lo hacemos, él sabrá dispensar, pues que siendo tan niñas, no les (...) más, sino que fue gran hombre, religioso y moral'.* Ferminaren semeak zera esan zuen, kritiko: *¡Pa dar un estacazo!... esa letra, con esa letra, Miguel, será Miguel de Cervantes... gaineratuz.*

21. Urniza: *zé idíoma yardúkitzen dí? moduko galdera asmatu zuen berriemaileak, beste une batean zera gogora ekarriz: bai, gáztéa nintzéleik bai; ordúen, áitetámak, te déna uskéra... iarduki beitzutén!*

22. Aurizberri: *Hona berriemaile honixe guk geuk ere bilduriko iruzkina: Apéz?... sermónak eta konfésatú ta... katezísmoa ta gúzia? euskáraz, iten omén tzue(n), déna!... yénde guzieikin euskáraz baizik ez ómen tzue... mintzátzen. Geró? ori ioan tzé, Abaurré...-gañéra, Abaurré! an ére berdín, berdín, jénde guzlék, apézeingána... irabazterá ta ioan beár bálín bazé(n)? béti euskáraz, béti-betil!... géro, galdú ziré gáuzak.*

23. Espotz: *Berriemaileak, inuesta egitean gabezia handi xamarrak erakutsi zituenak, garai bateko oroitzapenak azaleratu zizkigun, damupunttu batekin: ... fuera y siempre hablaba en vasco. - El padre? - El padre, y yo les entendía todo; en aquel tiempo entendía yo todo pero, nunca pude pronunciar, porque no tuve tampoco ocasión, de pronunciar, pero... aprender, aprendí yo mucho, de la cos-, cómo se llamaban las cosas de... en vasco, pero, al no practicar, se ha ido todo. Y luego, pues, a eso no le ha ido importancia nunca, y... todo se ha ido, y ahora pues, ahora no puede ser.*

24. Arrieta: *Galderari erantzun zuzena eman ez arren, hizkuntzaren egoerarekin zerikusia duten hiru iruzkin bildu genion berriemaileari: 1) yárduki euskéra! (hau aitak esaten ziola esan zuen eta baita, bide batez, aitaren aita Luzaideko semea zela, ustez Bordel bertsolari ospetsuaren anai); eta 2) ergéra zikin gói eztú(t) áittu nái, e? beti, zerbait erráteko, lenbizi juraméntoka ásten dire... Zárrak erráten zúte gói; eta 3) bereála amítik, eztákie... etzékie... erdérás, érran tzekón: "Bai, bai, guái nai bók, eztúk faltáik iten!".*

25. Azparren: Jarraian dakargun lekukotasuna ez genuen bildu herrixka honetan, hemendik oso hurbil, hiruren bat kilometro-edo beheiti, Irati ibaiaren saihetsean kokatu Orotz-Betelu herrian baizik, euskaraz jada apenas zekien Gregorio Arzelus jaun oroztarraren ahotik: *Es que ahora, nosotros podíamos haber sabido el vasco bien pero... no nos dejaban, y... al que se le escapaba una palabra en vasco, castigao. y así y arreando... En casa, si no, hubiéramos sabido muy bien, porque los padres... pero, al pegarnos en la escuela, los padres tampoco no... no... - ¿No hablaban? - No hablaban y... claro, así se fue perdiendo; yo, en lo demás, sí, anduve mucho con vascos, pero ellos en vasco y yo en castellano.*

27. Aria: Berriemailearen seme Juan Javier: Eta zer kantatzen dute etxeen, festan? - Ah, jotak, jotak. - Euskaraz ala erdaraz? - Bah! erderaz? dena erderaz. - Baino zure herrian euskaldunak dira... - Bai, baéa, ka-, eskolan ta... kantuak-eta ez, erderaz... eskolan dena erderaz, etzute utzen.

29. Garaioa: Hona gogoeta, herrian euskaraz ia inorekin ezin mintza zitekeela aditzera emateko: *Nik, nik, ezín mintzatzén ni; oréi, ník e... píxkat erdóitulk naó, ezpáda mintzatzen, azké, a... - Atzendu, atzentzen da... - Atzéndu dá, ta geró? atzénduaskós? e... mintzoan bazirá e... etzáitzu etorri ítza nòla errán.*

31. Eaurta: CS-ek mintzái(e)* eta mintzamólde* moduko hitzak eman zituen, lagunduta; fidagarriak ote? MCEk, berriz, honako iruzkina egin zuen: *bah, eni? áitetamék... xardókitzen ziadaxién, a lo mejor, egózten banintzá(e)n... zòmait lekútra o, o aziéndala edo zér? áek úskaraz baia nik érderaz kontestatzén!*

32. Espartza: Euskararen jabe ez izatearen ondorioz herri-izenen ordezkapena ere gauzatzen dela nabarmendu zuen berriemaileak: *fàn bear xút Irúñara, fan bear xút Irúñaráo! uskáraz béti Irúña; nik, bérze... élérík eztút aitu; kóri gúk xardókitzen dugúlarik; besté jénde gázte kék ezták ez, érraten Irúña, baizik ere... Pamplona! Pamplona p'aquí, Pamplona p'allá, ez xákin izátearekin uskárarik... Gure hizkuntza ren beraren izena, berriz, ia aipatu adina azentuera desberdinez eman zuen gure lagunak: uskárará / úskarará / euskárara / úskarara / uskarára (azken hau galderan)... -hauek guztiak mugatuak- eta úskará / uskára -hauek mugagabeak-. Zaraitzueraren azentuera, diogun bidenabar, ez zaigu erronkarieraarena bezain koherentea iruditzen.*

33. Ezkaroze: Gure berriemailea SN adiskideari honela mintzatu zitzzion: *Pues nik errán nakonán [beste lagun bat]: kebén? dozn érdi bát? xárdókitzen diéla zérbaite, e? zérbaite! gütt!*

35. Uztarrove: Hona berriemailearekin izaniko solasaldia: - Eta horrek (gazt. 'usted'), bere aitamekin, guztia euskaraz... - *Gúziak! gúgúzia; no, español, castellano también, pero en vasco más, la mayor parte vasco. Yo, con una tía que tenía, que es... era la madre de... de este bar, de este... bar Latsá? y mi madre hermanas, pues hablábamos las tres todo siempre en vasco, en vasco... Eta aurrer ere bái, pero... ya nos entendían, los chicos ya entendían, mis hermanas ya entendían, la una ya entiende todo, y habla también, la que es... la que me sigue a mí no, la otra; entender todo raso, pero... así, para hablar, no. En una conversación entre nosotras, pues sí, nos entendemos, según lo que queramos hablar, pero no para...*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *izkera / Lizarraga: izkuntza / Etxarri-Aranatz: izkera / Irañeta: izketako modu / Alli: izkuntza / Gartzaron: mintzaera / Ziganda: euskera / Eugi: izkunze / Mezkritz: uskera; erdera; mintzaira; mintzo / Auritz: mintzaira eta lenguaia.*

309. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena TGri zor zaio.
3. Bakaiku: *jún da lo ítea*, bildu genuen orobat; hots, 'fan' eta 'jun', biak batera.
10. Madotz: Berriemaileak, erantzuna ematean oyéa baník gaineratu zuenak, atzera egin zuen esandako 'oyea' horretaz, 'oatzea' lehenetsiz: *oatzeá baník*.
13. Larunbe: Ezker aldeko erantzunetarik bat luzexeagoa izan zen: *béa goízik joáten dá goáztea*.
16. Ziaurritz: *orain bérían yoan da goáztera*, izan zen erantzuna eta, gainera, *goáztean daó ere bai*, bildu genuen.
18. Anotz: Eskuin aldeko erantzuna geuk lagundurik eman zuen berriemaileak, baina ezker aldekoa berez eman zuenez, harako haren ondoan ez dugu izartxorik paratu nahi izan.
21. Urniza: Ezker aldeko zutaberako *etzáten diré* bildu genuen halaber, pluraleko 3. pertsonan.
30. Abaurregaina: 'etzin da, abereendako erraten da', idatzi zuen inkestagileak.
35. Uztarrove: Hona ezker aldeko erantzuna osorik: *béra xoáitan dún óyara ánix góixtar*.

Nº 308 IDIOMA - LANGAGE - LANGUAGE**Nº 309 SE ACUESTA, SE HA ACOSTADO - IL SE COUCHE, IL S'EST COUCHÉ - HE LIES DOWN, HE LAY DOWN**

1. Ziordia		eskúra. uskára	lo itea fáten da	lótara fan duk
2. Altsasu	izkétako móduba	euskéri, euskéra. éuskera	fáten da lo ítea	fán da lóta
3. Bakaiku	izkéta	áuskera. éuskera	guátzea jutén da	guátzea jún da / fán da lo ítea
4. Dorrao	izkéntzu. izkun(t)zá	auskeá	etzítten da	etzin dá
5. Etxarri-Aranatz	ízkéra	aúskea. éuskera	etzítten da	étzin dá; etzin eiñ da
6. Arbizu	izkúntza	eúskea	úra óyea júten duk; fáten duk	úra lóta jún duk; fán duk
7. Uharte-Arakil	izkúntze	éuskera. euskéra. eúskea	etzáten da / lóta juáten da	étzan da / lóta, ogáztëa juán da
8. Murgindueta	izkuntzé	euskéra	ètzitten dá bëatzitán	guátzea juan dá / étzin* dá
9. Ihabar	izkúntze. izkuntzé	euskéra. uskéra. auzkéra	sártu da goáztean	góatzeá bóta da / étzan* da
10. Madotz	mintzátze	eúskea	etzáten dá	etzán dá
11. Egizarreta		euskéra	etzan itten* da	etzan in da
12. Urritzola	izkuntza	euskéra. éuskera	etzáten da	étzan da
13. Larunbe	mintzétko modúe	úskea. uskeá	etzítu da / joáten dá goáztea	etzín da
14. Beorburu	yolása	euskéra	ló itterá yoán da / etzáten* da	goáztean daó
15. Usi	yolasa	uskéra. uskéa	etzáten da	etzan da
16. Ziaurritz		euskára. euzkára. euzkéa		yoan da goázteria / etzánta dá
17. Anotz		uskéra. euskéra	etzáten da	etzán da
18. Olaitz		euskera		fan da guázteria
19. Ilurdoitz	yolása	euskéra. eúskera. èuskerá	etzáten da	etzán da guáztean / guatzéra juan dá
20. Inbuluzketa	mintzéira	euskara. uskára. uskéra	etzáten da goatzéra egúnero	etzán da
21. Urniza	izkuntza; mintzoa	éuskera. uskéra. uskéa	etzáten da	étzan da
22. Aurizberri		euskara	goatzera badoae	goatzera yoan da
23. Espotz		euskéra. uskéra		fan dá goázteria
24. Arrieta		euskára. euskéra. uskéra	sártzen da goáztean	joán da goázteria
25. Azparren	mintzaira	uskéra		fán dá goázteria, ló itera
26. Garralda	lenguajea	euskara. uskara	etzaten ai da	etzan da
27. Aria	idioma; solasa	euskara	etziten da	etzin da
28. Hiriberri-Aezkoa	míntzoa	euskara. uskara	etzitén da > etzitouk / etzitoun	etzín da
29. Garaioa		euskára. euskéra	goatzéra fáten dá	goáztean daó
30. Abaurregaina			ei da etziten	guatzera fan da / etzin da
31. Eaurta	mintzáia*	uskára. úskara. úskará	etzíten xu	étzin dá
32. Espartza		úskarará. uskàrará, uskára	etziten da	etzin da
33. Ezkaroze	mintzatzeko modua	uskárara. uskárara, uskára. uxkárá	fáten da ogázzeala	fan txu ogázzeala
34. Otsagi			etziten da	etzin da
35. Uztarroze		uskará, uskára	xoáitan dún óyara	xoán dun óyara

310. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *ekárrí du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
10. Madotz: Geroaldirako *béak ekarrekó o* bildu genuen; toketan *ekarrekó ik*.
16. Ziauritz: Aferesia ere ezaguna zuen berriemaileak: *itxéra kárri*, esaterako. Hala ere, geroaldirako, *ekárr(e)ko dú* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Hona aferesia ere geroaldiko adibide batean: *karriko itúzu arrótze bázuk*.
21. Urniza: Berriemaileak aurrenik *gizón gorrék...* eta ondoren *gizón órrék...* eman zuenez, galduet genion: *Zein gehiago? - Gízón órrék izan zen erantzuna.*
22. Aurizberri: Galdera honi emaniko erantzunetan agertzen denaz gainera, biltzaileak *(e)kartzu*, *(e)kartzak = trae!* idatzi zuen beste orri batean, aferesia noiznahi gerta daitekeela adierazteko, antza.
26. Garralda: Ezker aldeko galdera dela eta, berriemaileak, emanikoez gainera, *badakarra moduko erantzuna eman zuen aditz trin-koa erabiliz*. Biltzaileak aukera baliatu zuen sail osoa biltzeko: *dakarrat, dakarrazu* (hiketan *dakarrak / dakarran*), *dakarra, dakarragu, dakarrazie eta dakarrate*, singularrean, eta *dakarrazkit, dakarrazkizu* (hiketan *dakarrazkik / dakarrazkin*), *dakarrazki, dakarrazkigu, dakarrazkizie eta dakarrazkite*, pluralean. Aginterari dagokionez, bestalde, era hauek bildu zituen: *ekarzazu* (hiketan *ekarrak / ekarran*), *ekartzala, ekartzazie eta ekartzatela*.
28. Hiriberri-Aezkoa: Biltzaileak aditz-sail osoak idatzi zituen aparteko orrietan. 1) Indefinitu edo neutroa, objektu singulararekin, honela: *nik ekartzout, zuk ekartzouzu, arek ekartzen du, guk ekartzou, zek ekartzouzie eta aiek ekartzoute*. 2) Gauza bera, hiketan, honela: *nik ekartzen diat, ekartzeinat / ik ekartzouk, ekartzoun / arek ekartzeik, ekartzein / guk ekartzen diou, ekartzen dinun eta aiek ekartzen die, ekartzen dine*. 3) Aditz trinkoa, objektu singulararekin eta zuketan honela: *nik dakarrat, zuk dakarrazu, arek dakarra, guk dakarrazu, zek dakarrazie eta aiek dakarrate*. 4) Gauza bera, hiketan, honela: *nik xakarrat, xakarranat / ik dakarrak, dakarran / arek xakarrak, xakarran / guk xakarrat, xakarran eta aiek xakarratek, xakarraten*. 5) Indefinitu edo neutroa, objektu pluralarekin, honela: *nik ekarri tut, zuk ekarri tuzu* (xuketan ere bai: *xuk ekari tuxu*), *arrek ekarri tu, guk ekarri tugu, zek ekarri tuzie eta aiek ekarri tuzte*. 6) Gauza bera, hiketan, honela: *nik ekartzen tiat, ekartzen tinat / ik ekartzen tuk, ekartzen tun / arek ekartzen tik, ekartzen tin / guk ekartzen tiou, ekartzen tinun eta aiek ekartzen tie / ekartzen tine*. Eta 7) Aditz trinkoa, objektu pluralarekin eta zuketan honela: *nik dakarrazkit, zuk dakarrazkizu, arek dakarrazki, guk dakarrazkiu, zek dakarrazkizie eta aiek dakarrazkite*.
29. Garaioa: Ezker aldeko galdera dela eta, informatzaileak iraganaldirako erantzuna eman zuen orobat: *ekártzen tzué*.
35. Uztarroe: *bidán! '¡trae!' esan zuen bide batez berriemaileak, baina hori baino gehiago gazi. 'dame' delakoan gaude, aginterako hitz hori bitxia iruditzen zaigun arren. Izan ere, duketz-eko tratamenduan ezaguna den 'bida' moduko era, nokakoan ere ezaguna den 'idan' batetkin nahasirik-edo agertzen da hemen, gure irudiko.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskuat ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *ekar dau / Lizarraga: ekarri du / Etxarri-Aranatz: ekar dau / Irañeta: ekar du / Alli: ekarri du / Gartzaron: ekarri... / Autza: ekarri du / Ziganda: karri du / Eugi: karri du / Mezkiritz: karri du / Auritz: ekarri du*

311. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztint, oso mendebaldar itxura duen eruán bat bildu genuen hizketaldi aske baten barruan: *gariya eruán eta irína... bah! errótán e... móli, moler*.
2. Altsasu: JMek *yan íten dau / yán dáu* eman zuen (*ián* ere aditu uste genion inoiz edo behin); FGk, bigarren kasurako, *eán dáu*.
4. Dorrao: *emán* hori bietarako, hots, 'eman' eta 'eraman' aditzera emateko erabiltzen dela esan zigun berriemaileak.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *éman dú* bildu genion; gainerako guztia MHri.
16. Ziauritz: Ezker aldeko erantzuna dela eta, *ematen zuen* bildu genuen iraganaldirako.
21. Urniza: Ezker aldeko zutaberako honako erantzuna bildu genuen 3. pertsonan: *berék máteunté*.
19. Ilurdotz: Esaldi luze xamar bat bildu genuen orobat: *guré txokándriak aúrre emáten dú... aúrre dama bérre ál(t)zoan*. Berriemaileak eginkiro itzulpenaren arabera, *txokandria* 'la dueña' da eta *ál(t)zoa* 'el delantal' (hots, 'el regazo, el halda', zentzu zabal batean, gure ustez).
21. Urniza: Aferesiaren ondorio diren *maten / man* horiek gehiago dute 'dar' aditzetik 'llevar'etik baino, honetarako, herri askotan, *ematen / eman* ('eraman'en era laburtua) jaso baita.
23. Espotz: Iraganaldirako *emán tzué* bildu genuen.
24. Arrieta: Berriemaileak galdera honi eta 63.ari ('da / ha dado') erantzun bera eman zien.
27. Aria: Ezker aldeko lehenengo erantzuna ematean berriemaileak adizkera trinkoa erabili zuen.
31. Eaurta: CS informatzailearen iduriko, *dixú* era osoa, *xú* era laburtua ez bezala, Otsagi edo Ezkaroz aldekoa da gehiago Eaurtakoa baino. Gure oharrei behatu bat eman-eta, Otsagin behintzat bai, 'dixu' (zuketan) eta 'dizu' (zuketan) bina alditan bildurik gaudela dokusagu.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskuat ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *yan dau / Lizarraga: eraman do / Etxarri-Aranatz: iaman dau / Irañeta: eman du / Alli: eraman du / Gartzaron: eraman... / Autza: eman du / Ziganda: eman du / Eugi: eman du / Mezkiritz: ereman du / Auritz: eman du eta ereman du / Iraberri-Artzibar: eman...*

Nº 310 TRAE, HA TRAÍDO - IL APPORTE, IL A APPORTÉ - HE BRINGS, HE BROUGHT
Nº 311 LLEVA, HA LLEVADO - IL EMPORTE, IL A EMPORTÉ - HE CARRIES AWAY, HE CARRIED AWAY

1. Ziordia	ekártzen dik	ekarri dik	emáten dik	emán dik
2. Altsasu	ekártzen dau	ekár dáu	yan íten dau	yán dáu; eán dáu
3. Bakaiku	ékarri itén du, itén dau	ekárrik	iáman itén du. dau	eáman eín dik
4. Dorrao	eitten dó ekárri	ekar dó	eitten dó emán	ein dó emán
5. Etxarri-Aranatz	ekárri eitten dau	ekár dáu; ékarri eín dau	eáman eíttén dau	eáman eín dau
6. Arbizu	ekártzen dik	ekárri eín dik	emáten dik	emán eín dik
7. Uharte-Arakil	ekártzen du	ekár du	emáten du	emán du
8. Murgindueta	ekártzen du	ékar dú. kar dú	eámaten dú	e(r)áman dú
9. Ihabar	mútiko orrék kártzen dú zakúr bet	kar dú. ekárri du	amáten dú	amán dú. éman dú
10. Madotz	ekártzen dó	ekárri o	eámaten do	eáman do
11. Egiarreta	ekartzen ai da	ekarri du	eamaten ai da	eaman du
12. Urritzola	ekártzen du	ekárri du	eamáten du	eáman du
13. Larunbe	kártzen du	kár du	emáten du	emán du
14. Beorburu	ekártzen du	ekárri dú	eamáten dú	eáman dú
15. Usi	kártzen du		emáten du	
16. Ziaurritz	ekártzen du	ekarri du	emáten du	éman du
17. Anotz	kártzen du	kárri du	emáten du	emán du
18. Olaitz		kárri du		emán du gáu(t)ze bat
19. Ilurdotz	kártzen du	ekárri du	emáten du	emán du
20. Inbuluzketa	ekártzen du	kárri du	emáten du	emán du
21. Urniza	gizón gorrék, gizón orrék kártzen du	kárri du	máten du	mán du
22. Aurizberri	kartzen du	ekarri du	erematen du	ereman du
23. Espotz		ekárri dú sagár bat		emán du
24. Arrieta	kártzen du aláko gáuza	ekárri dú	emáten du	emán du
25. Azparren		ekárri dú		emán du alórrera bazkária
26. Garralda	ekartzen du; ekartzen ai da	ekar du	ematen du; ematen ai da	eman du
27. Aria	ekartzen du	ekarri du	badama; ematen du	eman du
28. Hiriberri-Aezkoa	ekartzén du > ekartzeik / ekartzein	ekarrí du	ermatén du > ermateik / ermatein	ermán du
29. Garaioa	ekártzen du	ekárri dú	emáten dú	emán du
30. Abaurregaina	ei da ekartzen	ekarri du	ei da ermaten	erman du
31. Eaurta	eráguitzen xú	erágui xú	ermáten du; erámaten xu	érman dixú. érman xu
32. Espartza	eráguitzen du	erágui du	ermáten du	érman du
33. Ezkaroze	eráugitzen du	eráugi du	érmaten du	érman du
34. Otsagi	eraguitzen du	eragui du	ermaten du	erman du
35. Uztarroze	eragiten dién	éragi dién	eramáitan dién	éraman dién

312. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
 9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *laixtér in dú* bildu genion eta gainerako guztia MHri. Honek, gainera, *ásko kórritu dú* eman zuen eskuin aldeko galdera horrixe erantzunez.
 24. Arrieta: Ezker aldeko zutaberako *lásterka aítzen* da bildu genuen era berean ere.
 26. Garralda: Ezker aldeko erantzuna horrela agertzen da idatzirik koadernoan; 'laister dae' edo 'laister ai da' izan liteke, agian.
 35. Uztaroze: *egitan dien laster / egin dien laster* ere bai.

313. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
 9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *saltátu in du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
 10. Madotz: Geroaldian zera bildu genuen: *béak saltátoko (o)k*, toketan.
 13. Larunbe: *saltátu* hori bildu ondoren balizko 'jauzi' baten aipamena egin genuenez, berriemaileak, gaizki ulerturik nonbait, zera esan zuen: *jaúntzi 'vestir'*.
 15. Usi: *saltázten da gañétik* izan zen bildu genuen erantzun bakarra. Eskuin aldeko galdera, damurik, ez genuen egin.
 17. Anotz: Hona, ezker aldeko erantzunak direla eta, osoki bildu genituen esaldiak: *mutíko orrék saltázten dú atárie, parét óre, ezpond oré, alde batetik*, eta *mutíko oré saltóka dáye*, bestetik.
 18. Olaitz: *xáltoka asiko da beála gisako esaldia* bildu genuen halako batean.
 35. Uztaroze: *egin zan zautsi! ¡saltá!... záutsi es 'ha brincado'* azaldu zuen berriemaileak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *saltatu dau* / Lizarraga: *saltatu du* / Irañeta: *saltatu de* / Alli: *salto egin du* / Gartzaron: *salto egin du* / Autza: *saltatu da* / Ziganda: *saltatu de* / Eugi: *saltatu de* / Mezkritz: *yauzkatu du* / Auritz: *yauzia in du* / Iraberry-Artzibar: *saltatu...*

Espotz herrixkan barrena - KA2011

Nº 312 CORRE, HA CORRIDO - IL COURT, IL A COURU - HE RUNS, HE RAN**Nº 313 SALTA, HA SALTADO - IL SAUTE, IL A SAUTÉ - HE JUMPS, HE JUMPED**

1. Ziordia	korritu íten dik	korritu dik	saltatu íten dik	sáltatu dik
2. Altsasu	góizetan korríka íten dau	korríkan ibíl dá	sálto íten dau	sálto ein dáu
3. Bakaiku	laixtérka, korríka fatén da	korríka fán dek	saltátu íten du. dau	sáltatu eín dek
4. Dorrao	eitten dó láster	ein dó láster	ibiltzen dá sáltoka	ein dó sálto
5. Etxarri-Aranatz	leíster eítten dau	léister eín dau	sálto eítten dau	sálto eín dau
6. Arbizu	láster egítten dik	láster eín dik	saltátu egítten duk	sáltatu eín dik
7. Uharte-Arakil	lastér ítten du	laster in du	sálto ítten du	sálto in dú
8. Murgindueta	láster ittén du	láster ín du	xáltatzen dá	sáltatu dé
9. Ihabar	ítten dú lásterr ásko	láster ásko in dú; laixtér in dú	mútiko txíki orí sáltatzén da	saltatu dé / saltátu ín du
10. Madotz	láixterr e(g)éten do	láixterr eín do	salto eéten do. eít(t)en do	saltáto a
11. Egitarreta	laster daie	lasterra ein du	saltatzen ai da	saltatu du
12. Urritzola	láster itten du	láster in du	saltátzen da	sáltatu da
13. Larunbe	láister ítten du	láisterr ín du	saltátzen da	saltátu da
14. Beorburu	laixtér ítén du	laixtérka yoán da	sáltoa ítten du	saltóa in dú
15. Usi	laixtérr íten du		saltátzen da	
16. Ziaurritz	lasterr íten du	lastérr in du	saltátzen du	saltátu de
17. Anotz	láisterr íten dú / laixtérka dáye	laixtérr in dú	saltátzen dú / saltóka dáye	saltátu de
18. Olaitz		lásterr in du		sálto in du
19. Ilurdotz	lastérr itén du	ín du lastérra	saltátzen du / saltátzen da	árrek in du sálto at
20. Inbuluzketa	laixterka joáten da	korrítu dú	saltátzen da	saltátu zé (?)
21. Urniza	laistér ítén du	laistérr in dú	saltátzen da	saltátu dé
22. Aurizberri	laster iten du / lasterka badoae	laster in du	yauzi iten du	yauzi in du
23. Espotz		lastérr ein dú		brinkátu dú
24. Arrieta	lastér íten du / lásterka joáten da	joán dá lastérka	brinkátzen da	saltátu da
25. Azparren		lastérr in dú*		saltátu da
26. Garralda	laister da	laister ein du	saltatzen da	saltatu da
27. Aria	lasterka dae	laster ein du	saltatzen da	saltatu da
28. Hiriberri-Aezkoa	laster eitén du > eiteik / eitein	laster ein du	brinkatzén da > brinkatzouk / -n	brinkatú da > brinkatuk / -n
29. Garaioa	lásterr eiten dú	lásterr ein dú	brinkátzen dú	brínkatu dú
30. Abaurregaina	ei da lasterka	laster ein du	ei da brinkoka	brinkatu du
31. Eaurta	lastér egíten xu	lastér egín du	brínkatzen xu	brínkatu xú
32. Esparza	lásterr egíten du / fáten da láxterka	lásterr egin du	brínkoka fáten da	brínkatu duk
33. Ezkaroze	lasterr egíten du	lásterr egin du	brinkatzen da	brínkatu du
34. Otsagi	laster egiten du	laster egin du	brinkatzen du	brinkatu du
35. Uztarroze	lásterr egitan dién	lásterr egin dién	egitan dien zauzi	záutsi égin dién

314. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin ere 'bota' eman ziguten: *koiláriá bóta dá* ('la cuchara', alegría).
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
5. Etxarri-Aranatz: Erantzunak AEri zor bazaizkio ere, Jlri, urte batzuk lehenago, 'bota' hori bera bildua genion: *sagárra bóta eín dakíyo* se le ha caído la manzana'.
9. Ihabar: Ezker aldeko erantzuna MHri zor zaio eta eskuin aldekoa bi informatzaileei, berdin-berdin eman baitzuten.
10. Madotz: Geroaldian zera dugu: *béa botáko a, botáko ok.* - Eta 'erori'? Galdetu genuen, ezezko erantzuna jasoz.
12. Urritzola: bota ere bai: *ta, ór bëitti ortán, zapatil txar batzük zauzkín ta, irrixteátu zén ta ankáz góra bota zén.*
13. Larunbe: *nón-nai botáztzen da, dondequiero se cae esan zuen berriemaileak.*
17. Anotz: Galdetu genuen: Eta 'erori'? - *Ya he oido* izan zen erantzuna.
19. Ilurdotz: *gizón úre eróri** de moduko esaldia ere eman zuen berriemaileak, guk galdeginik, baina ontzat jo daiteke, hurrengo ikustaldi batean zera bildu baikenuen inolako laguntzarik gabe: *oláko etxea erori de o bota da gáur gábean.* Bi esamoldeok *parecidos* direla gaineratu zuen.
24. Arrieta: Geroaldirako honako esaldia bildu genuen: *obénian eróriko da brinkátzen délaik... nólánái.*
25. Azparren: Berriemaileak, euskaraz mintzatzeko zaitasun handiak zituenak, tokako esaldi bat bota zuen halako batean: *eróri zaidák sagárra.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *bota da / Lizarraga: bota da / Etxarri-Aranatz: bota ein da / Irañeta: bota da / Alli: erori da / Gartzaron: erori in da / Autza: erori de / Ziganda: bota da / Eugi: bota da / Mezkiritz: erori da; bota da / Auritz: erori da.*

315. GALDERA

2. Altsasu: JMek ibéikan itén dau / ibéika in dau eman zuen; FGk, bigarren kasurako, *igérikan eín dau*, nahiz beste une batean *ibéikan* –JMek bezala– zein *ibérian* erabili.
9. Ihabar: Bi erantzunak MHri zor zaizkio, ezker aldekoaren kasuan honela mintzatu zela: *txiki óri... uéldian daki ingíritten óso óngi.* Era-kuslea nominatiboan agertzearen arrazoia esaldia ematen hastean berriemaileak egin zuen etenaldiari zor lekiroke agian, zeren, ondorengo 319, 320, 321 eta 322. galderetako erantzunetan, adibidez, *mútiko orrék bülketzen dú átarié / mútiko orrék bótatzen dú árri bet / áur txikiorrék itten dú írri ásko / edota mútiko orrék itten dú néggarr ásko* moduko erantzunak eman baitzituen.
15. Usi: 'Nadar' hitzaren euskal baliokidea ematen asmatu ez zuen informatzaileak, nola edo hala erantzun nahi izan eta, *yoaten dire ubéldera* eman zigun.
24. Arrieta: Zuzeneko erantzuna bildu ez baguenetako ere, berriemaileak era honetan eman zuen aditzera eskatzen zitzaina: *ugáldean, bútzuin gáñean joáten da, zalapártaka.*
31. Eaurta: Erantzuna MCEri zor zaio, CS-ek ez baitzuen deus ere eman.
35. Uztarroze: *nádatan dión / egon dun nadatan* 'está nadando / ha estado nadando' moduko erantzunak ere bildu ziren.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *iraika in dau / Lizarraga: igeika ibilli da / Etxarri-Aranatz: yeiketu ein dau / Irañeta: ingiriketu de / Alli: igerikan ibili da / Gartzaron: iraitxen... / Autza: ingirika... / Eugi: iraiten ibili da / Mezkiritz: igiriten aitu de / Auritz: igerikan ibili da.*

Nº 314 SE CAE, SE HA CAÍDO - IL TOMBE, IL EST TOMBÉ - HE FALLS, HE FELL
Nº 315 NADA, HA NADADO - IL NAGE, IL A NAGÉ - HE SWIMS, HE SWAM

1. Ziordia	bota íten dik (?)		nádatu íten dik	nádatu in dik
2. Altsasu	bóta itén da	bóta eín da	ibéikan itén dau	ibéika in dau; igérikan eín dau
3. Bakaiku	bótatzen da lúrrea	bóta ín da; érori ín da	iréikan ibiltzen da	írefikan ibil duk
4. Dorrao	eitten dá bóta	ein dá bóta	ibiltzen dá iyekán	ibil dá iyekán
5. Etxarri-Aranatz	bóta eítten da	bóta eín da	íyeiken ibiltzen da	íyeiken ibildu a
6. Arbizu	bóta egítten duk	bóta eín duk	iyériken dabil > zabillék / zabillén	iyériken eín dik
7. Uharte-Arakil	bótatzen da; eróri itten da	bóta dá; eróri da	iyéikén ibiltzen dá	iyéikén ibilttu dé
8. Murgindueta	bóta itten da	bóta dá	íngiri itten dá; íngiritten dú	
9. Ihabar	botátzen da	bóta dá	uéldian daki ingíritten óso óngi	ingirittu dú ásko
10. Madotz	botátzen da	botá dá	irá e(i)ttten do; iráitten do	íra (e)in dó
11. Egiarreta	botatzen da	bota da		ingirittéa juan dá uéldea
12. Urritzola	erórtzen da	eróri da	ingíri itten du	ingírttu du
13. Larunbe	botátzen da	bóta da		
14. Beorburu	botátzen da	bóta da		
15. Usi	botátzen da			
16. Ziaurritz	botátzen da	bota da	igiri íten du	igiri in du
17. Anotz	botátzen da	bóta da		
18. Olaitz		bota da		
19. Ilurdotz	botátzen da	bóta da; eróri de		
20. Inbuluzketa	botátzen da u(g)éldera	botá da / bere búrue bota du	bañátzen da; nadátzen da	nadátu da
21. Urniza	botátzen da	bóta da		
22. Aurizberri	erortzen da	erori da		
23. Espotz		eróri dá		
24. Arrieta	erórtzen da	eróri da		
25. Azparren	egunéro... erórtzen* da	eróri da		
26. Garralda	erortzen da; erortzen ai da	erori da		
27. Aria	erortzen da	erori da	igarikatzen du	igarikatu du
28. Hiriberri-Aezkoa	erortzén da > erortzouk / erortzoun	erorí da > eroriuk / eroriun	igaritan deila > xeilak / xeilan	igaritan ibilí da > ibiliuk / ibiliun
29. Garaioa	erórtzen dá	eróri dá		
30. Abaurregaina	ei da erortzen	erori da		
31. Eaurta	erórtzen xu	eróri xu; eróri da		egón xu errékan nádatzen
32. Espartza	erórtzen da	eróri duk	igírikan dago	igírikan egón duk
33. Ezkaroze	erórtzen da	eróri da	nadatzen da	nadatu da
34. Otsagi	erortzen da	erori da	nadatzen du	nadatu du
35. Uztarroze	erórtan dún	érori dún árboletik	nádatan dién	nádatu dién étsederadráino

316. GALDERA

1. Ziordia: *járrí* gehiago *ixéri* baino, omen.
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
9. Ihabar: Ezker aldeko erantzuna MHri zor zaio eta eskuin aldekoa bi informatzaileei, berdin-berdin eman baitzuten.
13. Larunbe: Hona ezker aldeko erantzun osoa: *egunéro gúrekí jártzen da*.
19. Ilurdotz: Berriemaileak, guk egin ‘una vez puesto el mantel nos sentamos a la mesa’ galderari, honela erantzun zion: *béin paátu gin-duén mantéla, yárrí nitze, yárrí gíntze mayéra*.
32. Espartxa: Hemendik hurbil, Ibiza herriko FCi *ttontto adi* ‘siéntate’ bildu genion 1981ean.
33. Ezkaroze: *ttonttotu* hori haur-hitz bat da, haurrei esan ohi baitzaie ‘ttontto adi’, gazt. ‘siéntate’, alegia.
35. Uztarrove: *xas adi kor!* ‘siéntate ahí’ bildu zen era berean.

317. GALDERA

- Zenbait berriemaile, gaztelaniazko ‘llegar’ aditzari dagokion erantzun egoki bezain zehatza eman beharrean, ‘etorri’ aditzaren aspektu burutuaz baliatu zen.
2. Altsasu: JMek *áilatu íten da / ailátu á eman zuen*; FGk, bigarren kasurako, *allegátu dá*.
  9. Ihabar: Bi erantzunak MHri zor zaizkio.
  35. Uztarrove: Hona esaldi osoak: *gízon korí éltan dún beránt / órai éltu dún gózon korí étsera*.

“Casa Juan” etxeko ogi-labea zena, Espotzen; bertakoa zen berriemailea - **KA2011**

Nº 316 SE SIENTA, SE HA SENTADO - IL S'ASSEOIT, IL S'EST ASSIS - HE SITS DOWN, HE SAT DOWN**Nº 317 LLEGA, HA LLEGADO - IL ARRIVE, IL EST ARRIVÉ - HE COMES, HE CAME**

1. Ziordia	járrí itén dik; ixéri itén dik	jarri in dik		ailéguat dok; áillegatu in dok
2. Altsasu	járrí itén dau	járrí eín da	áilatu itén da	ailátu á; allegátu dá
3. Bakaiku	járrí itén da	járrí eín dek	aillátzen dék púntuan	áilleátu ín dek
4. Dorrao	eitten dá járrí	ein dá járrí	ellátzen dá gáraiz, beléixe	ellàtu á
5. Etxarri-Aranatz	járrí eítten da	járrí eín da	elleátu eítten da	elleátu eín da
6. Arbizu	járrí eítten da	járrí eín duk	alléatzen duk	alléatu ein duk
7. Uharte-Arakil	járrí ítten da	járrí ín de	elléatzen dá	elléatu de
8. Murgindueta	jártzen dá	járrí dé	beáztitan tórtzen da; álleátzan da	álleatu dé. alléatu dé
9. Ihabar	mákome óri járrí itten da	járrí da	goizian alléatzen dá trená	alléatu de
10. Madotz	éixeri eítten da	éxe(r)i dá	álleatu eít(t)en da; álle(g)atzen dá	álleato á
11. Egiarreta	jartzen ai da	jarri da	etortzen da; etortzen ai da	etorri da
12. Urritzola	jártzen da	járrí da	alléatzen da	etorri da
13. Larunbe	jártzen da	járrí da	gózik alléatzen da	allé(g)atu da
14. Beorburu	yártzen da	yárri de	ellaátzen da	alla(g)átu de
15. Usi	yártzen da		ellegátzan da	
16. Ziaurritz	yártzen da	yárri de	ellegátzan da	ellegátu de / tórrí de
17. Anotz	yártzen da	yárri de	erdéixten da	erdétsi de
18. Olaitz	yártzen da	yárri de		torri de
19. Ilurdotz	yártzen da	yárri de	etortzen da	etórri de
20. Inbuluzketa	yártzen da	yarrí de	ellégatzen da	ellegátu da
21. Urniza	yártzen da	yárri de	ellégatzen da	ellegátu dé
22. Aurizberri	yartzen da	yarri da	allegatzen da	allegatu da
23. Espotz		yárri dá		etórri da
24. Arrieta	yártzen da	yárrí da	ellégatzen da	ellegátu da onára
25. Azparren		yárri da		ellegátu dá erríra gízon bat
26. Garralda	xartzen da; xartzen ai da	xarri da	ellegatzen da; allegatzen ai da	ellegatu da
27. Aria	xartzen da	xarri da	ellegatzen da; eiltzen da	ellegatu da; eildu da
28. Hiriberri-Aezkoa	xartzén da > xartzouk / xartzoun	xarri da > xarriuk / xarriun	elleatzen da > elleatzouk / elleatzoun	elleatú da > elleatuk / elleatun
29. Garaioa	xárzen da	xárrí dá	etortzen dá	etórri dá; álle(g)atu dá
30. Abaurregaina	ei da xartzen	xarri da	ellegatzen ei da	ellegatu da
31. Eaurta	esértzen da	exéri da	éltxen xu	éldu dá
32. Espartza	esértzen da	esérirk báratu duk	ellégatzen duk	ellegatu duk
33. Ezkaroze	esértzen da	eseri da; ttonttotu da	ellégatzen da	ellegatu da
34. Otsagi	esertzen da	eseri da	eltzen da	eldu da
35. Uztarroze	xástan dún	xási dún	éltan dún	éltu dún

318. GALDERA

1. Ziordia: Galdera-ikurra berriemailearena da, oso ziur ez zegoen adierazle. Gure ustez erantzun hori 'bildu egin dute elkarrekin' edo antzeko zerbaite da, tokako tratamendua bitarteko dela, nahiz gero, guk lagundurik, *juntatu dituk* eman zuen.
2. Altsasu: Aldi honetan bi erantzunak JMi zor zaizkio.
3. Bakaiku: *álkarrekín ióten tuk eman zuen berriemaileak hala berean.*
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *billátu deé* bildu genion; gainerako guztia MHri. Alek, bestalde, *ópatu du* 'ha encontrado' eman zuen beste une batean.
12. Urritzola: *opatu ere aditu dugu herri honetan: a lo mejor, ez nítun enkónt-, ópatukó beñó, por si acaso.*
14. Beorburu: Galdetu genuen: Eta 'opatu'? - *Algo que se ha perdido* izan zen erantzuna.
16. Ziaurrizt: Hona ezker alderako erantzun osoa: *arpátzen diré nai dutelaík.*
17. Anotz: *elkárreki yártzen diré* eman zuen aurrenik berriemaileak, ezker alderako.
18. Olaitz: Lekutik kanko bada ere, *ezin opátu norbáit* moduko esaldia idatzirik dakusagu gure oharretan, agian galdera honekin zerikusirik izan lezaeena.
19. Ilurdotz: Berriemaileak *opátzen dire, más bien* erantzun zuen, 'zein gehiago'? galdetu genionean; haatik, eskuin aldeko erantzuna ematean, *elkárta* aditza erabiliz zuen berriro.
20. Inbuluzketa: Iraganaldirako *juntétu ziré* bildu genuen eta geroaldirako *juntátko diré.*
32. Esparta: Akats bat egin bide genuen ezker alderako erantzuna jasotzean, *xúntatzen duk* bildu baikuenen, oraingo honetan hura zuzentzeko lizenzia hartz dugula.
35. Uztarroe: *gizon korí xúntatan dún arrixkideareki* bildu genuen orobat, eta baita 'nor-nork' saileko kasuan, *erden dein* 'lo han encontrado' ere (nokako era).

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: topatu dia / Lizarraga: ikusi dira / Etxarri-Aranatz: ikusi dira / Irañeta: opatu dee / Alli: alkar jo dute / Gartzaron: billatu in dira eta opatu in dira / Autza: arpatu... / Ziganda: billatu dee / Eugi: elkar opatu dute / Mezkritz: juntatu dire / Auritz: topatu dira eta yuntatu dire.

319. GALDERA

Jakingarra izan daiteke, agian, Ziorditik Uztarrozerainoko norabidean *bulkatu* aditza beste zenbait lekutako *bultzatu* aldaeraren inolako tartekatzerik gabe ikusteak. EAEL delakoan *bulkatu* dakusagu halaber, Nafarroako gaurko mugetatik aski hurbil, Hondarribian eta Oiartzunen baina ez Ataunen eta ez Zegaman, azken bi herri hauetan –eta baita Araizko Intzan, Gipuzkoako Tolosaldeko hurbil xamar hau– *bultzatu* bildu baitzen.

2. Altsasu: Aurreneko erantzun bikoitza JMek eman zuen; bigarrena FGk.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *bulkátu in du* (aurrenik *bulkátu in dio*) bildu genion; gainerako guztia MHri.
14. Beorburu: Lehenik *bulkétu diré* eman zuen ('bulkatu / bultzatu dit', alegia), 'nor-nori-nork' saileko aditz laguntzailea modu desegokian erabiliz.
19. Ilurdotz: Informatzaileak, eskuin aldeko erantzuna ematean, honako hau esan zuen zehazki: *bulkétu du kárroa erabiltzéko (= ibiltzeko)', atárie ertséko.*
21. Urniza: Ezker aldeko erantzuna objektu pluralarekin ere bildu genuen: *bulkézen ditú.*
23. Espotz: Berriemaileak iraganaldiko era eman zuen orobat, 'nor-nori-nork' sailekoa baina: *bulkátu zió.*
24. Arrieta: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, zera gaineratu zuen berriemaileak: *indárka sártu du... bulkázunka sárrázi du estrabílian [mandoa]... a bulkazones.*
26. Garralda: Galdegileak *bulkatzen da / bulkatu da* idatzi bazuen ere, koadroetara eramatean aditz laguntzailea aldatu dugu, oharkabeko akats baten aurrean gaudelakoan.
35. Uztarroe: - Eta 'bulkatu'? - *Bulkátu? búlkatu dién, lo mismo, las dos cosas: árek búlkatu dién arrebári* (hots, 'du' eraren nokako aditz alokutiboa gehi beharrik gabeko datiboa).

Nº 318 SE ENCUENTRAN, SE HAN ENCONTRADO - ILS SE RENCONTRENT, ILS SE SONT RENCONTRÉS - THEY MEET, THEY MET**Nº 319 EMPUJA, HA EMPUJADO - IL POUSSÉ, IL A POUSSÉ - HE PUSHES, HE PUSHED**

1. Ziordia		juntatu in diei elkarrekin?	bulkátszen dik	búlkatu in du
2. Altsasu	júntatu itén dia	júntatu diá	bulkatu iten dau; búlkatzan dau	búlkatu ein dái
3. Bakaiku	enkóntratzen tuk	alkárrekín juntátu itük	búlkatu eíten dik	búlkatu eín dik
4. Dorrao	érak èitten diá juntétu	ein diá juntétu	eitten dó bulkétu	ein dó bulkétu
5. Etxarri-Aranatz	álkarrekín bíldu dia	alkárrekín bíldu eín diä	búlkatu eíten dau	búlkatu eín dau
6. Arbizu	biltzen tuk	bíldu eín ttuk	búlkatu e(g)íttenten dik	búlkatu eín dik
7. Uharte-Arakil	biltzen dié	bíldu dié	bulkétu ítten dú	búlketu in dú
8. Murgindueta	biltzen deé	júntatu deé	búlkatu ittén du; búlkatzén du	búlkatu du
9. Ihabar	juntétzen deé tabérnan	júntatu deé; billátu deé	mútiko orrék búlketzen dú átarié	búlketu dú; bulkátu in du
10. Madotz	biltzen dé(e)	bíldu deé	búlkatzan do	búlkatu do
11. Egizarreta	biltzen dee	billatu dee	bulkatzan ai da	bulkatu du
12. Urritzola	juntatzen diré	juntátu diré	búlketzen du	bulkétu du
13. Larunbe	béak, maiz, elkárrekín daudé	béak... elkár bíllátuté	búlkétszen du	búlketu dú
14. Beorburu	juntétzen diré	elkarréki juntétu diré	bulkétszen du	bulkétu dú
15. Usi	opatzeute elkar		bulkátszen du	
16. Ziaurritz	arpátzen diré	elkar arpátute	bulkátszen du	bulkátu du
17. Anotz	elkárreki juntétzen diré	juntétu diré	bulkétszen du	bulkétu du
18. Olaitz		jontátu diré		bulkátu du
19. Ilurdotz	opátzen diré / elkártzen diré	elkártu diré	bulkétszen du	bulkétu du
20. Inbuluzketa	juntátzen diré		bulkétszen du	bulkétu du
21. Urniza	opátzen* diré	enkontrátu diré	bulkétszen du	bulkétu dú
22. Aurizberri	tupus iten dute	tupus in dute	bulkatzan du	bulkatu du
23. Espotz		yuntátu diré		bulkátu dú
24. Arrieta	karríkan... topátzen diré	topátu diré	bulkátszen du	bulkátu du
25. Azparren		juntátu diré gizón bat ta maztézia		bulkátu dú atária
26. Garralda	juntatzen dira; juntatzen ai dira	juntatu dira	bulkatzan du; bulkatzan ai da	bulkatu du
27. Aria	enkontratzen dira	enkontratu dira	bulkatzan du	bulkatu du
28. Hiriberri-Aezkoa	enkontratzén dira	enkontrátu dira	bulkatzén du > bulkatzéik / bulkatzein	bulkátu du > bulkatuik / bulkatuin
29. Garaioa	opátzen dia	opátu díra	búlkatzan dú	bulkátu du
30. Abaurregaina	juntatzen ei dira	juntatu dira	ei da bulkatzan	bulkatu du
31. Eaurta	xuntatzen txú	bízpur xuntátu dia	búlkatzan xú	bulkátu dú
32. Espartza	xúntatzen tuk	xúntatu tuk	búlkatzan du	bulkátu du
33. Ezkaroze	bilátzen dra	érden dra	bulkátszen du	bulkátu du
34. Otsagi	enkontratzen dra	enkontratu d(i)ra	bulkatzan du	bulkatu du
35. Uztarroze	enkóntratan tún	enkóntratu tún láur úrteren búrian	enpújatan dién kótsea	enpújatu dién; bulkatu* dién

320. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzun bikoitza JMek emana da; bigarrena FGk.
5. Etxarri-Aranatz: *tietu ere izan daitete, kasuen arabera: tiétu eitten dau*, 'sokatik' adibidez.
8. Murgindueta: Bestelako erantzunak ere bildu genituen: *árritu tiétu dio órrek*, alde batetik, eta *árritu tiétu du*, bestetik.
9. Ihabar: Ezker aldeko erantzuna MHri zor zaio eta eskuin aldekoa bi informatzaileei, berdin-berdin eman baitzuten.
10. Madotz: *tíatzen do soka batetik tira egiten den kasurako omen da*.
20. Inbuluzketa: Eta *botá(t)zaut* singularreko lehen pertsonan, ezker aldeko zutaberako.
25. Azparren: *botátu dú árria lurréa* esan zuen zehazki berriemaileak.
35. Uztaroze: *tíra zán! egotxan!* '¡tira!', bildu zen orobat, bide batez.

321. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *írritu in dí* bildu genion; gainerako guztia MHri.
12. Urritzola: Eta *irrigilleak* 'burlones' edo. Berriemaileak aitari aditutikorik xitorio bat kontatu zuen: *Garések... gizonák, irrigilliaak tzeén; óla, kanpotár bat juáten bálen bazén? in blár tziótén bée... júdiádea, bée azió txarrá in blár ziotén, ta, garái ártan, longaríne (e)sáten tziótén, kápá bát bezéla? ta... boluák biltzen duté, oáin, zeá ta, búlk... lúze atzük, ta, óla zegoán, kánpotarren bátorréa emén bat tzegoán? bülke aietán? arri kozkór bat óla jarri? ta... olá, ondoán, óndoan juán, ta, ba úskol oík bótatzen tzún, bizkerréa bótatzen tzún betzéla, ta gizóna, atzéko aldeán tzeón ta, krax! - "Ór yegoén? ez nákiten, bárka tzák". Kánpotarrák? béen... góipeakín gelditzen tzeen, bai. Ori... égie izeñ blár dú, kostúnbre de bá men tzén, güre aitték alá esáten tzun; ori... ori? gauzé... egie duk, egie duk, Garesén jènde guztie irrigilleá, irrigillia. - Zure aitaren garaian Garesen euskaraz egiten zen, e? - Bai, bai, bai, itten tzen, itten tzen; oáin duéla... èun urté? eún urte, bai. (1986an bildua). Testuan ageri diren *boluak* harri txiki borobil batzuk dira, eta *bulke* gatz. 'manga', berriemailearen seme Inaziok 2010ean adierazi digunez. Aita, 100 urte betetzera iritsi zena, 2000. urtean zendu zen.*
15. Usi: Instrumentala dela eta, *irris* ere bildu genuen: *Bartólo zaikión, euntzéliai, ta "Mira, ya está ése: una pa vino otra pa pan, una pa vino y otra pa pan", erráten tziótén... irrigis!... euntzéliai*.
20. Inbuluzketa: Iriganaldian *irriten* tzué, ezker aldeko zutaberako.
24. Arrieta: Honako esaldiak eman zituen orobat berriemaileak, itzulpenerako gaineratuz: *írris dágó, se está riendo / írru in dago, se le ha reido (?)*.
25. Azparren: Berriemaileak, bi erantzunen artean, *írru in dí** lehenetsi zuen.
27. Aria: Eta *irris* 'riendo': *ta ordúan zaldía gelditu zé, ortzák irakúsiz, ta ordúa(n), bertzáei idúritzen tzitzeó irrigis zególa*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *barre in dau / Lizarraga: irri egin du / Etxarri-Aranatz: farra ein dau / Irañeta: irri in du / Alli: parregin du / Gartzaron: irri egin du / Autza: irri egin du / Ziganda: irri in... / Eugi: irri egin du / Mezkirtz: irri in du / Auritz: irri in du / Iraberri-Artzibar: irri in...*

Arrieta herriko eliz ingurua - KA2011

Nº 320 TIRA, HA TIRADO - IL TIRE, IL A TIRÉ - HE PULLS, HE PULLED
Nº 321 SE RÍE, SE HA REÍDO - IL RIT, IL A RI - HE LAUGHS, HE LAUGHED

1. Ziordia	bota iten dik	bota in dik*	barre íten dik	barre in dik orrek
2. Altsasu	bota iten dau; bótatzen dau	bóta dáu	bárre íten dau	bárre eín dau
3. Bakaiku	bótatzen dik	bóta dik	bárre eíten dik	bárre eín dik
4. Dorrao	eitten dó bóta	ein dó bóta	eitten dó írri	ein dó írri
5. Etxarri-Aranatz	bóta eítten dau	bóta eín dau; bóta au	párre eítten dau	párre eín dau
6. Arbizu	bóta e(g)itten dik	bóta eín dik	fárre e(g)itten dik	fárre eín dik
7. Uharte-Arakil	tiétu ítten du	bóta in dú	párre ítten du	párre in dú
8. Murgindueta	bótatzen du	bóta du	írri íttén du	írri in dú
9. Ihabar	bótatzen dú árri bet	bóta dú	ítten dú írri ásko	ín du írri ásko; írri in dú
10. Madotz	bótatzen do; tíatzen do	bóta o	párr e(i)ttén do	parr e(g)ín do
11. Egiarreta	tiratzen du	tiratu du	irritten ai da	irri in du
12. Urritzola	bótatzen du	bóta du	írritten du	fárre in du
13. Larunbe	botátzen du	bóta du	írritten du	írri in dú
14. Beorburu	botátzen du	bóta du	írritten du	írri in du
15. Usi	botátzen du		irriz egóten da	
16. Ziaurritz	botátzen du	bóta du	írriten du	írri in du
17. Anotz	botátzen du	botá du	írriten du	írri in du
18. Olaitz		bota du arríe		irri in du
19. Ilurdotz	tirézen du	bóta du árri bet	írri íten du	árrek in du írrie
20. Inbuluzketa	botátzen dú arríe	botá dú	írriten du	írri in du
21. Urniza	botátzen du	bóta du	írriten dú	írri in dé
22. Aurizberri	botatzen du	bota du	irri iten du	irri in du
23. Espotz		bóta du		érrí da
24. Arrieta	botátzen du	botátu du	írri íten du gógotik	írri in du
25. Azparren		bóta du atária. botátu dú árria		írri in du*; írri da*
26. Garralda	botatzen du; botatzen ai da	bota du	irritten du; irris ai da	irri ein du
27. Aria	botatzen du	bota du	irri eiten du	irri ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	botatzén du > botatzeik / botatzein	botatú du > botatuik / botatuin	irri eítén du > eiteik / eitein	irri ein du
29. Garaioa	tiratzen du	tirátu du	írri eiten dú	írri(y) ein dú
30. Abaurregaina	ei da botatzen	bota du	ei da irris	irri ein du
31. Eaurta	tirázen xu; egózten xu	tirátu xú	bárra egítén xu	bárra egín xu
32. Espartza	egózten du; tiratzen du	egózti du; tiratu du	bárra egítén du	bárra egín du
33. Ezkaroze	egózten du	égotzi du	bárra egítén du	barra egín du
34. Otsagi	egozten du	egotzi du	barra egítén du	barra egín du
35. Uztarrove	tíratan dién	tíratu dién	egítan dién bárra; bárra egítan dién	égin dién ánix bárra

322. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
 9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *negárr in du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
 31. Eaurta: MCEk, ezker aldeko zutaberako, honela esan zuen: *neárr iten xú ánitz*.
 35. Uztaroze: *eta górr arratsén? pues aurrá ñiará eta... nexárr egítan balin bazién titia érkin eta kórr egón ádi óian, eta korréki.*

323. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
 3. Bakaiku: *eítten* horretan gauzatzen den bustidura behin baino gehiagotan azaleratu zuen inkestaren bigarren zatiari erantzuna eman zion IA berriemaileak, gutxiengoan egonik ere.
 9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio. Ezker alderako esaldi osoa honakoa izan zen: *atrátzen dú árrantza áundi, arréitu ásko. Besteik ere eman zuen, óiu itten du, alegia, guk bultzaturik baina.*
 35. Uztaroze: Hizketaldi batean bildua: *abuelák irágo égin: ázka adí! órdëa dún!... jlevántate, que ya es la hora!*...

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *garrasi in dau* / Lizarraga: *otsa egin du* / Etxarri-Aranatz: *garrasi ein dau* / Irañeta: *garrazi in du*; *garrasi in du* / Alli: *oiu egin du* / Gartzaron: *karraxia...* / Autza: *oiu egin du* / Ziganda: *oyue...* / Eugi: *oiu egin du* / Mezkiritz: *oi in du* / Auritz: *oiu in du* / Iraberri-Artzibar: *oi in...*

Arrietako Marterena etxea bere dorre eta usategiarekin. Herri honetako berriemailea bertan jaio zen - KA2011

Nº 322 LLORA, HA LLORADO - IL PLEURE, IL A PLEURÉ - HE WEEPS, HE WEPT**Nº 323 GRITA, HA GRITADO - IL CRIE, IL A CRIÉ - HE SHOUTS, HE SHOUTED**

1. Ziordia	negarr íten dik	negárra in dik	garraxi íten dik	garraxi in dik
2. Altsasu	negárr íten dau	negárr ein dau	garrási íten dau	garrási eín dau
3. Bakaiku	négarr eíten dik	négar eín dik	górraxi eítten dik	gárraxi eín dik
4. Dorrao	eitten dó négar	ein dó négar	eitten dó gárraxi	ein dó gárraxi
5. Etxarri-Aranatz	negárr eítten dau	negárr eín dau	ótsa eítten dau; gárraxi eítten dau	ótsa eín dau; gárraxi eín dau
6. Arbizu	negár eítten dik	négar eín dik	gárraxi eítten dik	gárraxi eín dik
7. Uharte-Arakil	negárr ítten du	negárr in dú	gárraxi eítten du	gárraxi in dú
8. Murgindueta	négarr ittén du	negárr in dú	gárraxi ittén du	gárraxi in dú
9. Ihabar	íttén dú négarr ásko	ín du négarr asko; negárr in du	atrátzen dú árrantza áundi	ín du óiu ásko
10. Madotz	néarr e(i)ttén do	nearr eín do	úyu eítten du	úyu eín do
11. Egizarreta	nearres ai da	negar in du	oiu itten ai da	oiu in du
12. Urritzola	negárr itten du	negárr in du	gárraxi ítten du	gárraxi in du
13. Larunbe	néarr ítten dú	néarr ín du	óyuke míntzetzen da	óyu ín du
14. Beorburu	negár ítén du	negár ín du	óyu ítén du	óyu ín du
15. Usi	negárrez egóten da		óyu ítén du	
16. Ziaurritz	negarr ítén du	negarr in du	oyu ítén du	oyu in du
17. Anotz	negárr ítén du	negárr in du	gízon arrék óiten du; oyúke dá(g)o	oín du
18. Olaitz		negarr e(g)ín du		oyu* eín du
19. Ilurdotz	nigárr ítén du	árrek in du negárra	óyu ítén du	óyu in du
20. Inbuluzketa	negárr iten du	negárra ín du	oíten du	oín du
21. Urniza	negárr ítén du	nigérr in dú	ói ítén dú	ói in dú
22. Aurizberri	nigar (e)itén du	nigar (e)in du	oiu iten du	oiu in du
23. Espotz		niárr eín du		óyu da (?); óyu ein du*
24. Arrieta	nigarr ítén du	nigárrres áitu da	óyu ítén du	óyus áitu da
25. Azparren		ín dú nigárra		
26. Garralda	nigar eiten du; nigarres dao	nigar ein du	oiu eiten du; oiu eiten ai da	oiu ein du
27. Aria	niar eiten du	niar ein du	oyuka dago	oyu ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	niar eítén du > eítén dik / eítén din		oiu eítén du > eiteik / eitein	oiu in du
29. Garaioa	nigárr eiten dú	nigárr ein dú	óiu eiten du	óiu in dú
30. Abaurregaina	nigarrez da(g)o	nigar ein du	oiuka da(g)o	oiu ein du
31. Eaurta	negárr egítén xu	negárr in xú	óyu egítén xu	óyu egín xu
32. Espartza	niárr egítén du	niárr egín du	óyu egítén du	óyu egín du
33. Ezkaroze	nearr egítén du	nearr egin du	oyu egítén du	oyu egin du
34. Otsagi	near egiten du	near egin du	oiu egiten du	oiu egin du
35. Uztarroze	egítan dién néxar; néxar égitán dién	égin dién ánix néxar	írago egítan dién	írago egin dién ánix

324. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk.
9. Ihabar: Erantzunak MHrenak badira ere, Ali ere *ágoa zabáldu du* bildu genion 'ha bostezado' kasurako.
19. Ilurdotz: *eréki / edéki* aldaerak erabili zituen informatzaileak: *água eréki du* edota *água edéki du*, adibidez.
23. Espotz: Besterik ere proposatu bide genion, erantzunaren alboan zera baitakusagu idatzirik: *arróstia?* cuando se eructaba.
24. Arrieta: Berriemaileak ezker aldeko erantzuna errepikatu zuen, esaldia are gehiago luzatuz: *gizónak arrósia iten du; dudái káge... gósea dagó*. Horrela gure oharretan, baina *dudái kábe* izan behar duelakoan gaude.
26. Garralda: Ezker aldeko galderari erantzunez, zera bildu zen halaber: *arrostias dao*.
35. Uztarroze: Hasieran *bostézatan dién / bostézatu dién* bildu zen. - Eta 'auzabaltu'? galdetu genuen. - *También: gízon korrék égin dién ánitx auzábal, que es abrir la boca, auzábal.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *agua zabaldu dau / Lizarraga: agua zabaldu du / Irañeta: agua zabaldu du / Alli: ao zabaldu da / Autza: arrausie... / Eugi: arrautsie egin du / Mezkritz: aua ideki du / Auritz: arrosia in du.*

325. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGk. Hari, dena dela, honako galdera-erantzunak ere bildu genizkion halako batean: "Óri á eztúla dukazuná" ta, le contesta: "Iràun baléza", que si duraría.

9. Ihabar: Ali eskuin aldeko eztúle in du bildu genion; gainerako guztia MHri, zeinak, kasu honetarako, *gáur goizián ín du eztúle ásko eman baitzuen zehazki.*

35. Uztarroze: Berriemaileak, *gai gúzian égon dún tósetan, toda la noche ha estado tosiendo* moduko esaldia eman ondoren, koadroetara ekarri ditugun erantzunak eman zituen, guk proposaturiko 'eztul' bat nola-halako baietta eman bazion ere.

Azparreng eliz ingurua ilunabarrean - KA2012

Nº 324 BOSTEZA, HA BOSTEZADO - IL BÂILLE, IL A BÂILLÉ - HE YAWNS, HE YAWNED
Nº 325 TOSE, HA TOSIDO - IL TOUSE, IL TOUSSÉ - HE COUGHS, HE COUGHED

1. Ziordia	au zabaldu íten dik	água zabaldu in dik	eztula íten dik	eztula in dik
2. Altsasu	ágú zabálzen dáu	agóa zabáldu dáu	eztúla íten dau	eztúla ein dau
3. Bakaiku	aúa zabálzen dik	aúa, áboa zabáldu dik	eztúl eíten dik	eztúla ín dik
4. Dorrao	aguá zabalkán dáu	ein dó água zabáldu	eztúla eítten do	ein dó eztúla
5. Etxarri-Aranatz	água zabálzen dau	ágüä zabáldu dau	éztule eítten dau	eztúle eín dau
6. Arbizu	aúa zabálzen dik	áua zabáldu dik	eztúl eítten dik	eztúl eín dik
7. Uharte-Arakil	ágoa zabálzen du	ágoa zabáldu dú	eztúle ítten du	eztúle in dú
8. Murgindueta	água zàbaltzén du. água zabálzen dú	água zabáldu dú	èstul ítten du	éstul in dú
9. Ihabar	agóa zabálzen dú ásko	agóa zabaldu du	mútiko orrék doké eztúle	ín du eztúle; eztúle in du
10. Madotz	aó zaálka eítten du	ágo zaálk'eín du	éztul eítten du	eztul eín du
11. Egizarreta	ori loales dago	agoa zabaldu* du	eztule itten du	eztule in du
12. Urritzola	água zabálzen du	água zabáldu du	eztul ítten du	eztul in du
13. Larunbe		ágoa zabáldu du?	eztul ítten du	eztúl ín du
14. Beorburu	agóa idíkitzen du	agóa iréki* du; zabáldu* du	eztúle ítten du	eztúle in du
15. Usi	arráusi íten du		eztúle ítten du	
16. Ziaurritz	eráusie íten du	eráusie in du	eztule ítten du	eztúle in du
17. Anotz	arráusie íten du / arráusieka dá(g)o	arráusie in du / idíki du ágoa	eztúl ítten du / eztúlke dá(g)o	eztúl in du
18. Olaitz	ágoa...			in du eztúle*
19. Ilurdotz	água erekítzen du / eráusi íten du	água edéki du / in du eráusi	eztúle ítten du	árrék in du eztúl bet
20. Inbuluzketa	arráusiten du	arráusie ín du	eztúl ítten du	eztúle ín du
21. Urniza	arráusi íten du	arráusi in dú	eztúle ítten dú	eztúle in dú
22. Aurizberri	arruse iten du	arruse in du	eztula iten du	eztula in du
23. Espotz		água eréki du		eztúla* ein dú
24. Arrieta	arrósia íten du	arrósia ìn du	átija ítten du	eztúla in du
25. Azparren		arráusi* ín du		ín dú eztúla
26. Garralda	arrostia eiten du; arrostia eiten ai da	arrostia ein du	eztula eiten du; eztula eiten ai da	eztula ein du
27. Aria	arrostiaka dago	arrostia ein du	eztulka dago	eztul ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	arrostia eítén du > eiteik / eitein	arrostia ein du	eztul eítén du > eiteik / eitein	eztul eín du
29. Garaioa	arróstu eiten dú	arrós ein dú	eztúla eiten dú	eztúla in dú
30. Abaurregaina	arrausias da(g)o	arrausia ein du	eztulka da(g)o	eztul ein du
31. Eaurta	arráusi egíten xu	arráusia egín xu	eztul egíten xu	eztúl egín xu
32. Espartza	arráusi egíten du	arráusi in du	éztul egíten du	éztul égin du
33. Ezkaroze	ago zabálzen du	ago zabáldu du	eztula egíten du	eztula egin du
34. Otsagi	aua idikitzen du	aua idiki du	eztul egiten du	eztul egin du
35. Uztarroze	auzábaltan dién*		egítan dién éltzu (?), éztul*	égin dién éltzu (?), éztul*

326. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan erantzunik eskuratu ez baguenen ere, Olaztin, bigarren zutaberako bederen, *bóta dáu tubá eman ziguten*.
2. Altsasu: JMek *túba botátzen dau / túba bóta dau* eman zuen; FGk, bigarren kasurako, *túba eín dáu*.
3. Bakaiku: Ezker aldeko zutaberako *txúba bóta dík* bildu genuen, oharkabean nonbait, eskuin aldekorako bildu genuenaren oso antzera, 'botatzen' behar baitzuen. Koadroetara ekarri beharreko emaitza desegokiro ez agertzeko, baina, aspektu hau aldatu dugu aipatu neurrian, behin oharra egin ondoren.
5. Etxarri-Aranatz: *kóstoma* ere eman zuen AEk –Dorraon bildu bezala, bestalde–, 'flema' dela adieraziz: *kóstoma bóta eítten dau / kóstoma bóta au*. Koadroetan idatzi dugun *txúba*, berriz, 'saliva' dela zehaztu zuen.
8. Murgindueta: Eskuin aldeko erantzunerako honako hau ere bai: *flém bat bota dú*.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *líxtue bóta du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
19. Ilurdotz: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, berriemaileak zera esan zuen aurrenik: *árrek bota du líztu puske bat*. Besterik ere bildu genuen, beste une batean izan bazeen ere: *iztúpe 'gargajo'*: *bóta zió bátek bérzteai iztúpe gólpel bat*. Hitz hau gazi. 'estopa' ere bada, jakin denez: *erósten (tz) zué iztúpe píxkoat, un rollo* esan zuen berriemaileak.
21. Urniza: Ezker aldeko zutaberako, órrek *lístue bótatzen dú* bildu genuen, alde batetik, eta *gizón orrék lístu botátzen dú*, bestetik.
22. Aurizberri: Biltzaileak, hasieran, *líxtua* idatzi zuen bi erantzunetan, ondoren, bi kasuetan ere, hitzaren artikulua ezabatuz.
24. Arrieta: Berriemaileak, erantzunak eman ondoren, zera esan zuen: *jde cuántas cosas me haces acordar!*
31. Eaurta: Bi erantzunak MCERi zor zaizkio.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *tua / Lizarraga: ttuba / Etxarri-Aranatz: txube / Irañeta: lixtue / Alli: listua / Gartzaron: lixtua / Autza: lixtua / Ziganda: listué / Eugi: listue / Mezkiritz: listoe / Auritz: listoa / Iraberri: listu eta listo.*

327. GALDERA

2. Altsasu: JMek *gósea duká / gósea uréi dau* eman zuen; FGk, lehenengo kasurako, *gosié duká*.
9. Ihabar: Alek *goséa doké / gósea izándu du* eman zuen; MHk *gizón orrék dóke gósea (> zokék, zokén) / gízon orrék idúki du góse ásko*.
11. Egiaurreta: Iraganaldirako erantzuna ere bildu zen: *gosea zauken*.
17. Anotz: Berriemaileak zerbaite gaineratu zuen: *gizón arrék zér gósiak pástu tu!* eta baita *góseak zegón* ere.
25. Azparren: Ezker aldeko erantzunetan bitxi da ohiko 'du' eta 'dago' adizkien lehen hizkiak, inolako arrazoirk gabe, *t* bihurturik aurkitzea.
31. Eaurta: Ezker aldeko bigarren erantzunak gazi. 'está de hambre' edo antzeko zerbaiteen aurrean jartzen gaitu. Eskuin aldeko bigarren erantzuna MCERi zor zaio.
35. Uztarrove: *diár góse* 'tengo hambre' ere bai.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *gosia duka, gosia ibil dau / Lizarraga: gosia du, gosia pasatu du / Etxarri-Aranatz: gosie daka, --- / Irañeta: gosie doke, gosie irittu du / Alli: goseak dago, goseak egondu da / Gartzaron: gosea dauke, gosea eduki du / Autza: dauke gósea, izen du gosia / Ziganda: gósea dáuke eta gósea taó, --- / Eugi: gosea du, gosea izan du / Mezkiritz: gosia dago, gosia egon... / Auritz: goseak dago eta gósea du, gosea izan du / Iraberri-Artzibar: goseak dago, goseak izan...*

Nº 326 ESCUPE, HA ESCUPIDO - IL CRACHE, IL A CRACHÉ - HE SPITS, HE SPAT
Nº 327 TIENE HAMBRE, HA TENIDO HAMBRE - IL A EU FAIM, IL A EU FAIM - HE IS HUNGRY, HE WAS HUNGRY

1. Ziordia		túba botázen dau	túba bóta dau; túba eín dáu	gósea dúka onék	goséa izan dik
2. Altsasu	túba botázen dau			gósea duká; gosíe duká	gósea uréi dau
3. Bakaiku	txúba botázen dik		txúa bóta dik	gósea deká	gósi ibíl dik
4. Dorrao	bótatzen ttú kostúmek		bot ó kostúma	orrék daká góśia	egon dó góśia
5. Etxarri-Aranatz	txúba bóta eítten dau		txúba bóta dau, bóta au	góśia daká	góśia uráittu áu
6. Arbizu	txúba botázen dik		txistuba bóta dik	gósea dáka	gósea irúittu dik
7. Uharte-Arakil	lístube bótatzen dú		listúbe bóta du	góśie dáuke	góśie eúdittu dú
8. Murgindueta	líxtue bótatzen dú		líxtue bótá du	gósea doké; gósea tó	gósea egóndu de
9. Ihabar	bótatzén du lístu ásko		bóta dú lístu ásko; líxtue bóta du	goséa doké; dóke gósea	goséa izándu du; idúki du góse ásko
10. Madotz	lixtúe bótatzen du		lístu bóta do	góse dauké; góse eúkitte o	góse eúki dó. eúke ó
11. Egizarreta	listu botázen ai da		listue bota du	gosea dauke	íkittu dú gósea
12. Urritzola	líxtue bótatzen du		líxtue bota du	gósea dauké	gósea irúki du
13. Larunbe	líxtue bóta du		líxtue bota du	goséa dáuke	gósea pástu dú
14. Beorburu	líxtue bótatzen du		lixtúe bota du	góseak dáo, gósea táo	góseak egóndu de
15. Usi	líxtue bótatzen du			gósea tágo	
16. Ziaurritz	listúe botázen du		listúe bota du	gósea táo	góseak egon da
17. Anotz	líxtue bótatzen du		bóta dú lixtúe	góseak... dagó, góśia tágo	gízon oré góśiak egon da
18. Olaitz			listúe eín du	goséa du	
19. Ilurdotz	ádek líztue íten du, botázen du		árrek bota du líztue	àrrék du gósea	árrek gósea izén dú
20. Inbuluzketa	botázen du líxtue		líxtue bota du	gósea du	góseak egón da
21. Urniza	líxtue bótatzen dú		líxtue bota dú	goséak dagó	gósea izán du
22. Aurizberri	lixtu botázen du		lixtu bota du	goseak dago	goseak egon da
23. Espotz				gósea du	
24. Arrieta	lístoa botázen du		listúa botátu du	gósea da(g)ó	gósea izán du
25. Azparren			liztúa* bóta dú	tu gósea / tagó gósea	izán du goséa
26. Garralda	listua botázen du; botázen ai da		listua bota du	goseak dao	goseak egon da
27. Aria	listua botázen du		listua bota du	goseak dago	gosea izan du
28. Hiriberri-Aezkoa	listu botatzén du > botatzeik / botatzein		listu botátu du > botatuik / botatuin	góse da; goseak dao	goseak eon da
29. Garaioa	listúa botázen du		lístua bóta dú	góse dú	gósea izán du
30. Abaurregaina	listu botázen ei da		listua botatu du	goseak da(g)o	goseak egon da
31. Eaurta	txut egózten du		txút egótzi xu	góse du / góśia dióxu	gáude góśiak (?) / izán xu góse
32. Espartza	txutx egózten du		txutx egótzi du	góśia(k) dágó	góse igáre du
33. Ezkaroze	egózten du txutxa		egótzi du txútxa	badu góse	izan du góse
34. Otsagi	egozten du txutx		egotzi du txutx	karek gose du	gose izan du
35. Uztarroe	eskúpetan dién		egótxi dién txút bat	díen góse	é kun dién góse

328. GALDERA

2. Altsasu: JMek *egárria duká / egárria uréi* dau eman zuen; FGk, bigarren kasurako, *egárria úri* dau.
7. Uharte-Arakil: Honen aurreko erantzunean *dáuke* dugu eta honetan *dóke*; gauza bera, berriemailearen arabera.
9. Ihabar: Alek *egárrí áundi doké / egarrie izéndu du* (*idúki* ere bai, omen) eman zuen; MHk *baitére doké egárrie / idúki dú egárrie*.
16. Ziaurritz: Iraganaldirako, *egárrie* zaukén bildu genuen.
17. Anotz: Berriemaileak honako esaldia gaineratu zuen: *gizon orrék zér egárrie pástu du!*
19. Ilurdotz: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, gure oharretan *egárrie* ez, baina *gárrie* dakusagu.
20. Inbuluzketa: Eskuin aldeko erantzunaren kasuan *egárzue* bitxi horren bidez erantzuleak aurrenik ematen hasia zen *egarrie* hitza ordezkatu zuen. Ez zaigu, egia esan, egokia iruditzen.
21. Urniza: Honen aurreko erantzuna ematean berriemaileak *izán* erabili zuen; oraingo honetan, *izén*.
22. Aurizberri: Eskuin aldeko erantzunak egokitut egin ditugu, *egarriak egon naiz eta egarria izan dut* izan baitziren, gaizki ulertze baten ondorioz ezbairik gabe. Berriemaile honixe, bestalde, taberna giroko iruzkin xelebre bat biltzea egokitut zitzagun behin: *ándik, tabernara ioáten tziré gizónak, ardóz... ardóz betiak, egárriarik ez! jejé!... ta, bátek bertzéa(i) èrra omen tzekó: "Bah, àitu zú? ardúa oreí... kariátu omén da". - "Bah! nón-ta, sós bat baliú duén basoák, kariátzen ál da"*.
24. Arrieta: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *ur zíkin ortáik eztáike edáin!*...
31. Eaurta: CS-ek ezker aldekoaz gainera iraganaldirako erantzuna ere eman zuen: *ník níxun égarri / kórrek egárrie* zuen. Eskuin aldeko erantzuna MCErena da.
35. Uztarrove: *nai dién ur, dién reséko; quiere agua, tiene reseco* gisako esaldia, itzulpen eta guzti, bildu genuen gisa berean.

329. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *títie emándu du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
10. Madotz: Ezker aldeko bigarren erantzun osoa honako izan zen: *béak emáten deó eáteá bularrá*.
19. Ilurdotz: *ázten zein ázi* biltzean, hauen ahoskera guztiz gaztelaniazko balitz bezalakoa iruditu zitzagun.
20. Inbuluzketa: gaztelaniazko 'criar' hori dela eta, 'azi, azitu' bildu genuen beste une batean: *ník ítxan, umiák azitu, umek azitu, umek ázi*.
21. Urniza: *báttu, báttu, báttu...* (axuriei esaten omen zaie) *para que vengan a mamar*.
26. Garralda: Bestelako erantzunak eman zituen orobat berriemaileak: *batzera ematen du; batzera ematen ai da / batzera eman du*.
28. Hiriberri-Aezkoa: Koadroetan ezarri diren erantzunen ondoan *personak* idatzi zuen galdegileak, eta paperaren beste aldean honako hau: *azienak (hacer mamar) = bataztén du / batazí du*.
30. Abaurregaina: *bularra eman dako, berari bildu zuen halaber galdegileak*.
35. Uztarrove: Ezker alderako, hasieran, *máztik kuidatan dién úmia*. Bestelakorik ere aditu dugu inoiz, halere: *títia emon*.

Azparren herriko txoko bat - KA2012

Nº 328 TIENE SED, HA TENIDO SED - IL A SOIF, IL A EU SOIF - HE IS THIRSTY, HE WAS THIRSTY**Nº 329 CRÍA, HA CRIADO (DA DE MAMAR, HA DADO DE MAMAR) - ELLE ALLAITE, ELLE A ALLAITE - SHE SUCKLES, SHE SUCKLED**

1. Ziordia	egárria dúka	egárria izan dik	azi iten dik	ázi in dik
2. Altsasu	egárria duká	egárria uréi dau; egárria úri dâu	títia emáten dau	títia emán dau
3. Bakaiku	egárriya deká	egárri(y)a ibil dik	títia emáten ái da; emáten ziök	ázi ín dik / títia emán ziok
4. Dorrao	daká égarriyá	egón dó egarriya	orrék azítzen do	andriek ein dó ázi / eman dó titiyá
5. Etxarri-Aranatz	egárriya daká	egárriyá uráittu áu	ázitzen dau / títia emáten dau	ázi áu / titiyá emán dâu
6. Arbizu	egarriya zakák	egárriya irúittu dik	azítzen dik / ésnia emáten dio	úmia ázi ik / ésnia emán ziok
7. Uharte-Arakil	egárria dóke	egárri(y)e eúdittu dú	edátia emáten dió	édatiá emán dió
8. Murgindueta	égarrie doké	egarrie éukitu du	azítzen ai dé	órrek emán dió... eátea
9. Ihabar	egárrí aundi doké; doké egárrie	egarrie izéndu du; idúki dú egárrie	emákomeorrék azítzen dú óso óngi	ázi dú óso óngi / titié emándu du
10. Madotz	egárrí dauké / e(g)árrí iúkitte o	egárrí eúke ó	azétzen do úmeá / emáten deó eátea	béak azé o / emán deó eátea
11. Egiarreta	egarri du; egarri dauke	egarri izandu zun (?)	títia ematen ai da	títia eman du; eman dio
12. Urritzola	eárrí dauké	egárria irúki du	ázitzen du	títia emán dió
13. Larunbe	e(g)árríe dáuke	e(g)árríe pástu dú	béak ázten du	beák ázi du áurre
14. Beorburu	egárriek dágó. egárrie táo	egárriek egóndu de	ázten du	ázi ttu / titié mán dió
15. Usi	egárrie tágo		máten du edátera	
16. Ziaurritz	egárríe táo	egárríak egón da	bulárra emáten du	bulárra emán dió
17. Anotz	gízon oré egárrie tagó	gízon oré egárriek egón da	ándre arrék ázten du áurr óre	ázi du áurre / mán dú titié
18. Olaitz	egárrí dágó			man du titié
19. Ilurdotz	árrék du egárrie	árrek egárrie izén du	bérak ázten du áurre	árrek ázi du áurre
20. Inbuluzketa	egárria du	egárzue izén du	bérak máten dió bulérra	man du bulérra
21. Urniza	egárria tagó	egárrie izén du	batzéra máten du	mán dió batzéra
22. Aurizberri	egarriak dago	egarriak egón da; egarria izan du	arek azten du	arek azi du
23. Espotz	dú egárrie, nai dú úra			emán dió titié
24. Arrieta	egárria dagó	egárria izán du	bulárra emáten dakó	títia emán dakó
25. Azparren		ízan dú egárria*		emán du titié; mán dakó éznia
26. Garralda	egarriak dao	egarriak egón da	azten du; azten ai da	azi du
27. Aria	egarri dago	egarria izan du	ebatzen dakó; títia ematen dakó	azi du / titié eman du
28. Hiriberri-Aezkoa	egarriak dao	egarriak eon da	bularra ematen dakó	bularra eman dakó
29. Garaioa	egárrí dú	egárria izán du	azí eiten dú / títia emáten dú	ázi dú / titié emán du
30. Abaurregaina	egarriak da(g)o	egarriak egón da	ei da azten / ei da bularra ematen	azi du / bularra eman du
31. Eaurta	egárrí xú	izan xu egárrí	emáztik bulárra emáten du	bulárra emán xu
32. Espartza	egárria(k) dágó	egárrí izán du	ázten dágó; ázten du	ázi du
33. Ezkaroze	bádu egárrí	izan du egárrí	títia ematen du	títia emán dakó
34. Otsagi	kura egarriak dago	egarriak egón da	karek ematen du títia	karek eman du titié
35. Uztarrose	dién ánitz egárrí	árek ékun dién ánitz egárrí	kriatutan dien	azitu dien / kríatutu dién

330. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
 9. Ihabar: Erantzunak MHrenak badira ere, Ali ere *píx ein dú* bildu genion 'ha orinado' kasurako.
 11. Egiarreta: *pixe in duzú?* gaineratu zuen berriemaileak.
 17. Anotz: Eskuin aldeko erantzuna era honetan bildu genuen: *neskáku arék in du gernúa pixúntzien.*
 22. Aurizberri: *pixa iten du (las personas)*, eta *gernua iten du (los animales)* gisako oharra idatzi zuen biltzaileak.
 24. Arrieta: 305. erantzunari egin diogun oharra oroitaraziz, berriemaileak, beste une batean, *pix in beaut esan* zuela aipatu beharrean gara.
 35. Uztarrove: Hasieran *árek orínatan dién / árek égin dién oriná, pixegilia*

331. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
 3. Bakaiku: Aldi honetan ere *eítten* era bustia bildu genuen; ez zen azken aldia izan gainera.
 9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *káka in dú* bildu genion; gainerako guztia MHri, zeini, kasu honetan, *eítzen du* aditu uste izan genion, bitxi boda ere.
 13. Larunbek: Ezker aldeko zutaberako *áurrek ór ítten ttú kákak* eman zuen berriemaileak plurala erabiliz, nondik, singularrerako eta salbuespen bat eginez, *ítten du kaka* idazteko lizenzia eman diogun geure buruari.
 17. Anotz: Ezker aldeko erantzun osoa honakoa izan zen: *ández oré, egúneró, gorputzetik atrázen da.*
 22. Aurizberri: *kaka iten du (las personas)*, eta *ongarria iten du (los animales)* moduko oharra idatzi zuen biltzaileak.

Garralda herriaren ikuspegia - KA2012

- Nº 330 ORINA, HA ORINADO - IL URINE, IL A URINÉ - HE URINATES, HE URINATED**
Nº 331 HACE UNA DEPOSICIÓN, HA HECHO UNA DEPOSICIÓN - IL DÉPOSÉ LES EXCRÉMENTS, IL A DÉPOSÉ LES EXCRÉMENTS - HE DEFECATES, HE DEFECATED

1. Ziordia	txixa íten dik	txixa in dik	kaka íten dik	kaka in dik
2. Altsasu	txixa íten dau	txixa eín dau	káká íten dau	káká ein dáu
3. Bakaiku	txixa íten dik	txixa botá dik; píxa eín dik	káká eítten dik	káká eín dik
4. Dorrao	eitten dó pixá	ein dó pixá	eitten dó káká	ein dó kaká
5. Etxarri-Aranatz	píxä eítten dau	píxä eín dau	káká eítten dau	kákä eín dau
6. Arbizu	píx eítten dik	píxa egín dik	káká eítten dik	káká eín dik
7. Uharte-Arakil	píxe ítten du; gérnu ítten du	píxe in dú	káká ítten du	káká in dú / kórputzetí átra dá
8. Murgindueta	píx eittén du	píx ein dú	kák itten dú / estómagoti ítten dú	kórputzetík eáta dá
9. Ihabar	píx eítten dú	mútiko txíki orrék píx eín du	káká eítzen du	eín dú káká; káká in dú
10. Madotz	píx eítten do	píx eín do	káká eítten do	káká eín do
11. Egiaurreta	pixe eitten ai da	pixa ein du	kaka eitten ai da	kaka ein du
12. Urritzola	pix ítten du	pix in du	kórputzetik áteatzen da	kórputzetik atéa da
13. Larunbe	piz ítten dú	píx in dú	itten du kaka	káká in dú
14. Beorburu	piz íten du	piz in du	kak íten du	kak in dú
15. Usi	íten du gérnue		estómagotik atrátzen da	
16. Ziaurritz	píze íten du	píze in du	kaka íten du	kaka in du
17. Anotz	íten dú gernúe	in du gernúe	gorpútzetik atrátzen da	in du káká
18. Olaitz		pixe in du		in du kaka
19. Ilurdotz	gérnue íten du	árrek in du gernúe	káká íten du	in du kaka
20. Inbuluzketa	íten dú píxe	gérnu in du	kak íten du	kák in du
21. Urniza	gérnue íten du	gérnue in dú	kák íten du	káká in dú
22. Aurizberri	pixa iten du; gernua iten du	pixa in du; gernua in du	kaka iten du; ongarria iten du	kaka in du; ongarria in du
23. Espotz		píx in dú		káká in dú
24. Arrieta	gernua íten du	in du gérnua	kak íten du	kaka in du
25. Azparren		ín du píz. pix		kaka in dú; in dú káká
26. Garralda	pixa eiten du; pixa eiten ai da	pixa ein du	kak eiten ai da	kaka ein du
27. Aria	piz eiten du	piz ein du	kak eiten du	kak ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	piza eitén du > eiteik / eitein	piza ein du	kak eiten du > eiteik / eitein	kak in du
29. Garaioa	píx eiten dú	píx ein dú	káká eiten dú	káká in dú
30. Abaurregaina	ei da pix eiten	pix ein du	ei da kaka eiten	kaka in du
31. Eaurta	píx íten xu	mutiko kórrek píx in xu	kak íten xu	kák in xu
32. Espartza	pix egíten du	pix egín du	káká egíten du	káká egín du
33. Ezkaroze	pix egiten du	pix egin du	kaka egíten du	kaka egin du
34. Otsagi	pixa egiten du	pixa egin du	kaka egiten du	kaka egin du
35. Uztaroze	egitan dien pixa	pixa egin dien		kaka egin dién

332. GALDERA

1. Ziordia: *neonek hori naiz aditz-laguntzailearekin uztarturik ikustea ez zaigu egokia iruditzen.*
2. Altsasu: Aurrenoko erantzuna JM*i zor zaio eta bigarrena FGri. Hark, JMek, mísua 'la cara' dela zehaztu zuen.*
3. Bakaiku: Besterik ere eman zuen berriemaileak: *garbitu ein du mísua(b)a ('hark', alegia).*
4. Dorrao: Eta arroparen garbiketari dagokionez, *lixúba 'la colada'.*
5. Ihabar: Erantzunak kasu honetan Ali zor zaizkio. MH*k ere eman zituen bereak halere: ní (sic) aurpegia garbitzen dut, alde batetik, eta goizero garbitzen da, bestetik.*
6. Madotz: Deigarria, agian, azentuazioari gagoziola, *garbitu hitza herri honetatik ekialdera lehenengo silaban azentuaturik inon ez ikus-tea.*
7. Egiarreta: Ezker aldeko zutaberako zera bildu genuen orobat: *ní ai náiz musúe garbizén.*
8. Beorburu: *garbittu náuk / náun bildu genuen halaber, hiketan, ezker aldeko zutaberako eta baita bestalde, arroparen garbiketari gagoziola, líxue ere: líxue itekó? lénik, e... pues... maindériak eta atórrak eta... gáuzek, garbitzekó, da ník, bezperatik, e... berátu.*
9. Usi: *líxue / líxué 'la colada'.*
10. Anotz: Bestelako 'lavado'rik ere bada, baxerari loturikoa adibidez, berriemaileak, halako batean, *untzie, el fregado: in txan untzíek esan baitzuen.*
11. Olaitz: 'Aurpegia' dela eta, *aurpegie muzíne edo muxíne* bildu genuen halaber ('cara triste' edo 'de enfado', antza), eta baita, arroparen dagokionez, *lisúe 'la colada'* ere.
12. Ilurdotz: Hona gure oharretan dakusagun esaldia: *maztékie eón da errékan líxue íten, xaútzen, non lízue 'la colada' den eta xaútzen 'lavando'. Dena dela, lízu hori baino ohikoagoa iruditzen zaigun líxu gisako aldaera ere bildu genuen; hona adibide pare bat: 1) maztéki onék in dí líxue áste guzierako, áste gúzie óntako; eta 2) líxuei man dió xabóna eta autse eta xaútu du ur epélaikin... con agua tibia.*
13. Espotz: *nére anáia garbitzen da* izan zen eskuin aldeko erantzun osoa.
14. Arrieta: *egúnero... garbitzen naiz aurpegia* izan zen ezker aldeko lehen galderari emaniko erantzun osoa; *aurpegia garbitzeúnt* beste egonaldi batean. Arroparen garbiketari gagoziola, bestalde, *lízua 'la colada'*, *áu(t)sá 'la ceniza'* eta *xabóna 'el jabón'* bildu genuen.
15. Garaioa: *líxua / líxoa 'la colada'.*
16. Eaurta: Zutabe bakoitzeko lehenengo erantzuna CS-i zor zaio eta bigarrena MCEri. Honek, 'Esa mujer se suele lavar todos los días' moduko galderari, honako erantzuna eman zion: *emázte kóri, egúnó, ikúzten xú begitártea egunóro.*
17. Esparza: *betártia 'la cara': ni(k) beauxút xáutu betártia; xaútzen xút betártia.*
18. Ezkaroze: *ekuz adi be(g)itártia* esan zuen, bide batez, berriemaileak.
19. Uztarroze: *ekuzi mindia 'me lavé'* ere bai. Arropa-garbiketarekin zerikusia duela, bestalde, zera bildu genuen: *bukatá 'la colada', arropá 'la ropa', áutsa / áútsa 'la ceniza', lejía / lájía 'la lejía' eta xabóna 'el jabón'*, hala nola jarraiko iruzkina ere: *lenáo xoáitan ginziá eguauxára ekúztra, arropén, eta eramáita(n) guniá kolaxét, záre ándi banák, arropárek, entelégatu duná?* eta gero, artán guniá buriara zária, eta eramáita(n) guniá txaparráldiara erráitan dugúna... kor góra, misén, ténditakó, encima de las ramas, pa tender las sábanas...

333. GALDERA

1. Ziordia: Erantzun osoa zera izan zen: *mozkortu íten da ónek, izenordea gaizki erabilita.*
2. Altsasu: Aurrenoko erantzuna JM*e emana da eta bigarrena FGk. Litekeena da, bestalde, honek emaniko mozkortu hitza mozkortu izatea.*
3. Ihabar: *mókkortu dá Alek eman zuen eta MHk, berriz, 'se emborracha'* kasurako koadroetan agertzen den *mozkortu eítten da* horretaz gainera, *árra(t)séstan mozkortzen da.*
4. Madotz: Guk galdeturik, 'orditu' ez zuela aditu erantzun zigun.
5. Beorburu: Balizko 'orditu' batez egin genion galde informatzaileari, honek ezezko erantzuna emanez, 'mozkortu' erabiltzen dela alegia: *tiérra ontán, bai.*
6. Olaitz: Berriemaileak iruzkinak egin zituen, oso zehatzak ez badirudite ere: *mozkor pixke bat eldu de eta gero bota; gero fan da bidian, lekue, da... gero, bidía ezin opatu.*
7. Ilurdotz: Hala mozkortzen nola mozkortu moduko hitzak biltzean, haien ahoskera guztiz edo ia guztiz gaztelaniazkoa balitz bezalakoa iruditu zitzagun.
8. Arrieta: *mozkortzen da arrón, con frecuencia,* bildu genuen.
9. Azparren: *mozkorrá 'borracho'*, gaztelaniazko hitza balitz bezala ahoskaturik.

- Nº 332 ME LAVO, SE LAVA - JE ME LAVE, IL SE LAVE - I WASH MYSELF, HE WASHES HIMSELF**
- Nº 333 SE EMBORRACHA, SE HA EMBORRACHADO - IL S'ENIVRE, IL S'EST ENIVRÉ - HE GETS DRUNK, HE GOT DRUNK**

1. Ziordia	néonék garbitu íten naiz	garbitu íten da	mozkortu íten da	mozkortu in dok
2. Altsasu	musúa garbitzen dot	musúa garbitzen dâu	mozkórra arrápatzen dau	mozkórru eín da
3. Bakaiku	músua garbitzen diet	garbitu ein du músu(b)a	mozkörtzen dék	mózkórtu eín dik (?)
4. Dorrao	ni eitten néiz garbíttu	eitten dá garbíttu	eitten dá moxkórtu	ein dá moxkórtu
5. Etxarri-Aranatz	gárbittú eitten néiz	garbíttu eitten da	móxkortú eitten da	móxkortú eín da
6. Arbizu	garbíttu eitten näiz	garbíttu eitten duk	móxkortú eitten duk	moxkórtu eín duk
7. Uharte-Arakil	garbitzen naiz	gárbitzen da	mozkórtu ítten da	mózkortu ín da
8. Murgindueta	ní neu gárbitzen naiz	béak garbitzen dú	mózkortzen dá	mózkortu in dé
9. Ihabar	áurpe(g)ié garbítzen dut	aurpégíe garbítzen du	moxkórtu eitten da	mózkórtu dá
10. Madotz	ne gárbittu eitten naiz	béa gárbitto eitten da	mózkortu eitten da	mózkortu eín da
11. Egitarreta	garbi(t)zen ai naiz	garbitzen ai da	mozkór(t)zen da	moskortu da
12. Urritzola	garbítzen naiz	garbítzen da	mozkortzen da	mozkórtu da
13. Larunbe	ní garbítzen naiz	béa garbítzen da	mozkörtzen da	mozkórtu da
14. Beorburu	ní garbítzen naiz	óri garbítzen da	mozkörtzen da	mozkórtu de
15. Usi	garbitzen naiz		mozkörtzen da	
16. Ziaurritz	garbítzen naiz / xautzaut	xáutzen da / mutúrra xáutu du	mozkörtzen da	mozkórtu de
17. Anotz	garbítzen naiz	garbítzen da	mozkörtzen da	mozkórtu de
18. Olaitz	garbítzen naiz aurpégie	garbítzen da	mozkörtzen da	mozkórtu de
19. Ilurdotz	nik garbítzen dut aurpégie	árrek garbítzen du aurpégie	mozkörtzen da	mozkórtu de
20. Inbuluzketa	garbítzen naiz	garbítzen da	mozkörtzen da	mozkórtu da
21. Urniza	ní garbítzen naiz	béra garbítzen dá	mozkörtzen da	mozkórtu dé. mozkórtu dá
22. Aurizberri	garbitzen naiz	garbitzen da	mozkortzen da	mozkortu da
23. Espotz	garbitzen náiz	garbitzen da		mozkórtu da
24. Arrieta	garbitzen naiz; aurpégia garbítzeu(n)t	garbitzen da	mozkörtzen da	mozkórtu da
25. Azparren		garbítzen da áurpégia	mozkörtzen* da	mozkórra ártu du
26. Garralda	garbitzen niz; garbitzen ai niz	garbitzen da; garbitzen ai da	mozkortzen da; mozkortzen ai da	mozkortu da
27. Aria	garbitzen niz	garbitzen da	mozkortzen da	mozkortu da
28. Hiriberri-Aezkoa	garbitzén niz	garbitzén da > garbitzouk / -n	mozkortzen da > mozkortzouk / -n	mozkórtu da > mozkortuk / -n
29. Garaioa	garbitzen níz	garbitzen dá	mozkörtzen da	mozkórtu dá
30. Abaurregaina	ei naiz garbitzen	ei da garbitzen	ei da mozkortzen	mozkortu da
31. Eaurta	ikúzten níz; ikúzten níxu	ikúzten da; ikúzten xú	mozkörtzen da	moxkórtu xu
32. Espartza	xáutzen dut betártia	xáutu du	moxkörtzen da	mozkórtu da
33. Ezkaroze	ikuzten niz	ikuzten da	mozkörtzen da	mozkórtu da
34. Otsagi	xagutzen niz	xagutzen da	mozkortzen da	mozkortu da
35. Uztarrove	ékuztan diár begitártia	ekúztan dún	mozkórratan dún	mozkórratu dún

334. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
 9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *amétsa in du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
 13. Larunbe: Bestelako erantzunak ere bildu genituen: *ló txárrak izéndu ttút*, alde batetik, eta *béa amésketan ibíl da*, bestetik.
 19. Ilurdotz: *ník améts in dút* ere bai, hurrengo ikustaldi batean.
 24. Arrieta: Ezker aldeko erantzuna bere kasa luzatu zuen berriemaileak: *áitu naiz amésketan... nere andregáya bertze mutiko atekin joan dela.*
 31. Eaurta: Erantzun biak MCErenak dira.
 35. Uztarrove: Eskuin aldeko zutaberako honako erantzunak ere bildu ziren: *arek ensueñatu dien eta árek ensoñátu dién.*

335. GALDERA

2. Altsasu: FGk eta JMek berdin-berdin eman zuten, intonazio eta guzti: *bakárrik dó.*
 35. Uztarrove: Herri honetako gure datuetan 'bakarrik' hitza ez da behin ere agertzen.

Aria herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 334 YO HE SOÑADO, ÉL HA SOÑADO - J'AI RÊVÉ, IL A RÊVÉ - I DREAMT, HE DREAMT
Nº 335 ESTÁ SOLO, ESTÁ SOLA - IL EST SEUL, ELLE EST SEULE - HE IS ALONE, SHE IS ALONE

1. Ziordia	amézketa égon naiz	soñatu in dik	bakárrik dó(o)
2. Altsasu	amétsa ín dot	amésketan... amé(t)sa eín dau	bakárrik dó
3. Bakaiku	ámets eín diet	ámets eín dik	bákarrik do
4. Dorrao	ein dót amétsa	ein dó amétsa	ói dáu bakarrík; béra bakárrik dáu
5. Etxarri-Aranatz	ámes eín det	amés eín dau	bákarrík doó
6. Arbizu	amétsa e(g)ín dut	amétsa eín dik	bákarrik dáu
7. Uharte-Arakil	amétsa ín dut	amétsa in du	bákarrik dáo. bakárrik dáo. bakarrik dau
8. Murgindueta	améts ein dút	amésketan áittu de	bákarri taó
9. Ihabar	amétsa eín dut / amésketan ibílttu náiz	amétsa eín du, amétsa in du	bákarrik daó
10. Madotz	nek améts eín dot	amétsa eín do	bakárre taó. bakárrí taó
11. Egiarreta	ametsa ein du	ametsa ein du	bakarrik dao
12. Urritzola	amets in dut	améts in du	bakárrik daó. bakárrik dagó
13. Larunbe	amésketan egóndu náiz	amésketan pástu dú gáue	bakárrí táo
14. Beorburu	amétsa in dut	améts in dú	bakárrik dáo. bakárrik dágó
15. Usi	amésketan egón naiz	améts in du	bakárrí táo
16. Ziaurritz	améts in dut	améts in du	bakárrí táo. bakarri(k) táo
17. Anotz	ní amésketan egón náiz	amésketan egón da; améstu de	bakárrí táo
18. Olaitz		suéño in du	bakárrí dágó
19. Ilurdotz	gaur gábéan in dut amésketa	ádek amétsa in du	dágó bakarrik. bakárrik dágó
20. Inbuluzketa	amésketan egón naiz	amésketan egón da	bakárrik daó. daó bakárrik
21. Urniza	améts in dút	amés in dú	béra dágó bakárrik
22. Aurizberri	nik ametsa in dut	arek ametsa in du	bakarrik dago
23. Espotz			bakárrik deó
24. Arrieta	áitu naiz amésketan	amésketan áitu da	bakárrí(k) daó
25. Azparren			bakárrik dá. dá bakárrik
26. Garralda	amesketan egón niz	amesketan egón da	bakarri dao
27. Aria	amets ein dut	amets ein du	bakarri tago
28. Hiriberri-Aezkoa	amets ein dut / amesketan eon niz	amets ein du / amesketan eon da	bakarrik dao
29. Garaioa	ameskéta éin dút	ameskéta ein dú	bakárrik dáo
30. Abaurregaina	ametsa ein dut	ametsa ein du	bakarrik da(g)o
31. Eaurta	améts izán xut	améts izán xu	dióxu bákarrik; dagó béra sólo
32. Espartza	améstu dut	améstu du	béra sólo dágó; úra dágó béra sólo
33. Ezkaroze	améts egín dut	soñátu du; améts egín du	dágó béra sólo
34. Otsagi	amets egín dut	amets egín du	bakarrik dago
35. Uztarroze	sóñatu diár	soñátu dién	dión béra sólo; úra dión béra sólo

336. GALDERA

1. Ziordia: Mendebaldetiko eragina darakusan *narrúgorrián* ere bai, baina Eguberrieta kopla baten testuinguruan soilik. Eskuin aldeko zutabeen paratu beharreko erantzuna dela eta, bestalde, ez genuen indefinituari egokituriko aditz-laguntzailea bildu.
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMek eman da. Bigarenaren kasuan TGk *bilíxkorrian diá* eman zuen baina JMek *bilíxkorrian dé*, koadroetan islatzeko hobetsi duguna. Berriemaile honixe, gainera, ázkura 'picor' bildu genion.
5. Etxarri-Aranatz: *bilískorríkó* hitza eman zigun halaber AEk.
9. Ihabar: Erantzun biak MHk eman zituen zera zehaztuz: *biluxiik, desnudo* (kasu honetan *I-a* ez zuen busti) eta *lárrugorrién, en cueros*.
13. Larunbe: Ezker aldeko erantzunak –biak laguntzaz eskuratuak– jaso aurretik, *bestítu gábe dáo* eman zigun berriemaileak. Erantzunok, dena dela, egokiak direla esan zuen. Eskuin aldekoa, gainera, berez eman zuen.
18. Olaitz: *eztákit nola errán* esan zuen informatzaileak, guk eginiko galdera ezin erantzun zezakeela ikusiz.
21. Urniza: *urtútsik dagó, está descalzo* gaineratu zuen informatzaileak.
23. Espotz: *urtúxik?* galdegin zion aurrenik berriemaileak bere buruari. Hori, baina, inguru horietan gazi. 'descalzo/a' da, jakina denez.
24. Arrieta: *bulúzik dagó, bulúzik daudé... bátre trésnaik gabe* esan zuen informatzaileak, non *tresna* hitza gaztelaniazko 'ropa' den.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna CS-ek eman zuen; eskuin aldekoa MCEk.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *pilíxkorrien do /Lizarraga: billutsik dago /Etxarri-Aranatz: bilískorriye do /Irañeta: bilíxkorrien dau /Alli: larru gorrian dago /Gartzaron: larru gorriik dago /Autza: biluxik dago /Ziganda: bilútsik taó /Eugi: biluxi dago /Mezkiritz: bulutsik dago /Auritz: biluzirkik dago (buluzik eta buluxik ere bai) /Iraberri-Artzibar: buluzik dago.*

337. GALDERA

2. Altsasu: Erantzun biak FGrenak dira.
5. Etxarri-Aranatz: Inguru honetan hain ohikoa ez den *ja ere* esamoldea erabili zuen, behin bederen, AEk, zera galdetu genionean: Zuek ikasi zenuten, umetan, dotrina euskaraz? - *Bai, nik erabát, érdeas ézta já're!*
15. Usi: Eskuin aldeko erantzuna bildu ez baguenen ere, ekialderanzko norabidean aski ohikoa den 'ja ere (ez)' aditu diogu berriemaile honi: *biño órai éztu(t) zautzén já ere, já éztu(t) zautzen!*
16. Ziaurritz: Hona halako batean bildua: *énaiz gáuze yáusteko!*
17. Anotz: Lehenxeago aipatu 'ja ere (ez)' bildurik gaude herri honetan ere: *bidé artán eztún agái (= 'ageri')... bidí artán, eztún agái já ere, íduri in dín lézia.* Amak esan omen zion behin hori, aspaldiko denboretan.
18. Olaitz: *dáus ez* moduko esamoldea bildu genion halaber berriemaileari, beste une batean.
19. Ilurdotz: Oraindian honako esaldia bildu genuen: *Ik in duk lan gau.*
25. Azparren: ABri *kilimólí* hitza bildu genion esaldi jakin batean txertaturik: *estáte, estáte ahí kilimólí* ('sin hacer nada, desperdiando el tiempo', omen).
29. Garaioa: Litekeena da *éztu dáus eín izatea.*
33. Ezkaroze: *bátre 'nada' ere bai: bátre! kén bátre, eztúgu izáun.*
35. Uztaroze: Inoiz asimilazioa darakusan esaldiren bat ere bildu dugu: *Egún guniá... bordàltakó... mezá, berrògeitamár(s)... úrte.*
- Egun? - *Ez! egín guniá, Sàntiago égunian.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *zerbait in dau, eztau in ezt'ezer e /Lizarraga: zerbait egin du, ez du ezer egin /Etxarri-Aranatz: ---, eztau ezer ein /Irañeta: zerbait in du, eztu deus in /Alli: zerbait egin du, ezer ez du egin /Gartzaron: zerpait in du, ez du deus in /Autza: zerbeit egin du, ez du yaus ere egin /Ziganda: zebáit in du, éztu ín déus eré /Eugi: in du zerbait, ez du in ja ere /Mezkiritz: in du zerbait, eztu deus ere in eta eztu ja ere in /Auritz: zerbait ein du, ez du deus in eta deusik ez du in /Iraberri-Artzibar: zerbait in (men)du, deus ez du in.*

Nº 336 ESTÁ DESNUDO, ESTÁN DESNUDOS - IL EST NU, ILS SONT NUS - HE IS NAKED, THEY ARE NAKED

Nº 337 HA HECHO ALGO, NO HA HECHO NADA - IL FAIT QUELQUE CHOSE, IL NE FAIT RIEN - HE DOES SOMETHING, HE DOES NOTHING

1. Ziordia	bilíxkorrian dó(o)	bilíxkorrian jek	zerbait in dik	eztik in ézer é
2. Altsasu	bilíxkorrian dó	bilíxkorrian dé	zérbáit eín dau	eztáu ezér egín
3. Bakaiku	bíxkorrik, birixkórrik do	bixkórrien de	zérbeit eín du	éztu eín ezérr e
4. Dorrao	ói dáu bilixik	éراك dói bilixik	ein dó zerbéitt	eztó ezér ein
5. Etxarri-Aranatz	lárrugórriyén doó	lárrugórriyén deé	eín dau zerbait	éztau ézer ein
6. Arbizu	bilútsik dáu; lárrugorriyan dáu	lárrugorriyán daudé	zérbait eín dik	ézer éztik eín
7. Uharte-Arakil	bilíxik daó	bílrixik dué; bílrixik daudé	zérpeitt ín du	éztu déus ín
8. Murgindueta	lárrugorrién daó	lárrugorrién dué	zérbatt in dú	èztu dáus (e)in
9. Ihabar	òri daó billuxík	óiek dué lárrugorrién	zérbaitté ín du	eztu in bátere
10. Madotz	larrúgorrín daó	lárrugórrin dáe	zérbaitt eín do	éztu eín déus e
11. Egaiarreta	larrúgorrín dao	larrúgorrín daudé	zerpaitt ein du; in du zerpaitt	deus e eztu ein; eztu in deus
12. Urritzola	bulúxirik daó	bulúxirik dáure	zerbait in du	éztu dáus egín
13. Larunbe	larrúgorriétan dágó*; bilúxik dágó*	oyék... biluxi táude	béak zérbaitt in dú	éztu dáus ín
14. Beorburu	bilútsik dáo	bilíxik dáude	zérbáit ín du	éztu bát(e)re ín
15. Usi	bilúxi tágo		in du zerbait(t)	
16. Ziaurritz	larrúgorrién dao	larrugorrién dáude	zerbait in du	yaus eztu in
17. Anotz	bilúxi táo	bilúxi táude	zérbáit ín du	eztu in dáus eré
18. Olaitz			in du píxket	eztu ein já ere
19. Ilurdotz	úre dágó bulúziik	daudé bulúzik	árrek in du zerbait	éztu in jái ere, bátre
20. Inbuluzketa	bulúxi táo	bulúxi taúde	zérbait in du	eztuté ja in (?)
21. Urniza	bulúsik dagó	bulúsik daudé	zérbáit in du	éztu ín déus
22. Aurizberri	buluxik dago	buluxik daude	zerbait in du	deus ere eztu in
23. Espotz		bilúxik* deó	ín du zenbáit gáuza	éztu ín já ere
24. Arrieta	bulúzik dagó	bulúzik daudé	zérbáit in du	éztu ín dáus
25. Azparren	dá bilútsi		ín dú... zerbáit*	éztu in já ere
26. Garralda	bulusik dao	bulusik daude	zerbeit ein du	eztu daus ein; eztu ja ein
27. Aria	biluzi tago	biluzi taude	zerbeit ein du	eztu daus ein
28. Hiriberri-Aezkoa	buluzirik dao	buluzirik doude	zerbeit ein du	eztu ja ein
29. Garaioa	bulutsírik dáo	biluxírik dáude	zérbeit eín du	éztu dáus e eín
30. Abaurregaina	bulusirik dao	bulusirik daude	ein du zerbait	eztu daus ein
31. Eaurta	áurra dióxu bulústrik	bulúxirik diaudétxu	kórrek zerbait egín xu	éztu egín déus e
32. Espartza	bulúsirik dágó	bulúxirik dáude	egín du zerbait	eztík egín déus ere
33. Ezkaroze	bulúxirik dagó	bulúxirik daudé	egín du zerbait	ez du egín deus eré
34. Otsagi	buluxirik dago	buluxirik daude	zerbait egín du	eztu egín deus e
35. Uztaroze	dión beláinzurik	daudén beláinzurik	égin dién zerbáit	eztién égin déus ere

338. GALDERA

1. Ziordia: Gure laguntza eman aurretiko erantzuna *béak dakik* izan zen.
2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna eta eskuin aldeko zukako erak FGri zor zaizkio. JMi zor zaio eskuin aldeko tokako era eta baita, ezker alderako, elkarritzeta libreaten bildu genion *báakí* bat ere.
3. Bakaiku: Eskuin aldeko zutabea dela eta, PAK dioenez, tokaroko *badakik / badekik* ere izan daiteke eta, nokarako, *badakin*.
4. Dorrao: Ezker aldeko zutabea dugun aditz trinkoari egokituriko alokutiboa –*baakik / baakin*– egokiak dira, eskuin aldekoan ageri diren 2. pertsonako hikako era zuzenekoekin, errealtitatean, ia bat egin arren.
9. Ihabar: Ali *arrék dakí / zuk dakizú* asko moduko erantzun-pare egokia bildu genion arren, MH ere galdekatu genuen informazio gehiagorria eskuratu nahian. Hona erantzunak: 1) *bádakí > bázakik / bázakín*; eta 2) *ik e bádakik / bádakín*, hiketan.
10. Madotz: Ezker aldeko erantzunak direla eta, *béa také* moduko aldaera jaso genuen halaber, koadroetan sartu ez izanaren arrazoia lekuaren eskasa izaki.
15. Usi: *bádaki* ere bildurik gaude hizketaldi askean.
16. Ziaurrizt: Lehen kasurako, *orrekk bádakí* bildu genuen beste une batean.
17. Anotz: *yakín du* ere bai, 'hark' jakina.
18. Olaitz: Singularreko bigarren pertsonareriko erantzuna lagundurik eman bazuen ere, lehen pertsonan *bádakít* eta *éztakít* moduko erak bildu genizkion berriemaileari.
21. Urniza: Hizketaldian era honetan ere bai: *bakízu, zük badakízu*.
24. Arrieta: *mundúko kóntu guziak badáki orrék* gaineratu zuen berriemaileak, aditzaren era trinkoa pluralizatu gabe.
25. Azparren: Berriemaileak 'él sabe' galderari erantzun ez bazion ere, 'daki' gisako era ekarri dugu koadroetara, une desberdinatan hala *eztákít* nola *éztákik* moduko erak erabili zituelako.
30. Aburregaina: Hona zehaztasunak eskuin aldeko zutabea dela: 1) 'mutila bada'; eta 2) 'neska bada'.
32. Esparta: Aditz soltea aurreko *ba-* gabe, noski: *nexkáto kórrek dakí ánitz, adibidez, eta alokutiboa –xukakoa kasu honetan– berriemailei elkarritzeta askean* bildu esaldi honetatik bildu dugu: *Luirek ere badiakixu, áski óngi*.
33. Ezkaroze: Berriemaileak berak ere galdetu zuen, xukako tratamendua erabiliz: *xuk bádakíxua?* Hikako era, bestalde, berriemailearen adiskide SNI zor zaio.
35. Uztarroe: Aquilina Ederra izeneko herrikideak behin gure aurrean zer esan zion gogora ekariz, honela mintzatu zitzagun berriemailea: *Bai, bai, kóri errán zia, bai; errán ziá níri ere: yík badakín óbro ezi ník, elerráitan*.

339. GALDERA

2. Altsasu: JMek *ikési íten dau / ikési ín dau* eman zuen; FGk, bigarren kasurako, *ikás dau*.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *ikásí du* bildu genion; gainerako guztia MHri.
18. Olaitz: Berriemailea mintzo: *ikési tugú, an, eskolan, itxan ondoán*.
19. Ilurdotz: Erantzuleak *ikéstun du* eman zuen halaber; asimilazioa ote? ez dugu uste, lehenago ere (261. galderari eginiko oharrean hain juxtu) *itzul duzu* (eta *ez itzel*) aipatu dugun arren. Izan ere, hori, ezeri zor bazaio, balizko asimilazio bat baino gehiago gure berriemaile gogotsuaren mintzatzeko eraren ahuleziari zor baitakioke, geure uste apalean.
21. Urniza: Lehenago ere, 326. galderaren kasuan ikusi bezala, galdera modu desberdinatan egin genuen, erantzunak honakoak izan zirela: 1) *bérak ikéstén du*; 2) *órrek ikéstén du*; eta 3) *maztéki orrék ikéstén du*.

Nº 338 ÉL SABE, TÚ SABES - IL SAIT, TU SAIS - HE KNOWS, YOU KNOW**Nº 339 APRENDE, HA APRENDIDO - IL APPREND, IL A APPRIS - HE LEARNS, HE LEARNT**

1. Ziordia	béak dakí*	ik bádakik	ikasi iten do; ikasi iten dik	ikas dik
2. Altsasu	áitak báki	badákizú. bákitzú (ik bakik)	ikési iten dau	ikési ín dau; ikás dau
3. Bakaiku	bádakí	bádakezú (badakik)	ikásten dik	ikás du
4. Dorrao	órrek baakí > baakik / -n	bákitzú (bakik/n)	eitten dó ikési	ein dó ikési
5. Etxarri-Aranatz	beák baakí > bazikik / -n	bákitzú (baakik/n)	ikési eitten dau	ikési eín dau; ikés dáu
6. Arbizu	báakí > bazakik / -n	bádakizú (badakik/n)	ikési eitten dik; ikásten dik	ikési ik
7. Uharte-Arakil	bérak báakí > bazakik / -n	bákitzú (baakik/n)	ikásten du	ikés du
8. Murgindueta	órrek bá(d)akí	zük bádakizú	ikéstén dú	ikés dú
9. Ihabar	arrék dakí > zakik / -n	zuk dakizú (badakik/n)	ikéstén dú ásko	ikés du. ikásí du
10. Madotz	béak daké > zakek / -n	zük dakezú. zo takezú (ik dakek/n)	ikáse eitten do	ikásí o
11. Egiarreta	beak badaki	zu badakizu, zú dakizú	ikasten du	ikasi du
12. Urritzola	beák bádakí	zuk dakizú (dakin)	ikéstén du	ikési du
13. Larunbe	béak bádakí	zük bádakizú	ikéstén du	ikési dú
14. Beorburu	órrek bádakí > bazakik / -ñ	zük dakizú (badakik/n)	ikéstén du	ikési du
15. Usi	béra takí	badákizú. bákitzú	ikéstén du	
16. Ziaurritz	béa takí	badakizú. bakizú (ik badakik)	ikéstén du	ikési du
17. Anotz	bérak dakí	zük dakizú. bádakizú (bádakik)	ikéstén du	ikési du
18. Olaitz	badaki	bádakizu. bákitzú	ikéstén du	ikési du
19. Ilurdotz	árrek bádakí > bazakik*	zük bádakizú (ik bádakik)	ikéstén du	ikési du
20. Inbuluzketa	béra takí	zuk badakizú. bakizú	ikéstén du	ikési du
21. Urniza	béak dakí	zuk dakizú (ik dakik)	ikéstén du	ikési du
22. Aurizberri	arrek badaki	zuk badakizu	ikasten du	ikasi du
23. Espotz	órrék bádakí	zük badakizu		órrék ikásí dú
24. Arrieta	órrek bádakí	zük bádakizú	ikásten du	ikásí du
25. Azparren	daki	dakizú		ikásí* du. ekásí dú
26. Garralda	badaki	badakizu (badakik/n)	ikasten du; ikasten ai da	ikasi du
27. Aria	badaki	badakizu (badakik)	ikasten du	ikasi du
28. Hiriberri-Aezkoa	berak daki > xakik / -n	zuk dakizu; xuk dakixu (ik dakik/n)	ikastén du > ikasteik / ikastein	ikasi du > ikasik / ikasin
29. Garaioa	bérak bádakí > baxakik / -n	zük bádakizu (ik badakik/n)	ikásten dú	ikásí dú
30. Abaurregaina	arek daki	ik badakik, badakin	ei da ikasten	ikasi du
31. Eaurta	bádakí	ik bádakik	ikásten xu	kórrek ikásí dú óngi
32. Espartza	árek badakí > badiakixu	ik badakik. dákik/n	ikásten du	ikásí du
33. Ezkaroze	bérak bádakí	xuk bádakixú (badákin)	ikásten du	ikasi du
34. Otsagi	karek badaki	ik badakik	ikasten du	ikasi du
35. Uztaroze	badaki > badakién	badakizu (badakin)	ikástan dién	ikasi dién ánitx

340. GALDERA

2. Altsasu: JMek kontátu iten dau / kontátu dáu eman zuen; FGk, bigarren kasurako, óndo esán dau.
5. Etxarri-Aranatz: Alokatiboak ere eman zizkigun AEk: zittuk eta zittún.
9. Ihabar: Ezker aldeko galdera, hutsegite bat tarteko, egin gabe geratu ginen; 'ha contado' kasurako, berriz, koadroetara ekarri dugun erantzuna MHri zor zaio, baina Alek ere kontatu du eman zuen.
35. Uztarrove: Berriemaileak, hasieran, gaizki ulertu zuen, zera esan baitzuen: 'ha cortado'? ebáki dién.

341. GALDERA

1. Ziordia: pátu óri gaineratu zuen informatzaileak erantzunak eman ostean (*patu* = 'paratu', antza).
2. Altsasu: JMek zük eskribitzen dezú / zük eskribitu dezú, eskribitu zú eman zuen; FGk, bigarren kasurako, zük eskribitu duzú.
6. Arbizu: Informatzaileak aldi honetan eiten esan zuen bere ohituraren aurka, t-a busti gabe.
9. Ihabar: Erantzun biak MHri zor zaizkio.
10. Madotz: Eskuin alderako zukako erantzuna bildu genuen, halaber: zók eskribitto ézo edota, gauza bera dena, zók eskribitto ozó.
14. Beorburu: Ezker aldeko erantzuna dela eta, zük eskribitzáuzu moduko era laburtua bildu genuen gisa borean.
19. Ilurdotz: Eskuin aldeko erantzuna era honetan bildu genuen: zük in duzu kárta bat zure anáyai igorríteko.
21. Urniza: Eskuin aldeko zutabean idatzi dugun eskriúti hori horrela bildu genuen, bokalarteko baren erorketaren ondorio, antza.
24. Arrieta: Erantzunen haritik honako hau gaineratu zuen berriemaileak: *badakizú eskribitzen? itén al duzú!*...
26. Garralda: Ezker aldeko bigarren erantzuna dela eta, zera idatzi zuen biltzaileak, berriemaileak esanikoa islatuz: *eskribitzen ai iz (berdin gizona edo emaztekia)*.
28. Hiriberri-Aezkoa: Berriemaileak eskritzén duxu / eskrituxu moduko erantzunak ere eman zituen, ibar honetako xukako tratamendua erabiliz. Jakina da, edozein kasutan, tratamendu honek ez dituela era alokatiboak sorrazaten Aezkoan, indefinituko tratamendua-ren (ohiki 'zukakoa' deitua) aldaera txiki bat baizik ez baita, zenbait lagunekin goxoago-edo mintzatzeko erabilia.
32. Esparza: Eta galdezko: *ik eskribitzen ká? ik eskribitu ká?* aditz-laguntzailea -a galdetzailea erantsi eta, ondoren, emaitzaren lehen silaba galdurik.
35. Uztarrove: Ezker aldeko zutaberako yík eskribitan dún yire aizpári bildu zen eta, horretatik at, baita honako esaldi laburrak ere: *eskribitan duná? / eskribitu duná? / eskribízan / árek eskribitu dién periódikoan*.

Villanueva 11 Enero 1982

Jr. K. Artola

Muy Sr. mio y amigo: Recibi tu carta hace unos días, junto con la felicitación, gracias. Yo también agradezco mas tarde recibida; te deseo un feliz y prospero Año Nuevo para ti y todos tus familiares lo mismo. Este chuscará bearbeada erantzun comprendo ongi, eraitut esribichen ongi tanto pienso que comprenderás, porque esta escrito limpia con la pronunciación figurada.

Ficas todas estas fiestas pasando muy alegre, como corresponden ha este tiempo, que siempre por lo general se suelen ser alegres; contatugatz arren dieren; MorcorraK, ahundiak, deboraK er laundudigne mucho, porque mejor tiempo no ha pedido hacer.

Ambrosio Usoz Artibarko hiribertarrak idatziriko gutuna.

Ahora esperaremos a la primavera a ver que cariz atmosférico nos trae, o hay que temer que nos de malo porque a veces llueve, y siempre así no puedo.

Bueno ahisquidea cadaquiu dembora onchendelaitz primavera aldihan, seguiríes dar alguna vuelta por aquí, que emendar algo querrá, enta nure compañiek beti sines es muy agradable, y en primavera mas por el buen tiempo dora gusto es salir a tomar el sol y el viento.

(Fin más) que decirte por este dia recito el más cordial salude de toda esta familia; para ti y familia y todos los tuyos deseandole lo mejor en este 1982 para todos se despide tu amigo.

Ambrosio Usoz, y tanto años

- Nº 340 RELATA, HA RELATADO o CUENTA, HA CONTADO - IL RÉCITE, IL A RÉCITÉ ou IL RACONTE, IL A RACONTÉ - HE RECITES, HE RECITED or HE RELATED, HE RELATED**
- Nº 341 ESBRIES, HAS ESCRITO - TU ÉCRIS, TU AS ÉCRIT - YOU WRITE, YOU WROTE**

1. Ziordia	kontátzen dik	béak kontátu dik	eskríbitu íten dok	ik eskribitu dok
2. Altsasu	kontátu íten dau	kontátu dâu; óndo esán dau	zük eskríbitzen dezú	eskríbitu dezú. zú. duzú
3. Bakaiku	kontátzen du óndo	óndo kóntatu dû kóntuá	eskríbitzen dek	eskríbitu dek
4. Dorrao	eitten dó kontátu	kóntatu ó kóntu bét	eitten dezú eskribíttu	ein dézu eskribíttu
5. Etxarri-Aranatz	kóntatze ittú, gáuzek	kóntatu au; kóntatu ittú	eskríbittu eitten dezú	eskríbittu ezú
6. Arbizu	kontátzen dik	kontátu eín dik	eskríbittu eíten duk	eskríbittu eín duk
7. Uharte-Arakil	kontátzen du	kóntatu dû	eskríbitzen dézu	eskríbittu dezú; eskribíttu uk
8. Murgindueta	kóntatzen dû	kóntatu dû	eskríbitzen duzú	eskribíttu zú. eskribitu zú
9. Ihabar		kontátu dû kóntu et	eskríbitzen duzú ásko	eskríbittu duzù
10. Madotz	kontátzen du	kontáto o	eskríbitzen dok	eskríbitto ok
11. Egiarreta	kontatzen du	kontatu du	eskribitzen ai za; zú ai zá eskribizén	eskribitu duzu
12. Urritzola	kontátzen du	kontátu du	eskríbitzen duzu	éskribitu duzú
13. Larunbe	kóntatzen du	kontátu dû	eskríbitzen dúzu	eskríbittu zú
14. Beorburu	kontátzen du	kontátu dû	eskribitzen dúzu. eskribitzáuzu	eskríbitu zú
15. Usi	kontátzen du		eskríbitzaúzu	
16. Ziaurritz	erráten du	errán du	eskríbitzauzu	eskríbitu zu
17. Anotz	kontátzen du	errán du kontúe	zük eskríbitzen duzú	eskribitu duzú
18. Olaitz		kontúe errán du		eskríbittu zu
19. Ilurdotz	kontátzen du kóntu bet	kontátu du bére bizie	ítén duzú kárta bat	in dúzu kárta bat
20. Inbuluzketa	kontátzen tu	errán du	eskríbitzeuzú	eskríbitu zu
21. Urniza	kontátzen dû	kontátu dû	eskríbitzen dük	eskriitu zú
22. Aurizberri	kontatzen du	kontatu du	eskribitzen duzu	eskribitu duzu
23. Espotz		errán du		zük ezkríbitu zú
24. Arrieta	kóntu kontátzen áitzen da	kontátu du	ik eskríbitzen duk	eskríbitu zú
25. Azparren		kontátu du		
26. Garralda	kontatzen du; kontatzen ai da	kontatu du	eskribitzen duzu; eskribitzen ai zira	eskribitu duzu
27. Aria	erraten du	erran du	eskribitzen duk	eskribitu duk
28. Hiriberri-Aezkoa	kontatzén du > kontatzeik / kontatzein	kontatú du > kontatuik / kontatuin	eskritzén duzu > eskritzou / eskritzoun	eskrito zu
29. Garaioa	erráten du	errán du	eskríbitzen dúzu	eskríbitu dúzu
30. Abaurregaina	ei da kontatzen	kontatu du	eskribitzen ei xira	eskribitu duxu
31. Eaurta	kontátzen dû kóntu	errán dû kóntu bat	ik eskríbitzen duk	ik eskríbitu duk
32. Espartza	kontátzen du	kontátu du	eskríbitzen duk	eskríbitu duk
33. Ezkaroze	kontátzen du	kontatu du	xuk eskríbitzen txu	xuk eskríbitu xu
34. Otsagi	kontatzen du	kontatu du	ik eskríbitzen duk	ik eskríbitu duk
35. Uztaroze	kóntatan dién kuénto bat	kóntatu dién	eskríbitan dún	eskríbitu dun

342. GALDERA

1. Ziordia: Erantzuleak hikako alokutiboa erabili zuen eta gauza bera egin zuten, galdera honi gagozkiola, Azbizuko, Hiriberri-Aezkoako (neurri batean) eta Uztarrozeko erantzuleek ere.
2. Altsasu: Aurrenoko erantzuna JMek emana da; bigarrena FGri zor zaio.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *léittu ut* bildu genion; gainerako guztia MHri.
18. Olaitz: *léitut zérbaït, denbóra pastéko...* esan zuen berriemaileak.
31. Eaurta: CS-ek era laburtuak erabili zituen; lehenengo erantzunean 'dixut'ena (xukako alokutiboa), eta bigarrenean 'dizut'ena (zu-kako alokutiboa).
35. Uztaroze: *lea zan! 'lee'* ere bai.

Apat etxeiko garaia, Arian - KA2012

Nº 342 LEO, HE LEÍDO - JE LIS, J'AI LU - I READ, I READ

1. Ziordia	nik léitu íten diat	léitu in diat
2. Altsasu	leítzen dot	leítu ót
3. Bakaiku	léitzen dút	léittu dút
4. Dorrao	eitten dót léittu	ein dot léittu
5. Etxarri-Aranatz	léittu eítten det	leíttu eín det
6. Arbizu	leíttu eítten diét	leíttu eín diét
7. Uharte-Arakil	leítzen dut	leíttu in dút
8. Murgindueta	léitzen dút	léittu út
9. Ihabar	leítzen dut	leíttu dut. léittu ut
10. Madotz	leítzen dot	leítto ot
11. Egiarreta	leitzen ai naiz	leitu dut
12. Urritzola	léitzen dut	léittu dut
13. Larunbe	leítzen dut	leíttu dút
14. Beorburu	leítzen dut	léitu dut
15. Usi	léitzeaut	
16. Ziaurritz	léitzaut	léitu ut
17. Anotz	leítzen dut	léitu dut
18. Olaitz		léitut. léitu dut
19. Ilurdotz	leítzen dut	léitu dut
20. Inbuluzketa	leítzeut	léitu út. leítut
21. Urniza	léitzen dut	leítu dút
22. Aurizberri	leitzen dut	leitu dut
23. Espotz		léitu* dut
24. Arrieta	leítzen dut	léitu ut
25. Azparren		
26. Garralda	leitzen dut; leitzen ai niz	leit ut
27. Aria	leitzen dut	leitu dut
28. Hiriberri-Aezkoa	leitzout > leitzén diat / dinat	leitú dut
29. Garaioa	léitzen dút	léitu dút
30. Abaurregaina	leitzen ei niz	leitu dut
31. Eaurta	ník leítzen xut áski	ník léitu zut
32. Espartza	leítzen dut	leítu dut
33. Ezkaroze	leitzen dut	leítu dut
34. Otsagi	leitzen dut	leitu dut
35. Uztarroze	léatan diár	léatu diár

343. GALDERA

1. Ziordia: FGk eta JMek erantzun bera eman zuten.
17. Anotz: - Eta 'osaba'? galduen genuen. - *Ya he oído* izan zen erantzuna.

345. GALDERA

1. Ziordia: Oso litekeena da laguntzaz eskuraturiko erantzuna egokia ez izatea, Altsasun zein Olaztin, bietan, izéko bildu baikenuen.
2. Altsasu: FGk eta JMek erantzun bera eman zuten.
8. Murgindueta: Galduen genuen: Eta izeba? - *Eztaít izéba den, tío y ta tía, sàten dút; izebá... izènko dá prima...* izan zen erantzuna.
9. Ihabar: *izéba* MHk eman zigun, Al hitz honetaz oroituz zenez.
17. Anotz: - Eta 'izeba'? galduen genuen. - *Ya he oido* izan zen erantzuna.
19. Ilurdotz: *nére tie* esan zuen berriemaileak.
25. Azparren: *gúre tía* gaineratu zuen erantzuleak.

347. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, *gizoná* eta *senárra* bildu genuen, Altsasun bezala.
2. Altsasu: FGk *gizóna* eman zuen eta JMek *sénarrá*. Honek, halaber, arraro iruditzen zaigun *sénarr-ametzák* (= 'senar-emazteak') gaineratu zuen.
20. Inbuluzketa: *senárramáztia* eman ziguten, bide batez.
31. Eaurta: Mugagabeko era CS-ek eman zuen; mugatua MCEk.
35. Uztarrove: *ene gizona* esan zuen berriemaileak; norberaren senarra den kasuan erabilgarria, antza.

348. GALDERA

1. Ziordia: *andrí* FGk eman zuen; JMi *ández* zein *andréá* bildu genion.
17. Anotz: *maztékie* 'mujer', esan zuen berriemaileak.
18. Olaitz: *txokándria* eta *itxéko andréa* gisako aldaerak ere bildu genituen, eta baita *espósa* hitza ere. Hona adibideak: 1) *Txo-kándria, aúrre bát iñeskerós, bi áurre;* eta 2) *Sinforosa, neskátxa hermósa, zú al bázakezú nére espósa!*
24. Arrieta: *andregáya* 'la novia' ere bai.
26. Garralda: *etxeoandrea* 'la dueña' (lit. 'la señora de la casa') ere bai.
32. Espartza: *etsékoandriá* ere bai.
35. Uztarrove: *mázte* hitza berdin zerabilen berriemaileak gaztelaniazko 'esposa' zein 'mujer' izendatzeko eta, horrez gainera, *e(t)sokándria* ere bildu genuen, gorago aipatu esanahiaz.

Nº 343 TÍO - ONCLE - UNCLE**Nº 345 TÍA - TANTE - AUNT****Nº 347 ESPOSO - ÉPOUX - HUSBAND****Nº 348 ESPOSA - ÉPOUSE - WIFE**

1. Ziordia	osaba	izéba*	marídoa	andría
2. Altsasu	osába	izéko	gizóna; sénarrá	andri. ándrea. andreá
3. Bakaiku	ósabá	ízebá	née gizóna	andría
4. Dorrao	òsabá	izuá	gizoná	an(d)riá
5. Etxarri-Aranatz	ósába	izéba	gízoná	andriä
6. Arbizu	osába	izéba	née gizóna	née andría
7. Uharte-Arakil	ósabá	ízebá	sénarrá	emáztié
8. Murgindueta	osába; tío	tía	senarra	máztia; andría
9. Ihabar	osába	izéba	senárra	ándrea
10. Madotz	ósabá	ízoá	sénarrá	emazteé
11. Egiarreta	osaba	izoa	senarra	emaztea; andrea
12. Urritzola	osaba	izéba	senárra	emáztia; andréa. andría
13. Larunbe	osába	izéba	senárra	andría
14. Beorburu	osába	izéba	senárra	ándrea. andría; emáztea
15. Usi	osába	izéba	senárra	andría. ándria
16. Ziaurritz	osába	izéba	senárra	andría, andre bat
17. Anotz	tío	tía	senárra	andría
18. Olaitz	osaba		senárra	máztia; etxekoándrea
19. Ilurdotz	tíoa; osaba?	tíe	senárra	ándrea
20. Inbuluzketa	osába	tíe	senárra	andría
21. Urniza	osába		senárra	andría; emáztea
22. Aurizberri	osaba	tia	senarra	emaztea
23. Espotz	tíoa	tía	senárra	andréa
24. Arrieta	osába	iséba	senárra	ándrea, ándre; máztea, mázte
25. Azparren	tío	tía	senárra*	maztékia
26. Garralda	osaba	izeba	senarra, senar	emaztea, emazte
27. Aria	tio	tia	senarra	andrea, andre
28. Hiriberri-Aezkoa	tio	tia	senarra	emaztea
29. Garaioa	osába*	izéba*	senárra	emáztea
30. Abaurregaina	tio	tia	senarra, senar	andrea
31. Eaurta	tío	tía	senárra, senár	emáztia
32. Espartza	tio	tia	senárra, senár	emáztia, emázte
33. Ezkaroze	tío	tía	senárra. sénarrá	emáztea
34. Otsagi	tio	tia	senarra, senar	emaztëa, emazte
35. Uztarroze	tío	tiá	senárra. senarrá	máztia, mázte

349. GALDERA

2. Altsasu: Lehenengo hitza FGri zor zaio eta jarraiko aldaera JMi.
9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen, lagundua izanik, baina.
17. Anotz: Guk galdeginik, informatzaileak zera erantzun zuen: *aitéarréba ya he oído decir... pero no sé más.*
19. Ilurdotz: Balizko 'aitagiarreba' batez galdetu genionean, berriemaileak zera esan zuen: *me parece que es el suegro... algo ya me suena, pero muy poco.*
21. Urniza: *aitaútxi* bildu genuen lehendabizi, baina horrek besterik dirudi, 'aita ponteko' edo, gure ustez.
31. Eaurta: MCEk emaniko hitza da, laguntzaz emana; *aitayárba* ahoskatu ote zuen gaude.

350. GALDERA

2. Altsasu: Lehenengo hitza FGri zor zaio eta jarraiko aldaera, intonazio edo azentuerari dagokiona soilik, JMi.
9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen, lagundua izan bazen ere.
19. Ilurdotz: Berriemaileak *gúre átsoa... una yerna a su suegra* esan bazuen ere, erantzuna ez dugu koadroetara ekarri kasu honetarako desegokia delakoan.

351. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin *goinatubá* eman ziguten.
2. Altsasu: Lehenengo hitza FGk emana da; JMek bestea.
9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen, AI eman gabe geratua baitzen.
29. Garaioa: Berriemailea mintzo: *oréi... oróitu zeidá e... izén oi, goñátua.*

352. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin *góinatiá* eman ziguten.
2. Altsasu: Lehenengo hitza FGk emana da; JMek bestea.
9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen, AI eman gabe geratua baitzen.
31. Eaurta: MCEri bilduriko hitza da, laguntzaz emana.

353. GALDERA

9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen, AI eman gabe geratua baitzen.
31. Eaurta: *yérnoa* erdal hitza MCEk eman zuen elkarrizketa baten harian.

- Nº 349 SUEGRO - BEAU-PÈRE - FATHER-IN-LAW**
Nº 350 SUEGRA - BELLE-MÈRE - MOTHER-IN-LAW
Nº 351 CUÑADO - BEAU-FRÈRE - BROTHER-IN-LAW
Nº 352 CUÑADA - BELLE-SŒUR - SISTER-IN-LAW
Nº 353 YERNO - GENDRE - SON-IN-LAW

1. Ziordia	suégría		kúñadiá	kúñadá	súýa*
2. Altsasu	aitág(y)érra. aitágijerrá	amágiérra. ámagierrá	kuñátu(b)á. góinetu(b)á	gúñatí. kóinatá	súya
3. Bakaiku	áitagierryá. áitagijarr(e)á	ámagiyerrá; suégréá	góñeduá	kúñadiá	súiyá
4. Dorrao	àittayarrebá	amáyarrebá	góñeduá	goñetá	súyá
5. Etxarri-Aranatz	áittaiarréba	ámaiarréba	góñedúá	goñéta	súyä
6. Arbizu	áittayárréba. aittá(g)iarreba	ámayárréba	góñeduá	goñetá	súya
7. Uharte-Arakil	éittearrebá	ámarrebá	gúñadoá	gúñadá	súyé
8. Murgindueta		amáiarréba*	kuñatuá	kóñatá	suiyé
9. Ihabar	aitaiarréba*	amáiarréba*	kúñaduá	goñata	suyé
10. Madotz	á(i)ttarrebá. aittárrebá	ámarrebá?	kúñadcá	kóñatá	suyé
11. Egiarreta	andren aite; senarren aite	andren ama; senarren ama	koñadua	koñata	alaban senarra
12. Urritzola	aitarréba	amaiarréba	goñadua	goñata	súie. súia
13. Larunbe				koñáta*?	
14. Beorburu	aitarréba	amarréba. amàgiarréba	kuñadua. kuñádoa	koñáta	súye*
15. Usi	áittearréba	ámaiarréba	koñadua	koñátá	súye
16. Ziaurritz	aite(i)arréba	ámaiarréba	koñadua	koñáta	súye
17. Anotz	senárran áite	senárran áma	senárran anáie*	koñáta	
18. Olaitz			goñétue		
19. Ilurdotz	suegro	suegra	goñátue	goñátua?	
20. Inbuluzketa	áitearréba	amarréba	goñátue	goñata	súye?
21. Urniza	aitéarrea		goñátue	goñata	alábain senárra
22. Aurizberri	aitaiarreba	amaiarreba	goñatua	goñata	
23. Espotz			goñatua	goñáta*	
24. Arrieta	aitárreba	ámaarréba	goñatua	goñata	náusi gáztea
25. Azparren					
26. Garralda			koñatua, koñatu	koñatua, koñatu	
27. Aria	suegroa		goñatua	goñata	
28. Hiriberri-Aezkoa	aitarreba	amarreba	goñatua	goñata	
29. Garaioa			goñatua	goñáta	
30. Abaurregaina	aitarreba	amearreba	goñatoa	goñata	
31. Eaurta	aitagiárba*			guñáta*	yérnoa
32. Espariza	aita(g)íérba	ama(g)íérba	guñátia, guñáte	guñatará, guñáta	
33. Ezkaroze	aitagiarba	amagiarba	kuñátia	gúñatará	
34. Otsagi	aitagiarbara, aitagiarba	amagiarbara, amagiarba	kuñatia	kuñatia	
35. Uztaroze	suégroa	suegrá	kuñatiá, kuñate	kuñatá	yérnoa

354. GALDERA

2. Altsasu: FGk *erréina* eman zuen, lagundurik baina. JMek *erréiná*, berez.
3. Bakaiku: Berriemaileak hitz honen euskal ordaina ez oroitzearen ustezko arrazoia eman zuen: *béti, txíki-txíkitatí... ási gindaneán erdéaz da erdéaz, da gio akábo.*
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio, laguntza behar izan bazuen ere, Al eman gabe geratua baitzen.
13. Larunbe: Erantzuna lagunduta eman zuen berriemaileak, zera gaineratuz: *he oído una vez.*

355. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin *áitajuná* eman ziguten.
2. Altsasu: FGk *aitájuná / àita jáuna*; JMek *áita jauná*.
4. Dorrao: *ei-* hasieraduna ere bildurik gaude: *éittuná / éittune.*
9. Ihabar: Erantzuna Ali zor zaio. MHk gaztelaniazko mailegua erabili ohi zuen.
10. Madotz: Berriemaileak behin, haren aitonaz ari zela, *àttautxí* hitza erabili zuen; aitonaz gainera aitapontekoia izango ote zen, agian?
12. Urritzola: eta *attúnan anáie* 'tío abuelo'.
20. Inbuluzketa: *aitaútxi* 'padrino'.
19. Ilurdotz: *apítxi* 'padrino' bildu genuen, bide batez.
24. Arrieta: *bai, nère apitxi Bordéleko sémea* esan zigun behin berriemaileak, aitaren aldetiko erro bat Luzaidetik zetorrela adierazteko.
31. Eaurta: CS-ek *abón* eman zuen, eta baita *aitabórze* 'padrino (de bautizo)' ere. MCEk, berriz, *abuélo*, eta baita *aitatto* ere, hau lagundurik.
35. Uztarrove: *álloa* haurtzaroan bakarrik esaten zela esan zuen berriemaileak. Guk proposatu 'aitani' ezaguna egin zitzaison, baina hori baino gehiago *abuelozarra*. Bestalde, *aitadérра* 'el padrino' bildu genuen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *attuna / Lizarraga: aituna / Etxarri-Aranatz: aittune / Irañeta: abuelo / Alli: aitona / Gartzaron: aitauxti; attune / Autza: aitatxi / Ziganda: abuelo / Eugi: aitatxi / Mezkiritz: apítxi / Auritz: apitxia / Iraberri: aitetxi.*

356. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin *amandriá* eman ziguten.
2. Altsasu: FGk eta JMek berdin-berdin: *amína*.
5. Etxarri-Aranatz: Hizketaldi soltean *amin* esan zuen inkestaren 2. zatiari erantzuna eman zion AEk: *lénoko àmin zárrak* 'las abuelas de antaño' edo.
9. Ihabar: Erantzuna Ali zor zaio. MHk gaztelaniazko mailegua erabili ohi zuen.
19. Ilurdotz: *amítzia?* 'madrina' bildu genuen ere, ziurtasun handirik gabe baina.
20. Inbuluzketa: *amagútxi* 'madrina'.
24. Arrieta: *nerè amitxi... Mizkóizko alába; ezkondú zé gur étsera, Arrírata, Marténetséra.* Artzibarko Imizkotz herrixka da aipaturiko hori.
31. Eaurta: CS-ek *abóna* eman zuen, eta baita *amabórzia / amórzia* 'la madrina (de bautizo)' ere. MCEk, berriz, *abuélala*, eta baita *amatto* ere, hau lagundurik.
35. Uztarrove: *allá* haurtzaroan bakarrik esaten zela esan zuen berriemaileak. Guk proposatu 'amani' ezaguna egin zitzaison, baina hori baino gehiago *abuelazarra*. Eta besterik ere bildu genuen, *amandérra* 'la madrina', alegría.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *abuela / Lizarraga: amiña / Etxarri-Aranatz: amiñe / Irañeta: abuela / Alli: amona / Gartzaron: amatxi; amandrea / Autza: amatxi / Ziganda: abuela / Eugi: amatxi / Mezkiritz: amitxi / Auritz: amitxia / Iraberri: amatxi.*

Nº 354 NUERA - BELLE-FILLE - DAUGHTER-IN-LAW**Nº 355 ABUELO - GRAND-PÈRE - GRAND-FATHER****Nº 356 ABUELA - GRAND-MÈRE - GRAND-MOTHER**

1. Ziordia		abuélua	abuélia
2. Altsasu	erreiná	aitájuná. àita jáuna	amína
3. Bakaiku	érreiná*. erréná*	àittuná; abuélo	ámiñá
4. Dorrao	erreñá	aittúna, àittun bét	amíña. ámiñé
5. Etxarri-Aranatz	érréña	áittuná	amíña
6. Arbizu	erráña	áittuna	amíña
7. Uharte-Arakil	érreñé	aittúne	ámiñé
8. Murgindueta	èrrañé	abuélo	abuélia
9. Ihabar	errañé*	áitona	ámoñá
10. Madotz	erráñé	áttuná. attúna	amandré
11. Egiarreta	semearen emaztea	attúna; abuelo	amóña; abuela
12. Urritzola	erráñe. erráña	attúne. attúna	amona
13. Larunbe	erráñe*	attúne	amóna
14. Beorburu	erráñe	abuéloa	abuélia
15. Usi	erráne?	aitóna; abuélo	abuélia
16. Ziaurritz		aitétxi; abuélo	amátxi
17. Anotz		aitátxi?	amátxi; abuélia
18. Olaitz		attúne, attún	amútxi
19. Ilurdotz		abuélo	abuélia
20. Inbuluzketa		apítxi	amítxi
21. Urniza	seméain ándrea	aitétxi	amátxi
22. Aurizberri		apitxi	amatxi. amitxi
23. Espotz		apítzia	amítxi
24. Arrieta	txokándre gáztea	apítxi; aitátxi	amátxi. amítxi. amitxi
25. Azparren		aitátxi*	amitxi
26. Garralda		aitatxi	amatxi
27. Aria		apitxi	amitxi
28. Hiriberri-Aezkoa		apitxi	amiña
29. Garaioa		aitútxi	amútxi
30. Abaurregaina		apitxi	amutxa
31. Eaurta		abón; abuélo; aitatto*	abóna; abuélia; amatto*
32. Espartza		aitátto	amátto
33. Ezkaroze		abuelo	abuela
34. Otsagi		aitaborzëa, aitaborze	amorzëa, amorze
35. Uztarroze	nuerá	abuéloa; álloa	abuelá; allá

357. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bildu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten: *ilóbiá*.
2. Altsasu: FGk eta JMek erantzun bera eman zuten.
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio, Al eman gabe geratua baitzen.

358. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bildu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten; *ilóbiá* kasu honetan ere.
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio, Al eman gabe geratua baitzen.
35. Uztarroze: Inuesta egitean berriemaileak *nietá*, *niéta* emanik ere, elkarrizketa askean *llóba* erabili zuen: *xinen bitrá... gazték, dau-dézu Urúñan, sénarremáztiaik, eta bí... llóba*.

359. GALDERA

2. Altsasu: JMen erantzuna da.
3. Bakaiku: IArí *illoá* eman zigun eta haren lehengusu PAK, errepasoa egitean, *illoa / illoba*.
8. Murgindueta: Berriemailea ez zen oso ziur agertu hitzaren esanahiaz.
18. Olaitz: *éztakít já* esan zuen berriemaileak, etsita nonbait, azken galderetik eman beharreko erantzunetan eskas xamar egon zela ikustean.
19. Ilurdotz: Erantzuleak zera esan zuen: *etórrí dé nére elléba bat*.
32. Espartza: Berriemaileak erantzun hau emateko laguntza behar izan bazuen ere, duela urte gutxi ikusi genuen LSek erraztasunetik eman zuen.
35. Uztarroze: *úra dún llobá, él es el sobrino gaineratu zuen berriemaileak*.

Aezkoako Hiriberri herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 357 NIETO - PETIT-FILS - GRAND-SON**Nº 358 NIETA - PETITE-FILLE - GRAND-DAUGHTER****Nº 359 SOBRINO (HIJO DE HERMANO) - NEVEU (FILS DU FRÈRE) - NEPHEW (BROTHER'S SON)**

1. Ziordia			íllobiá
2. Altsasu	ilóba		ilobá
3. Bakaiku			ílloá. illoa. ílloba
4. Dorrao	íllobá	íllobá	íllobá
5. Etxarri-Aranatz	illéba	illéba	ílleba
6. Arbizu	íllebá	ílleba	ílleba
7. Uharte-Arakil	íllebá	íllebá	íllebá
8. Murgindueta			íllebá
9. Ihabar	íllebá	íllebá	illéba. illebá
10. Madotz	ílloá	ílloá	ílloá
11. Egiarreta	seemeen semea		iloba
12. Urritzola	illoa. illóba. illebá	illóa	
13. Larunbe			illéba
14. Beorburu			illéba
15. Usi			illéba
16. Ziaurritz			illéba
17. Anotz			illéba
18. Olaitz			
19. Ilurdotz	nieto	nieta	elléba
20. Inbuluzketa	illéba	illéba	illéba
21. Urniza			lléba
22. Aurizberri			elleba
23. Espotz			elléba
24. Arrieta			lléba. elléba, elléb'at
25. Azparren			
26. Garralda		eiloba	eiloba
27. Aria			eiloba. ailoba. iloba
28. Hiriberri-Aezkoa	eiloba	eiloba	eiloba
29. Garaioa	eilóba	eilóba	eilóba
30. Abaurregaina	eiloba	eiloba	eiloba
31. Eaurta			lióba
32. Espartza	lióba; niéto	niétara, niéta	lióba
33. Ezkaroze	niéto	nieta	lióba
34. Otsagi			liobara, lioba
35. Uztarroze	niétoa, niéto	nietá, niéta; llóba	llobá, llóba

363. GALDERA

1. Ziordia: Herri horretan eman ziguten erantzuna bitxi samarra izatean, Olaztin egin genuen galdera; *ilóbiá* eman ziguten.
2. Altsasu: FGren erantzuna da.
9. Ihabar: *lengúsié* Alek eman zuen; *lengusuá*, *lengusu át* MHk.
19. Ilurdotz: Hona esaldi bat: *ez dire anáyak, dire lengúsuak*. Ondoren, *lengúsuak báizik** eman zuen, guk bultzaturik, baina berriemaileak hitza ongi ezagutzen zuen, beste uneren batean honela esan baitzuen: *iñór* (sic) *eztáki báizik Pédrok*.
27. Aria: Eta *aideak* 'los parientes'.
31. Eaurta: Eta *askázi* 'pariente' –lehengusu bat, adibidez– MCEren arabera: *askázi batekin, primo batekin*.
32. Espartza: Berriemaileari *guziáleña*, *guziálen bat* bildu genion aspaldi; LSi, duela urte gutxi, *kósín*.
35. Uztarrove: *tún kosíno, los hombres... ditún kosíno, son primos* esan zuen berriemaileak, hasieran aditz laguntzailearen era laburtua eta ondoren osoa erabiliz.

364. GALDERA

1. Ziordia: Herri horretan bildu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten: *ilóbiá*. Hots, informatzaile olaztiarrak hitz honekin gazi. 'nieto/nieta' eta 'primo/prima' izendatzen zituen. Ez dakiguna da zein hitz erabiltzen zuen gatz. 'sobrino/sobrina' bikotea izendatzeko, ez baitzen oroitzen.
2. Altsasu: JMen erantzuna da.
4. Dorrao: Baino *léngusubek* 'los primos'.
17. Anotz: Informatzailea ez zen agertu oso ziur hark berak emaniko erantzunaz.
35. Uztarrove: Eta *ázkaziák / azkátzéak* 'los parientes'.

365. GALDERA

1. Ziordia: Hemendik hurbil, Olazti auzu-herrian, *laguna* 'compañero/a' da; hona hitza esaldi baten barruan: *béti eskian abíl! eztákin kantáitti urá? artzén badakizú ematén ikási, béstela ibilduko zadá lagünarén igási*.
- 2 Altsasu: FGren erantzunak dira biak.
5. Etxarri-Aranatz: *laúna* AEk eman zigun; *launé* MMk, hori 'amigo' dela zehaztuz.
6. Arbizu: *adíxkidia* gertuagokoa omen da *láunä* baino, ia-ia ahaidea edo; *úixkide*, berriz, 'pariente lejano'.
9. Ilurdotz: *aizkide* gisako aldaera bildu genuen orobat: *opátu zirén aizkide batzük*, eta baita, *láune* hitzari dagokionez, esaldi hau ere: *prigória eta... láune, prigória es el mayordomo*.
22. Aurizberri: *aixkidea = amigo, eta laguna = camarada*, zehaztu zuen berriemaileak.
24. Arrieta: *aizkidea* eta *laúna* ere bai.
31. Eaurta: CS-ek bigarren hitzaren esanahia zehaztu zuen: *lagún* 'compañero'.
35. Uztarrove: *lagún* ere bildurik gaude, azentuera azken silaban.

Nº 363 PRIMO - COUSIN - COUSIN (MALE)**Nº 364 PRIMA - COUSINE - COUSIN (FEMALE)****Nº 365 AMIGO o CAMARADA - AMI ou CAMARADE - FRIEND or COMRADE**

1. Ziordia	iztár léngusuá		láguna; aízkiria. aízkiria
2. Altsasu	lengusuá	léngusuá	lagúna, lagún; aixkide
3. Bakaiku	léngusuá	léngusuá	láunà
4. Dorrao	léngusubá	léngusubá	lagúna, lagún
5. Etxarri-Aranatz	léngusuä	léngusuä	laúna. launé
6. Arbizu	léngusué	léngusué	láunä; adíxkidia
7. Uharte-Arakil	léngusuá	léngusuá	láune
8. Murgindueta	léngusié	léngusié	aixkide; láuné
9. Ihabar	lengusié. lengusuá	lengusié?	áixkideá; láguné
10. Madotz	léngusií	léngusií	launé, láun bát
11. Egiarreta	lengusie	lengusia	aixkidía; laune
12. Urritzola	lengúsie	lengúsie	aixkídea, aixkide; laúna
13. Larunbe	lengúsua*	lengúsie	aixkídia, lagúne
14. Beorburu	lengúsua	lengúsie	aixkídea; lagúne, láun
15. Usi	lengúsua	lengúsie	aixkídia; lagúne, lagún
16. Ziaurritz	lengúsua	lengúsie	aixkídia, aixkide; lagún
17. Anotz	lengúsua	lengúsie?	aixkídia; lagúne, laún
18. Olaitz	lengúsua?		lagúne
19. Ilurdotz	lengúsua. lengósue	lengúsua	aixkídea, aixkide; láune
20. Inbuluzketa	lengúsie	lengúsie	aixkídia; laúne, lagún
21. Urniza	lengúsue	lengúsie	aixkídea; laúne
22. Aurizberri	lengusua	lengusua	aixkidea; laguna
23. Espotz	lengúsua	lengúsua	aixkide
24. Arrieta	lengúsu		aixkídia, aixkide; láuna, láun
25. Azparren		lengúsia	
26. Garralda	lengusua, lengusu	lengusua, lengusu	aiskidea, aiskide
27. Aria	lengusua	lengusia	aiskidea. axkidea
28. Hiriberri-Aezkoa	lengusua	lengusua	axkidea
29. Garaioa	lengúsua	lengúsia	adiskídea; lagúna
30. Abaurregaina	lengusua, lengusu	lengusia, lengusi	adiskidea, adiskide
31. Eaurta	guziálen*?		adískide; lagún
32. Espartza	guziálen; kósin	guziálena, guziálen	adíxkidéa, adíxkide
33. Ezkaroze	guziálen	guziálen	adixkídea
34. Otsagi	guzialena, guzialen	guzialena, guzialen	adiskidéa; laguna
35. Uztarroze	kosíno; ku(t)xaléna	kuxalená. koxalená	arixkídea; láguna, lágun

366. GALDERA

2. Altsasu: Erantzunak FGrenak dira, JMek ere antzera eman zuela: *mútíla*.
11. Egiareta: *ítxe ortáko mutillé*.
12. Urritzola: Mugagabea *morrói* eta *neskáme* dakusagu geure oharretan.
16. Ziaurritz: *mutille* 'mozo', argitu zuen erantzuleak.
19. Ilurdotz: *gúre mutíle* ('nuestro criado', alegría) esan zuen berriemaileak.
20. Inbuluzketa: Eta *mutikua* 'el chico', erantzulearen arabera.
22. Aurizberri: *erriko mutila* = *alguacil* eman zuen bide batez informatzaileak.
24. Arrieta: *étseko mutíla* 'el criado', bildu genuen.
25. Azparren: Berriemaileak honako esaldia bota zuen gaztelaniaz: *en donde manda el amo, se ata el burro; en donde manda el criado, más seguro*.
32. Espartza: Informatzaileak *zerbitzari* eman zuen, guk proposaturik.
35. Uztaroze: *neská* 'la criada', izatekotan.

367. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetako erantzuna laguntzaz bildu genuenez, Olaztin galdueta eta, geroaldirako, *izango da* eman ziguten.
2. Altsasu: FGk emaniko erantzunak dira.
3. Bakaiku: Hona, eskuin aldeko *izanko* horrez gainera –*izango* ere bildu dugu herri honetan– zenbait aditz zaharrek geroaldiko aspektua hartzean -*nko* egiten duteneko adibide batzuk: *fanko / junko* eta *jakinko*, adibidez. Ez lego ke hemen sobera oroitaraztea XIX. mendean Bonaparte printzeak Garesen *janko nuke, janko nue, janko zue...* gisako emaitzak bildu zituela (Francisco Ondarra, *FLV*, 39, 1982).
4. Dorrao: Herri honetan, koadroetako *izein* horren haritik, *ixein* (= 'biztu') eta *fain* bildurik gaude, baina baita *manko* eta *eonko* moduko emaitzak ere.
5. Etxarri-Aranatz: Herri honetan, koadroetako *izaan-en* haritiko *esaan* eta *faan* gisako geroaldiko laginekin batera *izango* eta *eingo* moduak ere baditugu, -*nko-rik* batere gabe, baina.
6. Arbizu: Koadroetako *izeen* horren aldaera gisa *izaan* edukitzeaz gainera (*izango* ere bai), ildo bereko *faan* eta *juaan* moduko emaitzak ditugu, *fango, fuaan* eta *fuango* aldaerakin batera.
7. Uharte-Arakil: Koadroetarako erantzuna ematean *izeen* erabilagatik *izaen* ere bildu genuen eta baita, bestalde, *esaan* eta *juuan* jakingarri batzuk hala nola *jakinén* eta *inko* gisako emaitzak ere.
8. Murgindueta: Koadroetako emaitzaz gainera, *izenko* agertzen zaigu gure materialetan, hala nola *janko, joanko, esanko eta eranko* 'edango' modukoak ere.
9. Ihabar: Hona, honen aurreko oharretan aipaturikoari jarraipena emanez, herri honetan bilduriko emaitza batzuk: *esanko / esango, inko / ingo, emanko / emango, jakinko eta joanko, baina jaen*; adibide hauek Ali zor zaizkio baina MHK ere eman zituen bereak: *janko / jaen, esanko / esango, izenko / izenen, eranko, joanko / juanko, inko, ixinko* 'biztuko' eta *manko / main*, azken hau honako esaldian: *gizonák máin dú limósna*. Hau aditzean galduet genuen: Eta 'manko du'? - *Está mejor* izan zen erantzuna. Eta behin 'limosna' hitza aipatu denez gero, zilegi bekigu, geroaldiarekiko zera hauekin inolako zerikusirik ez izanik ere, MH honexek *bazkoanamores* moduko hitz bitxia ('limosna de Pascua de Navidad') eman zigula aipatzea.
11. Egiareta: Herri honetan, koadroetako *izaen* (*izain* ere bai) horretaz gainera, *iñen, emain* eta *joanen / joaen / joain / juain / juango* baizik ez dugu ikusten gai honi buruz ditugun datu urri xamarretan.
12. Urritzola: Herri honetan ere, berriro, -*nko* gisako emaitzak maiz bildu ditugu: *joanko / juanko / junko* (*joango* ere bai), *esanko / sanko* (*esango* eta *esaen* ere bai), *eonko, eanko* 'edango', *einko / inko* 'egingo', *jakinko* (*jakinén* ere bai), *galdinko* 'galdegingo', *itze inko* 'hitz egingo' (*itze ingo* ere bai) eta, gainera, geroaldiko aspektu-marka bikoitza darakusten *mainko* (*main* ere bai) eta *izeinko* (*izinko* eta *izingo* ere bai). Herri honetatik ekialderantz -*nko* bukaerako erarik ez dugu ikusten (-*ngo* gisakorik ere ez, aipatu adizki zaharrek geroaldiak egiteko -en hartzten dutenez), inoiz edo behin salbuespenen batekin topo egiten badugu ere; honela, Odietako Gas-kuen adibidez, *iñen* baten ondoan, *inko* bat bildurik gaude eta *izein* baten ondoan *izengo / izango / izainko*, azken bi aldaera hauetan aspektu-marka bikoitza dugula.
21. Urniza: Hona geroaldiko adibide batzuk: *ni illen náiz / ni iéin naiz / ni fán néiz / ni egón néiz / ni izéin néiz / nik erráin dut / nik kúsikot*.
23. Espotz: *gizón óna dá orí* esan zuen berriemaileak, zera gaineratuz: *izén (t)zé óna*. Geroaldirako erantzuna –*izéin da*, kasu– ematean, bestalde, 'z' hori gaztelaniazkoa bezala ahoskatu zuen.
35. Uztaroze: Erantzunak *úra dún / izán dún / izanen dún* izan ziren, koadroetara eramatean *dun* horietatik lehena 'da' bihurtu badugu ere –berriemaile berari inoiz bildu diogun *nón egón da?* moduko galdera batetik aterata, kasu–, aditz laguntzaile soil honi dagoion zutabeko erantzun guzik zutabeko erantzun modu berean agertzeko.

EAEEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan erantzunaren azken zatia)

Urdiaín: *izanko da / Lizarraga: izanen da / Etxarri-Aranatz: izanen da / Irañeta: izengo da / Alli: izango da / Gartzaron: izain da / Autza: izanen da / Ziganda: izain de / Eugi: izein de / Mezkiritz: izein de / Auritz: izain da.*

Nº 366 CRIADO - DOMESTIQUE - SERVANT**Nº 367 ES, HA SIDO, SERÁ (EXISTIR) - IL EST, IL A ÉTÉ, IL SERA (EXISTIR) - HE IS, HE WAS, HE WILL BE (TO EXIST)**

1. Ziordia	kríaduá	da	izán da	izango da*
2. Altsasu	mútil(l)e, mútil	da	izén da	izéin da
3. Bakaiku	mútilá. mútillá; mórröää	da	izán dek	izánko da
4. Dorrao	mútillá	da	izen dá	izein dá
5. Etxarri-Aranatz	mútil	da	izéndu a	izaán da
6. Arbizu	mútillá	da	izén duk	izéen duk
7. Uharte-Arakil	mútillé; mórrøyé	da	izéndu dé	ízeen dá
8. Murgindueta	mútillé; mórrójá	da	izendu dé	izènko dá
9. Ihabar	morroyé	da	izén da	izéen da
10. Madotz	mútillé	da	izándo á	izaén da
11. Egiarreta	mutille	da	izandu da	izaen da
12. Urritzola	morróia; néskameá; zerbítzerié	da	izandu da	izango da
13. Larunbe	mutílle	da	izéndu dá	izéin da
14. Beorburu	mutílle	da	izéndu de	izéin de
15. Usi	mutílle	da	izén da	izéin de
16. Ziaurritz	mutílle	da	izén da	izéin de
17. Anotz	itxéko mutílle	da	izéndu de	izéindu de
18. Olaitz	mutílle	da		
19. Ilurdotz	mutíle	da	izéndu da	izéin da
20. Inbuluzketa	mutíle	da	izén da	izéingo da
21. Urniza	mutíle	da	izén da	izéin de
22. Aurizberri	mutil	da	izan da	izain da
23. Espotz	mutíle	da	izén da	izéin da
24. Arrieta	mutila; étseko mutíla	da	izán da	izáin. izéin da
25. Azparren	mutíla*	da	izán da	
26. Garralda	mutila, mutil	da	izan da	izein da
27. Aria	mutila	da	izan da	izein da
28. Hiriberri-Aezkoa	mutila	da	izan da	izein da
29. Garaioa	mútila	da	izán da	izéin da
30. Abaurregaina	mutila, mutil	da	izan da	izein da
31. Eaurta	zerbitzári	da	izán da	izánen da
32. Espartza	zerbítzari*	da	izán da	izánen da
33. Ezkaroze	mútila	da	izan da	izanen da
34. Otsagi	mutila, mutil	da	izan da	izanen da
35. Uztarroze	mítila	da	izán dún	ízanen dún

368. GALDERA

2. Altsasu: Gure apunteetan horrela: FGrena aurreneko da; JMena bestea.
 13. Larunbe: Ezker aldeko erantzunaz gainera, beste hau bildu genuen: *umé at eldú da.*
 14. Beorburu: Beste une batean, baina, yayo bildu genion berriemaleari: *aur yayo eta aur biurtu* (esaldi hau haren ama zenak era-biltzen omen zuen).
 18. Olaitz: Hona erantzun osoa: *aur bat atra da... éztakit núndik*, esaldiari bukaera ironikoa emanet, antza.
 24. Arrieta: Berrimaleak ahaztuxea zeukan Gabon-kanta baten testuan, baina, 'jaio da' agertzen da: *Jaiki, jaiki artzaña, ernatu goizean, Belengo ziudadean Jesus, Yesus jaio da ta. Eztuzie jinestatzen ikusi artean...*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *jayo da / Lizarraga: jaio da / Etxarri-Aranatz: jaio da / Irañeta: sortu da / Alli: jayo da / Gartzaron: jaio da / Autza: yayo da / Ziganda: jaio da / Eugi: sortu de / Mezkiritz: sortu da / Auritz: jaio da; sortu da / Iraberri-Artzibar: sortu da.*

369. GALDERA

2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
 8. Murgindueta: *ernáí daó* hori animalia batez esaten omen da.
 10. Madotz: Eskuin alderako ere, toketan, honela: *estádun tzeók.*
 13. Larunbe: *ernáí dág(o)* animalia batez esaten dela jakinarazi zigun berrimaleak, itsusi iruditzen zitzaison bestela.
 14. Beorburu: Berrimaleak, erantzuna eman ostean, *un poco ordinario para persona* gaineratu zuen.
 18. Olaitz: *pantzáundi...* gaineratu zuen erantzuleak.
 19. Ilurdotz: *guré txokándrea... embrazátuik dágó, ernáí dágó* esan zuen berrimaleak, esaldiaren azken hitzak –ernáí dágó, ale-gia– emakume zein animaliengatik esan daitekeela adieraziz.
 22. Aurizberri: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, *más en animales* idatzi zuen alboan biltzaileak.
 23. Espotz: Hona erantzun osoa, akastuna bada ere: *masti ki góí irúkiko dú úmea.*
 25. Azparren: GBk erantzunik ez ematean AB galdekatu genuen, honek, haur txikia zelarik, *está txitabérri* aditu ohi zuela erantzunez; adibide hau jarri zuen gainera: *luego se quedará txitabérri y todos los trabajos pa mí.*
 31. Eaurta: Bigarren erantzuna MCEri zor diogu, CS, aurrenik, *ernáí dióxu 'está preñada'* emanik baitzegoen, pertsonentzat zakar samarra.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *aurdun do; umia iteko do / Lizarraga: aurra esperuen dago / Etxarri-Aranatz: aurdune... / Irañeta: libratzeko... / Alli: ernari dago / Gartzaron: aur esperoan dao; ernari dao / Autza: embraz dago / Ziganda: estaduen dago / Eugi: ernari de / Mezkiritz: aur esperoan da; ernari da / Auritz: lodi dago; ernari dago; esperantxetan dago / Iraberri-Artzibar: libratzeko...*

370. GALDERA

2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
 8. Murgindueta: Erantzunaren lehen zatia emakumeekiko omen da; bigarren zati bikuna animaliekiko.
 9. Ihabar: Alek eman zituen bi erantzunak; *librátu da* egokiagotzat jo zuen halere.
 12. Urritzola: *erdi da* behi baten kasuan esaten omen da, adibidez.
 14. Beorburu: Bitara esan daiteke koadroetan ageri bezala, baina pertsonen kasuan, *librétu dē finagoa* da erantzulearen arabera.
 16. Ziaurritz: *librátu de* esaten omen da ama emakume bat izan bida; *érdi de* ama animalia bat izan denean.
 17. Anotz: *érdi*, behi baten kasuan, adibidez, eta *librétu* emakume batenean, omen.
 19. Ilurdotz: *oláko etxéko txokándrea... librétu de* bildu genuen aurrenik, eta *gure txokándreak in du áur bat* ondoren. Besterik ere esan zuen informatzaileak: *gure txokándrea... érdi de, baina un poco brusco* dela gaineratuz.
 21. Urniza: *librétu de* esaten omen da emakume baten kasuan, eta *érdi de* animalia baten kasuan.
 22. Aurizberri: *liberatu da (mujeres)* eta *erdi da (animales)* moduko oharrak idatzi zituen biltzaileak, berrimaleak esanikoari jarraiki.
 23. Espotz: Lehenengo erantzuna guk proposaturik eman zuen berrimaleak, hark berak aurrenik emaniko *érdi dā* hori zakar sarmatzat jo zuen eta.
 28. Hiriberri-Aezkoa: 1) *libratú da... (personak);* eta 2) *erdi da... (personak eta aziendak).*
 31. Eaurta: *libratu xú* MCEk eman zuen, eta *érdi xu* CS-ek. MCEk esan zigunez aurrenekoia aipatzean emakumeren bat izan ohi da gogoan eta CS-ek emanikoaren kasuan animaliaren bat; gaizki ikusten zuen, beraz, emakume baten kasuan 'erdi da' esatea.
 35. Uztaroze: *sórtu dién áníx gízen... lo ha echado la madre* moduko esaldia ere bildu genuen, eta baita *sortu zia 'lo parió'* ere.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *umia ibil dau; umia izan dau / Lizarraga: aurra izan du / Etxarri-Aranatz: umie ein dau / Irañeta: aur izan du; libratu de / Alli: aur egin du; ume egin du / Gartzaron: umea in du / Autza: aurre egin du / Ziganda: erdi de / Eugi: erdi de / Mezkiritz: aurra izan du / Auritz: libratu da; erdi da / Iraberri-Artzibar: aurra in du / erdi da.*

Nº 368 ÉL HA NACIDO, ELLA HA NACIDO - IL EST NÉ, ELLE EST NÉE - HE WAS BORN, SHE WAS BORN

Nº 369 ESTÁ ENCINTA - ELLE EST ENCEINTE - SHE IS PREGNANT

Nº 370 HA PARIDO - ELLE A ACCOUCHÉ - SHE WAS CONFINED

1. Ziordia	jaio ein da	au ernari dagó	úmia in dik
2. Altsasu	jáio dá. jayó da	umí itéko daó	ín dau umí
3. Bakaiku	jayó dek	érnäi do	úmia ein dú
4. Dorrao	ein dá jéyo	óri daú familiyén espeán	orrék jeiyo ó úmia
5. Etxarri-Aranatz	jáio á	érnai daó / fámeliyán espéroan dó	umía eín dau
6. Arbizu	yéyo eín duk	érnaí ziók	úmia eín dik
7. Uharte-Arakil	jáyo da	espéra dáu	úmie ín du
8. Murgindueta	jáio dá	ernái daó	líbratu dá / úmia in dú; érditu dé
9. Ihabar	jáyo da	ernári dáo	líbrátu da / úme in dú
10. Madotz	jaió a	estádun dáo	úme eín do
11. Egiarreta	bea jaio da	ernai dao. ernarie dao	ume in du
12. Urritzola	jaio da	librétko daó	librétu da; erdi da / úme in dú
13. Larunbe	áurre jáyo dá	ernári dá(g)o	úmi ín du
14. Beorburu	sórtu de	ernári dágó	erdi dé; líbrétu dé
15. Usi	óre yáyo da	enbráza dagó	líbrétu de
16. Ziaurritz	sórtu de	gáietan dáo	líbrátu de; erdi de
17. Anotz	yáyo da	ernári de bei oré	erdi de; líbrétu de
18. Olaitz	aur bat atra da	ernári dágó	in du
19. Ilurdotz	úre sórtu dé	enbrázátiuk dágó; ernári dágó	líbrétu de; erdi de / in du áur bat
20. Inbuluzketa	sórtu de	loditui tagó	líbrétu de
21. Urniza	sórtu de	enbarazátiuk* dágó	líbrétu de; erdi de
22. Aurizberri	sortu da	ernari da	liberatu da; erdi da
23. Espotz	jáio dá	irúkiko dú úmea	líbrátu* dá; erdi dá
24. Arrieta	sórtu da	ernári dagó	erdi da
25. Azparren	sórtu* dá mündurá	txitabérri (dago)?	erdi da; líbrátu* da
26. Garralda	jaio da	ernari dao	erdi da
27. Aria	jaio da	enbraza dago	erdi da
28. Hiriberri-Aezkoa	jaio da	enbraza da	libratú da > libratuk / libratun; erdi da > erdiuk / erdiun
29. Garaioa	sórtu da	ernári dáo	erdi da
30. Abaurregaina	jaio da	enbraza da(g)o	libratu da
31. Eaurta	sórtu da	ernári dióxu; enbrázatrik dióxu	líbratu xú; erdi xu
32. Espartza	sórtu da	enbrázatrik dágó	erdi da
33. Ezkaroze	sortu da	enbrázatrik dago	erdi da
34. Otsagi	sortu da	enbarazatrik dago	erdi da
35. Uztaroze	sortu dun*	dión enbrázatu(k)	órai sórtu dién mítil bat

371. GALDERA

Alokutiboak direla eta, oraingo honetan ‘nor-nori’ erako erantzunak bilduak izan direnei dagozkienak bakarrik ekarri ditugu eskuin aldeko koadroetara, neurri txikian eskuraturik ere.

2. Altsasu: Lehenengo zatia JMek emana da eta bigarrena TGk; honek, koadroetan agertzen den erantzuna eman aurretik, galdera egin zuen: *nóla dúka izéna?*

3. Bakaiku: Era alokutiboak PAk eman zizkigun; nokakoa guk lagundurik.

5. Etxarri-Aranatz: Hala indefinituko era nola bi alokutiboak pluralean emanak, Dorraon ez bezala.

9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da.

11. Egiarreta: Erantzunak ‘dakit’ eta ‘zait’ gisako eredu artean herri hau zeinaren alde dagoen erakusten ez badu ere, 413. galdera egitean (gazt. ‘espirna’) bildu genuen erantzunak bai, *erréna sártu zayé eskútik* izan baitzen bera, ‘niri’ antza. Bi ereduon arteko muga, ditugun datuen arabera eta Hiriberriko daturik ez dugula kontuan hartuz beti ere, Satrustegian egon liteke agian, 1988. urtean herri honetako errrotan sortu Jose Miguel Goitia Madoz jaunak eredu bateko zein besteko eraren bat eman baitzigan.

12. Urritzola: Honen aurreko oharrean esanikoari jarraiki, herri honetan, beste testuinguru batean bada ere, bildu dugun *goátu zaikió* gisako adibidean (‘se le ha ocurrido’ esanahiaz, antza) agertzen den aditz laguntzailea trantsizio modukotzat har liteke agian (horrela bildu genuen halaber lehenago aipatu Yrizaren *Mvaam-rako –alok. zaikiok / zaikion-*), besterik bildu baguenen ere: *zaio > zaiok / zaison*.

14. Beborburu: Informatzaileak bestelako adibideak eman zituen halaber: *órrei zayó Juana*, alde batetik, eta *béra déitzen da...* bestetik, baina guk bultzaturik eman zituenez, ez ditugu koadroetara ekarri nahi izan.

15. Usi: Iraganaldian ere badugu adibiderik: *Bartólo zaikión, euntzélai*.

16. Ziaurritz: Hona adibide bat: *aixtélue záyo órrei, arréxtelu*.

18. Olaitz: *nola zayó ba?* (‘horri’, alegia) bildu genion halako batean erantzuleari; ‘z’ren ahoskera, bidenabar esanik, gaztelaniazkoaren parekoa iruditu zitzagun.

19. Ilurdotz: Herri honetan ‘nor-nori’ko adizkiak ez bide du datiborik eskatzen, berriemailea, halako batean, honela mintzatu baitzen: *Irúñeko karrike bát, zaió Estaféta*. Galdetu genuen: Karrike bat? - Ez; *Irúñeko kárrike... karrike bát, záio... –záio, el nombre- se llama, záio, Estaféta*.

23. Espotz: Erantzuna honakoa izan zen: *gizón gói, gizón ói déitzen da Pédro*. Galdetu genuen: Zein gehiago? - *Gizón gói* izan zen erantzuna.

31. Eaurta: Lehenbiziko erantzuna CS-ena da eta MCErena bigarrena. Bai *deitzen* hitza bai *deatzen* bere aldaera oso arruntak dira Zaraitzun. MCEri berari, gainera, iraganaldiko esaera hau bildu genion, xuketan hau ere: *Mària Juána deátzen xúnen ‘se llama María Juana’*.

33. Ezkaroze: Pluraleko hirugarren pertsonarekin honela: *nóla déitzen drá? atzé zaidá*.

35. Uztarroze: *eta áurra... déitan déin, al chico lo llaman...* esan zuen berriemaileak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *beai zazkiyo / Lizarraga: izena du / Etxarri-Aranatz: deitzen da / Irañeta: berai dakio / Alli: izena du / Gartzaron: berak izena dauke / Autza: berak izena du / Ziganda: bera zaio / Eugi: arrei zaio / Mezkiritz: berai zago eta bera deitzen da / Auritz: bera deitzen da.*

372. GALDERA

Koadroetan ikus daitekeenez, berriemaile batzuek ‘bidaia’ aditza iragankortzat jo dute eta beste batzuek iragangaitzat. Hori horrela, ez dugu galdera-ikurrik idatzi nahi izan era bateko zein besteko hautau erakusten duten erantzunen ondoan.

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMek emana da eta eskuin aldeko TGk.

6. Arbizu: Ezkerraldeko zutabeen dugun *biyáu* hori ‘beharr + diagu’ da, toketan, eskuin aldeko erantzuna indefinituan bildu bage-huen ere, ‘duu’ izan beharko zuena bestalde, antza (Yrizar, *Mvaans-II*).

9. Ihabar: Eskuin aldeko *in duú bírdeja* Alek eman zuen; gainerako guztia MHk.

10. Madotz: Erantzunetan agertzen den *dea(g)u* aditz laguntzailea tokako era da.

11. Egiarreta: Apunteetan *juango gea* badakusagun arren (halaxe idatzi dugu koadroetan) 376 eta 389. erantzunetan *gaa* dugu aditz laguntzaile horrexetarako.

17. Anotz: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, aurrenik *egon giñén biéjan* bildu genuen.

18. Olaitz: Erantzun osoa zera izan zen: *in dugú biáje bat emendik Amériketara*.

19. Ilurdotz: Erantzuna beste testuinguru batean bildu genuen esaldi batetik hartu dugu, zehatza ez bada ere: *yoáin gará Urdaítze, arotzáin etxéra (itxéra ere bai), tallak, aizkórak, altzúrrák eta igétiak tzorrózteria*. Berriemaileak, bidenabar esanik, *yoan / joan / juan* aldaerak erabilten zituen.

21. Urniza: Baina, hizketaldi askean *bie-* eman zuen: *fán tzire, fan tziré Iruñera bizitzerá ta, ándik, ártu zuté... biéjéa*.

31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEri zor zaio, esaldia geroaldian jarri ez bazuen ere.

Nº 371 ÉL SE LLAMA, ELLA SE LLAMA - IL SE NOMME, ELLE SE NOMME - HE IS CALLED, SHE IS CALLED

Nº 372 VIAJAREMOS, HEMOS VIAJADO - NOUS VOYAGERONS, NOUS AVONS VOYAGÉ - WE SHALL TRAVEL, WE TRAVELED

1. Ziordia	deitzen da*		
2. Altsasu	óri da Martín / María dúka izéna	biáje bát ín ber dáu	in dáu biáje bat
3. Bakaiku	nóla zaió? béran ízena Juan dá	> zaiok / zaion*	bíer júnko ga
4. Dorrao	órri dakiyó José; óri dakiyó María	> dakiyoik / dakiyoin	fan bidou kanpoá
5. Etxarri-Aranatz	Pedro dazkiyó bérail	> zizkiyok / zizkiyon	bíyajén fán ber gá
6. Arbizu	izéna dík María		bíyajíá eín biyáu
7. Uharte-Arakil	Jóse dú izéna; Mikela dú izéna		bidéjien juáan gaá
8. Murgindueta	órrei María dákio / izéna doké Pedro		biíjian juán biadú
9. Ihabar	orréi dakeó Pedro;orréi dakió	> zakioik / zakion	juánko gaá... biár g(u)azí kanpóra
10. Madotz	beá tek ízená Felisa		beájatuko deá(g)u
11. Egizarreta	orrék izena dú		juango gea biajean
12. Urritzola	béra déitzen da		joango geá
13. Larunbe	béak Pedro du izéna		joán gaá bésté léku batéra, urrúti
14. Beorburu	bérak du izéna Juana		bidéjia ínen dúgu
15. Usi	bérail zayó		joán gará bidéjian
16. Ziaurritz	órrei zaió		biájan yoán gará
17. Anotz	árrei zaió Pedro		yoán gará biéjian
18. Olaitz	zayó. zao		in dugú biáje bat
19. Ilurdotz	záio. zai(y)ó. zádio	> zaiok	yoán gará
20. Inbuluzketa	béra déitzen da		joán gará
21. Urniza	béra déitzen da		biajátko dugú
22. Aurizberri	deitzen da		biajean yoain gara
23. Espotz	déitzen da		biajea in dugu
24. Arrieta	déitzen da		in dugú biájea
25. Azparren			
26. Garralda	deitzen da		biajera fein gira
27. Aria	deitzen da		biajatuko gira
28. Hiriberri-Aezkoa	deitzen da > deitzouk / deitzoun		biajes fein gira
29. Garaioa	Pédro déitzen da		fén girá biájean
30. Abaurregaina	ori deitzen da		fein gira biajes
31. Eaurta	déitzen dá Pedro / deátzen xu María		biáje bát in xugú (?)
32. Espartza	úra déitzen da		fánen grá biájez
33. Ezkaroze	déitzen da		fánen gra biájez
34. Otsagi	déitzen da		biajez fanen gra
35. Uztarroze	déitan déin		biájaten. biájeten diágun

373. GALDERA

1. Ziordia: *diei* aditz laguntzailea tokako alokutiboa dela oroitarazten dugu. Yrizarren *Mvag-II* delakoan *dai eta dei* agertzen dira, indefinituan, kasu honetarako.
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMena da; bigarrena TGrena.
4. Dorrao: *leziák 'simas'*, zehaztu zuen berriemaileak.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzunak dira; ezker aldekoa, osorik, honela eman zuen: *itten duté, juán deé gáuzek ikusteá*.
10. Madotz: Eskuin alderako *béak ein tz(i)ín espédizio at* bildu genuen, iraganaldian.
12. Urritzola: Erantzuleak kasu honetan *dira* erabili bazuen ere, hori baino gehiagotan *dire zein dee* erabili ohi zuen, besteren baten artean.
16. Ziaurrizt: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, *baztár kustéra yoán diré* eman zuen orobat erantzuleak.
20. Inbuluzketa: *joatén diré... denbóra pásá o...* gaineratu zuen berriemaileak.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEk eman zuen, itzulpena 'se van de viaje' izan daitekeela, *txu hori 'dira'ren* (edo honen laburdura 'dra'ren) era alokutibo laburra denez. CS-i zor zaion eskuin aldeko *zie* era, ordea, 'dute'ren (edo honen aldaera 'die'ren) zu-kako alokutibo laburtua da, 'dizie'tik datorrena.

374. GALDERA

2. Altsasu: Aurreneko erantzuna JMi zor zaio; bigarrena FGri, honek, halako batean zera esana baitzigu: *zu, lepíziko gerrán... ai-túte ureiko zú lepíziko gérra mundiála, ézta? ta, émen ai zán, emén esáten zaén, jénde ásko il tzála an, or, gerrá ortán, or, bah! gú're orduán, güéiko milan-miíillonak eta, jénte ta bah! jendéutze galdu ber dei b ór, gerr órtan, ordún, el Káiser zán ordúko... Alémániako... enperadórie ta arrén, arrék ekár tzen gérrí ori*.
4. Dorrao: *éin ttué fákiek* (gazt. 'las paces') gaineratu zuen azkenean berriemaileak, eskuin aldeko erantzuna eman ondoren. Inoiz-edo esku harturiko haren senar MRek, bere alde, 1936-39ko gerla-denboran herriko zenbait lagun Goñerrira uzta-biltze lanetan la-guntzera joan zela esan zigun, ibar honetako gazte andana frentera eraman zutela eta: *Bai, geó, gérra-dénbora zán da, e... mútillek é, denak é, emànda zozkín gèrraa tá, gizónak é, zéa, geldittu zián dä, kalamidédia dayóla, bakizú ta, guk pixkát laguntzen giñoalá, àunke gáztiek giñen ordu(b)än; da, ál tzan bekelá, mèndia, e! néxkak eta gutziák faten tzián eméndi, e? láuntzéa... laúntza, Góñia ta... jénde fálta zeóla órduen da*.
9. Ihabar: Ali eskuin aldeko *gérran egóndu deé* bildu genion; gainerako guztia MHri.
10. Madotz: Hona erantzunak toketan ere: *gérran tzaudék eta béak eon ttük gerrán*.
12. Urritzola: Berriemaileak denboran zehar elkarrengandik oso urrutiko bi gatazken aipua egin zuen, lehenengoa X. mendekoa eta bigarrena, berriż, XX.ekoak: 1) *Bai, Olarrégiko Atáka, famósua... ta arréi?* zén gerrétan *eé? órtik pasátu men tzén, Ollotik? Abderramán Tertzéro... sekúleko kònbia?* órrekín émen tzun, ba álde atetík ta, emèndi besteá? ortik pasátu men tze, onéa, Urrizólaa, ta Urritzolatik, Dós Hermánaseá? ta Dós Hermáñesenatík... ya, Faintzia pasátu men tzen, bai; eta 2) *Géo Afrikaá emán tziutén, 'el desastre de Anual'... tòrri zén, el año veintiuno, ta, ára juan giñán, íru batallón, Siziliakoa, íru mílla gizón, e?... an, àbeatsák eta pòbreák eta dénak juán biar*.
13. Larunbe: Eskuin aldeko erantzuna, iraganaldian, honela: *gérran éondu zeén*.
17. Anotz: id. id. id. *egón (t)zirén gérran*.
24. Arrieta: Aita zenak azken karlistadan bizi izaniko kontaera dugu jarraikoa: *ta, kàpitáná(k): "Etxaméndi nún da?" ta, "Fálta dá, bérzte... laún batekín juan dá or, ugäldeán; obénian pàstu dá, giríen aldéra" ... los guiris... (= 'los liberales', alegría)*. Esaldi bat ere bildu genuen: *gérr(e)a izan daela baña urrun!*... (zaharrek esaten omen zuten).
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna CS-i zor zaio; eskuin aldekoa MCERi.
35. Uztarrove: Ezker aldeko erantzunarekin batera *úrak daudén gerrán* bildu zen orobat, eta baita, bide batez, *gition gerran* ere (*gition 'gaude'ren* nokako alokutibo gisa erabili zuen inoiz berriemaileak, ohiko *gauden-ez* gainera).

Nº 373 HACEN UNA EXPEDICIÓN, HAN HECHO UNA EXPEDICIÓN - ILS FONT UNE EXPÉDITION, ILS ONT FAIT UNE EXPÉDITION - THEY GO ON AN EXPEDITION, THEY WENT ON AN EXPEDITION

Nº 374 ESTÁN EN GUERRA, HAN ESTADO EN GUERRA - ILS FONT LA GUERRE, ILS ONT FAIT LA GUERRE - THEY MAKE WAR, THEY MADE WAR

1. Ziordia		biaje bat ein diéi	gérran jek	gérran egon dirá
2. Altsasu	biáje bát íten dei	ébeik in déi biáje bat	áik gérran dabiltzá	egón diá gérran
3. Bakaiku		érak e eskúrsioya jún dia; fán tuk	gérran deé	gérran eóndu tuk
4. Dorrao	faten diá menditá	fan diá menditá leziák ikustiá	béti gérran, asárrakan doi	asárrakan egòndu diá
5. Etxarri-Aranatz	éskursiuá eítten dabie	eín dabíe espédiziyuá	gérran deé	gérran ióndu diä
6. Arbizu		espédiziyuá egin dubié	gérran záudék	gérran egón diá
7. Uharte-Arakil	espédizioán juán dié	espédizioá in dué	gérran dué; gérran daudé	gérran egóndu die
8. Murginduela		buélta in duté	gérran dué	gèrran eóndu dee
9. Ihabar	juán deé gáuzek ikusteá	óiék in duté bidéje bat	dué gerrán	egóndu deé gérrán; gérran egóndu deé
10. Madotz	eitten dií espédizio át	ein dií espédizio át	gérran daudé	eondo deé gerrán
11. Egiarreta			gerran daude	gerran izandu dee
12. Urritzola	itten ari dira biáje at	in duté biáje bat	gerán dauré	gerran ízan diré
13. Larunbe		in duté biáje bat	gérran dáude	gérran éondu deé
14. Beorburu	espedizioia ítten dúte	in duté expedición bat	gérran dáude	egóndu diré gérran
15. Usi	itauté bidéje bat		daudé gérran	
16. Ziaurritz		egon diré biájian	gérran daude	gerran egón diré
17. Anotz		ayék yoàn diré biéjian	gérran daudé	egón diré gérran
18. Olaitz		in duté biaje bat	gérran dagó jéndia	gerran egon dire*
19. Ilurdotz		áyek in duté biáje bat	dáude gérran	egón diré gérran
20. Inbuluzketa	íten duté biáje bat	in duté biéje bat	gérran dáude	egón dire gérran
21. Urniza	íteunté expedición bat	in duté expedición bat	gérran daudé	gérran áitu diré
22. Aurizberri	inguraldi bat iten dute	inguraldi bat in dute	gerlan daude	gerlan egon dire
23. Espotz		óyék in duté biáje bat		gérran ón diré. egón* diré
24. Arrieta			gérran diré; gérran daudé	gérran egón diré
25. Azparren				
26. Garralda			gerran daude	gerran egon dira
27. Aria			gerran daude	gerran egon dira
28. Hiriberri-Aezkoa	espedizione bat eitoute	espedizione bat ein dute	gerran doude	gerran eon dira
29. Garaioa			gérlan dáude	gérlan egón dira
30. Abaurregaina	oianera faten ei dira	oianera fan dira	gerran daude	gerran egon dira
31. Eaurta	ürteóro fáten txu biájez	egín zié biáje bat	daudé gérlan	egon txú gérran
32. Espartza	egíten dié expedicióne bat		gérlan dáude	gérlan egón tuk
33. Ezkaroze			gérran dáude	egón dra gérran
34. Otsagi	biaje bat urrun egiten die	biaje bat urrun egin die	gerlan daude	gerlan egon dra
35. Uztarrove			daudén gérratan	égon ditún gerrán

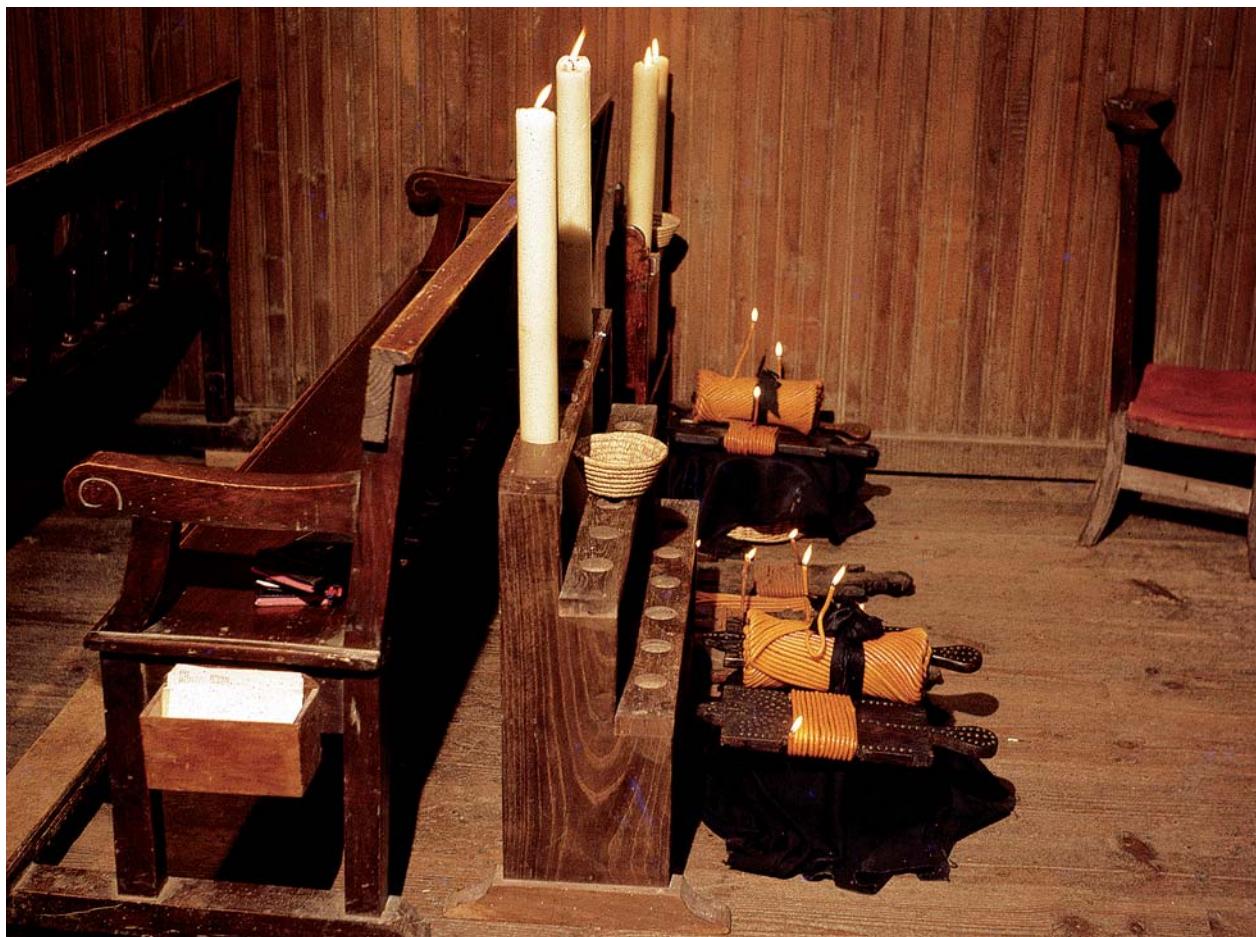
375. GALDERA

1. Ziordia: Erantzun honetan bilduriko aditz laguntzailea, *diei* alegia, era alokutiboa da, beste inoiz bildu dugun *dai* aldaerarekin batera eskuin aldean prestatu dugun zutabera ekarri duguna. Erdi aldeko zatabean idatzi dugun *dei* era indefinitua, berriz, elkarritzeta batetik hartu dugu, nolakoa den agerian uzteko.
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna eta tokako alokutiboa, zalantza pixka batekin emana, JMi zor zaio; bigarrena TGri.
3. Bakaiku: Erantzuleak oraingo bi esaldietako aditz laguntzailea singularrean eman arren, era alokutiboa pluralean erabili zituen. Eraok, gainera, j-z hasita eman zituen, 251. galderari erantzuna ematean egin ez bezala.
5. Etxarri-Aranatz: Bi zutabeetan agertzen den (*djebié* horretaz gainera, *dabie* (lehenxeago, 373. galderari emaniko erantzunetan), *débiá* eta *débiá* moduko aldaera bildurik gaude.
6. Arbizu: Erdi aldeko zatabeko aditz indefinitua arestian ikusi 373. erantzunetik hartu dugu.
9. Ihabar: Erantzun biak MHk emanak dira.
10. Madotz: Berriemaileari ez 'lurperatu' ez 'ortzi' moduko hitzak ez zitzaizkion ezagun egiten.
11. Egiarreta: Geroaldirako 'nor-nori-nork' saileko *lurr emán dioté* bildu zen.
14. Beborburu: Balizko 'ortzi' batez galduen genuelarik, informatzaileak *lúrpian órtzen ttúte* moduko esaldia eman zuen, zera ze-haztuz halere: *quiere decir 'cubrir'*. Ikus, hau dela eta, 380. erantzunari egin diogun oharra.
19. Ilurdotz: *ortzi duté érriko kánposántuen* gisako esaldia ere bildu genuen.
24. Arrieta: Berriemaile honen ohiko joera ezaguturik, 'ortziteunte' itxaron beharko zela iruditzen zaigu. Oso litekeena da, beraz, guk geuk ongi ez bildu izana.
27. Aria: Ezker aldeko galdera dela eta, *lurpean sartzen dute* moduko erantzun gehigarria eman zuen berriemaileak.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEri zor zaio, aurrenik zukako alokutiboa eta hurrengo xukakoa erabiliz. Esquin aldekoa CS-i.
33. Ezkaroze: *egun ortzi diné* moduko esaldia ere eman zuen berriemaileak, nokako era erabiliz.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *lur eman dai* / Lizarraga: *lurpean sartu dituzte* / Etxarri-Aranatz: *enterratu dobie* / Irañeta: *lur eman diote* / Alli: *lur eman dute* / Gartzaron: *enterratu dute* / Autza: *lur eman dute* / Eugi: *ortzi dute* / Mezkiritz: *ortzi dute* / Auritz: *eortzi dute eta lurra eman dute* / Ira-berri-Artzibar: *ilortzi...*

Hildako arbasoen fuesak Artzibarko Lusarretan - FL780814

**Nº 375 ENTIERRAN, HAN ENTERRADO - ILS ENSEVELISSENT, ILS ONT ENSEVELI -
THEY BURY, THEY BURIED**

1. Ziordia	enterratu íten diei	entérratu diéi < dei	> diei. diai
2. Altsasu	áik entérratu íten dei	lurr emán déi	> diei
3. Bakaiku	entérratu eitén duéi	énterrátu eín duéi	> jituei / jitunei
4. Dorrao	enterrátzen ttué goizién	sartu dué lúrpia	> die / diñe. ñe
5. Etxarri-Aranatz	enterrátu eítten debié	entérratu ebié	> dde. ye / ñe
6. Arbizu	entérratu eítten díye	entérratu eín dubie	> diye / diñe
7. Uharte-Arakil	enterrátzen dué	entérratu in dué	> die / diñe
8. Murgindueta	entérratzeuté	entérratu duté. uté	
9. Ihabar	enterrátu itten dute	énterrátu duté kája bat	> die / diñe
10. Madotz	entérrato eítten dii	entérratu dií. di	> di(i) / diñi
11. Egiarreta	lurr ematen ai dee	lurr eman dute	
12. Urritzola	lurr ematen dute	lúrr eman duté	> die / diñe
13. Larunbe	ílle lúrpean sártzen duté	lúrpean sártu duté	
14. Beorburu	enterrátzen ttúte	enterrátu duté	> ditek / diten. diñen
15. Usi	itauté órtzi		> ditek
16. Ziaurritz	órtzitauté	órtzi uté	> ditek
17. Anotz	ortzítzen duté	órtzi duté	> / diñe
18. Olaitz		enterrátu...	
19. Ilurdotz	ortzíten duté	órtzi duté	
20. Inbuluzketa		ortzí tuté	
21. Urniza	entérratzeunté	órtzi uté. órtzi duté	> die
22. Aurizberri	ortzen dute	ortzi dute	
23. Espotz		íla entérratu duté	
24. Arrieta	ortzíteuté	ór(t)zi in duté	
25. Azparren		sártu dú, duté* lurréa	
26. Garralda	ortzen dute; ortzen ai dira	ortzi dute	> die / dine
27. Aria	ortzitzen dute	ortzi dute	> die / dine
28. Hiriberri-Aezkoa	orztute > orzten die / dine	ortziute	> die / dine
29. Garaioa		lurréan sártu dúte	> die / dien
30. Abaurregaina	ei dira ozten	ortzi dute	> die / dinen
31. Eaurta	órtzi zie; órzi xie	lúrr emán dié	> diek / dien; ne / zie / xie
32. Espartza	órziten diék	órzi diék < die	> diek / ne / dixe. xie
33. Ezkaroze	ortzítzen díe	órtzi die	> / dine
34. Otsagi	ortzen die	ortzi die	> die / ne / zie
35. Uztarroze	órzitan déin	órzi déin < dei	> / dein / dizei. zei

376. GALDERA

1. Ziordia: Eskuin aldeko zatabean ageri den erantzuna 318 zk.koan dugunaren antzekoa da, aditz iragankorren erabilera dela eta.
2. Altsasu: Eskuin aldeko bigarren erantzuna FGri zor zaio; gainerako guztiak JMi.
3. Ihabar: Erantzunak MHrenak dira, baina Ali ere *bíldu gaá* bíldu genion.
10. Madotz: Tokako erantzunak eman zizkigun halaber berriemaileak: *gú biltzen gáttuk / gu bíldo gattúk*.
11. Egíjarreta: *gaa* gehiago aditzen omen da *gara* baino.
18. Olaitz: Guk lagundurik *el/kárta gará* gisako erantzuna bíldu baguenen ere, ez gara koadroetara ekartzen ausartu, 'elkartu' hau, inguruko herrietañan bíldu emaitzei behatuz, guztiz bakandurik dagoela ohartzean.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEri zor zaio; eskuin aldekoa CS-i.
35. Uztarroe: Berriemaileak besterik ere eman zuen: *xuntatu 'juntarse'* (xúntatan gitún / xúntatu gitún) eta *biltu 'encontrarse'* (*bíltan gitún*), esaterako, azken hau baino gehiago *enkontratu* erabiltzen bazuen ere.

377. GALDERA

2. Altsasu: Eskuin aldeko bigarren erantzuna FGk emanikoa da; gainerako guztiak JMi bíldu genizkion.
9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio. Alek ere, baina, *mandátu dú* hori bera eman zigun eta, guk galdeginiak, *agíndu?* ofrecer, pro-meter dela erantzuna.
16. Ziaurritz: - Eta 'agíndu?' galdu genuen. *Agíndu eta eskindu 'ofrecer'* direla izan zen erantzuna.
18. Olaitz: Guk lagundurik *agíndu du* gisako erantzuna bíldu baguenen ere, ez gara, honen aurreko galderaren kasuan bezala, koadroetara ekartzen ausartu, 'agíndu' hau, inguruko herrietañan bíldu emaitzei behatuz, guztiz bakandurik dagoela ohartzean.
19. Ilurdotz: Ezker alderako erantzun osoa honakoa izan zen: *ordenáztzen du oláko lána itéko*.
24. Arrieta: Berriemaileak zera gaineratu zuen galderaren ildotik: *gisa ontara edo ber(t)zára... erráten dakoté nola ín lának*.
30. Abaurregaina: Erantzunak ikusita, garbi dago nahasmen bat gertatu dela, 'ordenar / mandar' batetik 'mandar / enviar' batera igaroz.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna CS-i zor zaio; eskuin aldekoa MCEri.
35. Uztarroe: Biltzaileak emaniko *árek ordénatan dién... neskéx* gisako esaldian ('nor-nori-nork'eko esaldia berez, komunztadurik agertzen ez bada ere) errortazismo baten arrastoa ikus daiteke, ohikoa 'nesker' bailitzateke. Tankera bereko zenbait adibide aditurik gaude Uztarrozen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *agíndu dau* / **Lizarraga:** *agíndu du* / **Irañeta:** *manatu du* / **Alli:** *agíndu du* / **Gartzaron:** *aindu du* / **Autza:** *manatu du* / **Ziganda:** *ordenatu...* / **Eugi:** *agíndu du* / **Mezkiritz:** *manatu du* / **Auritz:** *manatu du* / **Iraberri-Artzbar:** *mandatu...*

Aezkoako Hiriberriko eliz ingurua - KA2012

**Nº 376 NOS REUNIMOS, NOS HEMOS REUNIDO - NOUS NOUS RASSEMBLONS, NOUS
NOUS SOMMES RASSEMBLÉS - WE ASSEMBLE, WE ASSEMBLED**

Nº 377 ORDENA, HA ORDENADO - IL ORDONNE, IL A ORDONNÉ - HE BIDS, HE BADE

1. Ziordia	alkarrekin juntatzen gaituk	juntátu in diáu	mandatu íten dik	mandatu in dik
2. Altsasu	bíltzen ga. bildútzen gá	dánok bíldu gá; alkárrik juntátu gá	agíndu íten dau	árrék... agíndu dáu; agín dáu
3. Bakaiku	reúniyoa itén du(u)	reúniyoa eín dau	ordénatzen dik	nagósiék órdenatu dík; agíndu* dú
4. Dorrao	eitten gá juntétu	ein gá juntétu	esáten dugú [guri] zé ein bidóun	esan dó zé ein bidóun
5. Etxarri-Aranatz	alkárrekíñ e bíltzen gáa	bíldu gáa	aínddu eitten dau	aínddu au
6. Arbizu	bíldu eitten gaá	bildu eín gaá	aíndu eitten dik	aíndu eín dik
7. Uharte-Arakil	bíldu ítten gaá	bíldu ín geá	mandátzen du	mándatu dú
8. Murgindueta	bíltzen gáa	bíldu gáa	mándátzen dú	mándatu dú
9. Ihabar	jùntetzen gaá	bildu gaá	ordénatzen du; manátu (e)itten du	mandátu du
10. Madotz	gú bíltzen g(a)á	go bíldo gaá	manátzen do	ordénato ó
11. Egiarreta	biltzen gaa; biltzen ai gaa	bildu gaa. bildu gara	mandatzen ai da	mandatu du
12. Urritzola	juntétzen geá	júntatu geá	manátzen du	manátu du
13. Larunbe	juntétzen gará kuadrílle	bíldu gaá jolás ittéko	mandátzen du	mándatu dú
14. Beorburu	elkárreki juntétzen gará	juntétu gará	manátzen du	ordenátu du
15. Usi	juntátzen gára		manátzen du	
16. Ziaurritz		bíldu gará	manátzen du	manátu du
17. Anotz	elkárreki egóten gará	bíldu gará	mandátzen du	mandátu du
18. Olaitz				
19. Ilurdotz	bíltzen gára	bíldu gerá	ordenátzen du	mandátu dú
20. Inbuluzketa	juntétzen gará	unítu gará	manátzen du	manátu zué (?)
21. Urniza	juntétzen gará	reunítu gerá	mandátzen du	ordénatu du
22. Aurizberri	biltzen gara	bildu gara		
23. Espotz		bíldu... reunítuik gaudé emén		ordénatu dú itéko gauzá't
24. Arrieta	bíltzen gará	bíldu gará	manátzen du	mandátu du
25. Azparren		bíldu...		
26. Garralda	biltzen gira; biltzen ai gira	bildu gira	mandatzen du; mandatzen ai da	mandatu du
27. Aria	biltzen gira	bildu gira	manatzen du	manatu du
28. Hiriberri-Aezkoa	biltzen gira	bildu gira	manatzén du > manatzeik / -n	manátu du > manatuik / -n
29. Garaioa	bíltzen gíra	bílduik egón gíra	manátzen du	manátu du
30. Abaurregaina	juntatzen gira; juntatzen ei gira	juntatu gira	iortzen du; iortzen ei da (?)	iorri du (?)
31. Eaurta	xúntatzen gitzú	bíldu gixú gúziok, ántz	ordenátzen xu	ordénatu xu
32. Espartha	xuntátzen grá	xuntátu grá	mánatzen du	máñatu du
33. Ezkaroze	xúntatzen gra	reúnitu gra	mandátzen du	mándatu du; ordénatu du
34. Otsagi	xuntatzen gra	xuntatu gra	manatzen du	manatu du
35. Uztarroze	reunígatan. reúntan gitún	reunitu gitun	ordénatan dién; mánatan* dien	ordénatu dién; manatu* dien

378. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMek emana da eta eskuin aldekoa FGk.
 9. Ihabar: Koadroetako erantzunak MHk emanikoak badira ere, Ali ere *galdétu du* (eta are *galdétu dió*) bildu genion.
 19. Ilurdotz: 'pide / ha pedido' galdera-parea egin genuen bide batez, honako erantzunak bilduz: *bérak eskátzen du / eskátu du*.
 21. Urniza: Ezker alderako erantzuna, 'haiet' kasuan, honela: *galdízeunté*.
 35. Uztarrove: Honakoa ere bildu zen: *yí, gáltegin zan, níri... tú, pregúntame a mí*.

379. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzun bikotza JMek emana da eta eskuin aldekoa FGk.
 9. Ihabar: Alek eskuin aldeko *bigéldu du* eman zuen; gainerako erantzunak MHri zor zaizkio.
 10. Madotz: Galdetu genuen: Eta 'igorri'?... aditu bakarrik, antza.
 19. Ilurdotz: Hona, eskuin aldean idazteko, bildu genuen erantzuna: *nére áitek igorri dú sémea bértze érri betéra*.
 24. Arrieta: Koadroetan idatzi dugun *emanáztzen du* horrek (horrela gure oharretan) 'emanazten du' izan behar duela iruditzen zaigu.
 31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEri zor zaio; eskuin aldekoa CS-i.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiaín: *bialdu dau / Lizarraga: biali du / Etxarri-Aranatz: biyeldu au / Irañeta: biyeldu du / Alli: bialdu du / Gartzaron: bialdu du / Autza: bialdu du / Eugi: igorri du / Mezkiritz: igorri du / Auritz: igorri du eta biali du / Iraberri-Artzibar: iorri...*

Aezkoako Hiriberriko Reka etxeko garaia - KA2012

Nº 378 PREGUNTA, HA PREGUNTADO - IL DEMANDE, IL A DEMANDÉ - HE ASKS, HE ASKED
Nº 379 ENVÍA, HA ENVIADO - IL ENVOIE, IL A ENVOYÉ - HE SENDS, HE SENT

1. Ziordia	gáldíten dik	galdetu in dik	bialdu íten dik	bialdu in dik
2. Altsasu	gálde íten dau	galdéin dáu	biéldu íten dau; biéltzen dau	biéldu au
3. Bakaiku	gáldein eítten dik	gáldein eín dik	biéltzen dik	biéldu dik; bialdu dú
4. Dorrao	eítten dó galdéin, galdeitu	ein dó galdéin	eítten dó biéldu	ein dó biéldu
5. Etxarri-Aranatz	gáldein eítten dau	gáldein dau	biéldu eítten dáu	biéldu áu
6. Arbizu	gáldetú eítten dik	galde eín dik	bíyeldu eítten dik	bíyelde eín dik
7. Uharte-Arákil	galdéin ítten du	galdéin du	biéldu ítten du	biéldu in du
8. Murgindueta	gáldetzen dú	gáldetu dú	egúneró biéltzen du	bíeldu dú
9. Ihabar	gáldetzen dú	gálde eín du; gáldetu du	igòrtzen dú kárta	igor dú kárta; bigéldu du
10. Madotz	galdéitten do	galdetu (d)u	biáltzen do. biéltzen do	biál do
11. Egiarreta	galdetzen ai da	galdetu du	bialtzen ai da	bialdu du
12. Urritzola	galdítten du	gáldin du	biáltzen du	biáldu du
13. Larunbe	galdétzen du	gáldin dú	biéltzen du	biéldu dú
14. Beorburu	galdítten du	galdín dú	igórtzen du	biéldu dú
15. Usi	galdíten du		bigéltzen du	
16. Ziaurritz	galdíten du	galdín du	igórtzen du	igórri du
17. Anotz	galdíten du	galdín du	igórtzen du	igórri du
18. Olaitz		galdín* du		igórri* du Iruñera
19. Ilurdotz	galdítzen du	galdátu du	igórtzen du	igórri dú
20. Inbuluzketa	galdíten du	galdín du	igórtzen du	igórri du
21. Urniza	galdítzen du	gáldín du	igórtzen du	igórri dú
22. Aurizberri	galditzen du	galdin du	bialtzen du	biali du
23. Espotz		errán digú (?)		biéldu dú; egórri* du
24. Arrieta	galdíten du	galdín du	iórtzen du / emanáztzen du	iórri du / biáldu du
25. Azparren		gáldin* du		igórri* du
26. Garralda	galdeiten du; galdeiten ai da	galdein du	igortzen du; igortzen ai da	igortu du
27. Aria	galdeiten du	galdein du	bialtzen du	biali du
28. Hiriberri-Aezkoa	galdeitén du > galdeiteik / galdeitein	galdein du	bialtzén du > bialtzeik / bialtzein	bialdú du > bialduik / bialduin
29. Garaioa	galdéitzen du	galdéin du	biáltzén du	biáli du
30. Abaurregaina	galdeiten du; ei da galdeiten	galdein du	iortzen du; ei da iortzen	iorri du
31. Eaurta	gálditzen xu	gáldin xu	egórtzen xú kárta	egórri xu
32. Espartza	gáldítén du	gáldin dú	egórtzen du	egórri du
33. Ezkaroze	galditzen du	gáldin du	egórtzen du	egórri du
34. Otsagi	galdegiten du	galdegin du	egortzen du	egorri du
35. Uztarroze	gáltegitán dién	gáltegin dién	óltan dién	oltu dien

380. GALDERA

2. Altsasu: Eskuin aldeko bigarren erantzuna FGri zor zaio; gainerako guztiak JMi. Honek, gainera, berak emaniko *estaldu* hori FGri bildu genion *ezkutau* hura baino ohikoagoa iruditzen zitzaiola esan zigun.
9. Ihabar: Alek eskuin aldeko *estáli in du* eman zuen; gainerako erantzunak MHri zor zaizkio.
11. Egiarreta: - Eta 'ezkutatu', 'altxatu'? galduen, ezezko erantzuna bilduz.
12. Urritzola: Aurrenik *ostúzen du / óstu du* bildu baguenen ere berriemaileak hori 'robar' dela argitu zigun ondoren.
14. Beborburu: Eskuin aldeko erantzuna jasotzean, lehenago, ezker alderako, *altxázen du* erabilia zuela ikusiz galduen: Eta 'altxatu'? hark, orduan, hori 'levantar' dela erantzunez. Ezker aldeko erantzuna, horrenbestez, galdera-ikur batez lagundurik idatzi dugu.
17. Anotz: *altxázen du dirúe, ságarrak...* adibidez.
23. Espotz: Iraganaldian honela, omen: *altxátu zué*.
24. Arrieta: Hona azalpena: *altxátu du, beldúrrak eta... ebátsiko dakoten!*
33. Ezkaroze: Ezker aldeko erantzuna horrela agertzen da gure oharretan, 'altxatzen' itxaron beharko zela uste badugu ere.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(aldi honetan eskatu ziren bietatik bigarrena)

Urdiaín: *estaldu dau /Lizarraga: estali du /Etxarri-Aranatz: gordetu au /Irañeta: estaldu du /Alli: izkutatu du /Gartzaron: gordetu du /Autza: altxatu du /Ziganda: altxai du (= 'altxa in du' ote?) /Eugi: ortzi du /Mezkritz: gordeik... /Auritz: gordetu du /Iraberri-Artzibar: altxatu dik.*

381. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMi zor zaio; TGri eskuin aldekoa.
9. Ihabar: Alek eskuin aldeko *bildutu dú* eman zuen; gainerako erantzunak MHri zor zaizkio.
30. Abaurregaina: 'bíldu tu, bat beino geiago denean', argitu zuen inkestagileak.

Garaioa herriaren urrutiko ikuspegia, Hiriberriko bidetik - KA2012

Nº 380 OCULTA, HA OCULTADO - IL DÉROBE, IL A DÉROBÉ - HE STEALS, HE STOLE
Nº 381 RECOGE, HA RECOGIDO - IL RAMASSE, IL A RAMASSÉ - HE GATHERED UP, HE GATHERED UP

1. Ziordia	eskónditu íten da (?)	eskonditu in dik	bíldu íten dik	bíldu in dik
2. Altsasu	estáli íten dau	estáldu dáu / ezkútau dáu	bildú íten dau	bíldu dáu
3. Bakaiku	estáldu eta... górdé eiten dík	estáldu eín dik	bíldu eítten dik	bíldu eín dik
4. Dorrao	eitten dó estáli	ein dó estáli	eitten dó bíldu	ein do bíldu
5. Etxarri-Aranatz	estáli eítten dau	estáli eín dau; estál dáu	bíldu eítten dau	bíldu eín dau
6. Arbizu	estáli eítten dik	estáli eín dik	bíldu eítten dik	bíldu eín dik
7. Uharte-Arákil	estáli ítten du	estáli in du	bíldu ítten du	bíldu in du
8. Murgindueta	eskondit tú itten du	eskonditu ín du	biltzen dú	bíldu dú
9. Ihabar	eskóndetzen du / ór(t)zi eitten du	eskondit in dú / estáli in du	biltzen dú	bíldu dú... kòsetxá; bíldutu dú
10. Madotz	ixkútato eítten do	ixkútato o	bildo eítten do	bíldo o
11. Egiarreta	eskonditzen ai da	eskonditu du	biltzen ai da	bíldu du
12. Urritzola	eskútatzen du	eskútatu du	biltzen du	bíldu du
13. Larunbe	ortzítzen dú	órtzi dú	biltzen du	bíldu dú
14. Beorburu	altxátzen du?	ortxítu du	biltzen du	bíldu dú
15. Usi	altxátzen du		biltzen du	
16. Ziaurritz	altxátzen du	altxátu du	biltzen du	bíldu du
17. Anotz	altxátzen du	altxátu du	biltzén du	bíldu tu gáuzek
18. Olaitz		altxátu* du		bíldu du
19. Ilurdotz	altxátzen du	altxátu du	bildútzen du	bíldu du
20. Inbuluzketa	altxátzen du	altxátu du	biltzen du	bíldu du
21. Urniza	altxátzen du	altxátu dú	biltzen du	bíldu dú
22. Aurizberri	gordetzen du	gordetu du	biltzen du	bíldu du
23. Espotz		altxátu* du		árto du / bíldu* du
24. Arrieta	altxátzen du	altxátu du	biltzen du	bíldu du
25. Azparren		altxátu* du léioan		bíldu du belárra
26. Garralda	estaltzen du; estaltzen ai da	estali du	biltzen du; biltzen ai da	bíldu du
27. Aria	estaltzen du	estali du	biltzen du	bíldu du
28. Hiriberri-Aezkoa	estaltzén du > estaltzeik / estaltzein	estalí du > estalik / estalin	biltzén du > biltzeik / biltzein	bíldu du > bílduik / bílduin
29. Garaioa	estáltzen du	estáli du	biltzen du	bíldu du
30. Abaurregaina	estaltzen du; ei da estaltzen	estali du	biltzen du; ei da biltzen	bíldu du
31. Eaurta	altxátzen xu egunóro guzáá	altxátu dú	biltzen xu	bíldu dú
32. Espartza	altxátzen du	áltxatu dú	biltzen du	bíldu du
33. Ezkaroze	áltzatzen du	áltxatu du	biltzen du	bíldu du
34. Otsagi	altxatzen du	altxatu du	biltzen du	bíldu du
35. Uztarroze	áltxatan dién	altxatu dien	bíltan dién	bíltu dién

382. GALDERA

2. Altsasu: Bi erantzunak JMi zor zaizkio. FG, bigarrenerako, *áusi dái* emanik zegoen, baina lagunduta. JMek, haatik, *áusi* horretaz gainera, *ápurta* eta *púskatú* moduko hitzak ere erabili zituen gatz. 'romper' horretarako, beste uneren batean izan bazen ere.
9. Ihabar: Alek eskuin aldeko *autsi* in du eman zuen; gainerako erantzunak MHri zor zaizkio.
10. Madotz: Ezker aldeko erantzuna pluralean ere bildu genuen: *béak aústen tto > ttek*.
16. Ziaurritz: 'abarrikatu' edo 'abarriketu'tik (gazt. 'destrozar') bide datorren hitz laburtu bat dakusagu gure materialetan: *ta abárkitzen dué tellétue, zikiñie tie, arrón zikiñek [usoak]*.
18. Olaitz: *berreún mille putzike íñe daó* esan zuen berriemaileak aulkia bat gogoan eta, ondoren, hura argitu nahian edo, zera gaineratu: *han putzikeáu* (= 'roto') *tal cosa* (abar bat puska askotan, adibidez).
19. Ilurdotz: Hona eskuin alderako erantzuna: *aútsi du... igética, la hoz*.
35. Uztarrove: *autse zia 'lo rompió'* (= 'hautsi zian'), baina 'se rompió' ere bai izan liteke (= 'hautsi zuan'), Uztarrozeko erronkarieraz *u + a = ia* emaitza kontuan harturik, jakina baita ibar honetan hikako tratamendua iraganaldian erabiltzen zenean, alokutiboek (zeintzuk, bes-talde, nokako adizkien kasuan tokako mesedetan neutralizatzen ziren) adizkien azken hizkia, *n-a*, alegia, galtzen zutela.

383. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan aspaldi egin galdera Olaztin erreripikatu genuen eta *sásiyá* bildu.
2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da. Alek ere hitz bera eman zuen, baina lagunduta.
13. Larunbe: Berriemaileak, 'ertsí' proposatu bide genionez, *értsi du sásiekín, con matas* erantzun zuen, 'lo ha cerrado...' esan-hiaz. 'Esi' proposatu beharko genukeen, agian.
14. Beorburu: *ertsízten ai diré* eman zuen bide batez informatzaileak; hots, 'están cerrando, cercando, rodeando...', alegia.
17. Anotz: Zeharkako erantzuna bildu genuen, itxuraz: *értsi dúzu ardiek sartzáko*.
19. Ilurdotz: *alórr úre értsik dágó, déna* esan zuen berriemaileak, eta *malla* hitza gaineratu zera adieraziz: *un cercado... sólo por una parte, 1 de 4 lados... para que no pasen de un lado a otro las ovejas*.
20. Inbuluzketa: Aurrenik sásie bildu genuen, baina hori besterik da, jakina.
22. Aurizberri: *esia (de estacas y 'zaros')*, eta *xerto (de plantas de espino)* moduko argitasunak eman zituen berriemaileak.
23. Espotz: Berriemaileari 'ertsí' proposatu geniolarik, honek *értsi es cerrar* esan eta *értsi duté* gaineratu zuen.
24. Arrieta: *alórra... ésis... értsi du* gaineratu zuen erantzuleak.
25. Azparren: ABk tégi 'cerrado' eman bazigun ere, GBrentzat hori *lo de los cerdos, pocilga* da. ABk adierazirik jakin dugu, bes-talde, haren aita zenak esan ohi zuena: *voy a hacer izpúrkas (varas de avellano) para hacer setos*. Baziren ere hauek baino meheagoak, andre honexen arabera: *tximistáris... de la corteza de avellano; se sacaba para hacer espuestas. Las varas de las izpúrkas son más delgadas que para sacar tximistáris*.
31. Eaurta: Erantzunak MCErenak dira, aurreneko hitzaz honela mintzatu zela: *bar diéla siétoa eséri...* Iribarrenen VN-n zera dakusagu: SIETO. Seto o cerca. [Salazar, Roncal, Navascués, Romanzado, Aézcoa, Arce]. Dakaren adibidea, gainera, Zaraitzun bildurik da.
35. Uztarrove: *sártu tiágun béisak zerráu batetán, zerráu batán* esan zuen berriemaileak, beste une batean izan bazen ere.

384. GALDERA

1. Ziordia: *siétsa* horretaz honela mintzatu zen berriemailea: *barro y agua, todo se junta; agujereas y sale agua*.
2. Altsasu: Lehen erantzuna FGri zor zaio eta bigarrena JMi. Honi zor zaio, halaber, jarraiko iruzkina: *Hay en el monte corros, pantanosos, que se llaman siétses; te metes allí y... aquí hay mucho de eso (...) en Salsaméndi, donde están los al(t)zes (= 'hultzak', omen), el pantano*.
4. Dorrao: JL berriemailearen senar MRek *užamá* eman zuen.
9. Ihabar: Alek *iturrié* eman zuen eta MHk *ittúri*: *ta Iríntén* (= 'Irañetan') *tzéón ittúri ore*. Azken honi jarraiko esaldia bildu genion: *Cuando vas a la fuente, ferráta burúan; no te vuelves a casa, iru-láu ordúan*.
15. Usi: *iturri... bat in bieute* bildu genuen.
16. Ziaurritz: *Aingíru-itúrrie*, inguruko iturri ezagun baten izena.
17. Anotz: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *atrátzen da ure áunditz*. Iturri baten izena bildu genuen halaber, Ziaurrizko herrian jasotako bera: *Angíri-itúrri, nère errítik e, yoàten giñén Anozíberra, ta bíðian tzegón, dágó!... bidán dao*. 'Tren bustidura ez da batere ohikoa informatzaile honengen, baina, kasu honetan, *ittúri* hori horrela aditzen da garbiro.
19. Ilurdotz: Eta *áska* 'abrevadero'.
23. Espotz: *fan da itúrrira* gaineratu zuen berriemaileak.
25. Azparren: Gaztelania eta euskara nahasirik ageri diren esaldia: *Vamos a la fuente ferréta buruán, no te vuelvas a casa iru-láu ordúan*. Oso zabaldurik esaldia behar du izan honek, Arakilgo Ihabarren ere, Artzibar honetatik aski urrun, bildu dugula kontuan izanik.
31. Eaurta: MCEri *itúrrí gutí* 'pocas fuentes' bildu genion. Lehenik, halere, CS-ek *iturríko* eman zuen 'fuentica' dela zehaztuz.
35. Uztarrove: *uturria* eta *uturrián* ere aditrik gaude.

385. GALDERA

2. Altsasu: Gure apunteetan, FGk *zúiyá* eta JMek *zúiyá*.
3. Bakaiku: *zúbiyá* IAk eman zigun; *zúiyá, zúi* JLZk: *Ávilán, zúi batién iru úrte, Avilán*.
17. Anotz: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *an in due te zubi bet*.
18. Olaitz: *zubíen ondoan* gaineratu zuen berriemaileak.
23. Espotz: *zubia* horren lehen hizkia gaztelaniazkoa balitz bezala ahoskatua.
35. Uztarrove: *baia órai, Zubùtik, buéltatan duz prozesión(e)a, góradráino*.

Nº 382 ROMPE, HA ROTO - IL CASSE, IL A CASSÉ - HE BREAKS, HE BROKE**Nº 383 SETO - HAIE - HEDGE****Nº 384 MANANTIAL - SOURCE - SPRING****Nº 385 PUENTE - PONT - BRIDGE**

1. Ziordia	ebagi íten dik	ébagi in dik	sétöa	siétsa	zúbia
2. Altsasu	áusi íten dau	áusi ín dau	ésiyá	itúrri(y)á; siétsa	zúiya. zúiyá
3. Bakaiku	aústen dik	áutsi dik; áusi in dík	ésiyá	íturriá, itúrri	zúbiyá. zúiyá, zuí
4. Dorrao	eitten dó áutsi	ein dó áutsi	èsiyá; itxíndeiyá; zérratuba	útsa-amá	zubiyá
5. Etxarri-Aranatz	áutsi eitten dau	áutsi eín dau	ésiya	íturriyá	zuýa. zuúya
6. Arbizu	autsí eitten dik	áutsi eín dik	esiyá; ítxiurá; zérratubá	íturriyá	zúiya
7. Uharte-Arakil	áutsi ítten du	áutsi in dú	esíe	íturrié	zúbié
8. Murgindueta	(a)úxten dú	áutsi du	esíe. esié	íturrié	zúbié
9. Ihabar	áutsi eitten du	áutsi dú; autsí in du	értsi	itúrrié, itúrri	zúbié
10. Madotz	aústen do	aúsi do. aúse o	ésíi. esíi	ittúrrií	zúbií
11. Egiarreta	austen ai da	autsi du	esia	itúrrie	zubie
12. Urritzola	aúxten du	áutsi du	értsie	itúrrie. itúrrie	zúbie, zúbi
13. Larunbe	aústen du	áutsi dú		itúrrie	zúbie
14. Beorburu	aústen du	áutsi du	értsie	itúrrie	zúbie
15. Usi	aúxten du		értsi	itúrri	zúbie
16. Ziaurritz	áusten du	áutsi du	etsié, étsi	itúrrie	zubie
17. Anotz	aúxten du	áutsi du	értsi	itúrri bet	zubie, zubi
18. Olaitz		autsi in du	sétoa	itúrrie	zubie
19. Ilurdotz		áutsi du	ertsie	itúrrie, itúrri	zúbie, zúbi
20. Inbuluzketa	aústen du	áutsi du	esié	itúrrie	zúbie
21. Urniza	áusten du	áutsi dú	esíe, ési	úre sórtzen den lekúe	zúbie
22. Aurizberri	austen du	autsi du	esia; xerto	itúrria	zubia
23. Espotz	áusten du	áutsi du		itúrrie	zubia
24. Arrieta	áusten du	áutsí du	ésia, ési	itúrria, itúrri	zúbia. zubía
25. Azparren		áutsi du	értsia*	itúrria, itúrri	
26. Garralda	austen du; austen ai da	autsi du	esia, esi	itúrria, itúrri	zubia, zubi
27. Aria	austen du	autsi du	estura	itúrria	zubia
28. Hiriberri-Aezkoa	austén du > austeik / austein	autsi du > autsik / autsin	extura	itúrria	zubia
29. Garaioa	aústen du	áutsi du	ésia	itúrría	zúbia
30. Abaurregaina	austen du; ei da austen	autsi du	esia, esi	itúrria, itúrri	zubia, zubi
31. Eaurta	áusten xu	áutsi du	siétoa; esi	itúrri; itúrrixko	zúbi
32. Espartza	aústen du	áutsi du	ésia, ési	itúrria	zúbia, zubí
33. Ezkaroze	austen du	autsitu du	értsia	itúrria	zúbia
34. Otsagi	austen du	autsi du	esia, esi	itúrria, itúrri	zubia, zubi
35. Uztaroze	áustan dién	autése dién	zerráu	utúrria. utúrrea, utúrri	zúbia, zúbu

386. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna JMena da.
7. Uharre-Arakil: MAengandiko erantzuna ikusiz JMUi egin genion galdera, honek fósa emanez.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da.
13. Larunbe: lúrpean sártuté izan zen erantzuna.
16. Ziaurritz: kanpósantué moduko hitza ere bildu genuen bide batez.
17. Anotz: Erantzuna asmatu ez arren, informatzaileak zera esan zuen: emán duté kànposandúre, ta órtzi duté.
19. Ilurdotz: Berriemaileari honako esaldiak bildu genizkion: 1) emán duté kanposánture; órtzi dute lúrrian, zúloan; eta 2) sepultúre óyek dáude zúre zánguen péan.
24. Arrieta: zíloan [sartu] eta gero, lúrres... tapátu azaldu zuen berriemaileak, ilárrian 'en el entierro' moduko hitza gaineratuz. Beste une batean, haatik, 'fosa' erabili zuen: egúneró màten zuté... sos bát edo... zortzikoa, errespónsoá emáteko án, fosáin altzínean.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.
33. Ezkaroze: karnárioa 'la tumba' ere eman zuen erantzuleak, zalantza pixka batekin izan bazen ere.

387. GALDERA

2. Altsasu: JMek hitz gehigarri batzuk eman zituen: kólxoiá 'el colchón', izerá 'la sábana', eta búrukoá 'el almohadón'.
3. Bakaiku: IAk emaniko erantzunaz gainera, JLZri óiatí 'desde la cama' eta óirkako 'para la cama' bildu genion.
5. Etxarri-Aranatz: MMK lásteillé, el colchón de hojas de maíz eman zigun.
11. Egiairreta: txinbilín 'columpio' jaso genuen halaber: guázen txinbilín ibiltzéa.
14. Beorburu: zánbala 'columpio' eman zuen berriemaileak: zánbala esáten giñen. Hainbestetan aipatu Yrizaren Mvaanm-erako, baina, giñen eman zigun berriemaile berak.
15. Usi: goáztea / guatzéa moduko aldaera zein azentuera desberdin ttikiak ere bilduak ditugu.
16. Ziaurritz: zánbala hori erdal hitza den susmoa agertu zuen informatzaileak.
18. Olaitz: zánbala 'columpio', eman zuen erantzuleak.
19. Ilurdotz: kúne 'cuna' ere eman ziguten, eta baita koltzóna eta lastálla ere; ardlein ellaíkin itén zuté koltzóna eta maízen óstoai-kín lastálla. Beste esaldi bat bildu genuen orobat: áutsi zaigú lastálla = se nos ha roto el jergón.
20. Inbuluzketa: Berriemailea mintzo: zánbalaz. Galdetu genuen: Eta nola jolasten zen? - Nóla? sóka bát paratú te, burúngo, burúngo... burúngo solían decir ta, hala! zánbala, zánbala. - 'Columpio' bezala edo? - Bai, bai, bai... alá dire.
21. Urniza: zánbala 'columpio' da, informatzailearen arabera.
24. Arrieta: Eta kúna 'cuna': zazí kúna eráiltzera.
25. Azparren: zánbala 'columpio', ABren arabera.
35. Uztarrove: óiko mánta 'manta de cama', sobrekamá eta koltzóna moduko hitzak bildu genituen halako batean, eta jarraiko hauek beste aldiren batean: misia, misé '(la) sábana', misegáina, mise ñoña; eso ¿qué es? la sábana de arriba es misegáina y la de abajo péa, misepéa; burónégia 'la almohada', almoadóna, kólxta eta manták.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: oya / Lizarraga: guatzia / Etxarri-Aranatz: goatzie / Irañeta: guatzie, guatzes / Alli: oea / Gartzaron: goatzea / Autza: guatzia / Ziganda: goatzea / Eugi: oatzea / Mezkiritz: goatzia eta goatzea / Auritz: guatzea / Iraberri-Artzibar: guatzea.

388. GALDERA

2. Altsasu: méiya eta jarrialkiyá FGk eman zuen; máiyá eta alkía JMek. TGk, azkenik, alkía eman zuen esaldi baten barruan katurik: Måyetzín, zarrák, alkía ére, zera gaineratuz ironikoki: máyetzín, mayo, los... claro, viejos o mayores, quemaron el banco, o sea que, mucha leña tendrían, pa quemar el banco de la cocina, e?
3. Bakaiku: álkijá 'el banco', omen.
4. Dorrao: álkijá omen da 'respaldo'rik ez duena, luzea bada ere.
7. Uharre-Arakil: álkie 'banco', berriemailearen arabera.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzunak dira, àlkittuá txikia denean esaten dela eta ízillué, izillu ét (gaztelaniazko hitza bailitzan ahoskatu zuen) 'el escaño, un escaño' dela zehatztuz. Alek ere, baina, méye eta sille emanak zituen aurrenik.
10. Madotz: alkijá 'el banco' dela esan zigun berriemaileak zera gaineratuz: alkíttoá (kuadratu; láu zíri azpín) eta ízallú (luze, gatz, escaño, aniza).
12. Urritzola: alkijé 'silla' (álkién járrí tzén esan zuen informatzaileak) eta ixillue 'escaño'.
14. Beorburu: alkijé = banco pequeño dela esan zigun berriemaileak.
17. Anotz: Berriemaileak zehaztasunak egin zituen: 1) yárrí ai álkí ('banco' edo 'banqueta') órtan; eta 2) járrí zaité eskañú ortán, siéntate en ese banco. Hots, aldi batean yárrí erabili zuen eta járrí bestean.
19. Ilurdotz: gure etxeko máya, áundie da esan zuen lehenik erantzuleak, eta ondoren álkí bet... banco pequeño, sin respaldo dela zehaztu.
20. Inbuluzketa: xarrálkie 'asiento de la entrada'.
21. Urniza: sille ttípie eta eskáñue bildu genuen orobat eta, koadroetan sartu dugun yarrálkie horrez gainera, baita xarrálkie ere.
22. Aurizberri: Berriemaileak zehaztasunak eman zituen: 1) maia 'mesa'; 2) alkia 'banco corrido o individual'; eta 3) katedera 'silla'.
24. Arrieta: kátedra 'silla', yarrálkie 'el asiento' eta álkia, álkí '(el) banco'. Koadroetara ekarri ditugunez gainera, guáztea eta málea moduko aldaerak ere bildu genituen.
25. Azparren: kátedra 'silla', berriemailearen arabera.
31. Eaurta: CS-ek mái, katédra 'silla', eta xélte 'banqueta' eman zuen eta MCEk máia, katréda, xélte eta eskáñua edo báñku, azken biak gauza bera direla gaineratuz.
33. Ezkaroze: katréda 'la silla', katréda bat (metatesia jasaniko erdal maileguia).
34. Otsagi: Hona zehaztasunak: katreda 'asiento', ipurtalki 'banco, asiento', eta xeltea, xelte '(el) asiento pequeño'.

Nº 386 TUMBA - TOMBE - GRAVE**Nº 387 CAMA o HAMACA - LIT ou HAMAC - BED or HAMMOCK****Nº 388 MESA o ASIENTO - TABLE ou SIÈGE - TABLE or SEAT**

1. Ziordia		óya	máia. máya / ásentua
2. Altsasu	zúloá	óiya	méiya. máiyá / alkíya / jarríalkiyá
3. Bakaiku	túnba	óëá	máiyá / aséntuá / álkiyá
4. Dorrao	zuluá	guáztzia	méyá, méi / silla / álkiyá
5. Etxarri-Aranatz	túnba	guáztëa	meíya / sillä / álkiyá
6. Arbizu	sepúlturá	oáztzia	méiya / álkiyá
7. Uharte-Arakil	íl tokiyé?	óatzíe	méye / sílle / alkíe / járlekubé
8. Murgindueta		guátzeá	máiè / sillé
9. Ihabar	sèpulturé	guátzea	màié / sillé / àlkíe / àlkittuá / ízillué
10. Madotz	lurpea?	óatzé	mai(y)é / aséntuú / alkíi
11. Egiarreta	zuloa	goatzea / txinbilín	maye / sille / eskáñua
12. Urritzola	karnárioa	guátzea; óya	máya, mai / sílle / alkíe, alkí / ixillue
13. Larunbe	lurpea?	guátzea	máie, mai / sílle / alkíe
14. Beorburu	zuloa	guáztëa / zánbala	máye, mái / sílle / alkíe
15. Usi	zuloa	guátzea, guátze	máye / sílle / alkíe
16. Ziaurritz	zúloa?	goátzea / zánbala	máie / asentúe
17. Anotz		guátzea. guáztëa	máie. máye, mái / sílle / alkíe / eskáñue
18. Olaitz		goátzea / zánbala	máye / sílle
19. Ilurdotz	zuloa	guáztzia. goátzea	máya, mai / sílle / alkíe, alkí / eskáñue
20. Inbuluzketa	zúlua	guáztzia / zánbala	maié. máya / sílle / alkíe / xarrálkie
21. Urniza	tunba	guáztzea / zánbala	máia. máea / sílle / alkíe / yarrálkie
22. Aurizberri		goatzea	maia / alkia / katedera
23. Espotz	zúloa	guátzea	máea. máia / katédra
24. Arrieta	zíloa; fosa	goátzea, goátze	máia, mái / kátedra / yarrálkie / alkia
25. Azparren		goátzea. guátzea	máya / katédra
26. Garralda	obria, obri	goatzea, goatze	maya. maia, mai
27. Aria	ortziloa	guatzea	maia / katedra
28. Hiriberri-Aezkoa		guatzea	maia
29. Garaioa	iltokia?	goátzea	máia / alkía
30. Abaurregaina	ortzitokia	guatzea, guatze	maia, mai
31. Eaurta	fuésa	ogátze	máia, mái / katédra. katréda / xélte
32. Espartza	fósara, fósa	ogáztzia, ogátze	mái / kátedra
33. Ezkaroze	fósara	ogátzea	máya / kártredara. katrédara, katréda
34. Otsagi	obia, obi	ogatzëa, ogatze	maia / katredara / xeltéa / ipurtalkia
35. Uztarroze	tunbá	óya. óia, oi	máya. máia, mai / sillá

389. GALDERA

'Candeal' deituriko garia da, landare gramineo hauetan diren hainbat mota eta barietateren artean, preziatuenetariko bat. Galderak egitean, baina, eta egia osoa esateko, 'trigo' hitza besterik ez genuen aipatu, aparteko zehaztasunik eskatu gabe, lan honetako 76. galdera egitean egin bezala.

1. **Ziordia:** ónziyá 'la parva' eta *ilárronziyá* 'la escoba (de brezo) para barrer la era'.

2. **Altsasu:** FGk *garía* eta JMek *gariyá*. Azken honek eman zuen, bestalde, 'centeno' hitzari dagokion erantzuna, baina gure laguntza behar izan zuen horretarako.

3. **Bakaiku:** *zikíriyuá* JLZk eman zuen eta baita *espártzu(b)ákín* 'con el esparto' ere.

5. **Etxarri-Aranatz:** *báiyá át, báiyá* 'el cedazo'.

7. **Uharte-Arakil:** zérneyé hitz jakingarra bildu genuen hala berean: Zérneyé esáten diogú uk, e? zérneyék. - Zerneye? - Bai, cereales, zérneyé, cereales...

9. **Ihabar:** gárie Alek eman zigun eta *zíkirióá* MHk.

11. **Egiarreta:** *zikírioa* 'centeno' omen da: *zikírioa onduik dagó, joán gaá... ebakitzéra**, eta *garisóka* zikirioaz egindako soka, garia lotzeko. 'Zikirio' hori dela eta otoiatarazi nahi dugu ezen bai Egiarreta honexetan bai Gulibarko Larunben hitz hau gatz. 'carnero' esateko ere eman zigutela.

14. **Beorburu:** *itxéskie / itséskie, una especie de cuerda de centeno para atar el trigo, 'vencejo' alegia.*

17. **Anotz:** erúe, 'girón', para pienso para el vacuno, eman zigun orobat informatzaileak, eta baita *itxéski*, para hacer vencejos para fajos... ere, zera gaineratuz: *zazi* (zuketan), *goáye* (hiketan), *egin* zan dozéna bat *itxéski*.

18. **Olaitz:** zálke 'veza', iéro 'girón', eta xagóxa bildu genuen era berean. Azken hau eman zioten halaber Aita Kandido Izagirri Ultzamako Alkotzen (BRSVAP XXII, 1966), eta honek era honetan agertu: 'Gipuzkoan "pagotxa" izenakin ereiten degun belar burugorria".

19. **Ilurdotz:** Berriemaile mintzo, 'centeno' hitzari gagozkiola: *añégue... se usaba un poquito para hacer una especie de cuerdas, para atar en el campo las ormenas (gazt. 'gavillas') de trigo; con tres cogidas de una mano hacían una ormena (fardo de unas 6 ormenas = bala, bal bat)*. Geroxeago beste zenbait zehaztasun eran zuen: *ormén = gavilla (fajo de tres manojo); ocho o diez ormenas hacen un fardo; lo ataban con la cuerda de centeno*. Eta horretaz landara zera bildu genion: iéro, paja de la veza, baina honek akatsa dirudi, 'paja de la veza' *malkarra* delako, iéro hori ('yero' edo 'girón') berez, ezein 'paja'rik gabe, landare belarkara bat baita.

20. **Inbuluzketa:** *ezkándia?* *trigo forrado, con una cáscara*.

21. **Urniza:** 'Centeno' hitzarekin asmatzen ez zuela ikusita 'zekale' proposatu genion gure lagunari, baina honek hori 'vaina' ote den ('hosto-zorroa', alegia) esan zigun. Hurrengo ikustaldi batean, ordea, *ezkánda* eman zigun (tarteko 'z' gaztelaniazko bailitzan ahoskatua) eta baita, bide batez, *érue* 'girón', eta *zálkea* 'veza' ere.

24. **Arrieta:** Hona zehaztasunak: 1) *eultzi-aroa = tempero para trillar*; 2) *eúltzia* 'la parva'; 3) *larráña* 'la era'; 4) *estrázia* 'el trillo'; 5) *xardéa* 'bielbo, horquilla de púas'; 6) *aurménak* 'gavillas'; 7) *páxua* = el fajo; 8) *máltasak* = *forraje o trigo cortado con talla*; 9) *zálkea* 'veza'; eta 10): *ezkándia* ('escanda', antza), *parecido al trigo...* *ogla itekó éxta ónra...* *eztéla on: piénsotako da*, argitu zuen berriemaileak.

25. **Azparren:** ABk datu gehigarriak eman zituen: 1) *búliz* = *trigo que se queda con la cáscara*; 2) *ilíngia* = *el mismo trigo que se vuelve un polvillo negro*; eta 3) *násaki* = *revuelto entre paja de trigo o cebada y hierba silvestre*.

27. **Aria:** *etsezkia* 'atajo para los fardos'.

29. **Garaioa:** *zálkia* 'la veza'.

31. **Eaurta:** gári CS-ek eman zuen; *añáguia, añágu* MCEk.

35. **Uztarrove:** Berriemailea, halako batean, honela mintzo zen: *guk, él(t)zia egítan guniénak, pues bueltátan guniá... gonkák! gária!* eta *kalaxét...* *igártan guniá, ta igualónki!* úrte gúzuko graneroak... bérterik gáriz. Hor agertzen den gonka hitza 'robo' izenez ezagutzen den labore-neurria da.

390. GALDERA

2. **Altsasu:** *garágarrá* FGk eman zuen; *ólúa* JMek.

5. **Etxarri-Aranatz:** *érubua, éru* '(el) girón' eta *zálkia* / *zálkie* 'la veza': zálkie, óri, bikor áundí xamár bat dá, pénsutaáko óna dá ori, zándaleitáako (...), txirte esáten doobié Gipúzku áldien, txirte, irúzkiyán... lertú ettén da ba!

7. **Uharte-Arakil:** *gagarrá* ere esaten omen da, *garágarrá* baino gehiago gainera.

9. **Ihabar:** Erantzunak eman zituen MHk beste zenbait labore-izen eman zuen halaber: *àabolbá* 'alholva', *àxkolá* 'almorta, muela', *àlfalfá* 'alfalfa', *zàldaliá* 'pienso mezclado' eta *érue* 'girón'.

11. **Egiarreta:** *malkárra* 'paja de veza', bildu genuen gehigarri gisa.

15. **Usi:** Herri honetan, lehen aipatu *axkol* / *aixkol* hitzaz gainera, *kaxkála* 'la cáscara' ere eman ziguten: *lénaó, orótzen náiz ni, àixkolá* izatén *giñuén biño*, *kaxkála* kendúle... *gránöa, biño...* *orái éxta, orái éxta áxkolik, emén ez, t'usté inón ere*.

17. **Anotz:** *zálkia* 'veza' bildu genuen bide batez eta baita orobat *érue* 'yero, girón' ere. Azken honetaz berriemailea honela mintzatu zen: *se molía para pienso para los vacunos, y los cerdos, si comían, se morían*.

18. **Olaitz:** *malkárra* eta *iéro* (agian yero) 'girón', bildu genuen halaber.

19. **Ilurdotz:** alór bátean eréki dugú garárra esan zuen berriemaileak. Bestelako labore edo zitu batzuen izenak ere bildu genituen, zehaztasunak gaztelaniaz eman bazituen ere: 1) *érue* 'girón': *se siembra como el trigo, hacia noviembre, y se recoge como la veza, hacia julio*. 2) *zálkia* 'veza': *una especie de grano pequeño; crece poco y se tumba una veta sobre otra. Vienen espesicas y se hace una especie de 'mollo' (reunión de vetas), como el trigo, pero se tumba. Es de primavera; se siembra en marzo y se recoge hacia julio. Y para cortar, como la hierba, con la guadaña; no con la hoz*.

20. **Inbuluzketa:** *pén(t)sue* 'pienso' eman ziguten halaber, bide batez.

22. **Aurizberri:** Berriemaileak *garagarra* 'cebada' eman zuen alde batetik (*ha oído alguna vez 'ordio' idatzi zuen biltzaileak*), eta *tziz-tubelarra* eta *alkabelarra* bestetik, häuek zer diren argitu ez bazuen ere ('avena loca' eta 'avena silvestre' hurrenez hurren, antza); hala nola, jarraikoak ere: *zalkeia* 'veza', *lapate* eta *urdansagar* (bi hauen esanahia ere argitu gabe), *lapate* 'bardana' bada ere, Auritz hurbil herriko Joaquín Zilbetik, 1986an, aditzera eman zigunez.

23. **Espotz:** *zálkea* 'la veza' eman zuen halaber berriemaileak.

24. **Arrieta:** Berriemailea mintzo: 1) *erúa* 'girón'; 2) *zalkéa* 'veza'; 3) *olozúria*, *se siembra en otoño*; 4) *olobélta*, *se siembra en primavera*; 5) *kalpi(t)zárras* (sic) = *unas barbas de la cabeza de trigo de la cebada (!)*; 6) *llolloa* 'cizaña' = *parecido a la avena; crece como el trigo pero tiene un gusto muy malo pal pan; le da un gusto como de ajo*; 7) *aóxta*, *paja de color blanco* (garagar, olo zein garirena); 8) *luzérna* 'alfalfa'; eta 9) *malkárra*, *paja de color rojizo* (eru zein zalkearena), más menuda que la otra. *Más quiere malkarra que paja* (aziendak, alegia) esan zuen azkenik.

25. **Azparren:** GBk 'cebada' hitzari erantzuna emateko lagundu behar izan genuenez, AB galdekatu eta honek *órdio* eman zuen; euskal hitza ote hau? AB honi zor dizkiogu halaber jarraiko bi hitzak: 1) *luzérna* 'alfalfa'; eta 2) *gárba*: *avena que se daba a los bueyes mientras descansaban*.

31. Eaurta: *garagár –eta baita zálkea, zálke ‘(la) veza’*– MCEk eman zuen; ólo CS-ek.

32. Espartza: Ohiko berriemaileaz gainera zenbait datu-emaila izan dugun LSek zera azaldu zigun halako batean, laboreez ari ginen: *Ahora ya no se siembra tanto como antes pero antes se sembraba allí, en nuestra montaña, pues, unos cereales que llaman ‘menuzales’, aparte del trigo la cebada y eso, después pa cutos y gallinas; por ejemplo la veza, que se llama zalke; después otra había que llamaban gerón, y en vasco llamaban xeru.* Iribarrenek (VN) honela dio: MENUNCIAL. Nombre que dan a las legumbres en general y a los cereales, excepto el trigo y la avena. [Estella]. // Menucial o menucel. [Aézcoa, Artajona].

34. Otsagi: *naskari ‘mezcla de trigo y avena’, galdegilearen oharraren arabera.*

35. Uztarroze: *zokéta eta ligárza moduko hitzak bildu genituen, azkenekoa ‘ligadura para hacer gavillas, lien à gerbes’ dela, Azkueren arabera. Berriemailea honela mintzatu zen: Pues egitan guniá púxka bat ník jay, qué campinadas! ¡zér campinadas hemos segaö marido y mujer y la hija!... ¡y nos gustaba segar!... que si salía el tajo derecho bueno, con la hoz, menudo ánimo, y dar ligárza; cogías unos fajos? y darle una ligárza y asegurar... - Ligarza? - Con la zokéta, una zokéta en la mano, con la ligárza, y vuelta otra vez.*

Nº 389 TRIGO CANDEAL o CENTENO - FROMENT ou SEIGLE - WHEAT or RYE

Nº 390 CEBADA o AVENA - ORGE ou AVOINE - BARLEY or OAT

1. Ziordia	garíya	garágarra* / olúa
2. Altsasu	garía. garíyá / zikíyoá*	garágarrá / óluá
3. Bakaiku	gáriyá / zikíriyuá	garágarrá / óluá
4. Dorrao	gáriyá / zíkiyuá	gàragarrá / oluá
5. Etxarri-Aranatz	garíya, gári / zíkiyuá	gaàgarrá / olúa
6. Arbizu	gáriyá / zikíriyuá	garágarrá / óluá
7. Uharte-Arakil	garíe / zikíyoá	garágarrá / olúa, ólo
8. Murgindueta	gàrié / txikiríoa. txikirióa	góra(g)arrá / óloa
9. Ihabar	gárie / zikíriöá	gàragarrá / olúa
10. Madotz	gárií	garáarrá / óloá
11. Egiarreta	garie / zikírioa	garagarra / olúa
12. Urritzola	gáriye / zikírioa	garagárra / óloa
13. Larunbe	gárie / zikírioa?	garagárra / óloa
14. Beorburu	garíe / zikírua; zekálea	garagárra / olúa
15. Usi	gárie; ezkández / zikírioa	garagárra / óloa
16. Ziaurritz	garíe / zekálea	garagárra / óloa
17. Anotz	garíe / zikírioa	garagárra / óloa. ólöa
18. Olaitz	gárie / zentéo	garagárra / oloa
19. Ilurdotz	garíe; ezkández / añégue	garárra / óloa
20. Inbuluzketa	garíe; ezkández / añégue	garagárra / óloa
21. Urniza	gárie; ezkández / añégue	gara(g)árra / óloa
22. Aurizberri	garía	garagarra / oloa
23. Espotz	gária / zenténoa	garagárra / óloa
24. Arrieta	garía; ezkández / añégua	garagárra / óloa
25. Azparren	garía, gári	garagár* / óloa; gárba
26. Garralda	garia, gari / añegua, añegu	garagarra, garagar / oloa, olo
27. Aria	garia	garagarra / oloa
28. Hiriberri-Aezkoa	garia / añagua	garagarra / oloa
29. Garaioa	garía. gária	garagárra / óloa. óloa
30. Abaurregaina	garia, gari	garagarra, garagar / oloa, olo
31. Eaurta	gári / añagua, añagu	garagár / ólo
32. Espartza	gária / añagua, añagu	garagárra / ólo
33. Ezkaroze	gária / añagua	garagárra / óloa
34. Otsagi	garia, gari / añagua, añagu	garagarra / olöa, olo
35. Uztarroze	garia, gári	garagárra, garagár / óloa, ólo

392. GALDERA

1. Ziordia: *maizlástoa, paja de maíz* eman zuen, halaber, informatzaileak.
2. Altsasu: *artúä FGk* eman zuen; *mai(t)za JMek*, zeina FGren erantzuna ezagutzean harritu antzean geratu baitzen.
11. Egiarreta: *artoa*, eginik dagoenenan, omen.
17. Anotz: Berriemailea mintzo: *maíze sékōa; maíze kárri... eta tzilintzen egóten tzirén erríetán maízek; erríetan, itxétan... tzilintzétu itén tzuten*. - Desgranatu gabe... - *Désgranátu góbe, órkak; eta... géro, sekátsen tzénian, yáutsi, te... kéndu... kozkorrá.*
24. Arrieta: *artórria* (=“artoerria”, antza, gazi. “campo sembrado de maíz”), eta *artóburúak* ‘mazorca del maíz’ moduko hitzak bildu genituen: *artórrian, axária, zebátu zé ta, arrón, artó...-burúak artú ta, yatérá... an, baztér batea.*
25. Azparren: AB mintzo: *artolásto = cascós de maíz... la paja de arriba, para comida para vacas; les gustaba a morir.*
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da. CS-ek ere, antzera, ártu púxka bat esan zuen, 76. galderari erantzuna ematean *maítza* erabili bazuen ere.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *artua / Lizarraga: artua / Etxarri-Aranatz: artue / Irañeta: maize / Alli: artoa / Gartzaron: artoa / Autza: maize / Ziganda: maize / Eugi: artoa / Mezkiritz: artua / Auritz: artoa / Iruberri-Artzibar: artoa*

393. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da.
3. Bakaiku: Erantzun hau PAri bildu genion.
24. Arrieta: *zazi, kart(z)ú, kilo bat arroz!* gaineratu zuen berriemaileak.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.

394. GALDERA

- Ohar hauetan beste zenbait ekairen izenak ere sartu ditugu.
2. Altsasu: Gaztelaniazko ‘alubia’rako FGk *indí(y)ebié* eman zuen eta JMek *indíabá*. Honek ‘haba’ gaztelaniazko hitzerako *bába* eman zuen, zehaztasunak eginez: *bába aundík, bába txikik eta bába zabalák.*
  3. Bakaiku: *bábeá* IAk eman zuen (mugatua, antza); *bábab* JLZk.
  5. Etxarri-Aranatz: *bába zabála eta bába txikíyá* moduko zehaztapenak egin zituen berriemaileak.
  18. Olaitz: Besterik ere bildu genuen: *áza 'col'* ('z' gaztelaniazkoa bailitzan ahoskatua), *létxue (me parece, esan zuen)* ‘la lechuga’ eta *árbi'e'l nabo': arbí(e) atratzéra? bai, ála eldu naiz.*
  19. Ilurdotz: ‘alubia’ dela eta, *alúbie zúrie, górrie, béltxa...* esan zuen erantzuleak, eta ‘haba’ri dagokionez, *bába... eúltzi bet bába, ín dugú*. Hona, bestalde, baratzeko zenbait elikagai: *áza / áza-repóllo bat, letxúe, alkatxofa, pella* ‘pella’ euskal hitza bailitzan harturik) eta *tomate: kártzazu dozéna bat tomáte*.
  20. Inbuluzketa: *xekále 'alubia verde'; zekálea* ere aditu genuen.
  21. Urniza: *áza, litxue, árbíe eta pórru** moduko hitzak bildu genituen, hala berean.
  22. Aurizberri: *Ikus, ilarra* hitzari dagokionez, 77. erantzunari egin diogun oharra.
  23. Espotz: *alúbia* 77. galderari emaniko erantzunetik hartu dugu. Bestalde, *bába-z gainera, áza* ere bildu genuen.
  24. Arrieta: Hona zehaztasunak: *alúbia xúri, górrí, béltxa / béltxa...* ‘Alubia kapárrak’ nafarrak erraten zute, *caparronas, esas que llevan pecas...*
  27. Aria: Eta *babá-puréa* ‘puré de habas’.
  28. Hiriberri-Aezkoa: *alubia* 77. galderari emaniko erantzunetik hartu dugu, aldi honetan bildu gabe geratu baitzen.
  31. Eaurta: *alúbia* CS-ek eman zuen; *bába* MCEk.
  35. Uztaroze: *non egon yaz? aba erítan.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *indiyabia / Lizarraga: alubia / Irañeta: alubiye / Autza: alubie / Ziganda: banabarre / Mezkiritz: alubia / Auritz: ilarra.*

Nº 392 MAÍZ - MAÏS - MAIZE**Nº 393 ARROZ - RIZ - RICE****Nº 394 JUDÍA o HABA - HARICOT ou FÈVE - BEAN or BROAD-BEAN**

1. Ziordia	maíza	árroza	aílibia / bábia
2. Altsasu	artúä; maí(t)za	árrotzá	indí(y)ebié. indíabá / bába
3. Bakaiku	ártuá	árrotzá	índabá / bábeá, babá
4. Dorrao	meizá		álobiyá / babá
5. Etxarri-Aranatz	ártua	àrrotzá	álubiyá / bába
6. Arbizu	meíza; ártua. ártöa	arrótza	álubiyá / bába
7. Uharte-Arakil	ártöa	arrozá	álubié / bába
8. Murgindueta	máizé	árrozá	álubié / bába
9. Ihabar	máizé	árrozá	álubié / bába
10. Madotz	maíze; ártoa	árrozá	bánaarrá / babá
11. Egiarreta	maíze; artoa	arroza	banabarra. babanabarra / baba
12. Urritzola	maítze		alúbie / baba
13. Larunbe	maíze; ártoa	arróza	alúbie / bába
14. Beorburu	maíze		alúbie / bába
15. Usi	maíze; ártoa	arróza	alúbie / bába
16. Ziaurritz	maíze	arróza	alúbie / bába
17. Anotz	máize; ártoa	arróza	alúbie / bába
18. Olaitz	maízia. maíza		alúbie / bába
19. Ilurdotz	artöa. ártoa		alúbie / bába
20. Inbuluzketa	ártöa; maíze		alúbie / bába
21. Urniza	ártöa	arróza	alúbie / bába
22. Aurizberri	artoa		ilarra / baba
23. Espotz	artöa		alúbia / bába
24. Arrieta	artöa	arroza	alúbia / bába
25. Azparren	ártoa*		alúbia
26. Garralda	artoa, arto	arroza	/ baba
27. Aria	artoa	arroza	alubia / baba
28. Hiriberri-Aezkoa	artoa	arroza	alubia / baba
29. Garaioa	artöa	arróza	alúbia / bába
30. Abaurregaina	artoa, arto	arroza, arroz	alubia / baba
31. Eaurta	ártöa, árto	arráz xúria	alúbia / bába
32. Espartza	ártöa	arróza	alúbia / bába
33. Ezkaroze	ártöa	arróza	alúbia / baba
34. Otsagi	ártöa, arto	arroza, arroz	/ baba
35. Uztarrove	maíza	arróza	alubiá, alúbia / aba

395. GALDERA

1. Ziordia: Bitxia gerta daiteke agian, Arbizurainoko emaitzak ikusirik, *ilárra* hori bildu izana, are gehiago lehenik, inkestako 77. galderari erantzuna ematean, berriemaileak *ídarria* (hona ere ekarri duguna) esan zuela kontuan hartuz. Urdainen, dena dela, *ilarra* jaso zen EAEL-erako.
2. Altsasu: FGri *idárra* eta *garbánzué* moduko parea bildu genion eta JMi *idérra* eta *bárbanzubá*. Honek, gainera, *txíndrilá* 'lenteja' eman zuen.
22. Aurizberri: *arbejak* 'guisantes' izan zen erantzuna. 'Arveja', baina, erdal hitza da, 'aixkol' eta 'ilar txiki' izenez, gutxienez, ezagutua.
24. Arrieta: *tsitsírioa biltzen ginué...* esan zuen berriemaileak.
31. Eaurta: *ilar* CS-ek eman zuen; *garbánzo* MCEk, zeinak, guk galdeginik, 'txitxirio' hitza aditu ez zuela esan baitzuen.
32. Espartza: LSentzat *léka* 'alubia verde' da, eta *ilar* 'bisalto'.
34. Otsagi: Berriemaileak, baina, 77. erantzuna ematean, *illarrak* 'bisalto', esan zuen.
35. Uztaroze: Eta áxkol 'arveja', antza.

397. GALDERA

2. Altsasu: : FGk *patatié* eman zuen; JMek *pátatá*.
18. Olaitz: *éltzian sartu uté patáta* esan zuen berriemaileak, esaldi hau gaineratuz: *patáta, eltzé motzétik atráta*.
24. Arrieta: *óyek ñabarrak diré, ñabárrak!...* gaineratu zuen erantzuleak, ez dakigu zertarako (lursagarren nolakotasunari buruz, agian?). Ondoren, halako esaldia, iritziz erraz aldatzen ziren lagunetaz esaten zela argitu zuen.

400. GALDERA

Zenbait lekutan fruitu jakin baten izena ezagutu arren berriemaileek fruitu hori ematen duen arbolaren izena ez dakitenez, hura bakkarrak eman dute, inoiz, gainera, pentsakor geratu direla balizko erantzun egoki baten bila edo. Guak, hartara, egoera zalantzati horiek etenpuntu batzuk idatziz islatu ditugu.

1. Ziordan: Herri honetan zein Altsasun bilduriko erantzun eskaxak ikusiz, Olaztin galdetu genuen zera bilduz: *ságardaiyá* 'el manzano', eta *úradiá* 'el peral'. Hau, baina, ez bide da egokia -gazt. 'la pera' baitirudi-, ondoren, 'pera'rako, informatzaile berak *urade* eman baitzigu, ohiko 'udare'ren metatesia, antza.
2. Altsasu: *sagárra* FGk emana da; *údara* eta *gínda* JMi zor zaizkio.
3. Bakaiku: Berriemaileak *káixa-arboliá* ere eman zuen 'cerezo' izendatzeko –koadroetara ekarri dugun *káixa-plantá* baino ego-kiagoa ziur aski– eta baita, bestalde, islatu ere ditugun beste bi zuhaitz-izenen aldaerak ere: *ságár-plántea* eta *údarien plántea*, kasu.
7. Uharte-Arakil: *sagardie* 'el manzano' eman zuen halaber erantzuleak.
9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio, Al *sagárra*, *udárié* eta *gerézié* emanik baitzen.
11. Egizarreta: *sagardié* 'el manzano' bildu genuen era berean.
14. Beorburu: *sagardie* dela eta, *iru edo lau edo...* direla esan zuen berriemaileak.
17. Anotz: Guak galdeginik informatzaileak zera erantzun zuen: *udéreondo at... se puede decir*. Besterik ere esan zuen: *zázi alór artára ta kartazazú... gerézi batzuk!*
23. Espotz: Gaztelaniazko 'manzano' dela eta galdetu genuen: Eta 'sagarrondoa'? - *Podría ser*, izan zen erantzuna.
24. Arrieta: *sagardoí*, sí, erantzun zuen berriemaileak guk galdeginik, baina hori 'el manzano' dela uste dugu.

Nº 395 GUISANTE o GARBANZO - POIS ou POIS CHICHE - PEA or CHICK-PEA**Nº 397 PATATA - POMME DE TERRE - POTATO****Nº 400 MANZANO o PERAL o CEREZO - POMMIER ou POIRIER ou CERISIER - APPLE-TREE or PEAR-TREE or CHERRY-TREE**

1. Ziordia	ilárra. ídarria	gárbanzua	pátatia	mánzanua; sagar-árbolia*	péria...	
2. Altsasu	idárra. idérra	garbánzué. bárbanzubá	patatié, pátatá	sagárra...	údara...	gínda....
3. Bakaiku	ídarrá	txitxíriyuá	patátëa	ságar-plantá	údara-plantá	káixa-plantá
4. Dorrao	íderrá	txítixiuá	patáta	sagár-árbola	udére-árbola	gílla-árbola
5. Etxarri-Aranatz	ídérra	txítixiuä	pátatá	saárrondúa	udáre-árbola	gíldionduá
6. Arbizu	ídarrá	txítixiriyúá	pátatá	ságar-árbola	údare-árbola	gílda-árbola
7. Uharte-Arakil	illerrá	txítixiyóá	patata	sagár-árbolá	údere-arbolá	gílle-arbolá
8. Murgindueta	illärrá	txítxerioá	pátatá	ságar-árbolá	(i)udére-árbolá	gérezí-arbolá
9. Ihabar	illárra	txitxírioa. txitxíroa	patatá	ságarr-árbolá	údere-arbolá	gérezí-arbolá
10. Madotz	illarrá	gárbantzuú	patata	sagár-árbola	udare-arbola	geazi-árbola
11. Egiarreta	illarra	txitxéríoa	patata	sagar-árbola	udere-arbola	gereziondoa
12. Urritzola	illarra	txitxírioa	patáta	sagar-árbola	udare-arbola	gerézie-arbola
13. Larunbe	illérra	txitxírioa	patáta	sagár-árbolé	udérea...	gerézie...
14. Beorburu	illérra	txitxírioa	patáta	sagárdie; sagarrondoa	udére-árbolea	gérezí-árbólea
15. Usi	illérra	txitxírioa	patata	sagárdie	udére-árbolia	gerézie-arbolia
16. Ziaurritz	illárra	txitxírioa	patáta	sagárra...	udérea...	gerézie...
17. Anotz	illérra	txitxírioa	patáta	sagardie	uderien árbola	gerezien árbola
18. Olaitz		txitxírioa. txitxíroa. txitxíruá	patáta	sagarrónboa?		gerézie*...
19. Ilurdotz	ilérra	txitxírioa	patáta	sagár-árbólea; sagarrónboa	udére-árbóle bat	gerézie-árbólea
20. Inbuluzketa	ilérra	txitxírioa	patáta	sagárdie	perália; udérie...	gerézie*...
21. Urniza	ilérra	txitxírioa	patáta	sagárdie	udérea. udéria...	gérezí-árbolia
22. Aurizberri	arbeja		lur sagarra; patata	sagarrondo		gereziondo
23. Espotz	ilárra	txitxírioa	patáka	sagárra...	udérea...	
24. Arrieta	ilárra*	tsitsírioa	lur sagárra	sagar...	udária...	gerézia...
25. Azparren	ilárra	txitxíria*	patáta			
26. Garralda	ilarra		pataka	sagar...	udare...	gerezzi...
27. Aria	ilarra		pataka	sagar-árbolea		
28. Hiriberri-Aezkoa	ilarra	garbanzua	pataka	sagarra...	udarea...	gerezia...
29. Garaioa	ilárra		patáka	sagár-árboleá	udáre*-árbole	gérezí-árbolá
30. Abaurregaina	ilarra, ilar		pataka	sagar-árbolea	udare-árbolea	gerezí-árbolea
31. Eaurta	ilar	garbánzo	patáka	sagár-árboleá	udáre-árboleá	gérezí-árboleá
32. Espartza	ilárra	garbántzua	patáka	sagár-árbolia	údare-árbolia	gerezí-árbolia
33. Ezkaroze	ilárra	gárbandzua	patáka	sagar-árbólea	udare-árbólea	gerezí-árbólea
34. Otsagi	ilarra, ilar		patakara, pataka	sagar-árbole	udare-árbole	gerezí-árbole
35. Uztaroze	ilarra; bisalto	garbánzo	patatá, patáta	ságarra...		gerezia...

401. GALDERA

2. Altsasu: Erantzunak JMenak dira.
3. Bakaiku: 'Melocotonero'z galduetu zitzaionean berriemaileak zera esan zuen: émen ézta eréiten óri... ez; émen eztó.
4. Dorrao: Kasu honetan ezker aldeko erantzuna BEri bildu genion. Eskuin aldekoa ere eman zigun: *okán-arbolá*, JLri aurrenik bil-dua genion *ókan-árbo-la-tik* azentueran bereiziz.
5. Etxarri-Aranatz: Berriemaileak 'melocotón'ena ez, baina beste arbola batzuen izenak eman zituen: *intxórrondúa*, *mízpirondúa* eta *úrrítze*, gazi: 'el nogal', 'el níspero' eta 'el avellano', hurrenez hurren. *Melokotón-plantá*, azkenik, MMk eman zigun.
7. Uharte-Arakil: *melókotón-arbólá* JMUEk eman zigun, baina komentzimendu handirik gabe, hori ez omen baita ohiko gauza bere herrian. Besterik ere eman zuen, baina, guk galduetu gabe: *albértxikué*.
9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio, Al *arana* besterik ez baitzegoen emanik, lagunduta gainera.
10. Madotz: 'Adana', aldi berean, zuhaitza eta fruitua omen da. Berriemaileak adibide bat eman zuen: *adána moztéa ní* (= 'noa', alegría). Alokitiboak *ník / nin* dira.
17. Anotz: Amak honela esaten omen zien gure informatzaileari eta honen anaiai: *kar tzázie melokotón bátzuk!*
24. Arrieta: *intxór óndoia* 'el nogal' eman zuen bide batez berriemaileak, ustez bakarra behar zuen hitzaren erdian etenaldi bat eginez.
29. Garaioa: *etxabúrra* 'el nogal', eta *urrítza* 'el avellano', omen.
32. Espartza: *ítzaur-arbólía* 'el nogal', omen.

402. GALDERA

2. Altsasu: FGk *pikúá* eta JMe^k *pikúá*. Hau da FGk emaniko azken erantzuna, haren adina eta osasun-egoera ikusirik lasai uztea erabaki genuenean, lanarekin aurrera egiteko prestutasuna erakutsi bazuen ere. Honen hurrengo erantzunak oro, beraz, edo JMe^k edo TGrenak izango dira, inoiz edo behin bionak, aldian-aldian zein norena den esango dugula. FGren bakarren bat ere ager daiteke hor halere, aurretiaz egindako grabazioen batean bildu izanaren ondorio.
8. Murgindueta: *píku et* 'un higo'.
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio, Al *pikué* baizik ez baitzegoen emanik.
19. Ilurdotz: *bédak yáten dítu pikuek* moduko esaldia ere bildu genuen.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.

Aranondoa - JDL

Nº 401 MELOCOTONERO o CIRUELO - PÊCHER ou PRUNIER - PEACH-TREE or PLUM-TREE
Nº 402 HIGUERA - FIGUIER - FIG-TREE

1. Ziordia	mélokotoia...		píkua...
2. Altsasu	melókotoiá...	okáná...	pikúä. píkúa
3. Bakaiku		okán-plantá	píkuba-plantá
4. Dorrao	melókotón-arbolá	ókan-ár bola	píku-ár bola
5. Etxarri-Aranatz	melokotón-plantá	okaánondúa	píkondúa
6. Arbizu		okarán-ár bola	píku-ár bola
7. Uharte-Arakil	melòkotón-arbola	arán-arbola	píku-arbola
8. Murgindueta	melókotón-ár bola	áran-arbola	píku-arbola
9. Ihabar	melokotón-arbola	arán-arbola	píku-arbola
10. Madotz		adána	píku-arbola*
11. Egiarreta	melokoton-arbola	arán-arbola	píku-arbola
12. Urritzola	melokotón-arbola	aran-arbola	pi ko-arbola
13. Larunbe		arána...	píkue...
14. Beorburu		arán-arbola	
15. Usi	melokotóna...	arána...	píkue...
16. Ziaurritz		arána...	pikúe...
17. Anotz	melokotonen árbola?	aranón doa	pikúe...
18. Olaitz		aranón do*	igerra
19. Ilurdotz		arán-arbóle bat óna	píku-arbóle bat
20. Inbuluzketa	melokotón-arbólea	arána...	
21. Urniza		arán-arbolia	
22. Aurizberri		aranondo	pikua...
23. Espotz		arána*...	
24. Arrieta		arána...	
25. Azparren			
26. Garralda		arana...	
27. Aria		aran-arbolea	
28. Hiriberri-Aezkoa		arana...	igoa...
29. Garaioa		arán-árboleá	
30. Abaurregaina		aran-arbolea	igo-arbolea
31. Eaurta		arán-árboleá	ígo-árboleá
32. Espartza		áran-arbolia	píku-ár bolia
33. Ezkaroze		aran-arbolea	pi ko-arbólea
34. Otsagi		aran-arbole	pi ko-arbole
35. Uztarroze		árana...	igerá

403. GALDERA

1. Ziordia: *ilárrea* 'el brezo'. Olaztin ere zerbait bildu genuen: *intxusiá / ínxusiá, el sabuco, eta íriá, el alecho.*
2. Altsasu: *pinúa* JMek eman zuen, eta baita *árantzá* = *espino; elórri, espino más grande; ostozúri?* parecido al chopo ('mostajo' bide da) eta *ilárra* 'brezo' ere. FGri paguá 'el haya' eta txápar 'matorral' edo, bildu genion, eta TGri, azkenik, *aritz / aráitz* 'roble' eta págua 'el haya'.
3. Bakaiku: *pínu(b)á* !Ari bildu genion eta baita jarraiko izenak ere: 1) *áitzá* 'roble': *aritz-planták ezkúrra ekártzen due; 2) págoa* 'haya'; 3) *lizárra* 'fresno'; 4) *astigarrá* (azkárro erderaz (!), gauza bera bada ere, 'arce' alegia); 5) *elórri(y)á* 'espino'; eta 6) *íntxorran plantá* 'nogal'. JLZri bildu datuetatik, berriz, honako hauek atera ditugu, *píneu-z* gainera; 1) *areítza / aitzá* 'roble'; 2) *págue / paguá* 'haya'; 3) *iyóztórra* 'helecho'; 4) *paxiyá* 'bellota de haya'; eta 5) *ezkúrra* 'bellota de roble'. Berriemaileak zero gaineratu zuen: *ta ez-kúrra dá óbia páxiá báindo*. Koadroetara behatz, azkenik, eskuin aldeko zutabera ekarri dugun *ipúruá* hitza PÁk eman zigun azken errepassoa egitean, jarraiko izenak bezala: *kóstiyá, lizárrá, págoá, aitzá, élorriyá, árantzá, astigarrá* eta *intsusiyá*.
4. Dorrao: *otia* 'enebro' eman ziguten herri honetan, baina ez dirudi hori denik, 'argoma' baizik; ez dugu, beraz, koadroetara eka-rrri. 2010. urtean, badeazpida ere, honi buruzko galdera berriro egink, berriemailea zenduaren seme Javier Razkinek otéa 'enebro' eta *illárra* 'brezo' eman zigun. Galdetu genuen: Eta 'argoma'? - Otáka.
5. Etخارri-Aranatz: Ipuruaren nolakotasuna marraztu zuen AEK: *azíyá, azíya dágo... nóla esáan néen ník e?... má(t)s-bikor txiki bet, maátsa, béltxa, e? ba bikorra, ttíkiyá, aláko... bikor ttíki betzük? oi áxkola!... txítixuren ola batzük, bai. - Errenak baditu? - Ah, érrenik éz beya aláko, láz bat dá, t'ori dá... káki, e? kólöré kákiyá, káki dóu, arrék, arrén e... óla, sárri-xarriyá? érrenaka bezéla bayá... ipú(b)ue ta déna bételik eóten doo.* Besterik ere bildu genuen: *illárra* eta óta.
6. Arbizu: *lixúntzian ostóak* 'las hojas del saúco'.
8. Murgindueta: *ipúrué* 'ginebro' dela esan zuen berriemaileak.
9. Ihabar: Erantzunak MHk emanak dira, jarraiko hauek bezala: *elórri* 'espino', *ézpela* 'el boj', *zúmia* 'el mimbre' eta *íxtorra, íxtor-ixtorrá*, *ixtó* ere bai- 'el helecho'.
10. Madotz: Bestelako landare-izenak ere bildu genituen: *añárraká* 'brezo?', *iéstorrá* 'helecho', *líntxusé* (*flauta omen, 'saúco', alegia*), *élorrí* 'espino', *ausíñe* 'ortiga', *óldioa* 'musgo', *tximillóak* 'arañones', *tximilló-sasi* 'mata de patxaran (o arañón o endrino)', *ma-tusti-lárra* 'mata de la mora', *eta jítosási* 'gorrillón o tapaculos'.
11. Egitarreta: *ipúrue* 'ginebro' da berriemailearen arabera eta *arantza* 'espino'.
12. Urritzola: *iastórra* 'helecho' (urrenik alétxo) eta *zarrakamálda* 'podadora de matas' ere bai.
14. Beborburu: *ipúrue* (*castellano orréa* esan zuen informatzaileak), beste zenbait izen gaineratuz: *elórrie** 'espino', *patxarána* 'endrino' (elorrí beltzaren fruitua, alegia), *goróstie* 'acebo', *ziáurri* 'yezgo' ('gebo' esan zuen berak), *otéa* 'argoma', *iréteza* 'helecho', *ausíñe* 'ortiga', *órldia* 'musgo', *lisúnsi* 'saúco' (saskiak-eta egiteko), *eskalanbrujo* ('escaramujo, rosal silvestre' eta *tapaculos* haren fruitua), *txúnica* 'junco' eta *illárra* = *b(e)rrezo*. Azkenik, *goldarrón* izeneko belarra aipatu geniolariak, zero esan zuen: *Goldarróna? tiene la raíz, igual hasta un metro de larga. Y otra, que llámmamos garikota* ('coleja', alegia), *trae unas ampollas y los críos suelen partir*. Gure oharretan, gainera, zero dakusagu: *kalítzek* (pagoetan ateratzen diren puxtarriant antzeko bola batzuk, gaztelaniaz 'verrugas de árbol' edo).
15. Usi: *ezpeldié* 'el bojedal' eman zuen erantzuleak halako batean.
16. Ziaurritz: *págo* 'haya', *elórrie* 'espino' eta *sesí betéán* 'en una zarza' bildu genuen.
17. Anotz: *piñádi / piñédia* '(el) pinar' eman zigun azken berriemaileak eta besterik ere bildu genuen: *arítze, bágua, elórri, ezpéla* eta *irétxia*.
18. Olatz: *ezpela* 'boj', eman zuen erantzuleak eta baita, bide batez, herriko toponimo baten izena, *Ezpeleré* hain zuzen, 'entre bojes' dagoela argituz.
19. Ilurdotz: *pinédi* 'pinar' bildu genuen egonaldi batean, eta *pinúdi* beste batean, honako esaldian: *oyáneko, oláko erriko pinúdien báituk frésak*. Gure laguntzaz emaniko *orréa* hitzaz, bestalde, zero esan zuen: *parecido al boj, sale también entre éstos; poco productiva, poco útil, se emplea algo también para el fuego*. Hona, halaber, zenbait zuhaiska eta sastrakaren izenak: 1) *ezpel*'boj': *gótilo* oyánean bádiré *ezpel* aúndiek; 2) *ollága* 'argoma': *redondo con una flor amarillenta; le llamaban otáka* (beste batean, baina, *olláka* ahoskatu zuen: *planta de pinchos, no crece más que hasta la rodilla* argituz); 3) *zúmia* = *miembre, para hacer esportizos*; 4) *ilerráka*, material *que ponen a las escobas*; 5) *laurélia*: *laurél abár bat*; 6) *lintzúrie / litsúsie*: *alrededor de las casas, sin plantar, salían ellos y (...) únicamente los chicos cortábamos los tallos buenos, así como para hacer palos, para llevar los buyeos al campo, que les ponían en la punta un clavico, para hacer pertikas*; 7) *zumeríka*, *una planta de la orilla del regacho, del cual cortan las ramas tiernas para hacer cestas, espuertas...;* 8) *asúñe* 'ortiga'; eta 9) *sásie*, *conjunto de zarzas*. Horretaz gainera, sasiak-eta ebakitzeko erabiliz ohi den *zarrakamálda* izeneko lanabesaren aipua egin zuenean, *zehazki el tronco del espino* dela esan zuen (lanabesaren makilaz edo hagaz ari zela, nonbait), zero gaineratuz: *es para romper el sásie, lo zarraquea*. Aipatu lanabesaren haga (*el leño, el palo que da el espino, como un palo de escoba* dela zehaztu zuen are gehiago ondoren), *egurremalda* da beraren esanetan.
20. Inbuluzketa: *arítze* 'roble', *irétxia* 'helecho' eta *júnkua* 'junco'. Berriemailearen alaba Encarnak *ollága* 'argoma' hildako zerrien biloa erretzeko erabilizten dela esan zigun, amak eginbehar horretarako *orréa* aipaturik ere.
21. Urniza: Beste zuhaiska batzuen izenak bildu genituen gisa berean: *gurrillón, gorrillón = elórrie* ('elorrí zuria', alegia), *ezpéla* 'el boj', *xúnke*, 'junco', *otáka* 'ollaga' ('argoma', alegia), *laurélia* 'el laurel', *zumeíka* ('la mimbre, omen, eta honekin zerikusia duela, páxue 'el fajo')', *illarreka*, *para hacer escobas* ('brezo', antza), *lisúnsi / litsúnsi*, *labeak garbitzeko* (beste ikustaldi batean *isúnsie* 'sa-buco' esan zuen); *asúñe* 'ortiga', *odolio* 'musgo' eta *irétxia* 'helecho'. *Goldarrón* ere bildu genuen, berriemaileak honen erdal izena ('asnalo, gatuko') asmatu ez bazuen ere; eta, koadroetan idatzu *orréa* dela eta, azkenik, hori 'ginebro' dela zehaztu zuen.
22. Aurizberri: *iratze* 'helecho' eta *zume* 'mimbre' eman zuen berriemaileak, eta baita itzulpenerik gabeko beste zenbait izen ere: *otsalar, ilarka, otea eta yats* (gazt., agian eta hurrenez hurren, honako hauek izan daitezkeenak: 'escaramujo', 'brezo', 'argoma' eta *retama*).
24. Arrieta: *pinárea* 'el pinar', eta, honekin erlazionaturik, zero esan zuen berriemaileak: *áintz = algo... un poco imitao a la hoja del pino; no crece mucho pero tiene la madera un poco roja; se ven muy pocos; [miden] 5 ó 6 metros; bagué 'el haya'; arítza 'el roble'; lizárra 'el fresno'; eta tizpua 'el chopo'*. Hainbat eratako zuhaisken izen eta azalpenik ere eman zuen, bestalde: 1) *ezpela*'boj'; 2) *larre* (agian *ilarre* 'brezo?', gerxeago *ilárr-eskóia* 'escoba de brezo' eman baitzuen); *es negro, [tiene] una flor morada, menudica...;* 3) *odolio* 'musgo'; 4) *otáka, ollága* 'argoma', azken honetaz zero gaineratuz: *muchas puncchas* (haatik, beste une batean, *otéa* 'argoma' dela esan zuen, *pincha muy poco erantsiz*); 5) *irátze / iátze* 'helecho'; 6) *axúna* 'la ortiga'; eta 7) *sásie*... *árboles y maleza*.
25. Azpapren: ABk datu-mordoxka eman zigun: 1) *orréa* 'enebro', koadroetara ekari duguna; 2) *ollága* (hori kolorekoa, omen); 3) *el sats* (sic) 'la retama'; 4) *zume* 'mimbre', *plánta más recia que la zumaríka*; 5) *zumaríka* = *vara fina de mimbre, más fino que el zume*; 6) *anbula* 'gamón', *íbamos a recoger pa los cerdos*; 7) *gorrillón* 'espino blanco, majuelo'; 8) *koróstí* 'acebo'; 9) *txukárru* 'boj seco'; eta 10) *patzáko* 'manzana silvestre'. ABrn seme LAMk ere zerbaite gehitu zuen: *lintxuski* = *saúco*, eta *ziáurri* = *gebo* ('yezgo' izenez ere ezagutua), parecido al *saúco*, para barrer el horno.
27. Aria: *urrítza* 'avellano' eta *elórria* 'espino': *lenó? bedikatzen (t)zuté... urrítza ta elórria, ta... ta ezártzen gindue etxeko atarién, bi aldetan... hala!* bedikatú tzególa étsea, osósendáko ta, ta oréi? dáus eztute eiten óri're.
31. Eaurta: *pínoa* eman zuen CS-ek, mugatua, eta *píno* MCEk. Honek, baina, guk galdeginiak, *lérra* eman zuen ondoren, aurrenik hori 'la resina' dela esan bazuen ere. MCE honexek emanikoak dira halaber honako hitzak: 1) *ótea* (saca una flor amarilla esan zuen); 2) *ezpéla* 'el boj'; eta 3) *ellórria* (en castellano *gorrillón*, esan zuen berak).

32. Espartza: Berriemailea lagundu behar izan genuen erantzuna lortzeko, eta baita *izá** 'abeto' emateko ere. LSi, beriz, zera bildu genion: *Y hay cosas, en el batúa que, que no son vascas; por ejemplo, al pino le llaman pinöa, y ya tiene su nombre el pino.* - 'Lerra', ezta? - *Lérra, claro, y al pinar lérdoi.*

33. Ezkaroze: *inàretrá 'a los brezos'* (baldin, uste dugun bezala, *inar 'brezo'* bada).

35. Uztarroze: *bágó 'haya'; magálá 'el fruto del haya'; bellotá 'el del roble' (bellota bílra esan zuen berriemaileak); gurrillón 'espinillo blanco', sabúkuia 'saúco' (inguru hauetan 'sanjuallili' esan ohi zaion lorea ateratzen duena), ezpeldói 'bojedal' (edo bojecar, hark esan bezala), falagerák 'los helechos', magárdia ('cambrón' edo 'espino cervical' en frutua, antza): las matas, muchas punchas; eta mugurria 'frambruesa': ozekiatan guriá llúrra... ocequíábamos la tierra, mugurriak érkitan zriá gáiniara.* Besterik ere bildu genuen: *ollága, paxarána eta curriarana*, baina azken bi izenek zuhaitzena baino gehiago frutiatura dirudite.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(gaztelaniazko 'enebro' dela eta)

Alli: *ipuria / Eugi: orria / Auritz: orrea / Iraberri-Artzibar: orrea.*

Nº 403 PINO o ENEBRO - SAPIN ou GENÉVRIER - FIR-TREE or JUNIPER-TREE

1. Ziordia	pínua	
2. Altsasu	pinúa	
3. Bakaiku	pínu(b)á. píne	ipúruá
4. Dorrao	píñua	
5. Etxarri-Aranatz	píñuá	ipúubá. ípu(b)ue, ípu
6. Arbizu	píñue	
7. Uharte-Arakil	pínua	ipúrué
8. Murgindueta	pínu-árbolá	ípurué
9. Ihabar	pínoa	ipúrué
10. Madotz	píñuú	ipúruú
11. Egiarreta	píñue	ipúrue
12. Urritzola	píñua	ipúrue
13. Larunbe		ipúrue
14. Beorburu	píñoa	ipúrue; orréa
15. Usi	píñua	
16. Ziaurritz	píñoa	
17. Anotz	píñua	
18. Olaitz	píñoa	
19. Ilurdotz	pínua, pínu	orréa*
20. Inbuluzketa	pinúa	orréa
21. Urniza	pínoa. pínua	orréa
22. Aurizberri	pinua	
23. Espotz	píñua	
24. Arrieta		
25. Azparren		orréa
26. Garralda	píñoa	
27. Aria	pinoa	
28. Hiriberri-Aezkoa	pinoa	
29. Garaioa	píñoa	órrea
30. Abaurregaina	lerra	
31. Eaurta	pínoa, píno; lerra	
32. Espartza	lerra, ler	
33. Ezkaroze	lerra	jinébroa
34. Otsagi	pinöa, pino; lerra, ler	
35. Uztarroze	lerra, ler	jinébroa

404. GALDERA

1. Ziordia: *koróstia* 'el acebo' eman zuen berriemaileak. Olaztin, berriz, *aráitz / abáitz* 'roble' eta *azkárro* eman ziguten, azken honen esanahia argitu gabe, baina.

2. Altsasu: JMek honako izenak eman zituen: *aráitza* 'el roble', *págoa* 'el haya', *koróstia* 'el acebo', *áltzás* 'arce'-honela esan zuen berak, hori 'aliso' baldin bada ere- eta *astigarrá*-hau bai 'arce'- Altsasu herriaren izena nondik eitor daitekeen ere esan zigun: *Altsasu, altzán súa... sitio de arces* (!) esaten baitzen, antza. FGk, 73. galderari erantzuna ematean, bestalde, *aréitza*, *pagué* eta *txára* moduko hitzak eman zituela esan beharrean gaude, JMen esanetan *txára* hori 'haya joven' dela. TGk ere eman zuen zenbait izen, arestian ai-patu *aráitza*, *págoa* eta *koróstia* izan baziren ere.

5. Etxarri-Aranatz: Hainbat hitz gehigarri bildu genuen, batzuk gaztelaniazko itzulpenekin: *áritzá / aritzé* (hiru mota direla esan ziguten, haietako bat *árrei-arítza* izeneko), *fagúa / fagué*, *ostazuía* 'el mostajo', *zumárra* 'el olmo', *lizérра* 'el fresno', *ézkiya* 'el tilo', *ás-tiarrá, áltza, saátsa* (hau ez omen da 'sauce' baina bai antzekoa eta 'silvestre'), *píño béltsa* 'el ciprés', *ágijá, gáztañá, alkázia, kóostiyá* eta *txípuá*.

7. Uharte-Arakil: *áritzé*, *fágua*, *txípu*, *ézkié* (*txípuen módukuá*, nonbait) eta *éyerrá = arce* moduko izenak bildu genizkion herri honetako berriemaile MAi. Orrazketa egitean, haatik, JMUek ere zenbait izen eman zigun (bat edo beste MAek ere lehenago emanik): *ártie* (koadroetara ekarra), *ezkiye = tilo*, *fágua / fágó* eta *aréitze*, azken honen baitan bi eratako haritzak aipatuz: *uaréitze*, eraikuntzarako onena omen, habeak eta egiteko, eta *améitza* (*quercus*, *seguro* esan zuen), arruntagoa edo.

8. Murgindueta: *aitzé*, *páguá*, *lizérра* eta *zúgarroá** moduko zuhaitz-izenak bildu genituen.

10. Madotz: Galderan eskatu izenak bildu ez bagenituen ere, berriemaileak honako hauke eman zizkigun: *págoa / págoá, aitzé, aitze ameikánoa* ('fuertagoa', omen; landatua ona materialetako), *zugárra, lizárra, txípu, ostazuríe, ezkií, ástiarrá / ástiarroá = asti-guérro erdaraz* (!), *koósti, gáztañé, intxaurré* 'nogal' (arbola eta fruitua, biak nonbait) eta *úrritzé* 'avellano'.

12. Urritzola: *badeé* (esan zuen berriemaileak): *lizárra, arítza, intxáurra, páguia* eta *elórrie*.

13. Larunbe: *arítze, bágua, lizérра* eta *zubérra* 'olmo' izenak bildu genituen.

14. Beborburu: Hona berriemaile honi bilduriko zenbait zuhaitz-izen: *arítze* (eta *ezkúrrre* 'bellota'), *lizérра, zubérra, tzípue**, *goróstie* eta *bágua*. Azken honen fruitua ere bildu genuen bide batez: *babáxa*.

17. Anotz: Lau zuhaitz-izen bildu genion informatzaileari: *bágua, arítz, lizérра* (gaztelaniazko hitza bailitzan ahoskatu zuen), eta *zúggerá = zugarro* (hau gaztelerazk hitza bailitzan, 'olmo' eman ordez).

18. Olaitz: Berriemaileak *bagadie* 'el hayal' eman zigun, eta baita *bágua, arítze, zugérра* (zugárro ere bai), *lizérра* eta *agilánto* moduko zuhaitz-izenak ere, azkenekoaren esanahiarekin asmatu ez bazuen ere.

19. Ilurdotz: Hona zenbait zuhaitzen izenak: *bágue* 'haya', *tzípoa* 'chopo', *lizárra / lizérра* 'fresno' eta *arítze* 'roble'.

21. Urniza: Hona zenbait zuhaitz-izen: *arítze, árfea, abétoa, urrítze*, koróstia, lizérра, tzípue* 'el chopo', *zugárro* 'el olmo', *bágua / bágua* 'el haya' eta, azken honen haritik, *bagátxa* edo *bagátsa, pasto de haya*.

23. Espotz: Gaztelaniazko 'encina'rako eman eta koadroetan idatzi dugun *txaparro* horretaz 'es castellano' esan zuen berriemaileak. Gainera, *arítza, bágua* eta *ezpélá* moduko zuhaitz eta zuhaixka batzuen izenak eman zizkigun.

24. Arrieta: Berriemaileak, *úrkia* hori dela eta, zera esan zuen: *con eso hacíamos yugos pal campo*. Halaber, beste zenbait izen eta azalpen eman zuen: 1) *bagoa* 'haya' eta *babátxa*, haren fruitua; 2) *arítz* 'roble' eta *ezkúrra*, haren fruitua; 3) *zugárro* 'olmo'; 4) *astigárra* 'arce'; 5) *álza* 'aliso', *zalzamórra en castellano... aquí álza* (gaztelaniazko hitz bat bezala ahoskatutik, 'z' dela eta); 6) *txípuá*, *txípu bat* 'un chopo', *txípu mútxu at* 'un grupo de chopos'; 7) *basatxípu* 'chopo silvestre'; 8) *ostozúri* 'mostajo', *árbol de hoja verde por arriba y plateada por abajo*; eta 9) *koróstia* 'acebo'.

25. Azparren: ABk koadroko erantzunaz gainera honakoak eman zituen: 1) *astigár* 'arce'; 2) *arizkángó* 'roble pequeño': *vete a esos arizkángos y trae hoja, unas ramas de hoja*; 3) *zaráka* 'haya pequeña'; eta 4) *gabátxa* 'bellota de haya'. LAMk, berriz, *zugárro* 'olmo' eman zigun.

27. Aria: *urritza* 'el avellano'.

29. Garaioa: *arítza* 'roble', *bágua* 'haya', *ezkúrra* 'bellota' (oro har, nonbait), eta *gabátxa* (Azparrenen bildu bezala; 'bagatxa'ren metatesia, antza) 'pagoaren ezkurra'.

31. Eaurta: MCEri bilduak: *bágöa* 'el haya', *arítza* 'el roble', eta *urrútxa* 'avellana', baina hau, 'avellana' gabe, 'avellano' dela iruditzen zaigu.

32. Espartza: Berriemaileak *urrútxa* 'avellano' eta *arítz* 'roble' eman zuen, eta LSek, azken honetaz gainera, beste zenbait izen: *gaztigarro / gaxtigarro* 'arce', *bágua* 'haya', eta *bagádoi* 'hayedo', hau izendatzeko, geroxeago, *badagóya* erabili bazuen ere, metatesi ikusgaria gauzatzuz.

33. Ezkaroe: *txopáre* 'chopera', antza.

35. Uztarroe: *ezpélá* eta *bágua* ere bai.

405. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan ez, baina Olaztin *espártübá* (erdi u erdi ñ) / *espártu(b)*á 'el esparto' eman ziguten.

2. Altsasu: JMen erantzunak dira.

3. Bakaiku: JLZri bilduriko hitza da *espártzu(b)*á.

5. Etxarri-Aranatz: Zenbaki honekiko erantzunak MMRI bildu genizkion.

7. Uharte-Arakil: Erantzuna JMUek eman bazigun ere, bertako gauza ez dela gaineratu zuen.

9. Ihabar: Erantzunak MHk emanak dira.

12. Urritzola: Gaztelaniazko 'esparto' hitzerako erantzunik bildu ez bagenuen ere, *garisóka* eman zigun berriemaileak, 'espartzuz eginkorik lokarria', antza (gazt. 'vencejo'), kasu honetan garia biltzeko erabiliko zen eta.

18. Olaitz: *ligállo* 'cuerda de esparto' bildu genuen, halaber.

31. Eaurta: MCEk eman zituen erantzun biak.

Nº 404 ENCINA o ABEDUL - CHÊNE ou BOULEAU - OAK-TREE or BIRCH-TREE**Nº 405 ALGODÓN o ESPARTO - COTON ou ALFA - COTTON or ALFA**

1. Ziordia	énzinua		álgodoya	
2. Altsasu			algódoná	espártua
3. Bakaiku				espártzu(b)ä
4. Dorrao	ártia			
5. Etxarri-Aranatz	artía, árte	urkíya	álgooná	espártu(b)é
6. Arbizu	ártia	úrkiyá		
7. Uharte-Arakil	ártie		álgodóna?	éspartubé
8. Murgindueta			álgodoná	èsparzué
9. Ihabar			algódoná	espár(t)zué
10. Madotz				
11. Egiarreta	artea		algodona	espártue
12. Urritzola	ártea		algodóna	
13. Larunbe				espázo
14. Beorburu			algódoná	espártue
15. Usi			algodóna	espártzo
16. Ziaurritz				espartúe
17. Anotz			algodóna	espártue
18. Olaitz				esparzo
19. Ilurdotz				
20. Inbuluzketa			algodóna	espár(t)zue
21. Urniza			algodóna	espárzua
22. Aurizberri		urkia		ezpartoa
23. Espotz	txaparro			espartúa
24. Arrieta		úrkia		
25. Azparren		úrkia		
26. Garralda		urkia, urki	algodona	ezpartua
27. Aria			algodona	
28. Hiriberri-Aezkoa			algodona	espartua
29. Garaioa		úrkia		
30. Abaurregaina				ezpartua
31. Eaurta			algódona	espártöa
32. Espartza				
33. Ezkaroze			algodóna	
34. Otsagi				
35. Uztarroze	txapar. txaparro		algodóna	

406. GALDERA

- Ikus halaber, honekin zerikusia dutela, 483 eta 484. galderiei egin dizkiegun oharrak.
2. Altsasu: JMek lihoarekin zerikusia duten lanabes batzuen izenak eman zizkigun: *gábia* (lihoa joz, hazia kentzeko makila), *txarrántxa* 'cardadera', *lilaiyá* ('la rueca', antza; berriemaileak malats baten antzeko tresna dela esan zuen) eta *tránga* = *azála* kentzéko *líyoai*.
  3. Bakaiku: *lileiyá* 'la rueca' eta *múlu(b)uá* / *múluguá* 'el copo de lino'.
  5. Etxarri-Aranatz: *árdatzié* 'el huso', *liléye* 'la rueca' eta *ari-málue* 'ovillo de hilo'?
  7. Uharte-Arakil: Inuesta egitean gatz. 'cáñamo'rako erantzunik bildu ez genuela eta, 2008an, azken errepasoa egitean, JMU hitz honetaz galdekatu genuen eta honek *múllubé* eman. Hitz hau, baina, ez dugu koadroetara ekarri nahi izan, gure ustez kalamu bera baino gehiago kalamutik zein lihotik bereizten den iztupa delako.
  9. Ihabar: MH, guk galdeginik, honela mintzatu zen: *mullue da, líguia, óla, txarrántxa bát giñotén, gauz bét, déna... óla, iltzíak góra, ta án pásen giñuén líguia; ta, zákárra, kéntzen zakéón ta, múllue, úre zen, béño o... bástoókuá líguia báñó, líguia, fiñena gelditzen zén téla ítteko. Uré ere bái, telá itten zén béño, zen... zákarráu, látzáu... látzáu, ta orgatik e, pásu bia zén an, gáuz artán, esáten giñuán txárrantxá*. Esaldian agertzen den *giñoten* hori bitxia iruditzen zaigu, 'giñoken' itxaron baikenezakeen agian, baina horrela, *t-rekin ale-gia*, aditzen uste dugu, garbi xamar gainera. Edozein kasutan, *giñoten* hau ere bildu genion berriemaile honi Yrizaren *Mvaamnerako*, bestelako xedearekin baina: 'guk hari hora', toketan. Azkenik, eta berriemaileak berak aditzera eman zigunez, herrian ez da kalamurik izan.
  14. Beorburu: *múllue* 'estopa', lihoaz egin ohi zen haria, berriemailearen arabera, y que después ponían las mujeres en la rueca e hilaban. Beste une batean, aldiż, *múllue* = copo eman zigun, honako hitzak gaineratuz: *erróka* 'rueca', *gárba* 'agramadera', eta *arrártza* 'huso'.
  18. Olaitz: *matazáre, máquina para cardar el lino* eman zuen berriemaileak bide batez.
  19. Ilurdotz: *erróka* 'la rueca', *orrártza* 'el huso', donde está, donde ha de fabricarse el hilo eta *múllue*... ariko pelota bat.
  25. Azparren: *lí(d)oa* hori horrela dakusagu geure oharretan; ongi aditu ote genuen?
  31. Eaurta: MCEk eman zuen erantzuna honako esaldia gaineratuz: *xósi, égun sosi xút ta, kollerúna, kalámoz*.
  32. Espartza: Hona esaldi bat: *eráugi zazié matáxa bát káñamo, tiéndatik*.

407. GALDERA

2. Altsasu: JMEN erantzunak dira horiek, bai-eta *manzánillá* ere.
3. Bakaiku: *te eta káfea*, askorik ekartzen ez duten mailegu-hitzak, PArI bildu genizkion.
7. Uharte-Arakil: Erantzun hauek JMUi zor dizkiogu.
10. Madotz: Esaldi hau bildu genuen bidenabar: *té biltzeá ní; málkor gañetán áteatzen dá té*.
18. Olaitz: *Eta kópattuá* ere bái.
22. Aurizberri: *kafetesnea* edota *kafesnea* 'café con leche'.
33. Ezkaroze: Berriemaile adeitsuak galdezu zigun: *naí xua kafé... pixká bat?*

Garaioa herriko barne-multxoa - KA2012

Nº 406 LINO o CÁÑAMO - LIN ou CHANVRE - FLAX or HEMP**Nº 407 TE o CAFÉ - THÉ ou CAFÉ - TEA or COFFEE**

1. Ziordia	líuya		téa	káfia
2. Altsasu	liyóa		téa, te	káfiá
3. Bakaiku	líyuá		te	káfea
4. Dorrao	líuya		te	káfia
5. Etxarri-Aranatz	líuya		téa	káfiá
6. Arbizu	líuya		téa	káfia
7. Uharte-Arakil	líyuá		téa	kafié
8. Murgindueta			téa	káfea
9. Ihabar	líguá			káfie
10. Madotz			te	kafé
11. Egiarreta	ligua			kafea
12. Urritzola	líguá		téa	
13. Larunbe	líyoa		téa	káfea
14. Beorburu	líguá		téa	káfia
15. Usi	líuya		tea	káfia
16. Ziaurritz	líoa			káfia
17. Anotz	línoa	kañamón		káfea, káfia
18. Olaitz	línoa?			káfia, kafía
19. Ilurdotz		kañamúe		káfea, kaféa
20. Inbuluzketa	lígue		téa	káfia
21. Urniza		káñamo?	téa	káfea
22. Aurizberri				kafe
23. Espotz				
24. Arrieta	líno	káñamo		káfea, kafé
25. Azparren	lí(d)oa			
26. Garralda	ligoa, ligo			kafea, kafe
27. Aria	libua			kafea
28. Hiriberri-Aezkoa	ligua			kafea
29. Garaioa				
30. Abaurregaina	ligua, ligu		tea	kafea
31. Eaurta		kálamo	te	kafe
32. Espartza		káñamo; kalámua*		
33. Ezkaroze	líguá*?		téa	káfea, kafé
34. Otsagi				kafia
35. Uztarroze		káñamo	téa	kafeá, kaféa, kafé

408. GALDERA

2. Altsasu: TGk eman zituen erantzun guztiak: *pipérra* 'pimiento', *pipergórri* 'pimentón' eta *pipermín* (*pimienta molida o... en grano* será, esan zuen).
3. Bakaiku: *píperráz* gainera *pipérra-plantá* eta *tomáta-plantia* eman zuen orobat berriemaileak. PAk, berriz, *pipér gorriyá* 'pimiento rojo' eman zigun.
4. Dorrao: *ziépiá / zíepié* BEk eman zigun, honako iruzkina eginez: *floriá oriyá pátzen do, lòréa óriyá paátzen do; gúk flória esáten dou, orrá! ta Gipuzkuén sáten due (g)lória.* Berriemaile ohi JLk, alabaina, bi aldaerak zerabiltzan, 414. galderari emaniko erantzunetan argiro ikus daitzekeenez.
5. Etxarri-Aranatz: Berriemaileak 'pimienta'rako *pípermíñea* emanik ere, MMk *pípermíñé, gindillé* dela esan zuen, mina baldin bada.
7. Uharte-Arakil: JMUEk, geuk proposaturik, *ziápe / zíepe* belar txar bat dela esan zigun, hori-horia. Horrekiko usadiozko esaldia ere gaineratu zuen: *eres peor que el ziápe*.
9. Ihabar: Alek *pipérra* eman zigun; MHk *píperrá*.
14. Beboruru: Berriemaileak, guk galdeginik, *zeápe** eman zuen era honetan zehaztuz: *eráin gabé etortzen da... árbie bezala da; éztu búru(r)ik eta... ori óso gáztoa da.*
17. Anotz: *piperbélta, una especia* zehaztu zuen informatzaileak, zeinak, gainera, *pipergórri* 'pimentón' eman baitzuen.
19. Ilurdoz: Berriemaileak aldi batean *piper górrí, pimiento encarnado* dela esan bazuen ere, beste aldi batean *pipér gorrié, pimiento royo o pimentón* dela adierazi zuen, zera gaineratuz: *molido, echar a las comidas.*
21. Urniza: *zeápe**, arbiaren antzeko landare txar bat, erantzulearen arabera.
22. Aurizberri: *piparra* 'pimiento' o 'guindilla', argitu zuen berriemaileak.
24. Arrieta: 1) *pipérrak 'guindillas'*, zehaztu zuen erantzuleak, *kárrak o kártzu... bertze zenbaii* gaineratuz; eta 2) *ziápe* 'mostaza': sórtzen da arbía bezála; *gero, záña... fiárra; garía eta... gáltzen du ánitz*.
27. Aria: *piperbeltz* 'pimienta negra', esan zuen berriemaileak, zera gaineratuz: *piperra* 'guindilla', eta *piperropil* 'rosquilla'.
29. Garaioa: *pipérra 'guindilla'*, erantzulearen arabera: *idúria tira, pipérra... pikátsen dén góri da, pipérra, góri dèitzen dá pipérra; eta... idúria tía.* Galdetu genuen: Zuk hori 'guindilla' erraten duzu, ezta? - *Gindilla, bai.* - Berdexka horiek, pikatzen dutenak... - *Ba, bérdexkáta... gorritxko eta...*
31. Eaurta: MCEk *piper béltx** 'pimienta' eman zuen eta baita *píper* 'picante' eta *gindilla* ere: *gindilla kóri dióxu más pikánte... aniz pikánte; eztikú xán.*
32. Espartza: *píper béltx* 'pimienta negra', eta *píper* 'guindilla', berriemailearen arabera. Zera galdetu genuen: Eta 'zeape' zer da? - *Gárietan elkitzen dá, bélár lúze batzur; eta dú... konpará, vamos, góti... orírik; ta korréngatik deitzen dá... ziápe.*
34. Otsagi: *piper gorri* 'pimienta roja', *piper beltza* 'pimienta negra', eta *piperra*, *piper* '(la) guindilla'.
35. Uztarrove: Berriemailea mintzo: *a la pimienta, 'pimientá'; piper béltx es también pimienta... picada, para echar a caldos y a cosas también; piper béltx es eso, pimienta negra.* Besterik ere bildu genuen: *piperrá, piperraldia, que llamamos, la piperrada.*

Piperrak - JDL

Nº 408 PIMIENTO o PIMENTA o MOSTAZA - PIMENT ou POIVRE ou MOUTARDE - PIMENTO or PEPPER or MUSTARD

1. Ziordia	piméntua; píperra*		
2. Altsasu	píperra	pipermín	
3. Bakaiku	píperrá; pipér gorriyá		
4. Dorrao	píperrá	píper gorriyá	ziépiá. zíepié
5. Etxarri-Aranatz	píperra	pípermíña	
6. Arbizu	píperra	píper gorría	
7. Uharte-Arakil	píperra		ziápe. ziépe
8. Murgindueta	píperrá		
9. Ihabar	pipérra. píperrá		
10. Madotz	píperra	píper gorrí	
11. Egizarreta	piperra		
12. Urritzola	píper	pipergorri	
13. Larunbe	pipérra		
14. Beorburu	pipérra		zeápe*
15. Usi	pipérra	piper górrie	
16. Ziaurritz	pipérra	piper beltza	
17. Anotz		piperbélta	
18. Olaitz		piper górrí*	
19. Ilurdotz	pipérra, pipér	piper górrí	
20. Inbuluzketa	pipérra	piper górrie; piper bélta	
21. Urniza	pipérra		zeápe*
22. Aurizberri	piparra		
23. Espotz			
24. Arrieta	pipérra	pipér bélta	ziápe
25. Azparren	bipárra		
26. Garralda	piperra, piper		
27. Aria	pimientoa	piperbeltz	
28. Hiriberri-Aezkoa	pimientoa		
29. Garaioa			
30. Abaurregaina	pimientoa, pimiento	piper beltxa	
31. Eaurta	pimentu	piper béltx*	
32. Espartza		píper béltx	ziápe
33. Ezkaroze	pimiéntoa	pimienta gorría	
34. Otsagi		piper gorri; piper beltza	
35. Uztarroze	pimiéntoa; piperrá	píper béltx	

409. GALDERA

1. Ziordia: - Eta 'adarra'? galdetu zuen, berriemaileak hori *el nudo* (del árbol) dela erantzunez.
2. Altsasu: Erantzuna TGrena da, baina JM ados agertu zen, *rama grande* dela zehatztuz, Honek, gainera, *eskúgurrá* 'rama' eman zuen, *una leña que se puede manejar con la mano*, omen, zera gaineratuz: *la biyurtuabas...* (= 'la retorcías'), hau da, *biyurtu* gehi gaztelaniazko bukaera, hizkeraren higaztearen edo desitxuratzearen ondorioz.
3. Bakaiku: *arramiá árbolaná* esan zuen informatzaileak.
5. Etxarri-Aranatz: *érrúa* baldin 'rama' hori handia bada, omen.
16. Ziaurritz: *árba* bitxi horretan 'abarra'ren metatesia eta laburketa gauzatu da, antza.
17. Anotz: - Eta 'abarra'? galdetu zuen. - *Abarrak, las caídas* izan zen erantzuna, ondoren zera bildu genuela: *kártzan ábar batzük súe bistutzéko*.
18. Olaitz: Beste une batean, baina, 126. galderari egin diogun oharrean ikusi bezala, *adaki, leña menuda* dela esan zuen berriemaileak. Bestalde, eta agian itxaron zitekeen 'abar' hitza eman ez bazuen ere, 'abarriketu' bai, bildu genuen: *nire gizon erdaldunek abarríketzen naute; eso es deshacer, romper, destrozar de trabajar*.
19. Ilurdotz: *abárres t'egúrres* 'con ramas y leñas'. Gure oharretan besterik ere badakusagu: *kártzu mákil bet bístuik* (literalki 'un palo', baina zentzuagatik 'una tea' dirudina).
- 25: Azparren: ABri zor diogu honako hitza eta azalpena: *ostárba = las ramas de hojas secas del roble; para dar de comer a las cabras en invierno*.
29. Garaioa: *adárra** ere eman zuen berriemaileak, proposatu egin beharko geniokeena, agian, 'abarra' izan arren.
31. Eaurta: CS-ek *adár* eman zuen; MCEk *abárra, ábar* eta tája.
32. Esparza: LSek ere *ádar* eman zuen, zera gaineratuz: *y... los cuernos de las vacas también*.
35. Uztarroe: *arrápa zán ráma kóri* esan zuen berriemaileak aurrenik eta gero, lagundua izan ondoren, *ábarra**. Haatik, adibide bat ematean, *ádarra* erabili zuen: *arrapátan bálin badúr ádarra, emónen diár... bérareki; si cojo una rama, te doy con ella*. Beste zerbaiz izendatzeko ere baliatzen zen hitz hau halere: *adarrak... para los cuernos de los animales*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *arramia / Lizarraga: adarra / Etxarri-Aranatz: abarra / Irañeta: arrama / Alli: adarra / Gartzaron: adarra / Autza: adarra / Zigaanda: rama; adarra / Eugi: adarra / Mezkiritz: abarra / Auritz: adarra eta abarra / Iraberri-Artzibar: abarra*.

410. GALDERA

2. Altsasu: JMek eman zuen erantzuna, zera gaineratuz: *púnta motzá, el pie que queda del árbol caído*.
3. Bakaiku: IAk emaniko *záinyá* bitxi xamarra iruditurik, lehengusu PA galdekatu genuen eta honek *záiná* eman, bestea baino ego-kiagoa, antza.
9. Ihabar: Alek zainkondoa eta MHk *záñe*: *záñetik átra*.
14. Beorburu: *enbórра = las raíces de los árboles que se habían tirao; se arrancaban*.
17. Anotz: *arbólearen záñe* bildu bagenuen ere, beste une batean *arráize* 'la raíz' eman ziguten.
18. Olaitz: Informatzaileak esan zuenez, Odietako Latasan *zaikondo*, Ihabarren eta Egiarretan bildu bezala abantzu.
19. Ilurdotz: *arbóle batén azáña* eman zuen berriemaileak, *azáña* hori gaztelaniazko hitz bat balitz bezala ahoskatuz.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *zaina / Lizarraga: zaña / Etxarri-Aranatz: zeiñe / Irañeta: zeñe, zein / Alli: zaña / Gartzaron: zañe / Autza: zaiñe / Ziganda: zañe / Eugi: zaña / Mezkiritz: zaña / Auritz: erroa; zaina eta za(i)ña / Iraberri-Artzibar: zaña*.

411. GALDERA

1. Ziordia: *azála* hori gaztelaniazko hitza balitz bezala ahoskatutik aditu uste izan genuen.
2. Altsasu: TGk *azála* eman zuen; JMek *ázalá*.
16. Ziaurritz: *azála* kéndu dioté esan zuen erantzuleak.
29. Garaioa: *azála* hori erdal hitza balitz bezala ahoskatu zuen aldi honetan berriemaileak, 'z' hizkia, ohiki, era jatorrean ahoskatzen bazuen ere.

Nº 409 RAMA - BRANCHE - BRANCH**Nº 410 RAÍZ - RACINE - ROOT****Nº 411 CORTEZA - ÉCORCE - BARK**

1. Ziordia	arrámia	zaínia*	azála
2. Altsasu	lépo	záina	azála. ázalá
3. Bakaiku	àrramiá, árrama bát	záinyá. záiná	àzalá
4. Dorrao	arráma	zéïña. zeñá	azalá
5. Etxarri-Aranatz	áramá; érrúa	zéña	ázalá
6. Arbizu	áramá	zéña	ázalá
7. Uharte-Arakil	áramá	zéñé	azála, azál
8. Murgindueta	áramá	záñe	azálá
9. Ihabar	ábarrá	zainkondoa; záñe	ázalá
10. Madotz	áarrá	zañé	ázalá
11. Egizarreta	abarra	zainkondoa	azala
12. Urritzola	adárra	záñe	azála
13. Larunbe	arráma	záñe	azála*
14. Beorburu	abárra	záñe / enbórra	azála
15. Usi	arráma	záñe	azála
16. Ziaurritz	árba	záñe	azála
17. Anotz	arráma	záñe; arráize	azála
18. Olaitz	adáki; adárra	ondotikíñe	
19. Ilurdotz	abárra, abár	azáña	azála
20. Inbuluzketa	abárra	arráize	azála
21. Urniza	abárra	záña	azála
22. Aurizberri	abarra	zaña	azala
23. Espotz	abárra	záña*	azála*
24. Arrieta	abárra	záña	azála
25. Azparren	abárra		azála*
26. Garralda	abarra, abar	zaina, zain	azala, azal
27. Aria	abarra	zeina	azala
28. Hiriberri-Aezkoa	abarra	erroa; zeina	azala
29. Garaioa	bésoa	zéina	azála
30. Abaurregaina	abarra, abar	zaina, zain	azala, azal
31. Eaurta	abár. adár; tája	érroa, érro	axál
32. Espartza	adárra	érroa	axala
33. Ezkaroze	abárra	érroa	azála. axála. atxála
34. Otsagi	abarra, abar	erröa, erro	azala, azal
35. Uztarroze	ráma; ádarra. ábarra*	raíza, arráiz; záina	kortezá; káxala*

412. GALDERA

2. Altsasu: Aurrenoko bi erantzunak TGk eman zituen, órbela 'orri eroria' dela zehaztuz eta arítz-orbelá / aráitz-orbélá 'hoja (caída) del roble' gaineratuz. JMek, bere aldetik, óstoia eta orriya eman zuen.
9. Ihabar: Koadro honetako erantzun guztiak MHri zor zaizkio. Alek ere órbelá emana zuen aurrenik, udazkenean agertu ohi den orri eroria dela zehaztuz.
10. Madotz: órbelá '[orri] eroria' dela zehaztu zuen berriemaileak.
13. Larunbe: óstoia bota du esan zuen erantzuleak.
17. Anotz: Informatzaileak esana: goáye oyanéra (e)ta kártzan óstoak txerriéndáko, guatzetáko.
18. Olaitz: Erantzuleak argitu zuen: orbél, seca, caída.
19. Ilurdotz: Azentua azken silaban daramala ere bai: arbóléak báitu ostoák 'el árbol tiene hojas'.
20. Inbuluzketa: orbela... hoja caída, de haya eman eta argitu zuen informatzaileak.
21. Urriza: orbél, orbéla; orbela bota da, se ha caído esan zuen berriemaileak. Galduen genion: Eta 'erori da'? - Igual/izan zen erantzuna.
23. Espotz: Berriemaileak zehaztu zuen: orbéla, hoja pa cama pal ganau.
25. Azparren: Hona euskaren galera ekarri hidagura agerian ezartzen duen adibide xumea: Era, sí, un poco... como simple, un poco de que no tenía todo el fundamento que debía tener, y era pastor, y... no salía la hoja, y... se va ande el santo y... San Marcos, y; Baiá, dónde dún óstua, dónde dún óstua?, así dice que le decía: ¿dónde tienes la hoja, dónde tienes la hoja? ¡no habría salido!... Gaidera horretan 'non en ordez 'don' izateaz gainera, artzaia santuari nokedun zuzentzen zaio. ABk, berriz, ostalla, hoja de haya que cae en la otoñada eman zigun.
29. Garaioa: ostárla, ostárla 'la hoja caída', erantzulearen arabera.
35. Uztarroe: erórtan tún oják izan zen erantzuna. - Eta 'osto'? galduen genuen. - Ósto también: traíamos para los cerdos... xoán adi ósto bílra. Besteik ere bildu genuen: árbol korrék dién óbro ósto ezik zankarrón. Azken hitz honetaz zera dio Iribarrenek (VN): ZAN-CARRÓN. Nombre que dan al tallo de las patatas y las berzas. [Roncal, Salazar].

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: orriya / Lizarraga: ostua / Etxarri-Aranatz: ostue / Irañeta: ostoa, osto / Alli: ostoa / Gartzaron: ostoa / Autza: ostua / Ziganda: ostoa / Eugi: ostoa / Mezkiritz: ostua / Auritz: ostoa / Iraberri-Artzibar: ostoa; orbel.

413. GALDERA

1. Ziordia: Berriemaileak, guk proposaturik, elórri(y)a eman zuen, baina galdera desegokia izan zen gurea, hori ez baita 'espina', 'espin' baizik.
2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da. TGk ere errén eman zuen, baina lagunduta.
3. Bakaiku: èrrená, àrantzá, eta géo èlòrrí(y)á... oík e 'espinas' esan zuen berriemaileak, erróxéa 'la rosa' emateaz ere gainera.
9. Ihabar: àrantzá MHk eman zuen; èrrená Alek, lagundurik.
10. Madotz: èrrená sártu zayé gaineratu zuen berriemaileak, 'niri' itxuraz, baina 'haiei' ere berdin-berdin izan litekeena.
11. Egiarreta: èrren bát, erréna sártu zayé eskútit moduko esaldia bildu genuen. 'Nor-nori' saileko aditz laguntzaile honek ekialde-rantz jotzen du gehiago Sakanako barne aldera baino.
12. Urritzola: Erantzuleak aurrenik elórrie 'espina' eman zuen, behar du, errepasoan egitean erréna bildu bai-kuenen. Gainera, eta oso bestelako gauza bada ere, zarrakamálida 'podadora de matas' eman zigun.
14. Beboru: erréna sártu zait, sártu záide esan zuen berriemaileak, bi aditz laguntzaileetatik bigarrena lehenetsiz.
16. Ziaurritz: elórrie aipatu zuen erantzuleak, baina hori 'el espino' dela argituz.
19. Ilurdotz: púntze bat sártu záide éri beteán esan zuen informatzaileak.
26. Garralda: txista 'espina de vegetal', omen.
31. Eaurta: ellórri MCEk eman zuen, lehenago, 404. galderari eginiko oharrean aditzera eman bezala, hori en castellano gorillón omen den arren; berriemailea honela mintzatu zen oraingoan: ellorricos, ollorricos le dicen a... ja esos que pinchan!... baina, dena dela, píntxo erdal mailegua ere eman zuen. CS-ek, bere aldetik, lar eman zigun bakarrik, lagunduta gainera.
32. Espartza: Gure oharretan honela: ellórria, llórri bat.
35. Uztarroe: Berriemaileari, ondoko saio batean, puntxák 'los pinchos' bildu genion eta, honekin loturik nonbait, jarraiko esaldi luzea: sártu nún buldarrain batán... eta sártu dún zankuétan et'oro, ezpartiñetan et'oro. (B. Estornesek goldarraiñ 'cardo lanceolado' dela dio, zenbait herrikito 'goldarron' bera, antza). Eta beste aldi batean, berriz, gaizki ulerturiko galdera bat erantzuna emanez, zera esan zuen: iñurritzá es... (elorrí-mota bat da hau) iñurritis, eso no, es mucho pincho... eso no, uñúrrí es que crían unas bolicas que son buenas pa comer... uñúrréak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: errena / Lizarraga: arantza / Irañeta: pintxo / Alli: aranza / Gartzaron: arantza / Autza: errena / Eugi: elorri-punte / Mezkiritz: tzista / Auritz: arantza / Iraberri-Artzibar: puntza.

414. GALDERA

2. Altsasu: JMek lórera eta TGk lóra.
5. Dorrao: ta atázten tzuén, loría, úrdin bet; osó lóre poollita atatzén, flória, flòre úrdin pólita ta atázten tzuen.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzunak dira, zeinak, beste aldi batean, floreruá 'el florero' ere eman zigun, arrósore lorearen izena emateaz gainera. Alek, bere aldetik, izen orokorra ez, baina pútxié eman zuen ('margarita', antza) zera gaineratuz: ártu dút pútxi bat.
10. Madotz: mayáz-floré maiatzean atera ohi den lore txuri-txuri bat omen da.
12. Urritzola: pútxie 'la margarita': iros a coger putxis, a la era esan omen zuen behin berriemailearen amak, euskaraz ez zekien kanpotar bisitari bat aurrean zela.
13. Larunbe: plánta(k) lórea átra du, lórean dagó gaineratu zuen berriemaileak.
14. Beboru: aleluya 'aceredilla' eta jitorrosa 'rosal silvestre', antza; hau Beuntza herrian (Atezko ibarra), berriemailearen arabera.
17. Anotz: kártzan flòre bátzuk gaineratu zuen informatzaileak.
18. Olaitz: lórea májoa gaineratu zuen erantzuleak.
19. Ilurdotz: ártu dút lóre bat bildu genuen orobat, bide batez, Bestalde, eta 403. oharrean landare gisa aipatzen bada ere, berriemaileak otáka, en castellano 'ollaga', lóre gisa aurkeztu zuen oraingoan: flor de ollaga, una cosa estupenda para alimentar a cordericos y a las ovejas; hasta a las cabras les agrada más aquella flor.
22. Aurizberri: arrosa 'rosa' eta kamamila 'manzanilla' moduko izenak bildu ziren.
25. Azparren: lória, me parece esan zuen berriemaileak, guk egin galderari erantzuna emanez; ondoren, halere, ikusi diát margarita bat, arrantónia bat moduko esalditxoa bota zuen, lóre hau era honetan azalduz: con tres guijos (puntas), así. ABrentzat, baina, arrantónia (sic) ez zen 'margarita': es amarilla, tiene tres o cuatro cañónicos... salen del hondonico; de una cuarta o así zehazten saiatu zen

eta, horretaz landara, *txintxalár* 'rosal silvestre' emanez. LAM semeak, izen hau berresteaz gainera, Deierriko Jaitz herrian halakoari *karakátxe* deitzen diotela esan digu 2006an.

27. **Aria:** *kuku-prakada* 'alhelí', antza: *Juanita, Ariakoa zela, eztakizu?* etortzen tze *kuku-prakada...* erostera, *zopa ta, bejetariano oetaik...*

31. **Eaurta:** *lili* CS-ek eman zuen; *flória, flóre* MCEk

33. **Ezkaroze:** *lili biltzén* 'recogiendo flores', omen.

35. **Uztarroze:** Hona iruzkina: *Por San Juan, el sabuco? sanjuanétan, bide kurá ziá... izártakó, arrápatan guniá... fájo bat, lili, (...) eta guardátan gundiá sabáian, ídor zréila amíntito bat; eta bar bálin bagunién... garganta, esós? pues egítan guniá sópera baná edo... barreño batrás? brasas, ta kórra egóixtan guniá... flóréak, flóre xúri korík? et'tapátan guniá buriareki, toballá bat, edo mantá bat, eta... alientoa ár, bídarraréntako, eta... soltátan ziá búdarra!*

Eael-en Argitaratuak:

Urdain: *floria* / Lizarraga: *loria* / Etxarri-Aranatz: *lorie* / Irañeta: *florie, flore* / Alli: *lorea* / Gartzaron: *lorea* / Autza: *loria* / Ziganda: *loria* / Eugi: *loria* / Mezkiritz: *lorea* / Auritz: *lorea* / Iraberri-Artzibar: *lorea*.

Nº 412 HOJA - FEUILLE - LEAF Nº 413 ESPINA - ÉPINE - THORN Nº 414 FLOR - FLEUR - FLOWER

1. Ziordia	ostúa, ósto; órbela		lórea*
2. Altsasu	orríya; órbela; óstoia	erréna, errén bat	lóréa, lóra
3. Bakaiku	òstuá	èrrená	flóréa
4. Dorrao	orriyá	erréna	flóriá, flóre; loría, lóre
5. Etxarri-Aranatz	óstua. óstue, ósto; òrbelá	érrená	lórià
6. Arbizu	óstua	erréna	flória
7. Uharte-Arakil	óstoá	árantzá	flórié
8. Murgindueta	óstoá	érrená	flóriá
9. Ihabar	óstoia, ósto; órri; orbelá, orbél	àrantzá; érrená*	flóriá. loriá
10. Madotz	óstoá; órbelá	èrrená	flóre
11. Egiarreta	ostoa	erréna, èrren bát	lorea, lóra
12. Urritzola	óstoia; orbél	erréna	lórea
13. Larunbe	óstoia; orbéla*	erréna*	lórea
14. Beorburu	óstua; orbéla	erréna	lórià
15. Usi	óstoia	erréna	flóre
16. Ziaurritz	óstoia		lórea
17. Anotz	óstoa. ostoa; orbéla	píntxo; erréna*	flórea, flore
18. Olaitz	óstoia; orbél	elórri	lórea
19. Ilurdotz	ostoa. óstoa. óstroa, ósto	púnzte	loréa, lóre
20. Inbuluzketa	óstoia; orbela	píntxe	lórea; flóre
21. Urniza	óstoia; orbéla, orbél	púntxe	lórëa
22. Aurizberri	ostoa	puntzika	lorea
23. Espotz	óstoia; orbéla	píntxa	lórea*
24. Arrieta	ostoa. ostoa; orbéla	elórri púntxa	loréa. lórea, lóre
25. Azparren	óstoia. óstua. ostúa	púntxa	lórià*?
26. Garralda	ostoa, osto	txista	lorea, lore
27. Aria	ostoa	txizta	lorea. florea
28. Hiriberri-Aezkoa	ostoa; orria	tzizta	lorea
29. Garaioa	ostoa; ostárba; ostaíla	píntxea, píntxe	lília; lórea
30. Abaurregaina	ostoa, osto	espina	lorea, lore
31. Eaurta	ósto	ellórri / lar*	lili; flória, flóre
32. Espartza	óstoia	ellórria, llórri	lília, lili
33. Ezkaroze	ostúa	píntxara	lília, lili
34. Otsagi	ostöa, osto	ñarra, ñar	florëa, flore
35. Uztarroze	ojá; ósto	espiná; puntxá	lília, lili; flórëa, flóre

415. GALDERA

Ohar honetara zenbait fruitu-izen badakargu ere 400, 401 eta 402. galderen emaniko erantzunetatik beste hainbat ikus dezake irakurleak.

1. Ziordia: *intxorrák eta ságarrák*.
2. Altsasu: TGk fruitu batzuen izenak eman zituen: *okána* 'la ciruela', *sagárra* 'la manzana', eta *udéra* 'la pera'. JMek beste batzue-nak: *intxorrá* 'la nuez', *mástsá* 'la uva' eta *udára*, baina TGk emaniko *udéra* ere ontzat joz.
3. Bakaiku: Agian *frút(b)á*. Honako fruitu-izenak ere bildu genituen: *ságár*, *údara*, *íntxorrá*, *okaná*, *káixa* 'cereza' eta *pikúba* 'el higo'. PAK, haatik, 'okaran'ik gabe, arána eman zigun, *pátxaraná*-z gainera.
4. Dorrao: *okaná* eta *patxáraná* / *páxaána* / *báxaaná* 'el endrino'. BEri, azken orrazketa egitean, *frúta* bildu genion.
5. Ihabar: Alek *sagárra*, *udárié*, *gerézié* 'la cereza' eta *pikué* 'el higo' eman zuen; MHk *gaztañé* 'castaña', *mártutzé* 'mora', *málubié* 'las fresas', *páxa(r)onák* 'las endrinas', *xágarriñék*, *txiki betzúk*... ('basasagarra', oihanetik ekartzen omen zirenak), eta *aráñflóxak* (aran txiki batzuk, omen).

10. Madotz: Erantzunei behatz geru, badirudi *frút(u)* 'fruto'rekin eta *fruté* 'fruta'rekin egokitu behar direla. Horretaz kanpora, berriemai-leak *matústie* 'la mora' eta *sa(g)áriñé* (sagar itiki batzuk ematen omen dituena -'manzano silvestre', antza-) moduko hitzak eman zituen.

13. Larunbe: Berriemaileak, izenik eman gabe, zera esan zuen 'fruto' hitza gogoan, antza: *orrekk bádoké*; *jan daitteké*, *jatéko dágo*.
14. Beorburu: *sagárra* 'la manzana', *udérea* 'la pera', *gaztáñe* 'castaña' (eta *molkótsa* 'el erizo de la castaña'), *eltxáurre* 'la nuez' (eta *txakariñé* 'la cubierta verde de las nueces'), *patxáka* 'poma', *malúbie* 'la fresa' eta *martúxe* 'la mora'.

17. Anotz: *sagar*, *udéria*, *gerézia* ('z' gaztelaniazko hitza bailitzan ahoskatutik), *melokotón*, arána, *eltxáurre*, *gaztáñe*, *pikúe* eta *mátsa*.

19. Ilurdotz: Hona fruitu batzuen izenak: *úrre* 'la avellana', *eltzáur* 'nuez', arána, *gerézie*, *udére*, *píkue*, *martúze** ('z' gaztelaniazko balitz bezala ahoskatua) 'mora' (recuerdo que la llamaban los ancianos), *gúrbie* 'la poma', *nízpola* edo *mízpolo* 'nízpolo' (más pequeña que la manzana y mayor que la poma, omen), *sagár* (*nik*, *átzo*, *erosi* níto níre aiskidai, *sagárrak*), *gaztáña* (*kilo bat gaztáña*) eta *gaz-táñai* erizoa 'el erizo de la castaña'.

20. Inbuluzketa: *paxarána* 'endrino'. Berriemailearen alaba Encarnak, bestalde, zera aipatu zuen: *kutsarán* 'cáscara verde exterior de la nuez'.

21. Urniza: *udérea* / *udéria*, *gerézia*, *eúrrie* / *úrre*, *etxáurre* / *etxeúrre*, *gaztáña*, *patxarána* 'el arañón, la endrina', *maúrrie* 'la fresa', *martúse* 'la mora' eta *patxáka* 'manzana silvestre'. Halaber *matsóko** 'racimo de uva' bildu genuen.

22. Aurizberri: *maurria* 'la fresa', *abia* 'el arándano', eta *paxaka* 'manzana silvestre'.

23. Espotz: *sagár bat*, *sagárra* eta *udérea* besterik ez genuen bildu.

24. Arrieta: *itxórrak* 'las nueces' (baina *intxór óndoia*), *gaztáña*, *gerézioa* / *geréxioa* 'la cereza', *sagar*, *udária*, arána eta *pasáka* 'men-diko sagarra'. Gaztelaniaz ere zerbaiz bildu genuen: *manzana garrafal* = *inferto de Aoiz*.

25. Azparren: *nái dú sagár bát?* galdezu zigun behin berriemaileak, berrikako tratamendua erabiliz. ABk, berriz, *etxáur!* *ságár!* esan zuen, Domu Santu egunean haurrek ohitura batí jarrai ki eskatzen zutena gogora ekarri.

26. Garralda: *sagarra*, *udarea*, *gerezia*, *arana*, *gazteina*, *etxaburra* eta *urra* moduko fruitu-izenak bildu zituzten galdegileek.

27. Aria: *etzaurrak* eta *gazteinak* moduko hitzak ere bildu ziren.

28. Hiriberri-Aezkoa: *arboleak duen probetxua*, *ematen duena idatzi* zuen galdegileak, aurrenik *eztaki idatzita* ere.

30. Abaurregaina: Hona biltzailearen oharra: 'Ez da erraten, bakotxaren izena erraten da: *arbola onek eman du proetxu*'.

31. Eaurta: *giltzaúrra* 'la nuez' (MCE), eta *sagárra*, *ságár* (CS) besterik ez genuen bildu. Galdera egin genuenean, bestalde, CS-ek zera erantzun zuen: *etxákin* (= 'ez jakin', alegría).

33. Ezkaroze: Berriemaileak, halako batean, *arbólea...* kór e *sagár báda* *ságarra* esan zuen 'manzano' hitza gogoan, antza, beste une batean fruitu gutxi batzuen izenak aipatuz: *ta*, *géyagorik eré*, *ézta*: *arán zomáit*, *xágarrá*, *minbrilloá...* *ta geró*, *úrrutxak ere bái*, *úrrak...* Galdezu genuen: Eta nuez? Berriemailearen adiskide SNeK erantzun zuen, hari begira: *Eáurtarrék*, *Eáurtakoék*, *giltzaur*; *kemén ítzaur*. *Otsáin eztákinat nólá...*

34. Otsagi: *aranak*, *sagarrak*, *udareak* 'peras' eta *xermenak* 'peretes', *urrutxak* 'avellanas', *itzaurak* 'nueces', eta baita *baxaka* 'man-zana silvestre' eta *baxaran* 'endrino' ere.

35. Uztarroe: *áran*, *ságár*, *gerezia*, *mats*, *ígo*, *kastañá* (hitz hau mugatua dakusagu hemen), *izagúr* (agian *inzagúr*) 'nuez' eta *unr 'avellana'* (*bar diágún xoán unr bíltra*; *únrak*) moduko fruituen izenak emateaz gainera, oihaneko beste batzuenak ere eman zituen berriemaileak: 1) *añúrrí*, *añúrricas...* (beste une batean *uñúrrí*) *gurrillón se llama el árbol*; 2) *paxarána* 'endrino'; 3) *urriarán* / *gurriarán* 'ci-ruela de huerto', *paxarána* baino handiagoa; 4) *mazuzák*, *las fresas...* *mazúza bílra*; 5) *txordónak*, *parecido a las fresas baía fináo*: *nai duná xoán txordón txérka?* ('chordón' erdal hitza da, 'framboesa' delakoaren pare, beste une batean *mugúri* bildu bagenion ere); eta 6) *márgu* 'mora': *nai duná xoán màrgu txérka?* Gainera, *xagárkó* izeneko basasagar txiki batekin, *anís de poma* egiten dela esan zuen.

416. GALDERA

2. Altsasu: *bikorrá* eta *azíya* TGk emanak dira, *azáziyá* 'semilla de berza'rekin batera. JMek honako hazi-izenak eman zituen: *pago-áxi* 'de haya', *ezkúrra* 'de roble', eta *nabóaziyá* (arbiarena, alegría), gaztelaniaren tartekatze nabariaz.

4. Dorrao: *txitxiyo-bikorrá* 'el grano de garbanzo' eta *azíya jéndu* 'quitar la semilla'.

5. Etxarri-Aranatz: AE mintzo: *pípiiñé* *de gáriyá*, *de gári-bikór* *txiki betzuk*, *eta tártien etörtzen diá aláko...* *bikór bélx batzuk*, *ta úrرá*, *péntsutaako*, *zàndalié*, *sáten ginur gúk arri*, *zàndalié*, *péntsub aliarí zandalíe*, *artaáko* (...), *ta gio iríyaandáko ta bëyaandakó*, *zan-dáletaakó*, *pípiiñá*; *úrā*, *izán daiken ori*. Besterik ere bildu genuen bide batez: *bikorra*, inoren larru azalean atera eta gazi. 'grano' ize-nez ezagutzen duguna, hain zuzen.

9. Ihabar: Koadroetan agertzen diren erantzunak MHri zor zaizkio. Alek ere *bikorrá* eman zuen, baina lagunduta.

13. Larunbe: *pikorrá* *graneroán ta...* *aótza sabaién* bildu genion berriemaileari, alde batetik, eta *azíe akátu du*, *ha terminado la si-miente*, bestetik.

14. Beorburu: *azíe* 'la simiente' eta *azároa*, *tiempo de siembra* erantzulearen arabera. Bestalde, *sagár-plantá* bildu genion halako batean eta baita *pikórtu* 'desgranar' ere. *Pikor* hitza labore zein larruzaleko 'grano' izan daiteke.

17. Anotz: *azíe* 'simiente', omen.

19. Ilurdotz: *gári-pikor bat*, *un grano de trigo* esan zuen informatzaileak eta *pikorrá edékitzéko* (= 'erekitzeko, ereiteko') gaineratu, jarrera esaldia erantsiz: *emán duté pikorrá errótara*. Beste alde batetik, 'semilla' dela eta, *gárie azítékó* dela esan zuen.

21. Urniza: *azíe*, *simiente*; *ázie* esan zuen erantzuleak.

22. Aurizberri: *arto-pikorra* 'semilla de maíz', eta *gari-pikorra* 'semilla de trigo', zehaztu zuen informatzaileak.

23. Espotz: azía botáut esan zuen berriemaileak.

24. Arrieta: línoin azía baina azí goi, adibidez, azentuerari gagozkiola. Berriemaileak, beste uneren batean, zera esan zuen: au, ázitako gordetu biar dugú! azalpena gaztelaniaz eman bazuen ere: cuando había siembra, la mejor semilla se procuraba guardar para simiente.

25. Azparren: AB mintzo: 1) búliz, grano con el casquijo; el que se limpia bien no lleva búliz; 2) txírto, grano pequeño, negro, viene entre el trigo dentro de una cascarrilla; 3) alólba, grano que huele mucho; hay que quitar a los animales antes de matar porque huele mucho; 4) ilíngia 'pikor txiki beltza', omen; 5) porgador (sic), griba ere deitua 'bahe'; 6) tarráklia 'alea arrastaka eramateko lanabesa'; 7) získu: un cajón, por ejemplo de 100 robos; 8) kuko: el agujero por donde tirar a ese cajón; 9) kortexilda, un cerrado para sacar el grano del získu a ese cajón; eta 10) murtxuria, el cacharrico del molino que hacia caer grano por grano (7 edo 8); se podía graduar.

29. Garaioa: garéa 'el hórreo' eta ziskoak / xiskoak / txixkuak (irekidura edo zulo batzuk garaien barnean laboreak oro har bereizteko): tziskoak, ziskoak dirá bát? tziskuá? ta, en garéen en... bárnean, daudé, ziskoák dirá, dirá e... tziskuás, ebultzéko gén gária, górra óloa, gan... garagárra, bereixtéko a(t)zí gori (...) dèlten dugu oé xíkua; zixkuák dirá, e... kája batzuk bezála, sártzeko górra.

31. Eaurta: Erantzunak CS-enak izan arren MCEk ere eman zuen hitz hauen berri: eskálidata xú [lurra]... gária, ázia... erégitéko.

32. Espartza: Aspaldiko berriemaileari hitz hau bildu ez genionez, LS galdekatu genuen eta honek bíkor, sí erantzun, lagunduta baina.

35. Uztarroe: éragi duná gária erítako? ázitako? moduko galderatik hartu dugu ázi hitza.

Nº 415 FRUTO - FRUIT - FRUIT

Nº 416 GRANO (SEMINA) - GRAINE - SEED

1. Ziordia	frútia	bíkorrá	
2. Altsasu	frútia	bikorra	azíya
3. Bakaiku	frútua	bíkorrá	ázi(y)á
4. Dorrao	frúta	bíkorrá	áziyá. atzíya
5. Etxarri-Aranatz	frútue	bíkorrá, bikór	azíya. azíyá
6. Arbizu	frúta	bíkorrá	áziyá
7. Uharte-Arakil	frútua	bíkorrá	azíe. azíya
8. Murgindueta	frútoa	bíkorrá	ázié
9. Ihabar	frutua, frutu	bíkorrá	àzié. ázie
10. Madotz	frútua; fruté	píkorrá	azíí
11. Egiarreta		pikorra	
12. Urritzola	frútua	píkorrá	ázie
13. Larunbe		pikórra. pikorrá	azíe
14. Beorburu		píkorrá. pikórra, pikór	azíe. àzié
15. Usi		pikórra	gránoa
16. Ziaurritz	frúte	pikórra	
17. Anotz		pikór; gíe	azíe
18. Olaitz		pikorra	ázie
19. Ilurdotz	frutua	pikórra	azíe
20. Inbuluzketa	frutue	pikórra	
21. Urniza	frútua*	gráno bat; pikórra*	azíe. ázie
22. Aurizberri	frutua	pikorra	arto-pikorra / gari-pikorra
23. Espotz		bikorrá, bikór bat	azía
24. Arrieta	frutua	bikorrá	ázia
25. Azparren			ázia*
26. Garralda	frutua, fruto		azia, azi. atzi
27. Aria	frutua		azia
28. Hiriberri-Aezkoa		bíkor	azia
29. Garaioa			ázia. azía, azí
30. Abaurregaina			azia, azi
31. Eaurta		bíkor	ázi
32. Espartza		bíkor*	
33. Ezkaroze			
34. Otsagi	frutua, frutu	bikorra, bikor	azia, azi
35. Uztarroe	frútua		ázia, ázi

417. GALDERA

1. Ziordia: Hemendik hurbil, Olazti auzu-herrian ere, antzera: *gánaubá*.
2. Altsasu: Erantzunak FGrenak dira baina JM*i ganáuendako, jatekó...* bildu genion halako batean eta *ganáundako* beste batean.
4. Dorrao: *bítxoa* BEk eman zigun.
5. Etxarri-Aranatz: *áziendá* AEri bildu genion; *bítxo* Jlri.
7. Uharte-Arakil: JMUEk eman zigun eskuin aldeko zutabeko erantzuna: *píztiyé = alimaña*.
9. Ihabar: *áimeliá* MHk eman zuen eta *abréa* Alek, zeinak bere buruari zera galduet zion: *macho? yegua?*
11. Egiarreta: *azindá* aditu genuen 1975. urtean oso ekialdeko herri batean, Erronkaribarko Izaban zehazki –Arakildik aski urrun beraz–, Katalingardeko Antonia Anaut ahanbezinen ahotik, behin baino gehiagotan gainera.
12. Urritzola: *abere* hori 'caballar' dela zehaztu zuen erantzuleak.
14. Beorburu: *moxórroak* = insectos del suelo, informatzailearen arabera.
16. Ziaurritz: 'bicho' erdal hitza aipatu eta, *ori bitxo ona zia(g)ok* esan zuen berriemaileak, lagun edo ezagunen bat gogoan, antza.
17. Anotz: *ábrea* 'la caballería', zehaztu zuen erantzuleak, hitz pare bat gaineratuz: *básica* 'baste', eta *zamúkek* = *ganchos de material de haya* (tolesgarriak, zamariaren bizkarraren bi aldetara V baten itxuran zabaldu eta haren gainean páxuek ezartzen zirela esan zuen); se sujetaba la carga con cuerda, sobre el baste... *zamuketu*.
19. Ilurdotz: *erríko abréak, las caballerías del pueblo* bildu genion berriemaileari eta baita *záldie* moduko izen zehatza ere 'animal' hitzaren baliokidea eskatu zitzainean: *sártu dugú záldie estrabilian*.
20. Inbuluzketa: *azienda* 'ganado' dela zehaztu zuen berriemaileak eta *bítxu at* 'un bicho'.
22. Aurizberri: *aberea* 'animales de carga en general', erantzulearen arabera.
24. Arrieta: 'bicho' erdal hitza ere erabili zuen berriemaileak behin: *guázen yá... ilik dagó edo, bítxo goi*.
31. Eaurta: Erantzunak MCErenak dira; CS-ek *animala* emana zuen.

Zaldiak Txulapaingo Beorburun - KA2012

Nº 417 ANIMAL, BICHO - ANIMAL, BÊTE - ANIMAL, BEAST

1. Ziordia	animáli(y)a; gánauá	
2. Altsasu	animália; ganádua. ganáue	
3. Bakaiku	ánimaliyá	zápöa
4. Dorrao	ganádua; aziénda. aziendá	bítxoá
5. Etxarri-Aranatz	áziendá; ábere	bítxo
6. Arbizu	gánadué. gánaduá; aziénda	píztiyé
7. Uharte-Arakil	áziendá. aziénda; abré	píztiyé
8. Murgindueta	ánimeliá	bítxoá
9. Ihabar	ánimeliá; abréa	
10. Madotz	ánimále; ázienda	bítxo
11. Egiarreta	azindak	
12. Urritzola	aziénda; ganádua; abere; anìmele bát	
13. Larunbe	abréa	
14. Beorburu	animélia; ábre	moxórroa
15. Usi	animélia; aziénda. àziendá	
16. Ziaurritz	aziénda; abriá	bitxo
17. Anotz	animálea; ábrea. ábria. abría	
18. Olaitz	animélia	
19. Ilurdotz	animélia, animále; aziénda; ábre	
20. Inbuluzketa	animélia; azienda; ábria	bítxu at
21. Urniza	animále bat	xomór batzuk
22. Aurizberri	aberea; animalia	
23. Espotz		
24. Arrieta	ábrea, abré; aziénda	animale bat góistoa
25. Azparren		
26. Garralda	animalea, animale	
27. Aria	animalea; abrea, abre	
28. Hiriberri-Aezkoa	animalea	
29. Garaioa	abréa; aziéna	
30. Abaurregaina	animalea	bitxo
31. Eaurta	ánimale bat; ábrea. ábrëa	bítxo bat
32. Espartza	arimále; ábre	
33. Ezkaroze	ánimalia; ábrea	bitxoá
34. Otsagi	animalëa, animale; abréa, abre	
35. Uztaroze	animália. animála; aziendá, aziénda; abre	

418. GALDERA

81. galderan animalia hauexen izenak galdetu zirenez, erantzunak ere, gehienak behintzat, errepikatutik daudela esan daiteke. Hau honela, eta izenok hain arruntak direla kontuan izanik, hemengo eta hango erantzunen arteko erkaketan nekez aurkituko da desberdintasunik, azentueran-edo ez bada, eta honi, egia esan, kasu jakin hauetan bederen ez deritzogu hain garrantzitsu, hitzok banan-banan (esaldi baten barruan sartu gabe, alegia) galdetu zirela jakinda.

2. Altsasu: TGk *zaldia* eman zigun eta JMek *bíorrá* 'la yegua' eta *motxalá* 'la cría (de yegua)' ere.
4. Dorrao: *biortzei* 'yegüero, pastor de yeguas'.
5. Etxarri-Aranatz: *pottúa* 'el potro' ere eman ziguten: *pottúa... bai*, *Gipúzkuena moxalá beyá gúk pottúa*.
9. Ihabar: Alek záldie eman zigun; MHk *biorrá* 'la yegua'.
12. Urritzola: *atxamálkoia* 'cría'? (galdera-ikurra erantzulearena da). 'Xamalkoa' izan liteke, agian.
13. Larunbe: *biórran úmiak* jaso genuen orobat, kumeak izendatzeko.
14. Beorburu: *pótroa* (arra) eta *pótra* (emea) moduko hitzak gehitu zituen berriemaileak, hala nola *irrintzi* 'relincho'.
17. Anotz: Informatzaileak ama zenari adituriko esaldi jakingarri hau aipatu zigun: *gizón orrék ze zamarie damá!*... non 'eman' (= 'eraman') aditza modu trinkoan jokaturik agertzen den, bukaeran behar luken *n-z* gabeturik badago ere. Zamarie hitza, bestalde, zaldiai bezainbat behorrari lot dakioka.
19. Ilurdotz: záldie dá, dágó, arrántzaz... záldie dá... Galduen genuen: Eta 'irrintzika'? - *Irrintzeká? puede ser*. Hona halaber esaldi parea: 1) *gure biorraín fálea*; eta 2) *káliz, káliz(tz) bet bádú gure biórrak*. (Esaldiotako *fale* hori 'esquila, cencerro' da, eta *káliz(tz)* 'verruga').
21. Urniza: behorkumeak direla eta, *pottóko* (arra) eta *bióka* (emea) moduko izenak eman zituen erantzuleak.
23. Espotz: Hona zehaztasunen bat guk berariaz galdeginiak: *biórrain úmia, más dócil eta astoín úmia...* (txarragoa, nonbait). *Tarréa* moduko hitza ere bildu genion, bestalde, zaldi, mando eta beste lauhankadunen arnesei eusteko buztanaren azpitik pasatzen den uhala, alegia.
24. Arrieta: *zamária(k)... irrintxéa íten du* esan zuen berriemaileak, zeinak, jarraiko datuak ez zituen behar beste zehaztu: 1) *zamári = caballo padre ¿semental?*; 2) *zamári ósoa = caballo entero, sin capar*; eta 3) *záldia = caballo ¿de trabajo?*
25. Azparren: *tarrea* izeneko uhal baten izena ere bildu genuen: *[se pone] por debajo del rabo, a los dos lados, atada...* adierazi zuen berriemaileak.
26. Garralda: *zamaria, zamari (osatu)*, idatzi zuen galdegileak.
28. Hiriberri-Aezkoa: *zaldia* 'caballo semental', omen.
35. Uztarrove: *el caballo es zámari, zámaria, eta... los potricos potróixkóak*. Guk orduan: *Edo 'putxiak', ez? - Pútxeak, puttxi eta... potróixkoak, biák tu(n); puttxi eta potróixkoa*.

419. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da.
3. Bakaiku: Informatzailea, 'mulo' esateko ohiko *mándua* eman zuena, 'mula' galdetzean era honetaz mintzatu zen: *múluá* (arra) eta *múlea* (emea).
5. Etxarri-Aranatz: *Eta mandakuá / manddakuá 'el mulato': biórра, ástuekiň e kárgatuskeó, atéatzen da, mänddakúá, bai, o múa o... mátxo, bai, ba biórraákiň, e? o ba biórrak ta ástuek, mándezek eztaubié eittén umeik, aséske... - Izan daiteke orobat zaldi eta astame baten gauza, ezta? - Bái baya, záldiyegátki ástuek eztáubie nái izaten. - Ez? ez nahi izaten? - Bai, kargázen omen ttublé bayá búru(b)ä tåpatutá, záldiya.*
9. Ihabar: Alek eta MHk *mándoa* eman zuten; azken honek *múlé*.
17. Anotz: Berriemailea, aspaldiko gertaera bat kontatzen ari zela, honela mintzatu zen aitak erositako mando-eme bati buruz: *átra zén... mél uré gáixtöa!... úztorrostikoká... ásten tzén ta, egúrek eta dénak botátzan tzition*, non *utzorrosticko* 'brincando' edo, bide den.
18. Olaitz: Hona izean batzuk, mando-tresneria eta beste dela: *kapréstue* 'el cabestro', *txintxilie* 'la cincha', *petrálea* 'el petral' ('cincha' eta 'petral' gauza bera bada ere, horrela eman ziguten), *báska* 'el baste', *sugérdi* (?) 'la albarda', *tarrea* 'ataharre', *tarratafálde* (?) 'pedo suelto', *remálea* 'el ramal, la soga' eta *mandosóka* 'la soga (de 8 ó 10 metros)'.
19. Ilurdotz: Hona, mando-tresneriarekiko hiru ohar: 1) *gancho o zamuke*: *más en punta* (garia eta patatak garraiatzeko, adibidez); 2) *artola*: *más ancho y más recio; para leñas*; eta 3) *filde* (albarda ondoko tresna, basta baino txikiagoa, omen): *se pone encima del baste para adornarlo; sale un poco por delante y por detrás; con unas borlas, adorna un poco*. Beste uneren batean, haatik, gehiago zehaztu zuen: *pues... biorrá... fildeikín o... tzálmaikín?* *con la jalma, que le llaman, el baste pequeño, el baste ligeró... - Fildeikín ez, zálmaiki, zálmaikí(n); fildeikín ya es... más, más ligeró que la jalma, que la... que la tzálma, es más, desde luego, una manta o dos mantas, ya es una fílda, pero una tzálma es un baste pequeño, aunque sea, de... de cueros; se pone por atrás una co-, cojín por debajo de...* (adierazpena, damurik, bukatu gabe geratu zen).
24. Arrieta: *mandótzarrá* 'el mulazo', *zamúkak* –urrenik *góntxoak*– eta *artóla* 'ganchos' (zamuka tolesgarri batzuen gisakoak, zamarien basta gainean ezarriak, hainbat ekai garraiatzeko), eta *eréak* 'las correas'.
30. Abaurregaina: 1) *mando* 'macho'; 2) *mula* 'hembra'.
35. Uztarrove: *jálma* 'enjalma' (basta arin bat): *éta béstia... jálma batán, lótan*.

Nº 418 CABALLO - CHEVAL - HORSE**Nº 419 MULO - MULET - MULE**

1. Ziordia	záldi(y)a	mandua
2. Altsasu	zaldíya, zaldí / bíorrá	mándoaa
3. Bakaiku	záldi(y)à	mándua / múlea
4. Dorrao	zaldiyá / bíorrá, biór	manduá
5. Etxarri-Aranatz	zaldíya / biórra	mandúa. mándue, mándo / múla
6. Arbizu	záldiyá / beórra. biórra	mándua / múlua
7. Uharte-Arakil	záldie / bíorra	mándoaa
8. Murgindueta	záldié	mándoaa
9. Ihabar	záldie / biorrá	mándoaa / múlé
10. Madotz	záldií / béorrá	mándoaa
11. Egiarreta	zaldie / biórra	mandoaa
12. Urritzola	záldie / beórra	mándoaa
13. Larunbe	záldié / biórra	mándoaa
14. Beorburu	záldie / beórra	mandóaa
15. Usi	záldie	mándoaa
16. Ziaurritz	záldié	mándoaa
17. Anotz	záldié; zamaríe	mándöa / múlé
18. Olaitz	záldie	manduá
19. Ilurdotz	záldié. záldie / biórra	mándoaa
20. Inbuluzketa	záldie	mándoaa
21. Urniza	záldie / biórra	mándöa
22. Aurizberri	zaldia	mandoaa
23. Espotz	záldia	mándoaa / mandomúla
24. Arrieta	zamária, zamári; záldia, záldi	mándoaa
25. Azparren	zamária / biórra	mándöa
26. Garralda	zaldia, zaldi; zamaria, zamari	mandoaa, mando
27. Aria	zamaria; zaldia, zaldi	mandoaa, mando / mula
28. Hiriberri-Aezkoa	zamaria; zaldia	mandoaa
29. Garaioa	zamária; záldia / biórra	mándoaa
30. Abaurregaina	zamaria, zamari	mando / mula
31. Eaurta	zamári / béor	mándo
32. Espartza	zámaria; záldia	mándoaa
33. Ezkaroze	zamária	mándoaa
34. Otsagi	zamaria, zamari	mandöa, mando
35. Uztarroze	zamaria, zámari / béurra, béur	mándoaa. mándöa, mándo. mandó

420. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da.
5. Etxarri-Aranatz: *astōárra* ere ('el asno macho') bildu genuen bestalde.
12. Urritzola: *astokúmia* 'cría de asna' bildu genuen halaber eta baita, *àrrantzá* 'rebuzano' ere.
14. Beorburu: *astokúmia* eman ziguten orobat, bide batez.
17. Anotz: *éldu dé ástuaki* moduko esaldi llaburra bildu genuen.
19. Ilurdotz: *astóá dágó arrántza... astóá dá arrántzaz* 'el burro está rebuznando' bildu genuen eta baita honako esaldia ere: *astó zar bát, àundie, béltxa eta gaiztúa*.
24. Arrieta: *ástōá... egiten dú... irríntzi* esan zigun berriemaileak; ez dakigu gaztelaniazko 'rebuzar' eta 'relinchar' hitzak nahasi ote zituen ala Artzibar aldean 'irrintzi' bietarako erabiltzen zen. Hemen ere, bestalde, ilurdotzen bildu antzeko esaldia jaso genuen: *astóá... ásto zarrá, gáitza, béltxa ta gáixtúa*.
21. Urniza: *ásto txípie* 'pollino' ere bai, eman ziguten.
31. Eaurta: *ásto* 'asno, burro' CS-ek eman zuen, eta *astáña* 'burra' MCEk.
35. Uztarroe: *árzto* ere aditu dugu eta baita, halaber, *artóizxko bat* 'un burrico'. Bigarren hitz honetan –ongi aditu baguenen bederen– aurrenekoaren 'z' atzera igorrik ikusten dugu. Kasu bateko zein besteko errotaismoa agerikoa da, beraz. Horretaz gainera, *akaléro* 'zamalkatu', gatz. 'cabalgar' moduko hitza bildu genuen: *akaléro ástōan... a caballo en el burro*, hala nola *akalélo* gisako aldaera: *xoán adí akalélo ástōan, vete a caballo en el burro*.

422. GALDERA

1. Ziordia: Kasu honetan ere *zézena* hitza gaztelaniazkoa bailitzan ahoskatutik iruditu zitzaigun.
2. Altsasu: TGren erantzuna da.
7. Uharte-Arakil: JMUEk *idíkua* (idi txikia) eman zigun.
11. Egiarreta: Hona, idisko bat gogoan nonbait, berriemaileak esanikoa: *zezendáko útzí duú*.
19. Ilurdotz: Hona esaldia: *zezénain adárrak dire lúziak... eta tzorrótzak*. Besterik ere bildu genuen: *kuadrátzen zaizkió zezénak* 'le gustan los toros' (galdera 'se aficionó mucho a los toros' izan zen arren).
21. Urniza: Hitzaren baitako 'z'ren soiniak gaztelaniazkoaren antzekoak iruditu zitaizkigun.
23. Espotz: *zezéna* hau gaztelaniazko ahoskapenetik aski hurbil eman zuen berriemaileak. Beste une batean, bestalde, *adárra* 'el cuerno' eman zigun.
24. Arrieta: *zezénein... adárrak, diré lúzeak, txorrótzak*.
29. Garaioa: *érgia* 'novillo'.

Abaurregaina herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 420 ASNO - ÂNE - DONKEY
Nº 422 TORO - TAUREAU - BULL

1. Ziordia	ástua	zézena
2. Altsasu	ástoa	zezéná
3. Bakaiku	ástoá	zézená
4. Dorrao	ástuá, ásto	zézená
5. Etxarri-Aranatz	ástua. ástuä. ástue, ásto	zézenà
6. Arbizu	ástua	zézená
7. Uharte-Arakil	astóa. ástoa	zézená
8. Murgindueta	ástoa	zézená
9. Ihabar	ástoá	zézená
10. Madotz	ástoá	zézená
11. Egiarreta	astoa	zezena
12. Urritzola	ástoa, ásto	zezéna
13. Larunbe	ástoa	
14. Beorburu	astúa, astó	zezéna
15. Usi	ástua	zezéna
16. Ziaurritz	ástoa	zezéna
17. Anotz	ástoa. ástua	zezéna
18. Olaitz	astóa. astúa	
19. Ilurdotz	ástoa. ástoa. astóa	zezéna, zezén bat
20. Inbuluzketa	ástoa. astóa	zezéna
21. Urniza	ástoa	zezéna
22. Aurizberri	astoa	zezena
23. Espotz	astóa. ástoa	zezéna
24. Arrieta	astóa. ástoa, ásto	zezéna, zezén
25. Azparren	ástöa	zezéna?
26. Garralda	astoa, asto	zezena, zezen
27. Aria	astoa	zezena
28. Hiriberri-Aezkoa	astoa	zezena
29. Garaioa	ástoa	zezéna
30. Abaurregaina	astoa, asto	zezena, zezen
31. Eaurta	ásto / astáña	zézen
32. Espartza	ástua	zézena
33. Ezkaroze	ástua	zezéna
34. Otsagi	ástöa, asto	zezena, zezen
35. Uztarroze	ástoa. ástoa. ástua, ásto. ársto	tóroa

423. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da. JMi, berriz, behiei itsatsi ohi zaien zomorro baten izena bildu genion: *itéine* 'caparra'.
4. Dorrao: *béitzei* 'vaquero'.
8. Murgindueta: Aurrenik *baié* bildu genuen, berriemaileak gero *béié* aldaeraren alde garbiro egin bazuen ere, are bestea ukatzeko punturaino.
9. Ihabar: Alek *béiyé* eta *béye* eman zuen; MHk *baié* eta baita *baizái / baizéi* 'vaquero', hala nola *estrábie* 'el establo' eta *falía* 'el cencerro'.
12. Urritzola: Eta *okullu* 'cuadra, establo': *gízon baték bázauzkín, be ókullún, amár bei*. Gaztelianazko 'el mugido' ere eman ziguten: *murruá*.
14. Beorburu: *mórroa / morrúe* 'mugido', *katéak* (gazt. 'cadenas' esaten omen zuten) 'placenta', eta *susei* 'celo de los animales' bildu genion informatzaileari, zeinak, behi baten kasurako zehazki, *susél dagó* esan baitzuen. Iku 83. galderari egindako oharrean Larunbeko berriemaileak esanikoa, ahuntzez ari zenean.
16. Ziaurritz: *yoaliák* 'los cencerros'. Herri honetako hurbil, Odietako ibar bereko Gendulainen, 1986an 69 urtetan zen Miguel Olaberria Ripak zera esan zigun, behiei aginduak emateari dagokionez: *góitti, béitti, arát ta onáta... ézti. Ezti tzén átzeatzekó, ta aurreratzezkó? an góra! áida! ta eztítzekó ézti, oláxe*.
17. Anotz: *béiek marróka* 'las vacas mugiendo'.
19. Ilurdotz: Hona esaldi-parea: 1) *gúre bék zezéna eskátsen du*; eta 2) *béia dágó marróa, marróas*, 'la vaca está mugiendo', alegia.
24. Arrieta: Hots, *béa* baina *béij pare bát*. Partitiboa erabilita horrela aditu genuen: *eztút ikústen, éz beórrík éz... béik, bai-eta, bide batez, béa... áitzten dá... áuznabáreean* ere. Lehenagoko aldi batez, sorgin-kontu baten testuinguruan, *béak, márráskatán* esanik zegoela oroitu gabe galdetu genuen: Eta 'marraka' edo? - *Ah! marraká it(t)en du bái, o áitzten da, béra*. Besterik ere bildu genuen: *estrabille, estrabilé bát*'un establo, una cuadra', *zuléxko ganbélak* 'los pesebres de madera' eta *kortzila = armário bezála baño estálkii kábe, malkárra, zálke-malkárra... dénak ná(a)sik irukitzéko*.
25. Azparren: *kanábla* 'collar de madera de las vacas' eta *muir* 'ordeñar', ABren arabera.
26. Garralda: *unea* 'pastor de vacas', berriemailearen arabera.
31. Eaurta: CS-i *béi* bildu genion eta MCEri *béia / béeá* mugatuak eta *béi / beí* mugagabeak. Honi, gainera, *unai* bildu genion: *pues fáten gintzaxún, únai deáte(n), se llama, únai*. - *Bai, pastor, ezta?* - *Bai, pastor baiá, pero en vasco unáia, únai; ta, en cast-, kásstellanoá, ba, pues según neskatoa, nékxatoa dioxú únai*.
32. Espartza: Herri honetan ere *únai / unái* 'pastor de vacas' eman ziguten: *bai, oyál egítén zen dénb(o)raz... óiala, zèren ermáten gínuén... ebilitzen gintzálarik... únai?* erámaten *gínué(n)... kalzetín? kálzetinak ez... órai ez, éz memoriála xíten...*
33. Ezkaroze: Berriemaileak *begi* gisako aldaera erabili zuen inoiz: *géro, deskuídatzen begién àatzián (...), beién atzeán ta, a lo mejor altzintzen gintzán... xotzéko, ta!*

424. GALDERA

2. Altsasu: TGk *bigéya / bigéiya* 'la ternera' eman zuen eta JMek *bígeiyá*, zera gaineratuz: *txála* 'gaztea', eta *zékorra* 'novillo'. Honek, gainera, esaldi pare bat eman zuen: *guk dau txal txikíya eta sartu dú* (sic) *bigéiya okúluba* ('okulura', antza). JM honexek, beste une batean, *bigéya* 'novilla', eta *zekorra* 'el macho' esan zuen.
3. Bakaiku: *txékkorrá* eta *txála* horiek ar omen dira eta *bígáyá* eme. Gure lagunak zera gaineratu zuen: *Étxarrín atxéá*.
4. Dorrao: *txála* hori sei hilabete artekoa dela esan zigun berriemaileak; zehaztapen bat egin zuen gainera: *txekorrá, arra; eta békua, emea*.
5. Etxarri-Aranatz: Hona zehaztasun batzuk: *aátxia* (ttikia, esnekoa) eta, sexuari dagokionez, *txékkorrá* (arra), eta *bígantxá* (emea).
6. Arbizu: Informatzaile honentzat *txála* arra da eta *urríxa* emea. Azken honetarako *békua* ere eman zuen, gauza bera dela esanez.
7. Uharte-Arakil: MAek bereizketa egin zuen: *txókorra* (arra) eta *békua* (emea); JMUEk *zékkorrá* (arra) emateaz gainera, *békua* 'vaquilla' dela esan zigun.
14. Beorburu: *idíkua* (arra) eta *békua* (emea), zehaztu zuen erantzuleak.
17. Anotz: Berriemaileak, galderari erantzuna ematean txokorrá erabili zuenak, hizketaldi libreaen txejor zein txokór, biak erabili zituen: *Gúre erríre, tórtzen tzén Anozibarko apéza, méza matéra. Te ní e(g)óten nitzén atárien, ta pásten tzénian, erráten nión: "Ave María Purísima!"*. Egún batéz e... erran nión... apézai: *"Ave María Purísima"; ta géro errán nión: "gúre békrek in digú txejor bat..."*. Apézak, géro, irri iten tzén... ta yoán tzén... méza matéra. - Eta, amak zer erran zuen? - *"Geyágokoak eré aitiko tiñáu! orái, apézai errán 'békrek in digú txokór bát'... ojal ói urniá"*. Iba a la puerta a decirle 'Ave María Purísima' al cura...
19. Ilurdotz: *zokorró bat* (arra) eta *zokorrá, tzokorrá, tzokór bat* (emea) bildu genuen, honako zehaztasunetan gainera: *tzokorró, un poco más fuerte, suena a mayor (1 ó 2 años); tzokorró, más pequeño*.
21. Urniza: *tzokorrroa* 'ternero algo mayor' omen da.
22. Aurizberri: *aretxe* 'ternero/a', eta *miga* 'novilla, ternera grande', zehaztu zuen berriemaileak.
25. Azparren: Berriemaile nagusi GBk *burreskil* 'el cerrado de los terneros' eman zigun eta ABk *urreskil*. Honek, gainera, *muturreko, aparato con 12 ó 15 clavos, con las puntas para afuera, para destetar a los terneros* eman zigun, eta baita *desbezár* 'destetar' ere.
26. Garralda: *aretxea (gaztea)* omen dena, honela bereizten da: *urrixa* (emea) eta *orotsa* (arra). Handitzean, baina, era honetan: *bíga* 'novilla', eta *bilortxea* 'novillo'.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *txala, txal / Lizarraga: txejor / Etxarri-Aranatz: bigantxa / Alli: zekorra / Gartzaron: zekorra / Autza: txejorra / Ziganda: txejorra / Eugi: aratxa / Mezkiritz: aratzea / Auritz: aretxea / Iruberri-Artzibar: aratzea*.

Urdainen, Mezkiritzen eta Auritzen, gainera, hainbat zehaztasun bildu zen.

Nº 423 VACA - VACHE - COW**Nº 424 TERNERO - VEAU - CALF**

1. Ziordia	báya. béya, bei	txékorra
2. Altsasu	béiyá	zékorra; txála / bígéiyá
3. Bakaiku	bëiyá. baïyá	txèkorrá; txálá / bígäyá
4. Dorrao	beiyá	txála; tsekórra / békua
5. Etxarri-Aranatz	béyä, béis	aátxia; txékorrà / bígantxá
6. Arbizu	béiya. bëye	txékorra; txála / urríxa / bëikuá
7. Uharte-Arakil	bëye	txókorra. zékkorrá / béköök
8. Murgindueta	béié. bëie	txékorrá
9. Ihabar	béiyé. bëye. baié	txékorrá
10. Madotz	béié	txókorrá
11. Egiarreta	bëie	txekorra
12. Urritzola	bëye. bëie, bei	txékorra
13. Larunbe	bëie	txekórra
14. Beorburu	bëie, béis	tzekórra; idíkua / békua
15. Usi	bëie. beyé	txekórra
16. Ziaurritz	bëie	tzokórra. tzokorrá; aratxiá
17. Anotz	bëie, béis bet	txokórra, txokór. tsekór
18. Olaitz	bëie	úmia?
19. Ilurdotz	béia. bëa, béis bat	zokórro. tzokórro. txokórro
20. Inbuluzketa	béiya	arátzea
21. Urniza	bëa	arátzea; tzokórroa
22. Aurizberri	bëia	aretxea, aretxe; migia
23. Espotz	bëa	arátzea
24. Arrieta	bëa, béis	arátzea. aráttxea
25. Azparren	bëa	arátzea*; tzokórro. txokór
26. Garralda	bëia, bei	aretxea; orotsa / urrixia
27. Aria	beia. bea	aretxea
28. Hiriberri-Aezkoa	bëia	aretxea
29. Garaioa	béia	aréttxea
30. Abaurregaina	bëia, bei	aretxea, aretxe
31. Eaurta	béia, béis	xal
32. Espartza	bëya	xála, xal
33. Ezkaroze	béia, bei. begi	xála
34. Otsagi	begia, begi	xala, xal
35. Uztarroeze	béia, béis	ternéroa; terneroixko

425. GALDERA

9. Ihabar: MHri fáliá 'el cencerro' bildu genion.
10. Madotz: ardizárra bildu genuen bide batez, hots, umetako balio ez duena.
19. Ilurdotz: ardíe eta árdié ere bai: ardíe dá marrákas 'la oveja está balando', adibidez. Oso hedaturiko hitza izanik, artzáia 'el pastor' bildu genuen hala berean.
24. Arrieta: ardíe dá... béeeh! iten, o iten dú béeeh!... ardí-marrákas, sentí diré, 'balando', alegría. Bestalde, artzáea 'el pastor de ovejas' ere eman ziguten.
26. Garralda: Berriemaileak zehaztasunak eman zituen: primala 'hembra de dos años', laurtzeko 'de cuatro dientes', seiortzeko 'de seis dientes' eta arzarra edo artzarra 'oveja vieja'.
35. Uztarrove: árresa, arrés '(la) oveja' ere bai. Animaliok izan ohi dituzten eritasunen artean, berriz, patéra 'glosopeda' eta móorrá (garuneko gaitza; 'modorrería' behar luke, antza) aipa daitezke, besteak beste: xaistán z(r)ia móorrá? eta kurák, iltan zeiá; iltan zeiá... gízonek! bestalá e, móorrá ártu, astán z(r)elá bueltaka, bueltaka eta...

426. GALDERA

1. Ziordia: Eta 'bildotsa?' galdu bide genuen, ohar hau baitakusagu: *bildotsa es... ni cordero ni oveja* ('axuria' baino handiagoa, beraz).
2. Altsasu: TGk axúa eman zigun eta JMek arkúmiá / arkúmeá. Honen oso antzena, 84. galderari erantzutearekin batera, FGk arkúmie, arkúm at 'el cordero' emana zuen.
5. Etxarri-Aranatz: áxuiyá AEri bildu genion eta arkúmia, arkúme Jlri; honek ere, baina, AErén antzena, *axú(b)ia, axùbi* bét eman zigun.
7. Uharte-Arakil: MAek áxurié eman zigun eta JMUEk éxuuyé, *cordero lechal, jateko dagona* eta *bildotsa, aurriaako déna*.
8. Murgindueta: úmerrié hilik dagoenean.
10. Madotz: áxurií, bi illeéte bitarté esan zuen berriemaileak, zera gaineratuz: *bildotsá, umátu árte eta umérrié jateko prest dagoen kasurako*.
13. Larunbe: Aurrenik úmia.
14. Beorburu: *bildotsa* 'primala', omen, eta *umérrie* 'cordero muerto'.
16. Ziaurritz: *umerrie* ere bai, esaniko moduan.
17. Anotz: *umerríe* ere bai.
18. Olaitz: Hona esaldi aski ezaguna: *axùri ttarrá betí bildóts*.
19. Ilurdotz: *axúri bet... azúri más bien* esan zuen berriemaileak. Besterik ere argitu zuen, *umérria, cordero muerto* dela eta, guk galdeginik, *bildots*, *cordero de un año, más o menos*.
21. Urniza: *bildotsa* 'primala', cuando se está haciendo oveja zehaztu zuen berriemaileak.
22. Aurizberri: *axuri* (*cordero/a vivo/a*) eta *umerri* (*cordero muerto para comer, asado o sin asar*), argitu zuen erantzuleak.
24. Arrieta: *axuria / axúria, axúri* (*azúria, azúri* ere aditu dugu) '(el) recién nacido', omen, eta *artégi* 'corral'.
26. Garralda: Hona *axuri* horren bereizketa sexuari dagokionez: *arikoa, ariko* (*arra*), eta *artxoa, artxo* (*emea*). Berriemaileak zera eman zuen halaber: *bildotsariko* 'cordero macho de un año para abajo' eta *axurzea* 'pastor de corderos'.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *axuia / Lizarraga: atxuia / Etxarri-Aranatz: atxuriyé / Alli: azuria; bildotsa / Gartzaron: axurie / Autza: axurie; bildotxa / Zigaanda: axurie / Eugi: bildotsa; axurie; umarrie / Mezkiritz: axuria / Auritz: bildotsa / Iraberri-Artzibar: bildotsa*.

427. GALDERA

2. Altsasu: án [AEBko Nevadan] koiótí da burú(b)a, koiótí da asko án, uuh!... urá da tierrá-klase bát, ezpáliz koiòtengoití, dána konéjua! badiá irú-lau kláse konéjo, e? nik dakitelá o, gélo izín dia, e? JMi, berriz, konéjubá bildu genion eta koadroetan ageri den érbiyá TGrí.
9. Ihabar: érbíe Alek eman zuen eta kònejué MHk, baina ziurtasun handirik gabe.
19. Ilurdotz: konéju bat ekarri du gure nausiek; eizútu (sic) du kánpoan moduko esaldi luzeska gaineratu zuen informatzaileak eta baita, beste une batean, honako hau bota ere: érbíe ingurutulk daukégua. Azentuerari gagozkiola *erble* zein *erbi bet* bildurik gaudela ere esan beharrean gaude.

Nº 425 OVEJA - BREBIS - EWE**Nº 426 CORDERO - AGNEAU - LAMB****Nº 427 CONEJO o LIEBRE - LAPIN ou LIÈVRE - RABBIT or HARE**

1. Ziordia	ardiya	áxuria	kónējua / érbiya*
2. Altsasu	ardíya, ardí	arkúmie. arkúmiá; axúia	konéjua, konéjo / érbiyá
3. Bakaiku	árdiyá, ardí	axúiyá	konéjuá / èrbi(y)á
4. Dorrao	ardíya, árdi	axúbiyá. axubiyé	konéjubá / erbíya
5. Etxarri-Aranatz	ardíya	áxuiyá; arkúmia, arkúme	konéjubä / érbiyà
6. Arbizu	árdíya	axúiyá	kónējuá / érbíya
7. Uharte-Arakil	árdi(y)e, árdi	áxurié. éxuuyé; bildotsa	konéjué / érbié
8. Murgindueta	árdié	àxurié	kónējué / érbié
9. Ihabar	árdié	bíldotsá	kònejué? / érbié
10. Madotz	árdíí	áxurií	kónējú / érbí
11. Egiarreta	ardie	axurie	konéjuá / erbie
12. Urritzola	árdiye	axúrie. áxurié, áxuri ét	konéjua / érbie
13. Larunbe	ardie	axúrie	konéjue / erbíe*
14. Beorburu	ardie	axúrie. azúrie, azúri; bildotsa	konéjue / erbíe
15. Usi	árdie	axúrie, axuri	konéjue / érbie, erbi
16. Ziaurritz	ardie	bildotsa	konéjue / erbíe
17. Anotz	ardie	axúrie; bildotsa	konéjue / erbíe
18. Olaitz	árdie	axúri; bildóts; umérrie	érbie, érbi
19. Ilurdotz	árdie, árdi	azúrie, azúri. axúri; bildots	konéjue / erbíe. érbie, érbi
20. Inbuluzketa	ardie	axúrie. azurié	konéjua / erbíe*
21. Urniza	árdie	axúrie; bildotsa	konéjua / érbie
22. Aurizberri	ardia	axuria, axuri	konejua / erbia
23. Espotz	ardie. árdia	axúrie	érbie. érbia
24. Arrieta	árdia. ardía	axúria; bildotsa, bildós bat	érbia. erbía
25. Azparren	árdia. árdía	atsúria	erbía*
26. Garralda	ardia, ardi	axuria, axuri	erbia, erbi
27. Aria	ardia	azuria. axuria	konejua / erbia
28. Hiriberri-Aezkoa	ardia	axuria	konejua / erbia
29. Garaioa	ardía	axúria. aixúria	érbia
30. Abaurregaina	ardia, ardi	axuria, axuri	konejua, koneju / erbia, erbi
31. Eaurta	árdi	axúri	konéjo / érbi
32. Espartza	árdi	axúria, axúri	konéjo / érbi
33. Ezkaroze	árdia	axúria	konéjua / érbia
34. Otsagi	ardia, ardi	axuria, axuri	erbia, erbi
35. Uztarroze	árdia, árdi	áxuria, áxuru	konéjua

428. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, ságuba.
2. Altsasu: TGk *sagúba* eman zuen; JMek *arrátoyá*. Honi, gainera, *txofráki* 'nido de ratón' bildu genion eskuz eginiko ohar batek dioenaren arabera, esanahi berezi batekin, baina. Íkus, hau dela eta, 'pantalón' hitzari –493. oharra– egin diogun iruzkin jakingarria.
3. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio; Alek ere, baina, *ságúe* (lagunduta) eta *arrátubié* eman zuen.
11. Egiarreta: Berriemaileak *arráta bát ikúsi duú* gisako esaldia bota zuen.
21. Urniza: Berriemaileak hasieran *arrátua?* zalentzakor eman zuenez, hurrengo ikustaldi batean errepikatu genuen galdera, *arrátua* bilduz.
24. Arrieta: *arrátió* horretan 3 silaba aditu uste izan genuen; berriemaileak *arrátió gáitza!* gaineratu zuen.
29. Garaioa: *ságue / xágue* moduko aldaerak eman zizkiguten halaber, bigarren kasuan ergatiboko pluraleko hirugarren pertsonari loturik, halere: *xáguek xáten bouté... jendéndako ézta izéin*.
31. Eaurta: *ságú CS-ek* eman zuen; *arrátio MCEK*.
32. Esparza: Berriemailea mintzo: *nóla erráten ginguén? ay!... ikúsi xút arrátu bát, zér ándil korrá, andiàndakó ándi ta txikinandakó... míra: arrátua dá ándi, eta... txikina dá ságua, e? ságua; arrátua eta ságua (agian xágua): drá bí, bí gáuza, e? ándia dèitzen dá arrátua eta txikina dèitzen dá ságua!*
35. Uztaroze: EAEL delakoan *arratoi* 'ratón' gisa agertu bazen ere, badirudi hori baino gehiago 'rata' dela.

429. GALDERA

- Berriemailerik gehienek 'basakatua' edota 'basurdea' –gazt. 'gato montés' eta 'jabalí', hurrenez hurren– eman zutenez, horiek aukeratu ditugu koadroetan islatzeko, bilduak izan ziren bestelako piztia edo basa-animalia batzuen izenak jarraian doazela.
2. Altsasu: Erantzuna JMena da, *ergúnerá* 'comadreja' eta *muxárra* 'lirón' moduko izenak ere eman zituela, azken honetaz zera gaineratuz: *mixárro es en castellano*. TGk, bere aldetik, *kattgorri* 'la ardilla' eta *azkonárra* 'el tasudo' (sic) moduko hitzak eman zituen.
  3. Bakaiku: *básountzá, jinetéá, azkónarrá* eta *kattágorriyá* bildu genuen era berean ere.
  4. Dorrao: *basáuntzia, áxkonarrá* edo *axkúnarrá*, *ergúnidía* eta *káttagorriyá*.
  5. Etxarri-Aranatz: *baxáak* (basurde-umeak), *múxarrá, jinetá, káttagorriyá, érgueniríya, mártá, fuíná, ázkonarrá* eta *ipúrtatxá* 'turón'. Handik urtetara, baina, azken piztia honen gaztelaniazko izenaz MMrek eztabaideatu genuenean, honek *ipurtatsa* 'hurón' dela esan zigun.
  7. Uharte-Arakil: Berriemaileak *básautzé, azkónarrá, múxerrá* eta *ergúñirié* moduko piztien izenak eman zizkigun. Handik urtetara, arestian aipatu Etxarriko kontuaren berri JMUi eman geniolarik, *ipurtatsa* 'turón' ala 'hurón' den galdueta eta, haren ustez 'hurón' dela esan zigun (Etxarriko MMrek bat etorri, hala), mustelido hauekiko liburuek besterik badiote ere.
  8. Murgindueta: *káttagorrié, mártá, fúñe eta múxarrá* ere bai, bildu genuen.
  9. Ihabar: MHri *lúrpekuá zein lúpekuá* 'el topo' bildu genion
  10. Madotz: Gure oharretan *ázkonarrá* 'tajudo', *fuina* 'marta' (baina honen ondoan *fuina = lepazuri* dakusagu –'garduña', alegia, bestea baino egokiagoa dirudiena–), *érgoneríi* 'paniquesa', *múxarrá* eta *káttagorri* moduko hitzak bildu genituen eta baita *básautzé* 'cabra salvaje' ere. Azken honi buruz berriemaileak zera esan zuen: *málkor ortán izáten deé*.
  11. Egiarreta: *muxárra, kattagorríe, erbunérie* 'paniquesa' eta *azkonárroa* 'tejón'. Azken hau dela eta, *come los maíces* esan zuen berriemaileak.
  12. Urritzola: *lurpékua, muxárra, kattagorrí, azkonárroa, fúñe eta lepaórri / lepagorrí* 'marta'. Galduetu genuen: Ez ote 'lephorri' izango? - Ez, *lepaóri* báda beste át: *ergunérie... paniquesa*.
  13. Larunbe: *satórra* 'el topo' bildu genuen.
  14. Beorburu: *xatórra, muxérra, azkonárroa* eta *kattagorrí* ere bai. Berriemaileari zera galduetu genion: Aritu izan zara ehizan? - Éz-ez; ni... ni béiñ ere éz. - Zepoak eta, paratzen eta horrela... - Zépoak bái, zépoak orai're... - Zer harrapatzeko? - Koño, *xatórrak!* aurten eztut oáñik... kanabité arpátu biño yoan dén urreán, ogéi biño geiò arpátu nittuén. - Nola paratzen duzu zepoa? - Oiék! pues, e... leník, miretiardú(ut) (= 'miratu behar dut') nón dik dutén pásoa, *xatórrak*, eta án, pátu txápa batéki, ta... ándik pastén direná(k), (zungenduz:) denián pues, saltatzen dá ta, óri, óla... arrépatzaittú, bai.
  17. Anotz: *katapurtxíntxe* 'la ardilla', eta *azkóna* 'el tejón', bildu genuen: *azkónak yáten tu maízek, yáten tigu... no se podía sembrar maíz en mi pueblo porque se lo comían todo*.
  18. Olaitz: *katapurtxíntx* 'ardilla' eta *muxérra* 'el lirón', azken hau zalentzatan.
  19. Ilurdotz: *gáur arrapátu dugú basakátu* bat moduko esaldia bota zuen berriemaileak, beste pizti batzuen izenak eta iruzkinak gaineratuz: 1) *azkóna* 'tejón' ('tajudo' esan zuen berak); 2) *panikesa* (euskaritza bailitzan) 'comadreja': *or badáye panikesa bat; ibil zazi kontúiekin; 3) juin, júiñe / júne / kúne* 'garduña': *juin bet arrapatu dugu...*; apreciado por la piel, andaba por los pinos; parecido a la ardilla; piel color parda; bajo el cuello, blanquecino; 4) *urón* 'hurón': *or daié urón bat; 6) burtzintze* 'ardilla': *gáur ártu duk burtzintz(e) bat...* edo bide; eta 6) *gúre alorran dabilé...* *tzatórra** (gazt. 'el topo'), *puede que sea, sí...* esan zuen berriemaileak eta baita *sagarró** bat eman ere (gazt. 'un erizo'), biak lagundurik.
  21. Urniza: *bixárra* 'lirón', *burtxíntxe* 'ardilla', *azkóna* 'tejón', *satórra* 'topo' eta *sagarrúa* 'erizo' moduko izenak bildu ahal izan genituen. Herri honetatik hurbil sortu Martin Marmaun gurbizarrak, berriz, honakoak eman zizkigun 1987an: *mixérra* 'lirón', *bortzíntze* 'ardilla', *panikésa* 'comadreja', *futótsa* 'turón' (eta *fútots-lárrue* 'piel de turón'), *fuíne*, *fuíñe / fúña* 'garduña' eta *basagártue* 'gato montés'.
  22. Aurizberri: Hona beste izen batzuk: *basautzak* ('céridos en general' esan zuen berriemaileak une batean, baina beste batean 'corzo' dela zehaztu), *azkona*, *burtxintxa*, *bixarra* eta *satorra*.
  23. Espotz: *basagátu**, le *llamábamos así en castellano*.
  24. Arrieta: *katamúsa / katamútsa* ('lince', antza, berriemaileak 'pantera' esan bazuen ere), *azkón?* 'tajudo / tejón', *futútsa* ('ardilla', omen, baina uste okerra dirudi, arestian aipatu Marmaun gurbizarrak, 1987an, *futótsa* 'turón' eman baitzigan), *marta* eta *fuina* moduko izenak bildu genituen. Gainera, *satór-zilo* 'topera' eman zigutene eta baita beste animalia baten aipamena egin ere: *nutria pesadora; lepo zuria, buztan lúzea...*
  25. Azparren: ABri *basúrde* eta *muxárra* bildu genion eta inoiz aipatu LB herritarrari *muxarra*, *burtxintxa* eta *baxurde*.
  27. Aria: *muxarra* 'ardilla', berriemailearen arabera, baina honek ere uste okerra dirudi, animalia txiki honen gaztelaniazko izena 'lirón' baita.

28. **Hiriberri-Aezkoa:** Berriemaileak zera eman zuen: *suberra* 'fiera': *leona, tigrea, artza...* adibidez.
29. **Garaioa:** *muxárra, satórra, axkóna, panikésa eta fuína*, azken hau zer den berriemaileak azaltzen jakin ez bazuen ere.
31. **Eaurta:** Koadroetako erantzunak CS-enak badira ere, MCEk beste animalia biren izenak eman zituen: *muxárra* eta *tajúdoa* (azken hau 'azkona' edo 'azkonarra', gazt. 'tejón'). Andre honek, bestalde, *basúrdia / bajúrdia* aldaera erabili zuen, Zaraitzuko iparraldean ezaguna den s / txandaketa agerian utziz.
32. **Espartza:** *basagátu, gato montixko da*, erantzulearen hitzakin esanik, *azkóna* 'el tajudo' eta *xatórra* 'el topo'.
34. **Otsagi:** *basauntz* 'ciervo', eta *basurde zein basatzerri* 'jabalí'.
35. **Uztaroze:** Galduen genuen: Eta 'jabalí'? - *Jabalínak, -nak, jabalínak; así como decir 'jabalí', jabalínak.*

Nº 428 RATÓN o RATA - SOURIS ou RAT - MOUSE or RAT
Nº 429 ANIMAL SILVESTRE - ANIMAL SAUVAGE - WILD BEAST

1. Ziordia	ságua / arrátoya?	básakátua
2. Altsasu	sagúba / arrátoyá	basókatua
3. Bakaiku	ságua / arrátoyá	básokó katú(b)a
4. Dorrao	xagúba / arrátoyá	basákatubá / básurdie
5. Etxarri-Aranatz	xágubá / arratoya	basákatubá / básurdiá
6. Arbizu	xágua / arrátoyá	bása-pistiyá
7. Uharte-Arakil	ságue / arrátoié	baságatué / basúrdié
8. Murgindueta	ságue / arrátoriá*	básakatué
9. Ihabar	ságue / arrátubiá	
10. Madotz	ságua / árrátoré	básakatú / basúrdeé
11. Egiarreta	xague / arráta	oyaneko azindä
12. Urritzola	ságue, ságua / arratúria	basóko
13. Larunbe	ságue*	
14. Beorburu	sagúe / arratóia	basakatúe / bàsurdeá. basúrdea
15. Usi	ságue / arrátoria	basúrdia
16. Ziaurritz	sagúe / arratóñe	bása / katu basa
17. Anotz	ságue / arratória	oyáneko katúe
18. Olaitz	sagúe / arráttioa	basagátue
19. Ilurdotz	ságue / arráttioa. arráttioa	oyáneko kátu bet: basakátu
20. Inbuluzketa	ságue. xagúe / arratóia	
21. Urniza	ságue. xágue / arráttioa	animál basátue: basagátue / basúrdia
22. Aurizberri	sagua / arratoña	basagatua / basurde
23. Espotz	ságua / arráttua	basagátu*
24. Arrieta	ságua / arrátiöa. arráttio	basagátu / basúrdea
25. Azparren	/ arratónia*?	basúrde. baxurde
26. Garralda	sagua, sagu / arratioa, arratio	basa...
27. Aria	sagua / arratioa	basa...
28. Hiriberri-Aezkoa	sagua / arratioa	
29. Garaioa	sagua. xagúa / arráttioa	basúrdea / bàsazérri
30. Abaurregaina	sagua, sagu	basa...
31. Eaurta	ságu / arráttio	basagátu / basatzérri; basúrde
32. Espartza	ságu. xágua / arráttua, arrátu	bása animále*: basagátu
33. Ezkaroze	xágua / arráttua	basagatu
34. Otsagi	sagua, sagu / arratioa, arrato	basa... / basurde; basatzerri
35. Uztaroze	ratóia / ratá; arratoi?	jabalína

431. GALDERA

7. Uharte-Arakil: Erantzun hau JMUi zor diogu.
11. Egiarreta: Gaztelaniazko hitz bat bailitzan ahoskatu zuen erantzuleak *arza* hori.
12. Urritzola: Beste uneren batean, ordea, *ártza* gabe 'oso' erdal hitza erabili zuen berriemaileak, aspaldiko denboretan Donostiarra egindako bidaia batean ikusi zuen hartzeme baten aipamena egitean: *Ta geó, Donostín ikusi nún e, Igeldón, oso át, úrsula esáten tzioténa; zúlo batíán sartuik tzegoan, ta, gúk karamélua etá botatzén giñun, ta zútik járritzen, járritzen tzen*. Gure gaztaroen gu geu ere ezagutzera iritsi ginen hartzeme hura, bidenabar esanik, Bartelonako zoora eraman zuten 1960an.
22. Aurizberri: Berriemailea mintzo: *según algunos contaban por aquí, de aquí viene la palabra del monte Ortzanzurieta: de Artza-zuri-eta.*

432. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek, biek, erantzun bera eman zuten.
9. Ihabar: Erantzuna MHrena da; Al ere hitz bera emanik zegoen, baina lagunduta.
16. Ziaurritz: *ótsoak yo dió ardiei gaineratu zuen berriemaileak.*
25. Azparren: Geuk proposatu eta berriemaileak ontzat emana: *otsúa, me parece esan baitzuen.*
33. Ezkaroze: *tzákurraren airékoa, omen.*

433. GALDERA

2. Altsasu: Lehenengo erantzuna FGrena da eta bigarrena TGrena. Berriemaile honek aukera baliatu zuen haur denboran ikasiriko zerbaite, ipuin txiki bat edo, konatzeko: *Basúan, itén tzeén... eúskera –los animales, que solían hablar, en vasco– eta esáten zein:* (galdera otso batetan da, azeritxo batekin topo egitean) - Axérko, zér nai zu? - Bulzúrrunak ausí o munák ata? - Bulzúrrunak ausí ézta... óna, baia munák atá ézta óbi (azeritxoaren erantzuna).

9. Ihabar: Erantzuna MHri bildu genion.

19. Ilurdotz: Hitzaren barruko 'z', hainbestetan esan bezala, gaztelaniazkoan bailitzan ahoskatura. Era honetako edo antzeko ahoskera herri honetako zein inguruo beste batzuetako hitz asko xamarretan aditu dugu, zertzelada hau beti azpimarratu ez badugu ere.

32. Espartza: *axáriak arrèpatzén tu óllökak.*

35. Uztarroze: 'axaria' hitza ezaguna egin zitzaien berriemaileari, baina ez zekien ongi zer zen.

Eaurta herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 431 OSO PARDO - OURS BRUN - BROWN BEAR**Nº 432 LOBO - LOUP - WOLF****Nº 433 ZORRO - RENARD - FOX**

1. Ziordia	árza*	ótsua	axéria*
2. Altsasu		ótsoá	axériá. axáiyá
3. Bakaiku		ótsuá	axériá
4. Dorrao		ótsua	axéiyá
5. Etxarri-Aranatz	ártza	ótsua	áxaiyá
6. Arbizu		ótsua	axáiyá
7. Uharte-Arakil	ártza	ótsoa	axéiyé
8. Murgindueta		ótsoa	áxarié
9. Ihabar	ártzá	ótsoá	axárié
10. Madotz		ótsoá	ázarií
11. Egizarreta	arza	otsoa	axárie
12. Urritzola	ártza	ótsoa	axárie
13. Larunbe		otsúa	azárie*
14. Beorburu		ótsoa	azárie
15. Usi		otsoa	axárie?
16. Ziaurritz	ártza	ótsoa	azárie
17. Anotz		ótsoa	azarie
18. Olaitz		ótsoa	axárie
19. Ilurdotz		otsúa	azárie. azérie
20. Inbuluzketa		ósoa?	azérie
21. Urniza		ótsua	axérie
22. Aurizberri	artza	otsoa	azeri. axeri
23. Espotz		ótsoa	azárié
24. Arrieta		ótsoa	azária. axária. axéria, axári
25. Azparren		otsúa*	
26. Garralda	artza, artz	otsoa, otso	azaria, azari
27. Aria	artza	otsoa	azaria
28. Hiriberri-Aezkoa	artza	otsoa	azaria
29. Garaioa	ártza	ótsoa	azaria
30. Abaurregaina		otsoa, otso	azaria, azari
31. Eaurta		ótso	axári
32. Espartza	ártza, artz	ótsoa	axária
33. Ezkaroze		ótsoa	axári*
34. Otsagi	artza	otsúa, otso	azaria, azari
35. Uztarroze	ósoa	lóboa	zórroa

441. GALDERA

Hegazti harraparien arlo honetan zehaztasunik gabeko erantzunak ohikoak izan zirenez –hegazti baten beraren izena, orobat gaztelaniaz ere, modu aski desberdinean eman baitzigan hainbat berriemailek– guk haien usteak hona ekartzen saiatu betterik ez dugu egin. Behin baino gehiagotan bildu dugun *ontza* izena, dena dela, berez ‘lechuza’ izanik ere, batzuetan ‘búho’, ‘cárabo’, ‘autillo’... moduko gau harrapakariak izendatzeko ere erabili ohi da, José Mari Pastor *Artzai* adiskide iruñarrak, Aranzadi Elkarteko kide denak, aditzera eman digunez.

2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da, gazt. ‘búho’.

4. Dorrao: Erantzuna BEri zor zaio.

5. Etxarri-Aranatz: Hona berriemaileak eginiko iruzkina: *letxúza bai, emén e... érmitetán da kánposántu(b)an eeítten ttubié oik [káfiyek], letxúzak, gaubién, zzz, zzz... olá eitzen dabía.*

11. Egiarreta: *ontza ‘lechuza’*.

19. Ilurdotz: *arrapatxórie* se nombraba bastante esan zuen berriemaileak gure galderari erantzunez, zein hegazti-mota den zehaztu gabe, ondoren zera erantsi zuela: motzuéluak kantátu du, ya cambiará pronto el tiempo* (hala esaten omen zen). *Ontza** ere bildu genuen, geuk izena aipaturik, baina.

21. Urniza: *txórixár eta arrapapájaro* gauza bera omen dira.

24. Arrieta: *arrápatxóri** ere bildu genuen, laguntza pixka batekin, eta baita *úntza / úntze ‘búho’* ere.

25. Azparren: LBk hegazti harrapari baten izena eman zigun: *ugárro ‘lechuza’*.

442. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna era honetan mintzatu zen TGrena da: *Los arranos, que son los buitres, cuando comen ahí, cuando se hinchan de algún bicho, que se han hinchaö de comer, claro...* (esaten omen da): *jatén de(i) arránu bezelá eta, eta geró ezín mogitu.*

5. Etxarri-Aranatz: *arránua ‘buitre’ eta zéizuïya ‘alimoche, el buitre blanco’* (*saizuria*, antza): *oi? illärra ta agiña dezú, òta tá, aén azpiyan eeítten debié káfiyá (...), lúrrian, ba, arróntha ólakuá, ánsaronak áiñekőä!*

7. Uharte-Arakil: *árranoá ‘buitre’* dela dio herri honetako berriemaile MAek ere. JMUEk haatik, honetarako, *fútrie, fútre bát* erabili zuen. Honek esan zigunez, San Migel Santutegiaren ondoko bizkar bati, *Futréri* deitzen zaio, han omen dagoelako zizelkaturik hegazti honen irudia ‘La silla del Rey’ deitu ohi zaion aulkia batean.

8. Murgindueta: *àrranoá* ere eman zuen berriemaileak, baina hori zer den ongi ez zekiela, zera esan baitzuen bere buruari galdetuz be-zala: *gavilán?*

9. Ihabar: Alek *arránoa* eman bazigun ere, ez zuen jakin zein hegazti mota den zehazten.

14. Beorburu: *arráno ‘buitre’* da eta *saizúrie ‘buitre blanco’*, informatzailearen arabera.

19. Ilurdotz: Hona berriemaileak emaniko esaldiak: 1) *arránoak etórriko diré gure idie yaterá; eta 2) urbíl erábili nitzé, urbíldu nitzé agi-leín káfi ondóra, kafie ondóra.*

21. Urniza: *arráno ‘calforro’* eta *saizúri ‘calforro blanco’*, informatzailearen arabera.

23. Espotz: Berriemaileak ez zekien ongi zer zen hark berak emaniko *arránoa*, zera erantsi baitzuen: *más pequeña que las águilas*.

24. Arrieta: *arzúri = buitre... ¿blanco?* eman zuen berriemaileak zalantzakor, baina guri baietz, gazt. ‘alimoche’ dela iruditzen zaigu, in-guru horretan ‘buitre’ izendatzeko berak emaniko erdal izenaz aparte, ‘arrano’ hitza ere bildurik gaudela kontuan izanik.

25. Azparren: *saizúri* ‘veleta’* (*‘alimoche’* izenez ere ezagutua) eman zuen, kostata, erantzuleak (urrenrik *zaiszúria* emanik baitzegoen), zera gaineratuz: *ártu ta emán... tzita**. ABk, baina, hori bera berez eman zigun.

26. Garralda: Mugagabeen *zaizuri* eta *arrano*; lehenengoa ‘ave de rapiña’ eta bigarrena ‘buitre’, omen. Lehenengo hori ere, baina, zutabe honetara ekarri dugu.

29. Garaioa: Galdetu genuen: Eta ‘arrano’ aditu duzu? - *Arráno? arránoa, arránoa... aitu izán dut eré; oai, eztáit zéin den...*

31. Eaurta: MCEk *buitre* hitza emateko honako esaldia bota zuen: *ikúsi txut írur buitre más ándi!...*

Nº 441 AVE DE RAPIÑA - OISEAU DE PROIE - BIRD OF PREY**Nº 442 BUITRE o ÁGUILA - CHAROGNARD ou AIGLE - GRIFFON VULTURE or EAGLE**

1. Ziordia	txóri lapúrra	bútria / ágila
2. Altsasu	óntzá	arráno. arránu
3. Bakaiku	óntza	arránöá
4. Dorrao	ontza	frútia / arranúa
5. Etxarri-Aranatz	óntza; létxuzá	árranuá / zéizuýa
6. Arbizu	óntzá	pútria / árranuá
7. Uharte-Arakil	óntza	árranoá. arránöá; fútrie / zaizúri
8. Murgindueta		bútrea / ágila
9. Ihabar		arránoa
10. Madotz	óntzá	putrií
11. Egiarreta	ontza	arranoa
12. Urritzola	txóri arrapatzálea	zaizuri / arránoa
13. Larunbe		saizúri
14. Beorburu	óntza	arránoa / saizúrie
15. Usi		arránoa?
16. Ziaurritz		arránoa
17. Anotz	ónza	arránöá, arráno
18. Olaitz	arrapatxóri; arrapapajáro	arráno
19. Ilurdotz	arrapatxórie* / motzuélua / óntza*	arránoa. arránua / agile
20. Inbuluzketa		arráno
21. Urniza	txórixár = arrapapájaro	arráno / saizúri
22. Aurizberri		
23. Espotz		arránoa?
24. Arrieta	arrápapájaro / úntza. úntze	buitría, buitre / artzúria. arzúria
25. Azparren	repapájaro / ugárro	saizúri
26. Garralda		zaizuria / arranoa
27. Aria		butrea
28. Hiriberri-Aezkoa		buitrea / agila
29. Garaioa		búltrea. buitrea / saizúria
30. Abaurregaina	agilutxo, agilutxo	buitrea, buitre / agila
31. Eaurta		buitre
32. Espartza		buitre / ágila
33. Ezkaroze		buitrea / ágila
34. Otsagi		
35. Uztarroze		bútria. buitria / agilá

443. GALDERA

Zapelatz arrunta eta hainbat lekutan galforro deitu ohi dutena gauza bera izan arren –buteo buteo, gazi. ‘ratonero común’– jende artean zabalduriko ustea bestelakoa bide da, herri askotan bi izenok eman baitituzte bata bestetik bereizi nahiz edo. Guk biak batera kokatu ditugu, eskuin aldeko zutabean, behin HALCÓN-en ondotik, ÁGUILA RATONERA idatzi eta gero. Izan ere, arestian aipatu José Mari Pastor adiskideak aditzera eman digunez, zapelatza eta galforroa ‘águila ratonera’ izanagatik, gehien-gehienetan ‘halcón abejero’rekin ere identifikatzen da, beren arteko antzekotasun handiagatik.

2. Altsasu: TGk *txitajanzáile* hori ‘gavilán’ dela esan zigun. JMi ere galduen genion hegazti honen erdal izenaz eta erantzuna ‘rante’ izan zen.

3. Bakaiku: Berriemaileari ongi zehaztu gabeko kápelatsá bildu bagenion ere, erreparsoa egitean PAK *txápelatxá* ‘el halcón’ eman zigun.

4. Dorrao: *txapélpe* eman zuen halaber berriemaile nagusi JLk, óllojantzália-rekin lotuz edo, gure ustez. BEri, berriz, *txitxajantza-léa* bildu genion horretarako –Altsasun hori ‘gavilán’ dela esan baziguten ere– eta baita, aurreneko galdeei erantzunez, *galfárra* eta *míru(b)á* ere.

5. Etxarri-Aranatz: Berriemaileak zenbait zehaztasun egin zuen: 1) *kalfárra* (‘gavilán’, antza): póstien púntan óla éo ten dia aik, jarríta, zuúti (...), bí úmā azitzen ttubie, ta bát áundiye ta béstie ttíkiyä, bai, ta... jána i(y)ámaten doobié ta áundiené(k) sobré jatén do-béyena ta bát, áundiyyá dá, ta béstie ttíkiya, bai; eta 2) ttíttemeru(b)á, arék, ttíttek eta, ayámaten zuen, átzapárren artúa... ttíttemerubá, ttíttemirúbá; ttíttek eta iámaten ttu.

7. Uharte-Arakil: álkona eta txápelatsá berriemaile nagusi MAi bildu genion. JMUek, berriz, sápelatsá moduko aldaeraz gainera, kalfórro eman zigun, ‘halcón’ dela esanez eta zera gaineratuz: *cernícalo sartzen da kalforrotan*.

9. Ihabar: MHk *txaplátxa** eman bazigun ere, ez zuen jakin hori zein hegazti den zehazten. Gauza bera gertatu zitzaion *kalfórro** deitarekin ere, *un bicho que anda por ahí, por el monte...* esan baitzuen.

10. Madotz: *txápelatxá...* alkóna bañó áundiyeó... baina gazi. ‘águila’ baino txikixeagoa, omen.

11. Egiaurreta: alkón baték eáman dú ólloa, esan zuen berriemaileak, alde batetik, eta *txaplátx...* más pequeño que el mirue, bestetik.

12. Urritzola: Née amák esatén zuen; kanpoán giñaukén guk larráin bet, ta án, txítek atéatzen zittutén, lóka? óllöa? kájon batían sartú? ta txúlo atzúk azpitík eta ttítek kanpóa atéatzeko; ta dénak bárna ibiltzén tzeen, txíték, ta, törtzen tzeén... míru oiék eta, eá-matzen zittutén, ta gúe amák béti: “Zoázte lárrañeá ta kuas in... míru éz, míruek etzaéla emán, txíték! ta... bestéla eztizue(t) máin, éz gosarík eta éz afári, txítén bát eamáten badú mírúék, jan báe egún guztién eon beárko uzte”. Ta gú, pózik, míruei kasu ittén án eóten giñen, míruei kás itten.

13. Larunbe: *kalfórro*, que llevan las gallinas*, esan zuen berriemaileak.

14. Beborburu: *el kalfórro se juega hasta las gallinas* argitu zuen berriemaileak.

16. Ziaurritz: *mirúe ‘calforro’ da*, erantzulearen arabera.

17. Anotz: Berriemaileak, laguntzaz emaniko *txapelátx** hori ezaguna egiten bazitzaion ere, ez zekien ongi zer den; *a lo mejor el halcón y el kalfórro es lo mismo* esan zuen.

18. Olaitz: *txapelátx* izena ez genion berriemaileari bildu, haren iloba Miguel Makirriani baizik.

19. Ilurdotz: Berriemaileak *kalfórra** eman zigun, gaztelarako izena zehaztu gabe baina honako azalpena eginez: *se veían pocos; cuando el kalfórro se pone en la punta de la peña, señal de que va a cambiar el tiempo*, eso decían. Besterik ere bildu genuen: ólloak arrápatzerá etórriko dá mírue.

22. Aurizberri: Galdegileak zera idatzi zuen: *kalforro (ave de rapiña sin determinar bien)*.

23. Espotz: Zehaztu gabeko erantzuna eman zigun berriemaileak, *txapeláts* hori gaztelaniaz *galfórro* ote den bere buruari galdetuz.

24. Arrieta: Berriemailea *kalfórro* deitu ohi zaion hegaztiaz honela mintzatu zen: [tienen] *alas redondas y vuelo suave; andan en los árboles*. Bestalde, guk proposatu ‘mirúa’ri baiezkoa eman ondoren, *izan däike, bai...* gaineratu zuen.

25. Azparren: *kalfórro ‘azor’* ABk eman zuen eta bere same LAMk, horrekin ados, ‘águila pequeña’ gisa definitu. Koadroetan sartu dugun *arrapiño* hori, bestalde, Iribarrenek VN-n idatzitakoari jarraiki egin dugu: ABADEJERO. *Rapiño abadejero*: Nombre que dan en Lumbier al milano, que tiene la cola hendida como el abadejo.

31. Eaurta: CS-ek *galfórro* eman zuen, ‘cernícalo’ ote den zalantza erakutsiz.

34. Otsagi: *galforro ‘gavilán’*, berriemailearen arabera.

Mirua hegan - **JDL**

Nº 443 MILANO o HALCÓN (ÁGUILA RATONERA) - MILAN ou FAUCON (BUSARD) - KITE or HAWK (BUZZARD)

1. Ziordia	mírua*	
2. Altsasu	txitajanzáile	
3. Bakaiku	mírua. mírubá	kápelatsá. txápelatxá
4. Dorrao	míru(b)á; óllojantzália; txítxajantzaléá	galfárra
5. Etxarri-Aranatz	ttittémirúbä. ttíttemeru(b)á; txorijália	kálfarra
6. Arbizu	mírua. míru(b)á; óllojantzaliá	kalfárra
7. Uharte-Arakil	mirúe	álkoná / txápelatsá; kalfórro
8. Murgindueta	mirué*	álkoná / txáplatxá
9. Ihabar		txaplátxa*; kalfórro*
10. Madotz		álkoná / txápelatxá
11. Egiarreta	mirue	alkón / txaplátx; kalfórro*
12. Urritzola	mírue, míru	txapelátx
13. Larunbe		txaplátx; kalfórro*
14. Beorburu		txapelátx. txapeláts; kalfórro
15. Usi		
16. Ziaurritz	mirúe	alkóna
17. Anotz	mirúe*	alkóna / txapelátx*; kalfórro*
18. Olaitz		txapelátx; kalfórro
19. Ilurdotz	mirue	alkóna / kalfórra*
20. Inbuluzketa	mírue*	
21. Urniza	mírue*	txapeláts
22. Aurizberri	mirua	kalforro
23. Espotz		txapeláts
24. Arrieta	mirua*?	kalfórro
25. Azparren	arrapíño	kalfórro
26. Garralda	mirua, miru	
27. Aria	mirua	alkona
28. Hiriberri-Aezkoa	milanoa	
29. Garaioa		
30. Abaurregaina		
31. Eaurta		galforro
32. Espartza		
33. Ezkaroze		
34. Otsagi		galforro
35. Uztarroze	milánoa	

444. GALDERA

2. Altsasu: TGk béla eta JMek béla bat. Honek maríka ere eman zuen, gatz. 'urraca', antza, era honetan deskribatuz: *más pequeño que el gavilán pero con partes blancas (cuello, cola...); suele andar en los chopos, a la orilla de los ríos.*
3. Bakaiku: Informatzaileak zehaztapenak egin zituen: 1) txúa (bele-mota bat, belea baino txikiagoa); 2) txórinabarrá ('urraca' edo 'picaraza')... [baditu luma] beltzā eta zúriek emén; eta 3) eskúxua? ('arrendajo' edo 'gayo') nábar xamarra dá... ní ez akordázen, áixeriák bai, jákinko dú baiá... .
5. Etxarri-Aranatz: txúa hori bele-mota txiki bat da berriemailearen arabera. Beleen familiako beste hegazti baten izena bildu genuen orobat: pikaraza 'urraca'.
6. Arbizu: txóga, píko orýa, omen.
7. Uharte-Arakil: bélörreyé... belién modúko da óri, erdérax txúa esan zuen berriemaileak, zera gaineratuz: bélénenabarrá 'picaraza' ('urraca' izenez ere ezagutua).
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da; Alek ere bélia eman zuen, lagunduta, baina.
10. Madotz: bélébeltxá belea baino txikiagoa dela esan zuen berriemaileak eta bélénenabarrá 'picaraza', zehaztapen hauek egin on-doren ixkixú 'gayo' ('arrendajo' izenez ere ezagutua) emanez.
11. Egizarreta: txoa izeneko hegaztia belia baino txikiagoa dela esan zuen erantzuleak eta ixkísue 'arrendajo' moduko korbidoaz honakoa: *le llamamos 'el gallo': ixkixuen umiak ártu ttuú. Un poco menor que una paloma, lleva unas pintas por todo y una cresta en la cabeza, para arriba.*
17. Anotz: txúa*, más pequeña que el cuervo argitu zuen.
18. Olaitz: txoa, parecido al cuervo, muy buenas pa comer; cría en el mismo casco de los chopos esan zuen berriemaileak, eta baita pikaraza eman ere, 'mika' alegría, gatz. 'urraca'.
19. Ilurdotz: Hona esaldia: *belorráik etórriko diré arágie yatéra. Zehaztasuna ere bildu genuen: belorráia... cuervo le llamaban.*
21. Urniza: Herri honetatik hurbil sortu Martin Marmaun gurbizarrari, berriz, otsorráea bildu genion 1987an eta baita, 'arrendajo'rako, eskilátxoa ere.
24. Arrieta: Informatzaileak, beleak baino txikiagoak omen diren txúa horietaz, zera esan zuen: *crían en las simas. Hasieran, baina, 'cuervo' hitzaz galduet zitzainean, arráno eman zuen. Bestalde, halako batean izan genuen elkarriketa baten harian, aspaldian bizi izaneko kontu baten berri eman zigun: Aldí batéz, mendian nindaé, ta eskopéta, soñean? ántxe... txoák, lezeáin inguruán, gèiltzen dá?* Kónio, tirátu ta, eróri ze; ártu eskúra ta úrrin bat... búuuuh! úrrin gáitza, gáixtöa! - Eta ez du balio jateko? - Éz-ez-ez-ez-ez... - Zer da, belea baino txikiagoa? - Bai. - Elkar idurikoa, e? - Idúrikoá baña... txoák... las alas ¿cómo se dice? - Hegalak? - Egalak, bai; óla... casi redondas, casi... ingúruan, ta kuérboa bérries... púntak, afilaö. Hegaztiok jaten ez direla esan arren, haren seme batek halakoren bat, piparrekin-eta ongi prestáurik, inoiz jan izan duela aditzera eman zigun gure lagunak geroago, inoiz honelako edo halako hegaztia jaten ote den galdetzean eman izan diguten erantzuna gogora ekarriz: 'Ave que vuelta, a la cazuera'.
25. Azparren: Gaztelaniazko 'cuervo'rako apezarrío eman zuen berriemaileak zalantzati, hitz hau, modu ironiko batez, apaizak izendatzeko ere baliatzen zela gaineratuz.
27. Aria: Berriemaileak arranoa 'cuervo' bi une desberdinietan eman zuen.

445. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, öilàxko bát 'un pollo'.
2. Altsasu: TGk ollárra eta JMek óillarrá.
5. Etxarri-Aranatz: olláixkúak 'los polluelos'.
9. Ihabar: Alek eman zuen erantzuna, zera gaineratuz: olláskoa, el pollo.
14. Beorburu: olláskoa 'el pollo' bildu genuen halaber, bide beretik.
18. Olaitz: ollárko 'pollo', bildu genuen era berean.
19. Ilurdotz: ín gindué ollárra parríllen, súbondoan in tze óngi ollárra. Ollásko hitza ere bildu genuen.
21. Urniza: olláskua ere bai.
22. Aurizberri: ollaskoa bildu zuen era berean galdegileak.
24. Arrieta: olláskoa ere bai.
27. Aria: oilasko, oilaxko eta ollaxko moduko aldaerak eman zituen berriemaileak.
31. Eaurta: CS-ek, óllar hitzaz gainera, ollásko 'pollo' ere eman zuen.
32. Espartza: ollárko ere bai.

446. GALDERA

Hitz honek, leku askotan galdu ere egin ez denak, ez du ezer jakingarririk ekarri, bildu den lekuetan erdal mailegu gisa erabiltzen dela agerian geratu izana ez bada.

- Nº 444 CUERVO - CORBEAU - CROW**
Nº 445 GALLO - COQ - COCK
Nº 446 PAVO - DINDON - TURKEY-COCK

1. Ziordia	bélia	óllarra	
2. Altsasu	béla bat, béla / maríka	ollarra. óillarrá	
3. Bakaiku	beliá, bélá / txoa / txóri nabarrá / eskúxua?	óillarrá. óllarrá	
4. Dorrao	bélia	óllarrá	
5. Etxarri-Aranatz	bélia, bélie, béle / txoa / píkaráza	óllarrá	pábua
6. Arbizu	bélia / txóga	óllarra	
7. Uharte-Arakil	belié / bèlorreyé / bélenabarrá	óllarra	
8. Murgindueta	béleá / eskixué	óllarrá	
9. Ihabar	beliá	ollárrá	
10. Madotz	béleé / bélebeltxá / bélenabárra / ixxixú	óllarrá	páboa
11. Egiarreta	belia / txoa / ixxisue	ollarra	paboa
12. Urritzola	bélea, béle / txoa	ollarra	páboa
13. Larunbe	bélea*	ollarra	
14. Beorburu	beléa, béle	ollarra	
15. Usi	bélia	ollarra	
16. Ziaurritz	bélea	ollarra	
17. Anotz	bélëa / txoa*	ollarra	
18. Olaitz	bélia* / txoa / pikaraza	ollarra	
19. Ilurdotz	belorráie, belorrái / txóga / pikaráza	ollarra, ollár	
20. Inbuluzketa		ollarra	pábua
21. Urniza	bélea / belorráia	ollarra	páboa
22. Aurizberri	belea	ollarra	
23. Espotz		ollarra	
24. Arrieta	kuérboa / txoa	ollarra	
25. Azparren	apezarrío?	ollarra	
26. Garralda	erroia, erroi	oilarra, oilar	
27. Aria	arranoa	oilarra	paboa
28. Hiriberri-Aezkoa	arranoa	oilarra, oilar	paboa
29. Garaioa		ollarra	
30. Abaurregaina	erroia, erroi	oilarra, oilar	
31. Eaurta	errói / txóba	óllar	
32. Espartza	erróia	óllarra	paboá
33. Ezkaroze	erróia	ollarra	páboa
34. Otsagi	erroia, erroi / bele / txoa	ollarra, ollar	
35. Uztarrove	kuérboa	ollarra, ollár. óllar	páboa

447. GALDERA

2. Altsasu: *muskárra* hori JMi zor zaio, zeinak, geuk galdeturik, *sogandila* 'lagartija' ere eman zuen. TGri, honetarako, *sugándilá* bildu genion.
4. Dorrao: *súmendillé* 'la lagartija' eman zigun halaber informatzaileak.
5. Etxarri-Aranatz: *súgandillá* eman zuen bide batez berriemaileak, beste izen pare bat gaineratuz: *kunkún* 'sapo' eta *zápoitzéla* 'rana'.
7. Uharte-Arakil: Honako hitzak bildu genituen orobat: *suméndillé*, *iyelá* 'la rana', eta *zápoá* 'el sapo'.
8. Murgindueta: *subendille* / *suméndillé*, *igelá* / *ielá* 'la rana' eta *zàrrapoá* 'el sapo'.
9. Ihabar: MHk eman zituen erantzunak, hitz batzuk gaineratuz: *súmandillé*, *ielá* eta *zàrrapoá* 'el sapo'.
- 10: Madotz: *saárdiñé* 'lagartija', *ialá* 'rana' eta *zapóá* moduko hitzak ere bildu genituen.
11. Egizarreta: *subendille*, *igéla* eta *zapoa* ere bai.
12. Urritzola: *suandillé* 'lagartija'.
14. Beorburu: *sugandille* eman ziguten bide batez eta baita, beste une batean, *subandille* gisako aldaera ere.
16. Ziaurritz: *subendille* bildu genuen halaber, bidenabar.
17. Anotz: *Ya he oído yo gaineratu zuen erantzuleak muxkerra* (lagunduta) eman ondoren.
19. Ilurdotz: *bézok*, *bézok ór*, *or bádáye mûsker bat* esan zuen berriemaileak, *en español* *gardacho se llamaba azalduz*. Halaber, *sogandilla*, *sogandille bat* '(una) lagartija', *buruandiek* 'renacuajos', eta *arrápo edo larrápoa* (ikusi dút arrápo bát aúndie) zein *zápo* 'sapo', ustez hitz sinonimoak, eman zituen, eta azken honetaz zera gaineratu: *Al sapo le temían, porque dicen que era venenoso; si le tocaba a alguien pensaban que enfermaba*. *En el regacho había puente para pasar de un lado a otro...* "Bezók, ór bádáye zápo bat, eta idúki... zázi kontueíkin". Beste egun batean ere antzeko iruzkina egin zuen, baina oraingoan *arrápoa*, 'sapo' gabe, 'alacrán' dela esan ondoren: *Decían que despedía veneno; "goáye kontueíki eztaíela átra arráplan bat eta ozkatu"*. *Se escondía debajo de las piedras medianas y entre grietas*.
21. Urniza: *sugandille* bildu genuen, halaber, eta baita *zápoa* edota *arrápoa** ere.
22. Aurizberri: *sugandilla o subandilla = lagartija*, eta *arranoa = arrancón* (color negro y amarillo), idatzi zuen alboan biltzaileak. Kolorearekiko zehaztapenak bide ematen digu hori 'arrabio arrunta', gazt. 'salamandra' dela pentsatzeko eta baita *arrancón* izen bera, Ilurdotzen aditu *arráplan* / *alacrán* delakotik hain hurbil egotean, anfibio berberaz ari zirela pentsatzeko ere.
23. Espotz: 'lagarto' hitza esaten asmatu ez bazuen ere, *sugandilla* 'lagartija' eman zigun berriemaileak.
24. Arrieta: Ermaniko erantzunaz zalantza erakutsi zuen berriemaileak, *aingírua... ¿anguila o ángel?* esan baitzuen ondoren, baina bestelakorik ere bildu genuen: *sogandilla* 'lagartija', *urikáya* 'rana', *buruandíko* 'renacuajo' eta *zápoa*, azken honetaz era honetan mintzatu zela: *Si te muerde el arrancón (el arracón ere bai) no comerás más pan. Decían que era venenoso... amarillo ta beltzak; maldan értean eta belárr értean, léku zikinetan....* (ibiltzen ziren, nonbait). Dirudienez, inguru hauetako zenbait herriaren 'sapo' eta 'arrapo' nahasten dutenez, azken hau, aipatu kolorea dela eta, 'arrabio' izan daiteke, gaztelaniaz hitz egitean *arrancón* gisa aipaturik ere. Animalia honek pozointzen duenekouste okerra, bestalde, zabaldu xamar dago adineko jendearen artean eta horrekin, agian, gazt. 'alacrán' edo 'escorpión' moduko araknidoa pozointsua izateak zerikusia izan lezake. Kontuan hartzeakoak izan daitezke era berrian Ilurdotzen eta Aurizberriin bilduriko azalpenak ere.
25. Azparren: *sugandila* eman zuen berriemaileak, eta LBk honakoak: *arraklán* (horria eta beltza; behiek jan ohi zituzten halakoak, omen); *sápoa* eta *burandíko* 'cabezón'.
26. Garralda: Galdegileak, azken orduan eta aparteko orritxo batean, *muzkarra* idatzi zuen.
27. Aria: *suandila* 'lagartija', bildu zuen galdegileak.
30. Abaurregaina: *ez niz oroitzen* esan zuen berriemaileak.
31. Eaurta: MCEk *sugandélla* eman zuen, geuk galdeturik.
32. Esparza: *múxkerrá* zein *múxkerra* ahoskatu zuen berriemaileak era jarraituan, Zaraitzu aldean maiz *u batek i bihurtzeko joera* duela agerian jarriz. Eta besterik ere bildu genuen: *súgandélara*, *sugandéla* '(la) lagartija', *zápo-zamária* 'el sapo', *igála* 'la rana' eta *kapútxinöök* 'los renacuajos'.
33. Ezkaroe: *múxkerra, en castellano gardacho*, esan ziguten: *pues kán, múxker bat; ez bégiruen... beldurrik, pikátre zuéla, súgia bezála... múxkerra*.
34. Otsagi: *sugandelara*, *sugandela* '(la) lagartija'.
35. Uztarroe: *al lagartijo subikándra*: *subikándra bat dión kór*. Beste aldi batean, baina, *sugekándra* bildu genuen.

448. GALDERA

1. Ziordia: Gure oharretan zera dakusagu: 'gabinára = ¿vencejo? ¿murciélako?' berriemailea ez baitzegoen ziur, nonbait. Olazti auzo-herrian, berriz, *iradiá?* eman ziguten, baina zalantzatan, informatzailea ez baitzen ongi oroitzen.
2. Altsasu: Erantzuna JMena da.
4. Dorrao: Berriemaileak *txirriña* eman zuen, baina hori 'murciéLAGO' ez, 'vencejo' da gure ustean, enararen antzeko txoria, zenbait lekutan 'avión' izenez ere ezagutzen dena. Jende dezentez nahasten ditu 'murciéLAGO', 'golondrina' eta 'vencejo' animalien izenak, aurreneko ugaztuna bada ere.
11. Egizarreta: *zirriñek* ere 'los vencejos' aipatu zituen berriemaileak erantzuna ematerakoan: *zirriñek etórri deé*.
12. Urritzola: *zirrín, zirriñek* 'los vencejos' bildu genuen bide batez.
14. Beorburu: 'murciéLAGO' ez baina *txirriñi* 'vencejo' (eta beste une batean *tzirriñi*, mugatua) eman zigun informatzaileak.
16. Ziaurritz: *txirrín* eman zuen erantzuleak lehenik, baina ondoren hori 'vencejo' izeneko txoria dela argitu zuen.
17. Anotz: *txirrín* 'golondrina' eman ziguten hemen ere, ohiko nahasmenean eroriz.
19. Ilurdotz: *ináre / ináre / inére* 'golondrina' bildu genuen: 1) *kantátu dú inériak*; eta 2) *ináreak etórri diré, gáur artsáldean, erríko dorrára, etxetárra eta bérre kántuek áitzten diré, familiék áitzten duté*. Berriemaileak, baina, beste une batean, *iréniak* 'vencejos' eman zuen: *tienen una costumbre muy bonita, siempre aparecen el mismo día del año...* *iréniak etórri diré, dënborá óna inéin du zalui*.
21. Urniza: Erantzuna guk lagundurik eman zuen berriemaileak, zeinak, *inéria* 'golondrina' gaineratu baitzuen. Herri honetatik hegalo dera kokatu Erroibar bereko Ardaitz herrian, baina, *nináre* = *murciéLAGO* eman ziguten hara eginiko bisitaldi batean, emailearen izena jaso ez baguenen ere.
24. Arrieta: *nináre* eman zuen berriemaileak, baina ondoren hori 'vencejo' dela gaineratu.
25. Azparren: Berriemaileak *niñáre** eman ondoren, hori 'golondrina' dela adierazi zuen. LBk aldiz, *niñáre* hori bera eman eta gero, 'vencejo' ote den zalantza erakutsi zuen.
26. Garralda: Galdegileak, azken orduan eta aparteko orritxo batean, *ñiñarea* erantsi zuen.

32. Espartza: Berriemailea mintzo: *bárda ikusi ginixún... sálala sàrtu xinuéen murziélagoa bat.*

35. Uztarroze: Berriemaileak, lehendabizi *murziélagoa* eta gero *mañári* eman zuenak (kór dión *mañári bat*, *allí hay un mañári* esan zuen), zalantzak izan zituen azken hitz honen esanahiaz, aurrenik '*golondrina*' eta ondoren '*murciélagos*' dela esan baitzuen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *gauinariá* / Etxarri-Aranatz: *inéresagubé* / Alli: *saguzarra* / Gartzaron: *xaguxarra* / Autza: *txerriñe* / Ziganda: *murzielago* / Eugi: *xaguxarra* / Mezkiritz: *ninere; gauiñarea* / Iraberri-Artzibar: *gabazko xagua*.

Nº 447 LAGARTO o ANGUILA - LÉZARD ou ANGUILLE - LIZARD or EEL

Nº 448 MURCIÉLAGO - CHAUVE-SOURIS - BAT

1. Ziordia	múskarra* / áingilia	gabinára
2. Altsasu	muskárra	gautxoriá
3. Bakaiku	múskarrá / áingeriá	gáutxoriá
4. Dorrao	muxkérra / ingéra	
5. Etxarri-Aranatz	múskerrá / áingerá	iñérásagu(b)ä
6. Arbizu	múskerrá / áingerá	íñeresá(g)uba
7. Uharte-Arakil	múskerrá / íngeríe	góuiñerié
8. Murgindueta	múskerra, músker	múrtzialaguá
9. Ihabar	múskerrá / áingirié	
10. Madotz	múskerrá	xáguxárra
11. Egiarreta	muskérra / angiria	xauxarra; murziélagoa
12. Urritzola	muxkérra; gardátxoa / angíle	xaguxár
13. Larunbe	muskérra*	
14. Beorburu	muskérra*?	
15. Usi		
16. Ziaurritz	muxkérra. muzkérra / aingíre	
17. Anotz	muxkérra*	
18. Olaitz	muxkérra* / angíla	niñáre
19. Ilurdotz	muxkérra. muskérra, músker / angíle. aingíle	gabináre*?
20. Inbuluzketa		linéria?
21. Urniza	puzkérra; gardátxo / aingírue	gabinéria*?
22. Aurizberri		gabazko inara
23. Espotz		
24. Arrieta	/ aingírua?	
25. Azparren		
26. Garralda	muzkarra. muskerra, musker	gabiñarea; ñiñarea
27. Aria		
28. Hiriberri-Aezkoa	lagartoia	
29. Garaioa		
30. Abaurregaina		
31. Eaurta		iluntxori*?
32. Espartza	múskerrá. müxkérra / angílara, angíla	murziélagoa
33. Ezkaroze	múskerra, müxker bat / angíla	
34. Otsagi		iluntzoria, iluntzori
35. Uztarroze	lagártoa	murziélagoa; mañári?

449. GALDERA

2. Altsasu: Erantzunak TGrenak dira.
7. Uharte-Arakil: *kálfarra lúze daukék* gaineratu zuen berriemaileak, gazt. 'pelambrera' edo, gure ustez.
9. Ihabar: Alek *illék*, *illé* zuriék eta *lárrue* eman zuen, azken hau lagunduta; MHk *lárrué*.
12. Urritzola: Zerrien kasuan delarik, *kalparra / kalfarra* dakusagu geure oharretan.
18. Olaitz: *olatziñlárro = delantero* (de piel) que llevaban los pastores.
19. Ilurdotz: Berriemaileak zehaztapenak egin zituen hitzen azentuerari dagokionez, aldi batean *biloa* eta bestean *bilóa* esan eta, hortaz galdekatu genuenean: 'Zein gehiago?' - *Bíloa, más rápido* hark erantzun. Halaber, *larrue / lárrue* hitza ere azentuera desberdinez ahoskatu zuelarik, guk 'zein gehiago?' galdetu eta hark, *lárrue, rápido* erantzun. Haatik, honen ondoren eman zuen adibidean, bestelakoa erabili zuen: *gúre zaldíen lárrue*.
20. Inbuluzketa: *kendu duzíe lárrue* esan zuen erantzuleak, azken hitza emateko, hasiera batean, laguntza behar izan bazuen ere.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(gaztelaniazko 'pelos' dela eta)

Urdain: *illek eta txumak / Lizarraga: illeak / Etxarri-Aranatz: ille / Gartzaron: illea eta kalparra / Autza: kalparrak / Eugi: biloak / Mezkiritz: biloak / Auritz: biloa eta illa / Iraberri-Artibar: biloa.*

450. GALDERA

2. Altsasu: Erantzunak FGri zor bazaizkio ere, *ardila* TGk ere eman zuen.
9. Ihabar: Erantzuna MHrena da, zalantzakor agertu bazen ere.
11. Egizarreta: Aurrenik *artille* emaniko berriemaileak zera esan zuen errepasoa egitean: *ardien ille, ardille*.
17. Anotz: Informatzaileak 449. galderari ('pelos') *illa* eman zion erantzuna, eta 450. honi, *ardien illa*.
18. Ilurdotz: Ardiek ilean eraman ohi duten markaz mintzatu zitzagun berriemailea: *Ardie markatzéko (...) biké... aplikatzén tzué, márka, ardiei - Aplikatu, nola? - Eskús, con la mano, cogía el aparato, en la mano... - Aparailua, apraixua hartzen zuen? - Bai, aprexu... sí, aprexué; aparejo, aprexue. - Nolako zen aprexu hura? - Létra bát, létra... una A, lo que fuese, ya digo, va, sujetada en ese, en esa especie de... vara, en una punta. Létra úre, búzten tzé, búzten tzué... - Bustitzen zuen? - Bustitzen tzué píkiän, píxke bat, no... una cosa grande, no, na más un poco. - Eta gero? - Eta geró, aplicáketzen tzué, ardiei o áriei, a... la pierna, por ejemplo. - Eta bizkarrean ez? - No, no... en la lana, donde no había lana no había que poner nada, porque no... cogía, tenía que ser en la lana. - Eta aplikatzeko, sujetatzen behar zuten ardia? - Sí, uno... aguantar el animal, árdie... gizon bátek irúkitzen tzué árdie, búru... es, de la cabaña. - Burutik? - Bürutik, bürutik eskú bateki(n), eta, gíbeletik bértze eskuéikín, o sea, la oveja tenía que estar quieta, eta bértze gízonak apliketu biar tzué elléara, ardíen éllean, déna, burriñe... (kontaera labur honetan 'ardia' hitz mugatua era hauetan dakusagu: ardíe, árdie eta árdie). Eta besterik ere bildu genuen: ardién élla mózteko kuríze.*
20. Inbuluzketa: *ellázkua* 'de lana' gaineratu zuen informatzaileak eta, beste une batean, *ellárie* 'el lanero' eman.
25. Azparren: *eta ebaki dakote élia* esan zuen azkenik berriemaileak.
33. Ezkaroze: Hona, ile edo artilearekin zerikusia izanik, berriemaileak emaniko datu batzuk: 1) *múrkillara* 'la rueca para hilar lana'; 2) *rókara* 'la rueca para estopa'; 3) *amú batekin* 'con un copo'; *àmuá, es un montonico de lana*; 4) *urdéa* edota *kazkárria* 'lo sucio de la lana'; 5) *orráxtatu* 'peinarla'; 6) *ikúzi ta txúka* 'lavarl y secarla'; eta 7) *grutxélar* 'cruzamiento, trenza'.

Nº 449 PELOS, PIEL - POILS, FOURRURE - HAIR, FUR**Nº 450 LANA - LAINE - WOOL**

1. Ziordia	íliak	nárrua	ardílea
2. Altsasu	ílak	narrúba	íli. íla; ardíla
3. Bakaiku	íliá	lárru(b)á	ílià
4. Dorrao	íllak	larrúbá	artillá
5. Etxarri-Aranatz	ílleak	lárrúba	ártillä
6. Arbizu	ílleak	lárru(b)a	íllea
7. Uharte-Arakil	íllek	lárrué	ílle
8. Murgindueta	ílla	lárrué	íllea
9. Ihabar	illék	lárrué	àrtillé?
10. Madotz	kálparrá	lárrúu	íllií
11. Egiarreta	illeak	larrué	artille. ardílle
12. Urritzola	illeak	lárrue	íllea
13. Larunbe	ílleak	lárrue	ardíen ílla
14. Beorburu	ílleak	larrúe	
15. Usi	íll(e)ak	azála; lárrue	íll(e)a
16. Ziaurritz	íllak	larrúe	ílla
17. Anotz	ílla	larrúe	ílla; ardíen ílla
18. Olaitz	bíloak	lárrue*	
19. Ilurdotz	bíloa. bíloá	lárrue. larrúe	élla. élla
20. Inbuluzketa	bílua	lárrue*	élla. ílla
21. Urniza	bíloak	lárrue	élla
22. Aurizberri	biloak	larrua	ellea, ella
23. Espotz	bíloak	larrúa	bélloa; élea*
24. Arrieta	bíloak	larrúa	élla
25. Azparren	bílúa	lárrúa	éllia*. élia*
26. Garralda	biloak, bilo	larrua, larru	eilea, eile
27. Aria	biloa	larrua	eilea
28. Hiriberri-Aezkoa	biloak	larrua	eilea
29. Garaioa	bíloak	lárrua	élla
30. Abaurregaina	biloak	larrua, larru	eilea, eile
31. Eaurta	bíluak	lárru	íle
32. Espartza	bíluak	lárrua	ílea
33. Ezkaroze	bíloak	lárrua	ílea. íllea. ilía, íle. ílle
34. Otsagi	bilök, bilo	larrua, larru	ilëa, ile
35. Uztarroze	bíloak, bílo	lárria, lárru	ília, íle

451. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bilduriko erantzuna ikusiz Olaztin errepikatu genuen galdera eta *buztaná* bildu, laguntza pixka batekin.
2. Altsasu: Azentuerak bereizten ditu bi aldaerak. Lehenengoa TGri zor zaio; bigarrena JMi.
10. Madotz: Berriemaileak dioenez, *ísatsá* 'rabo' ere bada; behi baten isatsa, esaterako.
23. Espotz: *buztana* hori gaztelaniazko hitza bailitzan ahoskaturik aditu uste izan genuen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *buztana, buztan / Lizarraga: buztan / Etxarri-Aranatz: buztana / Irañeta: buztena, buzten / Alli: isatsa; buztana / Gartzaron: puztana / Autza: buztena / Ziganda: kola / Eugi: puztena / Mezkiritz: buztana / Auritz: buztana / Iraberri-Artzibar: buztana.*

452. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bildu erantzun lagundua ikusirik, Olaztin errepikatu genuen galdera eta *atzáparrá* eman ziguten, inguruko herriean bezala.
2. Altsasu: Erantzuna TGrena da.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da.
13. Larunbe: *atzapárra bótá* dio bildu genuen, zehazki.
17. Anotz: Erantzuleak bereizi zuen: *aztapárraki arrápatu du*, alde batetik, eta *ollárra orrék zer ánkak tu!*, bestetik.
19. Ilurdotz: *atzapárra* hitza laguntzaz bildu baguenen ere, ziurtzat jo daitekeela uste dugu, berriemaileak, ondoren, zera esan baitzuen: *atzapárraikin arrapátu du ólo bat*. Eper baten kasurako, baina, *éperraín anká...* erabili zuen.
21. Urniza: *kidélla* 'pata de un animal' eman zigun, halaber, erantzuleak, besterik bada ere.
23. Espotz: Berriemailearentzat *atzapárra* horren esanahia ('la mano' esan zuen berak) pertsona baten eskuri ere zabal dakiore.
31. Eaurta: CS-ek *atzapár* eman zuen; MCEk *aztapár*.

453. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bilduriko erantzuna ikusiz, Olaztin galdueta eta *egoa* eman ziguten.
2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da. Alek ere hitz bera eman zuen, lagundua izanik, baina.
19. Ilurdotz: *eperréin ála* bildu genuen, alde batetik, eta *arránoak báitu ála aundiék*, bestetik. Galdueta genuen: Eta 'egala'? - *Egá-lak... puede que sea, sí...* izan zen erantzuna.
31. Eaurta: Erantzuna MCEk eman zuen, zera gaineratuz: *alára dióxu autsírik*.
32. Espartza: Berriemailea mintzo: *kori dá... èle propia, mágala; zé màgal lúze ermàte ztuén!*

- Nº 451 COLA - QUEUE - TAIL**
Nº 452 GARRA - GRIFFE - CLAW
Nº 453 ALA - AILE - WING

1. Ziordia	izátsa?	a(t)záparra*	ália
2. Altsasu	buzténa. búztená	atzapárra	éguá, égo bat
3. Bakaiku	búztaná	atzáparrá; zárpéá	éguá
4. Dorrao	buztená	atzáparrá	éguá
5. Etxarri-Aranatz	búztana	átzaparrá, atzápar	egúa
6. Arbizu	isétsa	atzáparrá	égue
7. Uharte-Arakil	búztená	atzáparrá	éguá
8. Murgindueta	ísatsá; búztaná	atzáparrá*	egála*
9. Ihabar	búztená	àtzaparrá	ègalá
10. Madotz	ísatsá	zárpa	éalá
11. Egiarreta	isatsa	atzaparra	eala
12. Urritzola	buxténa; itsétsa. isétsa. isátsa	atzapár	éala
13. Larunbe	buzténa*	atzapárra	egála*
14. Beorburu	buztána	atzapárra	egála
15. Usi	puzténa	atzapárra?	egála
16. Ziaurritz	buzténa	atzapárra	egála
17. Anotz	puzténa	aztapárra; ánka	egála; ála
18. Olaitz	puzténa		egála*
19. Ilurdotz	puzténa. buzténa	atzapárra	ála; egála*
20. Inbuluzketa	puzténa	zárpa	egála
21. Urniza	isétsa	atzapárra	egálëa
22. Aurizberri	buztana	anka?	egala
23. Espotz	buztána	atzapárra*	
24. Arrieta	búztana. buztána	atzapárra*	egála
25. Azparren	buztána*	atzapárra	egála*
26. Garralda	buztana, buztan	aztaparra, aztapar	egala, egal
27. Aria	buztana	aztaparra?	egala
28. Hiriberri-Aezkoa	buztana		egala
29. Garaioa	buztána	gireila. gidéila	
30. Abaurregaina	buztana, buztan	atzaparra	ala
31. Eaurta	búztan	atzapár. aztapár	alára, ala
32. Espartza	buztána	àzpiá; gárra	mágala, mágal
33. Ezkaroze	buztána?	aztapárra	magélara
34. Otsagi	buztana, buztan	aztaparra, aztapar	magela, magel
35. Uztarroze	búztana	garrá	alá

454. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bezalaxe, Olaztin ere *plúmia* eman ziguten.
2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da.
9. Ihabar: Alek *plumé* eman zuen; MHk *plúme*.
13. Larunbe: Berriemaileak, baina, *plumía* eman zuen ondoren: *plúmiak* kéndu ttút.
19. Ilurdotz: *plúme* eta *lúme*, bi eratan bildu genuen; hona adibideak: 1) *olloáin plúme*; 2) *pizétzen du lúme bat aríne, pesa tanto como una pluma* (*arine* = 'adina', beraz); eta 3) *éztu pizuik lúme* (sic).
31. Eaurta: CS-ek *plúmara* eman zuen, MCEK bezalaxe: *plúmara*, *plúma*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *lumia* / Lizarraga: *luma* / Etxarri-Aranatz: *lume* / Irañeta: *plumé* / Alli: *luma* / Gartzaron: *lume* / Autza: *plume* / Ziganda: *lume* / Eugi: *luma* / Mezkritz: *lume* eta *plume* / Auritz: *luma* / Iraberri-Artzibar: *luma*.

455. GALDERA

1. Ziordia: Erantzun guztiak JM zor zaizkio.

3. Bakaiku: Informatzaileak, erantzun egokia eman nahian non-bait, honako esaldiak erabili zituen 'vuela' aditzaren kasuan: *txóri óu e... góratí ibiltzen dok, ba, góyen e... orí, góra ibiltzen dok*.

4. Dorrao: Erdiko zutaberako besterik ere bildu genuen: *eíden ibiltzen da*.

9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio.

11. Egiarreta: *txoriek kabítik bolátu dee*, pluraleko bigarren pertsonarako.

17. Anotz: *txóri oré yoán da, bolátu de* bildu genuen, eskuin aldeko erantzuna dela eta.

20. Inbuluzketa: *egáletan 'volando'* eman zuen ere berriemaileak, zera gaineratuz: *non yo du?*

25. Azparren: *eróri zayó plúma* moduko adibidea jarri zuen erantzuleak.

31. Eaurta: Erantzunak CS-enak dira baina MCEk ere eman zituen bereak: *bolatzen xu / bolátu xu*. Ez dakigu, baina, bi erantzun hauetako aditz laguntzailea, labururrik ego-tean, iragangaitzean ala iragankorrean emanik dagoen. Hots, baldin *xu* horiek balizko 'bolatzen duxu / bolatu duxu' bikotean aditz laguntzailearen laburdurak balira, iragangaitzean genuke aditza, eta, aldiiz, baldin balizko 'bolatzen dixu / bolatu dixu' bikotean dugun aditz laguntzailearenak balira, iragankorrean. Horra hor, beraz, zalantza, inguruko herri desberdinetan bi gisetako emaitzak bildu direla kontuan hartuz.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bi-garrena)

Urdiain: *egan ibil da* / Lizarraga: *airian ibilli da* / Etxarri-Aranatz: *eratu da* / Irañeta: *bolakatu du* / Alli: *egatu da* / Gartzaron: *egatu da* / Autza: *egatu de* / Ziganda: *egatu de* / Eugi: *egatu da* / Mezkritz: *bolatu de* / Auritz: *egaz in du*.

Esparta herriaren ikuspegia; bertako berriemailearen Zubiri etxea aurrez aurre ikusten da - KA2012

Nº 454 PLUMA - PLUME - FEATHER**Nº 455 VUELA, HA VOLADO - IL VOLE, IL A VOLÉ - IT FLIES, IT FLEW**

1. Ziordia	plúmia	bolatu íten dik	bolátu in dik
2. Altsasu	lúma	bolátu íten dau	bolátu in dáu / txoría iyés in dau
3. Bakaiku	plúmia	góra ibiltzen dok	góra fan dék bólakan
4. Dorrao	plúme	bólatzen da	eídien fán da
5. Etxarri-Aranatz	lúma. lúmä?	érakatú eítten dau	erákatu áu; érakán fán da
6. Arbizu	plúme	áidien zabillék	áidien ibilli duk
7. Uharte-Arakil	plúme	egázkie ítten du	egázkie in dú / egóan joán da
8. Murgindueta	plúme	bolátzen du	bolàtu dú
9. Ihabar	plumé	bolátzen dá	bolátu de
10. Madotz	plumé	ealkató eétten da	ealkató eín da
11. Egiarreta	plume	bolatzen ai da	bolatu da
12. Urritzola	lúme	bolátzen da	bolátu da
13. Larunbe	plúma	txoríe bolátzen da	txóri orí bolátu dá
14. Beorburu	plúme		
15. Usi	plúme	bólan daié	
16. Ziaurritz	lúme	egátzen da	egátu de
17. Anotz	plúme	bolátzen du	bolátu de
18. Olaitz	lúma*		bolátu du
19. Ilurdotz	plúme. lúme	bolátzen da	bolátu de arránoa
20. Inbuluzketa	plúme	asi de bólan	joan da bólan
21. Urniza	lúme	bolátzen da	bolátu de
22. Aurizberri	luma		
23. Espotz	lúma*?		bolátu da
24. Arrieta	plúma	bolátzen du	goratu da
25. Azparren	plúma		fan da... egán*?
26. Garralda	luma		
27. Aria	pluma	bolatzen da	bolatu da
28. Hiriberri-Aezkoa	pluma	bolatzén da	bolatú da
29. Garaioa	lúma*	aizátzen dú	aizátu dú
30. Abaurregaina	pluma	bolatzen ei da	bolatu du
31. Eaurta	plúmara	bolátzen du	bolátu du
32. Espartza	plúmara	bolátzen xu	bolátu xu
33. Ezkaroze	plúma	bolatzen xu	bolatu xu
34. Otsagi	plumara, pluma	bolatzen da	bolatu da
35. Uztaroze	plumá	buélatan dún	bólatu dún

456. GALDERA

2. Altsasu: Erantzun hau TGri zor zaio.
 9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.
 13. Larunbe: *píkoan artúta emán du esan zuen berriemaileak.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Eugi: *mokoa* / Auritz: *mokoa*.

Ur ixuriaren hegoaldera egonik, lerro hauetara ekartzen ari garen hamabi herrietako beste hamarrek 'piko' erdal hitz mailegatua era-bili zuten.

457. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek erantzun bera eman zuten, azken honek *káfi, el ponedor de las gallinas* gaineratuz. Azken hitz hau mu-gagabeko hitzarekin liskarrean sartzen ote den gaude, arazoa, agian, azentueran egon daitekeela.
 9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.
 13. Larunbe: *kabién dágó* bildu genuen halaber.
 17. Anotz: *usóak kabién daudé* gaineratu zuen berriemaileak.
 19. Ilurdotz: *txóri-kafie, el nido del pájaro* bildu genuen orobat.
 24. Arrieta: Mugagabean ere a-duna: *káfia bateán*, adibidez.
 25. Azparren: *parátu dú níodoan* bildu genuen.
 31. Eaurta: MCEk, hitz mailegatu bati eutsiz, bete zuen nolabait CS-ek erantzunik gabe utziriko lekua.
 35. Uztarrove: *kór badión níodo bát txóritako*.

458. GALDERA

2. Altsasu: *arróntha* TGri eta JMi bildu genion; *arráuntza* JMi eta FGri.
 9. Ihabar: MHk *arrótzia / àrrotziá* eman zigun (243 eta 249. erantzunetan, mugatu gabe, *arrótze*) eta Alek *arrótza*.
 11. Egizarreta: Informatzaileak, 243 eta 249. erantzunetan, *arrautz, arrautze, arrotze* moduko aldaerak erabili zituen.
 22. Aurizberri: Berriemaile honixe, guk geuk ere, zera bildu genion halako batean: *Kíkimíki, gúk arrólzte gúti, ditúgunák eré áski, alabé alabó, biér déla Bázko*. - Eta hori, kantatu gabe? galdetu genuen. - *Kantátu gabé*. - Errana bakarrik... - Errána bakarrik. - Erran zazu berriz... - *Kíkimíki, gúk arrólzte gúti, ditúgunák eré áski, alabé alabó, biér déla Bázko*. Aurrekariak ondoren bildu genituen: *Ah! larún-bateán, ioáten giná etxéz etxé, 'Kíkimíki' oi kántatuz, ta... sásaki batzurétan emáten zizkiguté urdá-púskak, txistórra, arrólzeak, ta, geó?* apézain étxean, prestatzén tzituzté Bázko eguneán? artsálde ártan, meréndu on bat ín, àur gúziek, ta, oi, ori? ori ze gùre fésta.
 24. Arrieta: Berriemaileak, 249. galderari erantzutean ere *arrólzte* eman zuenak, 243 zk. koari erantzutean *arráoltze* erabili zuen.
 27. Aria: Lan honetako 243 eta 249. erantzunetan *arraultze* agertzen bada ere, oraingo honetan *arroitze* dugu, Aezkoako gainerako herriean, bat ere salbuespenik gabe, bildu bezala.

- Nº 456 PICO - BEC - BEAK**
Nº 457 NIDO - NID - NEST
Nº 458 HUEVO - ŒUF - EGG

1. Ziordia	píkua	káfia*	arrónzta
2. Altsasu	pikúba	káfia	arrónzta. arráuntza
3. Bakaiku	píkóá	káfi(y)á	arrónzará
4. Dorrao	píkua	káfiyá	arrúnzta
5. Etxarri-Aranatz	píkua. píkóá?	kafíya. kafíyä. káfiye	arrónzta. arrúnzta
6. Arbizu	píkua	kafíya	arrúnziá, arrónzta
7. Uharte-Arakil	múturré	káfié	arrúltzié, arrúltze
8. Murgindueta	píkoa	káfié	árrotzeá
9. Ihabar	píkóá	kafíe	árrotziá, arrótze
10. Madotz	píkóá	kabií, kabí	árraultzé
11. Egiarreta	pikoa	kabie, kabi	arrol(t)zia
12. Urritzola	píkua	kábiye	arrólztea
13. Larunbe	píkoa	kábíe	arrólztea
14. Beorburu	píkoa	kabíe	arrótza
15. Usi	píkoa	kabíe	arrótzia
16. Ziaurritz	píkoa	kabíe. kábíe	arrótzia
17. Anotz	píkúe	kabíe	arrótzia, arrótze
18. Olaitz	píkue	káfié*	arrótza
19. Ilurdotz	píkue	kafíe, káfi	arrótza. arrótzia, arrótze
20. Inbuluzketa	píkua	káfia*	arrótzia, arrótze
21. Urniza	píkoa	káfié	arrótza
22. Aurizberri	píkua	kafia	arrottza
23. Espotz	píkoa	nídoa	arrótza, arrótze
24. Arrieta	píkoa	káfia. kafía	arrólztea, arrólzze
25. Azparren		nídoa	arrótza, arrótze
26. Garralda	mokoa, moko	kafia	arroitza, arroitze
27. Aria	pikoa	kafia	arroitza
28. Hiriberri-Aezkoa	pikoa	kafia	arroitza
29. Garaioa	píkoa	káfia	arroítza
30. Abaurregaina	pikoa, piko	kafia	arroitza, arroitze
31. Eaurta	píkua, píko bat	nídoa	arrólzze
32. Espartza	píkua	ábía. ábia	arrólzia, arrólzze
33. Ezkaroze	píkua		arrólztea
34. Otsagi	píkua, piku	nidua, nidu	arrottza, arrottz
35. Uztarroze	píkua	nídua, nído	arráultzia, arráultze

459. GALDERA

2. Altsasu: Ezkerraldeko erantzunak JMz zor zaizkio; eskuin aldekoa TGri. Azken honetarako, baina, JMek *járrí du* esan zuen.
9. Ihabar: Erantzunak MHk eman zituen. Ali ere, baina, *paátu du* bildu genuen.
10. Madotz: Aurrenik *arraultzé jarré eítten do / arraultzé járre o* bildu genuen.
12. Urritzola: EAEL-en agerturikoa osatzeaz gainera, errepasoak egitean *errúngó du* bildu genuen geroaldirako.
14. Beorburu: Laguntzaz emaniko *errún du* horretaz zera esan zuen berriemaileak: *mi madre habría dicho*, era honetan berez ema- nikoa *paratu* hori *errun* moduko hitz jatorra ordezkatzen ari dela aditzera emanez.
17. Anotz: ólloak erroten *daudé* bildu genuen era berean.
19. Ilurdotz: Eskuin aldeko erantzunak direla eta, berriemaileak honako esaldiak bota zituen: 1) *gúre ólloák errún du arrótze bat*; 2) *ólloak in du, parátu du arrótze bat*. Galduen genuen: 'Errun' edo 'paratu', zein gehiago? - *Los que menos sabían el español decían 'errun du'.*
21. Urniza: Erantzuleak, guk galdeturik, *errun* egokiagoa zekusan *paratu* baino; haatik, azken hau eman zuen aurrenik.
25. Azparren: 'errun' proposatuko genukeela uste izanik ere, gure oharretan *errín** dakusagu; ustezko aldaera hau, datua ongi hartu baldin baguenen behintzat, ontzat jo daitekeela iruditzen zaigu, inoiz beste lekuren batean, Erronkari aldean adibidez, erabilia izan delako.
27. Aria: Berriemaileak, hasieran, *ezartzen du / ezarri du* eman zuen.
29. Garaioa: Hona zehaztasunak: ...o *eíten du, eíte es hacer; imíitten, imíten dú, poner*.
31. Eaurta: CS-ek *eseri* erabili zuen; MCEk *eseri* eta *errun*, biak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)

Urdiaín: *patu dau / Lizarraga: jarri du / Etxarri-Aranatz: jarri au / Irañeta: paatu du / Alli: jarri du / Gartzaron: jarri du / Autza: paratu du / Ziganda: paatu du / Eugi: egin du / Mezkiritz: paratu du / Auritz: ero in du / Iraberri-Artzibar: paatu (men) dik.*

Zaraitzu ibaia Espartako zubitik - KA2012

Nº 459 PONE, HA PUESTO (UN HUEVO) - ELLE POND, ELLE A PONDU - IT LAYS, IT LAID (AN EGG)

1. Ziordia	paátu íten dik	paátu dik
2. Altsasu	pátu íten dau; pátzen dáu	pátu dáu arrónzze bat
3. Bakaiku	paátzen dík arrónzta bat	paátu dáu arrónzta
4. Dorrao	egúnio erróten do	arruntz bét errón do
5. Etxarri-Aranatz	errón eítten dau	errón dau
6. Arbizu	arrúntzia jártzen dik	arrónztea járri dik, járri ik
7. Uharte-Arakil	egúnió arrúltza járri itten dú	arrúltza jár du
8. Murgindueta	árrotzeá errótzen dú; páatzen du	árrotzea érróndu du; pá(r)atu du
9. Ihabar	paátzen du	paatu dú árrotze bat
10. Madotz	erróten do	errón do
11. Egiarreta	jartzen ai da	jarri u; parátu du; erron* du
12. Urritzola	jártzen du; errúten du	járri du; erro ín du
13. Larunbe	arrólzte bat eunían paátzen du	ólloak arrólztea paátu du
14. Beorburu	pa(r)átzen du	paátu du; in du; errún* du
15. Usi	páatzen du	
16. Ziaurritz	parátzen du	parátu du
17. Anotz	erróten du	errón du / in du arrótze bat
18. Olaitz		parátu* du
19. Ilurdotz	errúten du; parátzen du	errún du; parátu du
20. Inbuluzketa	parátzen du	parátu du
21. Urniza	parátzen dú; errúten du	parátu du; errún du
22. Aurizberri	ezartzen du	ezarri du
23. Espotz		errún* du arrótze bat
24. Arrieta	parátzen du	parátu du
25. Azparren		parátu dú; errín* du
26. Garralda	erroiten du; erroiten ai da	erroin du
27. Aria	erroiten du	erroin du
28. Hiriberri-Aezkoa	erroitén du > erroiteik / erroitein	erroin du
29. Garaioa	imíten dú arróitze, míten du	imítte dó (?); imín* du
30. Abaurregaina	imintzen du; ei da imintzen	imini du
31. Eaurta	egunóro esértzen xu; errúten xú	eséri xu arrólzze bat
32. Espartza	errúten dixu	errún dixu. errón dixu
33. Ezkaroze	errúten du	errún du
34. Otsagi	esertzen du	eseri du
35. Uztarrove	izártan dién arráultze	ízari dién

460. GALDERA

1. Ziordia: Herri nonetatik hurbileko Olaztin ere *búztiná* eman ziguten.
2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
9. Ihabar: MHk emanako erantzunak dira.
10. Madotz: Balizko 'buztina' baten aldeko galdera egin genuen, nonbait, berriemaileak emaniko erantzunaren ondoan honako oharra baitakusagu: *búztinié da lúrre góorrá*.
19. Ilurdotz: Berriemailea mintzo: *buztineikin ínin* (sic) *dugú lábe bat ógie itéko*.
20. Inbuluzketa: *lóya* 'barro'.
25. Azparren: ártu *dugú buztina* esan zuen berriemaileak.
27. Aria: *loia* 'barro' ere bai.
31. Eaurta: *búztina, búztin* MCEk eman zuen, eta baita *búztingórri –le llamaban búztingórri*, que parece que tiene otro color– hala nola *lóia* 'el barro'. CS-ek, berriz, búro eman zuen, una clase de tierra entre amarillenta y grisácea, muy compacta; ¡es más burosa!... gaineratuz.
35. Uztaroze: kór badión fangál bat... de barro. Galdetu zitzzion: Eta 'buztun'? - Búztun? es tierra pero... en tiempos se llevaba para blanquear las cocinas, llamábamos búztun, la tierra, para manchar las cocinas.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *buztina, buztin* / Etxarri-Aranatz: *buztinié* / Irañeta: *buztinié, buztin* / Alli: *buztina* / Gartzaron: *buztinié* / Autza: *buzdiñe* / Ziganda: *loye* / Eugi: *buztine* / Mezkiritz: *loia* / Auritz: *buztina* / Iraberri-Artzibar: *buztina*.

461. GALDERA

2. Altsasu: JMen erantzuna da.
9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da, Murginduetan ere bildu duguna, bestalde. Hau balizko 'tierra arenosa' batekin agian ez baina, beste aldi batean MHk berak eman zigun *árlia-lúrre* hitz konposatuarekin ('arena' ez; 'arado' bai, zehaztu zuen orduan berriemaileak) loturik bide dago. Beraz, oraingo honetan idatzi dugun erantzuna zuhurtiaz eta are zalantzaz hartu beharrekoa da. MH andereak emaniko zehaztapenak, bestalde, 139. galderara eraman ditugu.
12. Urritzola: *uéldeko aréa* 'arena de río' ere bai. Lehenago, baina, 120. galderari erantzuna ematean, *uáldea* erabilia zuen.
19. Ilurdotz: *legarra* hitzaz zalantzak agertu zituen erantzuleak: ¿piedra un poco cascada, rota, para hacer carreteras? esan baitzuen, bere buruari galdetuz bezala.
21. Urniza: *legárra**, así parece... esan zuen berriemaileak guk egin proposamena ontzat-edo joz.
25. Azparren: ártu *dugú legárra*.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *aria, are* / Lizarraga: *aria* / Etxarri-Aranatz: *arié* / Irañeta: *area, are* / Alli: *area; ondarra* / Gartzaron: *area* / Autza: *aria* / Ziganda: *aria* / Eugi: *aria* / Mezkiritz: *area* / Auritz: *area eta legarra* / Iraberri-Artzibar: *area*.

462. GALDERA

- Murginduetako eta Larunbeko inkestak egiteko baliatu genuen galde-sortaren orri bat, 462 zk.tik 469ra bitarteko galderak biltzen dituena, ez dugu aurkitzen eta galduzat eman beharrean gaude. Haietan bilduriko informazioa, horrenbestez, koadroetara ezin ekanritz geratu gara.
1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztiko berriemailea honela mintzatu zen: *fátén gindán e... Urbásako mèndirá ekártzera árriy eik, estrésaiyári* ('gazt. 'al trillo') *patzekó...* Eta besterik ere eman zuen: *bárgiá* 'la peña'.
  2. Altsasu: Lehen erantzuna TGri zor zaio, adibide eta guzti: *Urbásako mendí(y)a*. JMek, aldiz, *básoa, báso* 'el monte' eman zuen: *básoko píkua*.
  4. Dorrao: *bargá* 'la peña', bildu genuen orobat.
  5. Etxarri-Aranatz: Étxarrikué, Sán Gregorio, bazán orr e, *báso tártien; úra akáu, bótá edo, árrek eztáu ba...* Herri honetan ere, bestalde, *barga* bildu genuen Dorraon bezala: *órren páre-parién?* or, góyen, *bárga exkín-exkíñean*.
  7. Uharte-Arakil: *góldorrá* 'la cima' gaineratu zuen MAek eta baita jarraikoa ere: *básoá eta bétikiko básoá* 'zelaia' edo. Azken orrazketa egitean JMU galdeko genuelarik, honek *básoa* 'monte' zein 'bosque' izan daitelkeela eta, horrez gainera, 'oihan' hitza ere, gaur egun erabilten ez den arren, herriko toponimoren baten baitan agertzen dela esan zigun, lehenagoko denboretan erabilia izan den seinalea. Honek errazten du, behar bada, hitz hau Ihabar hurbil herrian bildu izana ulertzea.
  9. Ihabar: *oiána, el monte* bildu genion Ali; *oyána* MHri.
  11. Egiarreta: Mikel Elbira inkestagileak *mendi gañeta* bildua zuenez, berriemailea galdekatu genuen horren esanahi zehatzaz. Erantzuna 'lo alto del monte' izan zen.
  17. Anotz: Informatzaileak *oyána* mugagabetzat jotzen bide zuen, zeren, aldi batean *oyánia* emateaz gainera (mugatua, ezbairik gabe), beste batean *oyána artán eróri diré arríek* esan baitzuen.
  18. Olaitz: Informatzaileak galdera errepikatu zuen erantzuna eman aurretik: 'Montaña'... nola zayó ba? esanez. Beste une batean, alabaina, zera esan zuen: *an dagó mendi arrén... mendien, kasko gáñien*.
  19. Ilurdotz: *llordózko...* *bizkér bát, bizkér...* *audiéna, záio...* *nonbrázen dígu Tartalápoa, Tartalápokó mèndie;* *mèndie es sierra* esan zuen berriemaileak, itxuraz 'mendi', zentzu zabalean, 'bizkarra' edo 'tontorra'rekin nahasiz. Beste une batean, berriz, *bizkérre* 'cumbre'tzat jo eta adibidea jarri zuen: *Beltzunegiko Kostáro-bizkérra, Kostárokó bizkérra, zuríuik egón de bier góizean*. Eta besterik ere bildu genuen: *Irrumugetáko bizkérra...* en la misma cordillera, un poco más abajo (Ilurdotz, Beltzunegi eta Egulbatí –Elbeti esaten zuen berak– izeneko herrixken bereizgarri). *Árnalzgibel* eta *Irozmendi* izeneko toponimoak ere eman zituen, azken hau zera izaki: *la cumbre del pueblo de Iroz que mojona con llurdoz*.
  20. Inbuluzketa: Berriemaileak *mèndie* 'monte' dela esan ondoren zera gaineratu zuen: *mendire... a los montes extraños a donde va el ganado*.

21. Urniza: Eta *bizkar* 'colina' edo: *Orreagáko bizkár gartán, aldamòrtzatzeunté, ta... bueltán?* déna áutoan.
23. Espotz: *mendía es monte* baieztu zuen informatzaileak.
24. Arrieta: Aspaldiko istorio baten ingurumarian, azken karlistada-denboran militar batek aitari esana: *bueno, orái, àntxekó... mèndi artán?* kásco artán zér da, úrā? *kustéunzu zerbáit?* Beste une batean, halere, *méndi ardán* bildu genuen.
25. Azparren: *oyána, el monte zehaztu* zuen berriemaileak. ABk, berriz, *Mendibélitz eman zuen* (harkaitz baten izena da), *monte negro gisa itzuliz, eta baita Oianándi ere* (beste toponimo bat, antza) *¿terreno? de monte esanez, zalantzakor edo.*
27. Aria: *Eta peina 'peña': eròri zé zaldí bat, ta... peinátik béra.*
32. Espartza: Hona berriemaileak erantzunarekiko eman zahaztasunak: *bízkar, deízen ginuén gúk uskaráz... òyan góra koyek, bizkarrá; gúk badugu kében finka bat eta dítzen dugú Otsábizkárра, bai,orrá... góora báita.*
35. Uztarroe: Hona berriemailearen adierazpenak: *Bórtia? es lo alto, la muga de Francia y así; se dice: méndian, baya börtian. Así como llamamos a otro Berrobáutxa, la sierra y así, eso es börtia -la muga de Francia, el puerto, börtia-, börtia es el puerto.* Hitz mugatu honen bukaera, baina, modu irekiagoan-edo aditu dugu inoiz: *börtéa, ia-ia bórtea agian.*

Nº 460 ARCILLA - ARGILE - CLAY**Nº 461 ARENA - SABLE - SAND****Nº 462 MONTAÑA - MONTAGNE - MOUNTAIN**

1. Ziordia	búztina*	ária	mendía
2. Altsasu	buztín	áriá	mendí(y)a / baso
3. Bakaiku	búztiñá	áriá	méndiyá, méndi
4. Dorrao	buztíñá	ária	méndiyá
5. Etxarri-Aranatz	búztiñä	aría	méndiyá. mèndiyé, méndi / báso
6. Arbizu	búztiñá	aría	méndiyá
7. Uharte-Arakil	búztiñé	árié	méndiyé. mèndié
8. Murgindueta	búztiñé	áre-lúrre	
9. Ihabar	bùztiñé, buztín; loié	ària-lurré	oyána. oiána
10. Madotz	ártzillé	áreé	méndíi, méndi
11. Egiarreta	bustiñe	área	montaÑe
12. Urritzola	búztine	aréa	méndie, méndi
13. Larunbe	buztín*		
14. Beorburu	buztíñé	ária	gáñe / méndie
15. Usi		buztíñé?	mendie
16. Ziaurritz	lur gáixtoa	legárra	méndi aundie
17. Anotz	buztíñé		oyánia, oyána
18. Olaitz	buztín	aréna	mendie
19. Ilurdotz	buztín	área; legarra?	mendie. méndie, méndi / bizkér
20. Inbuluzketa	buztíne*	área	mendie
21. Urniza	buztíne	legárra*	méndie / oeána. oiána
22. Aurizberri	buztin	area; legarra	mendia
23. Espotz	bustíne		méndia. mendia
24. Arrieta	buztína	área. aréa	mendía. méndia, méndi / kásco
25. Azparren	buztína	legárra	oyána. oiána
26. Garralda	buztina, buztin	area	mendia, mendi
27. Aria	buztina	area	mendia
28. Hiriberri-Aezkoa		área	mendia
29. Garaioa	buztína	área	méndia
30. Abaurregaina	buztina, buztin	area	mendia, mendi
31. Eaurta	búztina, búztin; búro	aréna	méndi
32. Espartza	buztín*?	áriara, ária	bízkarrà. bízkarra, bízkar
33. Ezkaroze	buztína?	área	méndia?
34. Otsagi	logia, logi	ariara, aria	mendia, mendi
35. Uztarroe	búztun	arená	méndia, méndi; börtia, bórtu

463. GALDERA

1. Ziordia: Berriemaileak baso, mendi eta zelaietan atera ohi diren perretxiko batzuen izenak eman zituen, zehaztasun handiegirik gabe, halere: *perrotxiko 'seta'*, *ontua 'hongo'*, *xixa (udaberriko)*, *urriziza edo? xixeta, amarilla (urriko)*, *gibilurdin, aparnéka, ilarra-súlsua eta amaúntua edo gorringua* (azken bi hauak gauza bera, omen). Delako *urriziza* horri Araba aldean *platera* esaten zaiola uste zuen gure lagunak. Olazti auzo-herrian ere, bestalde, *básotu 'selva, bosque'* eman ziguten: *eta básoti etortzéan...*

2. Altsasu: JMek *básotu 'selva'* eman zuen eta TGk ere *básu*, zera gaineratuz: *ekár dau óntuk (guk)*.

9. Ihabar: *oiána* eman zuen Alek *'selva'rako ere eta gauza bera egin zuen* MHk: *óiana, óian*, Uharte-Arakilgoa zen haren aitak basoa erabiliz zuela gaineratuz.

14. Beborburu: Berriemaileak herri honetako eta haren amaren sorterri Uharte-Arakilgo mintzamoldeen arteko desberdintasun bat aipatu zuen: *ta koñátkar erratén dio: "Zér da básoa? (...), ta, klaró, zér da? ze? ízena, oiána edo básoa?"*. Klaró, an, *Uärtén betí... básoa esáten dioté duik gabé ta, èmen beix, béti òianan!* Hona ere, bestalde, hark berak emaniko ondo batzuen izenak: *ónntua 'el hongo'*, *perretxikoak 'setas'*, *súlsua 'rebozuelo'* eta *urrizizek* (lit. 'setas de setiembre'), *béltzak eta zúriek* (hauak ere, *súlsua* bezala, 'cantarello' motakoak).

17. Anotz: Arrieta bilduriko emaitzak aurrean genituela egin genuen galde, *oyán gáitza**, *oyán aundíe** eta *oyán úsua** moduko erantzunak bilduz –hirurak laguntzarekin, baina egokiak diruditzenak, berriemaileak zera gaineratu baitzen: *quiere decir 'el monte es-peso'*. Hiru esaldiotan bestalde, *oyán* dugu oraingoan eta ez 'oyana'. Iku, hau dela eta, 462. erantzunari egin diogun oharra.

19. Ilurdotz: Hona berriemaileak aipatu perretxiko batzuen izenak: 1) *urri-zízek, setas de setiembre, finas; 2) maéz-zízek, setas de mayo, más finas; salen en sitio... recinto propio, en el monte gaineratuz; eta 3) perlánka, en vasco; en castellano no me acuerdo; salen en el monte, sin sitio determinado*. Besterik ere bildu genuen: *ukúrtzen gará artzéko óngoa 'nos agachamos...'*. Galdetu bide genion: Eta 'makurtu'? - Ni makúrtu nítzé; yo me hice travieso... laúneki ibiltzen izan zen erantzuna, hitz honek oso bestelako esan-hia duela agerian utziz.

22. Aurizberri: *oiana = bosque, eta sasia = maleza (impenetrable)* idatzi zuen galdegileak, eta baita berriemaileak *onddoa = hongo, ziza = seta, txultxo eta gibelurdin* moduko hitzak ere.

24. Arrieta: Eta *oián gáitza, oián úsua* 'bosque enorme, selva tupida', antza, azken honek behiala Bidankozeko Mariano Mendigatxa zenak erabili ohi zuen 'usi' hitza oroitazaten duela (José Estornés, *FLV*, 43, 1984).

25. Uztarroe: Aspaldiko denboretan, inguruko mendietan otsoak ba ote zebiltzan galdetu eta, honakoa izan zen erantzuna: *Izában bai, Izában ánitx, bëi bitagó... òbro sélba, ta koriétarik.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *baso itxiya / Lizarraga: basua / Etxarri-Aranatz: basue / Alli: basoa / Autza: mendia / Ziganda: oyana; uekoa / Eugi: oyana / Mezkiritz: oyana / Auritz: oiana / Iraberri-Artzibar: oiana*

464. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bildu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten: *bálsia* 'balsa de nieve'.

2. Altsasu: Bi erantzunak JMi zor zaizkio. Halaber, *úr léku aundíya* eman zuen eta baita *siéts* 'sitio cenagoso' ere. Iku berriemaile honexek eta baita Ziordikoak ere 384. galderari emaniko erantzunak.

5. Etxarri-Aranatz: *bálsa* erdal mailegua MMri bildu genion.

9. Ihabar: MHk *gésalá* eta Alek *balsá*.

11. Egiaurreta: *Góldarazko idoyé* aipatu zuen berriemaileak.

16. Ziaurritz: Erantzuna zuzena izan ez arren, elurrarekin loturiko hitz ustez interesgarria bildu genuen: *láusoa* 'ventisquero'.

22. Aurizberri: Hona galdegileak idatziriko oharrak: *balsa = balsa, eta linga / lingadi = terreno pantanoso*.

24. Arrieta: Berriemailea mintzo: *ausóak, ausóa me parece; un áuso de nieve decíamos ¿a esos ventisqueros? ¿montones de nieve? que tardaban mucho en... un áuso de nieve. - Elur-ausoa? - Elúrr-ausoa, bai.*

31. Eaurta: Errémendiko badína (baltsa txiki bat, omen) aipatu zuen CS-ek, adibide gisa nonbait. MCEk, berriz, *bálsara, bálsa bat* eman zuen.

465. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek erantzun bera eman zuten.

9. Ihabar: Erantzuna MHrena da.

10. Madotz: Aurrenik *léku bérdiñé* eman ziguten.

11. Egiaurreta: Honako aldaera bildu genuen orobat: *lurrétxabála*.

17. Anotz: *óri zeláie, todo es llano... déna zeláie zen* gaineratu zuen berriemaileak, erantzun osoagoa eman nahiz, nonbait.

18. Olaitz: Berriemaileak, *landa* hitza oinarri harturik, bertsot baten honako pasarte aski desitxuratua eman zuen: *Landak edér, májоak, Oláizko / Babázorro ('habas buenas' gaineratu zuen) Olabéko / Osakain bekain ('el alto' esan zuen) / Zandio eta Beraiz mendi májоa / (eta) Enderiz ezkillek edér... ezkillek eder Enderízko*. Horretaz gainera, Olaibarko haran berean kokaturiko Osabide baserriaz zera esan zuen: *Osoabide (sic), 'paso de lobo', camino para ir a Osakain*.

19. Ilurdotz: *góiti értan báda zelái bet* gaineratu zuen informatzaileak.

20. Inbuluzketa: *beñitiko zeláya* bildu genuen, agian 'zelaye' itxaron bazitekeen ere.

24. Arrieta: Berriemaileak *sario 'pradera'* ere eman zuen, Aezkoan eta Luzaiden *pentze* esaten dela gaineratuz.

27. Aria: *landa 'explanada'*: *landa, erriein parean, kanpo at, landa, esplanada bat da*.

31. Eaurta: *Táintaren ordokía*, alde batetik, eta *Ordókiluxéa* moduko toponimoa, bestetik, aipatu zituen CS-ek, adibide modura, antza.

35. Uztarroe: *llanúra kortan, lláno kòrtan* izan zen erantzuna. - Eta 'ordoki'? galdezu genuen. - *Órdoki? es el hondo, la hondura, órdokia*.

Nº 463 SELVA - FORêt - FOREST**Nº 464 PANTANO o BALSA DE NIEVE - MARAIS ou BANQUISE - MARSH or ICE-BANK****Nº 465 LLANURA - PLAINE - PLAIN**

1. Ziordia	básua		zélaya*
2. Altsasu	báso zikína	úr lekuá / elúr-balsá	zelái(y)a
3. Bakaiku	béku básoa. béko básua	pántanoá / élurrezko páltseá	zélái(y)á
4. Dorrao	básua	/ élurren bálsa	zeléya
5. Etxarri-Aranatz	basúa. basué; léku zikiñá	pútzubá / bálsa	zeléya
6. Arbizu	básua	/ báltsa	zeléi(y)a
7. Uharte-Arakil	básoá; árboldiyé	ídóye / gesalá	zélayé
8. Murgindueta			
9. Ihabar	oiána. óiana, óian	/ gèsalá; balsá	zèlayé
10. Madotz	méndi étxi et; méndi zíkiñé	pantanóa / elúr-paltsá	zabáldié
11. Egiarreta	oyana; mendie	idoye, idoi bat / urtxabala	lurtxabala
12. Urritzola	baso, oyan audi bet	urpille	zelaia
13. Larunbe			
14. Beorburu	oyána. oiána. òianá	/ bálsa	zeláye
15. Usi	oyána		zeláie
16. Ziaurritz	oyána, oián		zeláie
17. Anotz	oyán gáitza*	/ elúr-bálsa*?	zeláie
18. Olaitz	oyána*	/ elurre-balsa	landa
19. Ilurdotz	oiána. oyána, oyán	/ elúr ingúru bet	zelái
20. Inbuluzketa	oyána, oián		zeláya
21. Urniza	oiána	pantánoa; pózoa	zeláea
22. Aurizberri	oiana / sasia	/ balsa	zelaia
23. Espotz	oéána		
24. Arrieta	oiána, oián. oéán	/ elúrr-aúsoa	zeláia. zeláea, zelái
25. Azparren			
26. Garralda	oiana, oian	/ gesala, gesal	zelea, zelei
27. Aria	oyana; mendibeltza?	pantanoa	zelea / landa
28. Hiriberri-Aezkoa	oiana. oyana	pantanoa	elutsa
29. Garaioa	oiána	/ elúr-púzua	zabaláldea
30. Abaurregaina	oiana, oian	pantano / baltsa	zeleia, zelei
31. Eaurta	oyán	/ badína; bálsara	ordoki
32. Espartza	óiana, óyan	/ yesál	ordókia*
33. Ezkaroze	oyána		ordókia
34. Otsagi	oiana, oian	/ badinara, badina	ordokia, ordoki
35. Uztarrove	selbá, sélba	pantánoa / balsa	llanúra; lláno

466. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek erantzun bera eman zuten, azken honek *erlétayá* 'la colmena' gaineratuz. FGk lehenago, 101. galderari erantzuna ematean hain juxtu, *erlétéyán érliek* eman zuela oroitazten dugu.

12. Urritzola: Eta àrgizérie / àrgitzaríe 'la cera'. Halako batean, eztia buruz hitz egiten ari ginela, pluraleko bigarren pertsonare-kiko adiziekien gauzatu laburketa pare bat bildu genuen –56. erantzunari egin diogun iruzkinean aipatu dugu jada kontu hau-bata bestearre ondoan: "Corño, si queréis miel, ya sabéis... éztie nai bauzté, bádakizté, zé garáiten kérntzen dloté, (zuzenduz:) dióu, ta zázte zuen itxeá ta pláter bana aúndie eztie mánkó zu(t), bénio éz enréatu... erlétoiek", esán tzigún gizónak. Errázio zauken, errázioya, beñó gú gáztéak, jeh!... éro xamarrák, éjéje!... aláixe. Joera hau Arakilgo Murginduetan, Ihabarren eta Urritzola honetan maiz agertu zaigu eta baita, inoiz, Gulibarko Larunben eta Txulapaingo Beorburun ere. Hau, baina, ez da herri hauetako kontua bakarrik, Sakanako Irañetan eta, esaterako, Imozko zein Basaburu Handiko zenbait herritara ere aski zabalduriko laburketa baita.

17. Anotz: Herri honetan ere, inoiz, 'z'ren bat gaztelaniazkoaren gisan ahoskatutik aditu dugu, oraingo eztie honen kasuan bezala, adibidez.

18. Olaitz: *eztie?* para zazu! erantzun zion informatzaileak guk egindako galderari, aurrenik zera esanik ere: *nóla erraten da ba?* *ez naiz oroitzent ja!*

19. Ilurdotz: *erliáin eztie ártu dugú* gaineratu zuen erantzuleak.

21. Urniza: *náza / nátza* 'panal' –ez ote 'colmena' izango?– eta *argizéria / argizéria* 'la cera' ere bai.

23. Espotz: *argizéria* ere bildu genuen, bide batez.

24. Arrieta: Azentueraren aldetik, *argizaria / argizária / àrgizariá* moduko laginak bildu genituen gatz. 'la cera' adierazteko.

26. Garralda: Hona hitz gehigarri batzuk: *argizaria, argizari* (*argia emateko*), *bela* eta *espelma* (*txikia*).

35. Uztarrove: Berriemailea mintzo: *kandrá, la* [vela de] *cera es kandrá*.

467. GALDERA

1. Ziordia: Honako esaldia ere bildu genuen: *patatak kóipiakin jan díuk*.

2. Altsasu: TGk *gilbórra* eman zuen, gatz. 'sebo'rako, baina. JM ados agertu zen.

7. Uharte-Arakil: *góipe 'sebo'* izáen da esan zuen berriemaileak, honako esaldia gaineratuz: *Ez góipe, ez úriñe ta ez gilbór, ta ipúrdie liór.*

9. Ihabar: MHk emaniko erantzuna da.

19. Ilurdotz: *gúre ardiáin uríne* moduko esalditxoa ere bildu genuen.

22. Aurizberri: *urineztatu = engrasar las botas, etc.* idatzi zuen halaber alboan galdegileak.

29. Garaioa: Berriemailea, erantzuna eman ondoren, nolabaiteko kontraesanean erori ote zen gaude, galdetu zitzaison 'grasa' hori bera eta 'manteca' hitzak zehazterakoan: *Mantéka, mantéka, tzerrien mantéka... mantéka dá urína.* - Eta 'saina'? - *Saiña? saiñá, bá-dakizú, dá tzerrién... tzerrién... urína dá orí, gatzekín, baratuík o... geró konpontzéko denborekín.*

468. GALDERA

2. Altsasu: JMen erantzuna da.

11. Egizarreta: *sáin hori gáin(t)za* dela esan zuen berriemaileak.

14. Beorburu: *txantxigorrá, lo que queda después de deshacer la manteca* esan zuen erantzuleak. Galdetu genuen: Eta 'gantza'? - *Un intestino que tienen los cerdos; se puede poner izan zen erantzuna.*

18. Olaitz: Berriemailea aspaldiko kontua oroituz: - "¿Cuánto ha pesado?" y "Veinticuatro docenas sin gántzes"... sin gántzes es la gorra, las mantecas son gántzes. - Hogeita lau kilo, gantzik gabe? - Bai. "Y ahora... ¿a dónde va ése?" - "A Berrioplano, a por értzes".

19. Ilurdotz: *gúre txériein mantéka* gaineratu zuen berriemaileak.

21. Urniza: *sain* hitza honela zehaztu zuen informatzaileak: *parecido a la manteca, pero sin derretir*, beste hitz bat gaineratuz: *bilkorra* 'sebo'.

22. Aurizberri: Berriemailearen erantzunak era honetan idatzi zituen galdegileak: 1) *gantza* = *manteca*; 2) *sain* = *manteca amasada con sal, que se conservaba envuelta para echar a las berzas, etc.*; eta 3) *bilkorra* = *sebo*.

24. Arrieta: *sáin, del cuto zehaztu* zuen informatzaileak.

25. Azparren: GBk, *urína* emateko, laguntza izan behar zuela ikusita, AB galdekatu genuen. Honek, haatik, *sáin* emateaz landa, 'urína' horretaz no tengo idea esan zuen.

26. Garralda: *sain (gatzakin)*, omen.

30. Abaurregaina: *ganzgeza 'gatzik gabekoa delako'*, dio inkestagileak.

31. Eaurta: *mántekara* MCEk eman zuen eta baita *bilgorrá* 'el sebo'? ere. CS-ek *sain* 'manteca salada' dela esan zigun.

35. Uztarrove: *gánsio 'tocino'*, *bilgorrá 'sebo'* eta *txulúrira... es la grasa de la txula, que hacemos*.

Nº 466 MIEL - MIEL - HONEY**Nº 467 GRASA - GRAISSE - FAT****Nº 468 MANTECA - BEURRE - BUTTER**

1. Ziordia	éztia*	kóipia; sébua	màntekeá. mántekia
2. Altsasu	eztí(y)a		mantéka
3. Bakaiku	eztíya	kóipiá; grásia. grásëa	mántekeá
4. Dorrao	eztíyá	kóipiá	mánteká
5. Etxarri-Aranatz	eztíya	úriñá	mantéka
6. Arbizu	eztíya	kóipia	mantéka
7. Uharte-Arakil	éztié		úriñé; gílborra
8. Murgindueta			
9. Ihabar	éztié	ùriñé	gántza
10. Madotz	éztií, ézti	úriñé	gantzá
11. Egizarreta	eztie	uriñe	manteka; saín; gáin(t)za
12. Urritzola	éztie. èztiá, eztí	uríñe	mantéka
13. Larunbe			
14. Beorburu	eztie	uríñe	mantéka
15. Usi	eztie	uríñe	mantéka
16. Ziaurritz	eztie	uríñe	manteka
17. Anotz	eztie	uríñe	sáin
18. Olaitz	eztíe*		gántze
19. Ilurdotz	eztie	uríne	mantéka
20. Inbuluzketa	eztie	uríne	mantéka; txérrin uríne
21. Urniza	éztie. eztie. eztié	uríne	mantéka; sain; gántza
22. Aurizberri	eztia	urina	gantza; sain
23. Espotz	eztíe?	uríne	
24. Arrieta	éztia. eztia	urína. uríñe	mantéka; sáin
25. Azparren	éztia*	gántza	urína*; sáin
26. Garralda	eztia, ezti	urina, urin	gantza; sain
27. Aria	eztia	gizena	urina, urin
28. Hiriberri-Aezkoa	eztia	urina	gaztera
29. Garaioa	eztía	urína?	urína?; saíña
30. Abaurregaina	eztia, ezti	urina	ganzgeza
31. Eaurta	ézti	úrin	mántekara; sain
32. Espartza	éztia	urína	mantékara, manteka
33. Ezkaroze	eztía	urína	mántekara
34. Otsagi	eztia, ezti	urina, urin	
35. Uztarroze	éztia. eztía, ézti	úrina	manteká

469. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bezalatsu bildu genuen Olaztin ere: *gáztaiyá*. Gainera, *gázurá* 'el suero' eman ziguten.
 2. Altsasu: Koadroetako bi erantzunak TGri zor zaizkio. JMek, haatik, zenbait izen eman zuen: *mamíya* 'requesón', *míntza* 'el suero' (ondorengo egun batean *gazúra* hobetsi bazuen ere *míntza* 'queso picante' ote den bere buruari galdetuz), *gaztanberá* 'queso viejo' (hau, baina, 'cuajada' bide da, beste egun batean horretarako *gáztazarra* eman baitzuen), eta *ápparrá* 'la nata'.

3. Bakaiku: Hona gure lagunaren iritzia 'gaztanbera = leche cuajada' dela eta: *Gipuzku aldián mámiyá esáten deuze, eztá? ba, da dá, gáztanberá dá, Nápparrón dá gáztanberéa; emén e guái así dia, mámiya ta... [esaten]; éztek mámiya, e? ník gáztanberá. Telézinkun e... eun bát (...), badia íru-lóu urte: "Al queso, antes de hacer, a la leche, se llama en Navarra gaztanberá". Ez zeit áztu ein sékula.*

4. Dorrao: Berriemaileak *requesón*, *gázurá* 'suero' eta *gatzekóya* 'cuajo' gisako hitzak ere eman zituen.

5. Etxarri-Aranatz: Aeri matóya 'leche cuajada' bildu genion orobat, eta Jíri sárie 'majada' eta baita, honen esanahia argitu nahiz edo, *txabolondúa* ere.

7. Uharte-Arakil: *gáztamiñé* 'queso viejo' da eta *gazúre* 'suero', omen.

9. Ihabar: Erantzunak Ali zor zaizkio. MHk *rékesón* 'el requesón' eta *gaztúnzié* 'la quesera' eman zigun.

10. Madotz: *gázure* eta *rekesón* bildu genuen orobat.

11. Egiarreta: *gatzagié* 'el cuajo'.

12. Urritzola: Berriemaileak gaztagintzaren berri eman zigun: *Ba lemíxico, ardi? kenton tzaío mármitta bateá, ésenea; geó? násitzen tzaío, suero esaten dutén gáuze át? áxuriék? irukitzen duté, érraietán, gáuze at, lètxezuélá o sáten diote, ta artatik o bestála, bótiketatik, bótiketan izéten dá, farmáziétán, suero, ta ándik pixkóát eskáin? tte, bóta, ésniai, ta loízen da, lódi-lódi jártzen da, bai. Ta géo? úntzi txiki bát, olá da, kazóla bat bezelá, txúloakín, ta óre beté? ta estútua otik, ta txúlo aietatik, úr faltsuá, kuajátu ezténa, botat(t)en da, ta géo? estútua? ta súkeldeán? jártzen dá sekatzén, oói batén gañián, zortzi eunes o amarrés o ála, ta géo goi-, go-órtzen dén piskatéán? kia in? last, agótz-a-lástoakí(n)? ta ki arrekín kolória emáten tzaio; óri dái... gáztan sekrétoa. Bánó lan ásko dú, e? lan ásko, bai. Galdetu genuen: Eta jartzten da legortzen/idorzten/sekatzen... nola esaten da? - Sekáztzen, góortzen pixkat, bai. - Horretarako ipar-haizea ona da, ezta? - Bai, ta géo gatz(u) ói, zenbaténas obéki lána in dén, obéki atéatzen da; ézpada estutzén? úr tzarr oé gelditzen dá, barnén, ta zúloak itten tzaizkio, ta zúlo aietán árrak, biño óngi iñeskeós ez. Oáin, béstie fórmá ateán itten ttute, makinek atréat, atréak dire, ta, mákinék? ituté bi... tapa, ta bí tapa aiék, tórnú etéi mán? ta estutzén dee, ta ateáztzen duté koméni eztén gúztie, ta án, ésnéa... bákarra gelditzen da; bueno, esnién... tzéa, pájoago (?) esáten diou... biño, oáin, mákinék, áskos obéki... ta lán gutxiagokíñ itten dute, gáztza. Besterik ere bildu genuen: gaztanbera 'requesón'.*

14. Beborru: *gazúre* 'suero'.

15. Usi: *errekesón* 'requesón'.

17. Anotz: *káiku* (zurezko ontzi mota bat, esnea biltzeko), *zimítze* 'el aro', *gaztanberá* 'suero', eta *gaztazárra*, [queso] viejo, de pucheró; se le echa un poco de aceite, y se le hacen gusanos.

19. Ilurdotz: *yán dugú gáztza* esan zuen orobat berriemaileak. Genitiboaren erabilera ezohikoa erakusten duen esaldi bat ere bildu genuen: *ah, noizémenká, fuáten tzé, juáten tzé, gáztza urén... ikústera, a ver, a ver cómo iba... non, -tera bukaerako nominalizazio horri atxekiriko osagarri zuzenak genitiboko atzizkia hartu duenean (herri honetan nekez bildua, bestalde), itxaron izandako ('h)aren' baten ordez, ('h)ure + -(r)en' (= (h)uren) dakusagun.*

20. Inbuluzketa: Hona berriemailearen iruzkina: *Gaztá ez, ez... emén: gaztáz... iten diré or, Irágain te Éguin (= 'Eugin'), te oiétan bai, biña emén? ardí ebék, eztire... esnásdunek, ez.*

21. Urniza: *gaztanberá* 'requesón', *gaztazárra* 'queso viejo', *gáñia* 'nata' eta *gazúre** 'suero'.

22. Aurizberri: Hona beste esneki batzuen izenak: 1) *gaztazar*, *queso viejo*; 2) *marrakuku* = *gazta + talo*; eta 3) *guri gañia* = *nata de la leche*. Informatzaileak, haatik, bestelako gaña ere aipatu zuen: *nata de otras cosas (vino, aceite, etc.).*

25. Azparren: *gaztamin* 'queso blando', ABren arabera.

27. Aria: *kaiku, kuajoa, rekesona, gaztazarra, gaxtura* 'el suero' eta *gaztazala* 'el aro, el molde' ere bai.

29. Garaioa: *gaztabéra* 'requesón' eta *gaztaberása* 'queso blando'.

31. Eaurta: *gaztaxúri* 'queso blando' CS-i zor zaio eta baita *gaxúr* 'suero' ere. MCErentzat, baina, 'queso blando' hori *gáztaberátx* da, eta *gaztanberá* 'requesón', beste une batean azken hau izendatzeko *zénbron*, *zénbron* erabiliz bazuen ere.

32. Esparza: *gaztaberátsa* 'la cuajada', omen: *gáztara dái... gógor eta kóri dái beráts*.

33. Ezkaroze: *éznia* 'la leche', *kuájoa* 'el cuajo', *matona* 'la leche que va cuajando', *gaxúra / gazúra* 'suero', *gaztaxala* 'el aro, el molde', *atxála / axála* 'la corteza del queso', *zenbróna / zénb(e)ra* 'el requesón' eta *béi-gazta* 'queso de vaca'.

34. Otsagi: *zenbrona, zenbron* '(el) requesón'.

35. Uztarroze: Eta *gaztagín* 'quesero'. Hona lanbide honekiko ekai eta tresna batzuen izenak: *éznia* 'la leche', *kutxárroá* (esnea biltzeko latorrizko ontzi handia), *bérza* 'el caldero', *kuájoa, espáda, matóia / matónia* 'el matón', *kákala* 'el aro', *xórze / xórtze / xórxe* (zurezko tresna, plater handi batzen antzekoa, aipatu *kaxalaren* azpian ezartzeko); *es un ixórze, como una bacílica* esan zuen berriemaileak), *zénbrá* 'el requesón', *zakúto* 'saco pequeño', *kuajadá* eta *gáztza*. 'Suero' hitzera, berriz, *triskiáitia* erabili zuen berriemaileak: *eguàrtan nún guziétarik: kuajadá eta matóia eta triskiáitia eta... béllostan, kor, suán*. Eta azkenik, *olá zein txásgia la muidera* bildu genuen, nahiz lehenengoaren kasuan hori baino gehiago 'la cabaña' edo 'la pequeña borda' ote den iruditzen zaigun, aipatu xederako erabilitzen bazen ere.

OHAR BEREZIA

Galdera hirukoitz honi emaniko erantzunak ikusirik, Etnografi Sail honetako buru Fermin Leizaolari bere iritzia eskatu diogu, gauzak argi uzte aldera. Hona berak prestatu txostenia:

Ohar eta zehaztasun batzuk, 'leche cuajada' eta 'requesón' hitzak direla-eta.

Arbizu herriko (Sakanako) berriemaile batek gatz. 'leche cuajada' galderari eman dion erantzuna ikustean (*matória / rékexóna*) zehaztasunen bat egin nahi nuke:

Matoria hori gipuzkoar Goierriko hainbat eskualdetan matoia edo maton antzeko hitzen bidez ezagutzen den gazta freskoaren ore zuria da, Idiazabal sor-markako gatzak egiteko erabili ohi den esne mamitua behin irabiatu ondoren. Gaztok, jakina, irakin ez den ardi latxaren esne gordina mamitzean egiten dira. Zuri koloreko gazta freskoaren ore hau, itxura plastikoduna, gazta bera egiten den ontziaren hon-dondo dekantatutako geratzen da halako likido opalo-antzeko hori-berdeskarekin batera, zeinari gasuren edo gáztare deitzen zaion.

Esne mamitua edo mamia, besterik gabe (*mamia, gatzatue, kallatia, gaztanbera etab.*), edo bera bararra, edo azukrearekin, edota ez-tiarekin jaten da ohiki, postretako. Produktu hau ardi-esnetik bakarrik ez, beste zenbait esnetatik ere egin daiteke eta ontzi batean pres-tatzen da. Aspaldi, Euskal Herriko lurralde askotan, kaiku izenez ezagutzen den ontzi monoxiloa (gehienetan urkizkoa) erabilitzen zen; honekien jeztzen ziren ardi, ahuntz eta behiak.

Lehen, ontzi honetan, esnea irekitze-punturaino berotzen zen, bertan aurrietaz behe-suan ederki beroturiko harri bat edo beste sartuz. Matxarda batzuen laguntzaz harri ia gori hauek ontzian sartzean, esnea ia bat-batean irakiten hasten zen, honi erre-zaporea emanez.

Harriak ateria eta esnea, 36 gradu inguruo tenperatura batean, hozten uzten zen. Une hartan esneari bildots-gatzagi pixka bat eransten zitzaien; gatzagi honek amaren esneaz soiliq elikatu eta artean belar-bazka dastatu gabeko bildotsarena behar zuen. Gatzagi hauxe, aurrietik, gatilu baten barruko ur epelean urtua zen eta, lorturiko likidoa, behin oihal baten zehar iragazi orduko, epela zegoen esneari eransten zitzaien. Ontzia pausatzen utzi eta handik ordubetera edo, edukia berez hotz dagoenean, jan daiteke mamia, gazte-leraz 'cuajada' esan ohi zaiona.

Rekexona hitzaren esanahiari buruz ere oharpentxoren bat egin behar dut, gaztanbera ere esaten zaion hau ez dela esne mamitua (edo *mamia*) kontuan harturik, zeren gaztanbera, lortu ere, gazta egitean sobera geraturiko likidoa ontzi batean irakiteraino berotzean lortzen

baita, zeina *gasure* edo *gatzure* izenez ezagutzen den. Denboraz ontzi hau zurezko *kaiku* edo *abatz* bat izaten zen, baina gure egunotan metal, kristal zein zeramikazkoak izan ohi dira.

Pertz batean beroturiko gazur hau ia irakite puntura dagoenean, pikorrik sortu ohi dira likidoan barrena eta azalera igo. Ontzia sutik baztertu ondoren azalean geraturiko pikorrok, bitsaderaren baten laguntzaz edo, atera egiten dira. Produktu zuri eta plastiko antzeko hau da gaztanbera.

Gaztanbera hau da zenbait lekutan *errekesona* edo *xirikota* deitzen dutena. Epel edo hotz jan daiteke, gatz pixka batekin, azukrearekin edota eztirekin. Horrela dagoenean, denbora laburrean jan behar da, bestela, berehalakoan garraztu egiten baita. Pírinio mendietako zenbait artzainek, zuberotarrek, Nafarroako erronkarietako zaraitzuarrek nahiz Anso eta Echo herrietako aragoitarrek, lutzatu egiten dute (luzatu ohi zuten, hobeki esanda) proteinatan aberatsa den produktu honen iraupena. Hartarako, gaztanbera freskoaren orea, zertxobait gatzaturik, oihal zuriko zakutan sartu eta, haien kaiolar, borda edo txabolen kanpo aldean adarretatik edo mako batzuetatik zintzilik ezartzen zitzuten.

Produktu lehor eta gogortxue hau gorde eta iraunaz zitekeen denbora aldi batez. Esne berberarekin lorturiko gazta honekin (bigarren gazta honekin, nolabait esateko) xerra itxurako puskek aberasturiko zopa bat egiten da.

Esaniko guztiaengatik erraz uler daiteke ezen, halako produktuak ekoizteko kulturak ez dagoen zenbait lekutan, hau da, ez abeltzaintzarik ez artzaintzarik dagoen hainbat esparrutan, era honetako galderak egin direnetan (nahiz hau ez izan orain aztertzen ari garen kasua), batzuetan bildu diren erantzunak guztiz zehatzak ez izatea.

Nº 469 QUESO o MANTEQUILLA o LECHE CUAJADA - FROMAGE ou BEURRE FONDU ou LAIT CAILLÉ - CHEESE or MELTED BUTTER or CURDLED MILK

1. Ziordia	gáztaya		
2. Altsasu	gaztái(y)a		mí(y)a
3. Bakaiku	gàztaiá	mántekilléá	gáztanberéá, gáztanberá
4. Dorrao	gázta	mántekillá	gáztanberá
5. Etxarri-Aranatz	gázta	mántekillé	gáztanberá
6. Arbizu	gázta		matória / rékexóna
7. Uharte-Arakil	gázta		gáztanberá
8. Murgindueta			
9. Ihabar	gáztá		mamí(y)e*
10. Madotz	gaztá	mantékillé	
11. Egiarreta	gazta		mámie
12. Urritzola	gázta		mámie
13. Larunbe			
14. Beorburu	gázta		
15. Usi	gázta		
16. Ziaurritz	gázta		
17. Anotz	gázta		errekesóna
18. Olaitz	gazta		
19. Ilurdotz	gázta		
20. Inbuluzketa	gázta. gaztá		
21. Urniza	gázta		gaztanbéra
22. Aurizberri	gazta		gaztanbera
23. Espotz	gázta		rekesóna
24. Arrieta	gázta		gaztanbéra
25. Azparren	gázta		
26. Garralda	gazta		gaztabera
27. Aria	gazta		gaztabera
28. Hiriberri-Aezkoa	gazta		
29. Garaioa	gázta		gaztabéra
30. Abaurregaina	gazta		
31. Eaurta	gázta		gaztanbéra
32. Espartza	gáztara, gázta		gaztaberátsa
33. Ezkaroze	gaztára. gáztara, gázta		kuajáda; gaztanbrara
34. Otsagi	gaztara, gazta		
35. Uztarroze	gaztá, gázta		zenbrá, zénbra; kuajadá

470. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, bustigabeko era bildu genuen: *úra mòlitú eta... irína étixerá.*
2. Altsasu: *irína* TGk eman zuen; FGk *iríne*, *irín* eta baita, orobat, *erróta* 'molino' eta *errótazai* 'molinero/a' ere.
3. Bakaiku: IAk *errótia* 'el molino' eman zigun eta JLZk jarraiko: 1) *errótazei* 'molinero'; 2) *gáriy iyotzeá* 'a moler el trigo'; 3) *léurriya* / *laurriya* 'la medida'; 4) *láka* 'maquila o pago por la molienda', eta 5) *erreguá*, *erréguerdiyá ta amutiá* 'el robo, el medio robo y el almud', eta *kuartála* 'el cuartal'.
5. Etxarri-Aranatz: *ártíñia*, *ártíñi* '(la) harina de maíz'.
12. Urritzola: *tórnue* 'armario para pasar la harina' eman zuen orobat informatzaileak, baina besterik ere bildu genuen: *maíz-iríñe* 'harina de maíz', *oramáye* (ogia oratzeko mahaia, gazi, 'artesa'), *orántza* 'levadura', *záie* 'salvado', *errálde* 'la masada', *lábea* / *labia* 'el horno', *átaka* 'la boca del horno', eta *labezatárra*; hona, azken hitz honi dagokionez, bildu genuen adibidea: *Ba, labezatárra?* esáten diote, *labia* garbitzeko; *makil beten puntén*, *olaitxé*, *trápu busti?* ta, *jártzen da*, *bai*, *labezatárra*.
17. Anotz: *orántza* 'levadura' eta *erregu* 'robo' moduko hitzak ere bildu genituen: *sekátna dénian*, *orántza bezála*, *déna íten dé-nian*, *pues botázen da...* *erregu ét o bí errégü (e)do errégü et etérdi edo...* *iríñe*.
19. Ilurdotz: *güre gariein iríne óna da* gaineratu zuen berriemaileak, beste une batean laboreak neurteko lanabes batzuen izenak ere eman zituela: *errégue* 'robo' (baina *bórtz errégü*), *errégue érdi bet* 'medio robo', *gaitzírue* 'cuartal', eta *almúte bat*, *almútia = el almut* (sic); *el robo tiene 16 almudes*. Halako batean, gainera, erregu baten edukia zenbatekoa den azaldu zuen: *un robo, 22 kilos*.
22. Aurizberri: *basolorina* = *menudillo*, *eta zaia = salvado* ere bai.
23. Espotz: *almútea* bildu genuen bide batez, laboreak neurteko kutxa baten antzoko tresna.
32. Esparza: Hona osagarri zuzena genitibodun agertzen duen esaldia interesgarria: *éotzen*; *ègon nük eotzen*, *gariaren*. Osagaria esaldieren azken lekuaren egotea ez da, halere, hain ohikoa.
35. Uztaroze: Berriemaileak *errotá / rotá* 'el molino', *gribák*, *las gribas* 'las cribas, los cedazos' eta *laká* 'la maquila' emateaz gainera (*biltu zeiá laká?* ¿habéis cogido la laka? esan zuen), halako batean, gurekin zen Fermin Leizaola adiskidearen galdera bati erantzunez, labore-neurketarako baliatu ohi diren zurezko ontzi batzuen izenak eman zituen: *gonká* 'el robo', *gonkatxíkia* 'el medio robo', *kuartála* 'el cuartal' eta *almútæa* 'el almud'.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *ina, in* / Lizarraga: *iriña* / Etxarri-Aranatz: *iriña* / Irañeta: *iriñe* / Alli: *iriña* / Gartzaron: *iriñe* / Autza: *iriñe* / Ziganda: *iriñe* / Eugi: *irine* / Mezkiritz: *irina* / Auritz: *irina* / Iraberri-Artzibar: *irina*.

471. GALDERA

- Zoritzarrez, 'alquitrán' eta 'carbón vegetal' izendatzeko ez genuen ia ezer bildu, azken honen kasuan, gainera, galderak egitean, egur- eta harri-ikatzen arteko bereizkuntza ez proposatzeagatik.
1. Ziordia: Herri honetan ez bezala, Olaztin *inkatza* bildu genion JE-i, bitan gainera: *nerè gizónak e inkátza egítén zien*.
  2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
  3. Bakaiku: Herri honetan egin genuen azken errepasoan PAK *págó-ikátza* 'carbón vegetal' eta *árri-ikátza* 'carbón de piedra' eman zigun.
  9. Ihabar: MHri bilduriko erantzuna; AI ere hitz bera emanik zegoen, baina lagunduta.
  16. Ziaurritz: *Gaztélik egon nitzén ikézkiñetán*, *ikétz iten ere bái...* esan ondoren, berriemaileak hitz batzuk gaineratu zituen: *plaza*, *ikáztei* 'carbonera', *egúrra* 'la leña', *maku ét* 'una horca', *idúrie* 'cisco', *zóie* 'tepe' eta *betégarrie...* yáten ematekó.
  19. Ilurdotz: Berriemaileak bi eratako ikatzak aipatu zituen: *bagoáin ikéulta* eta *aritzéin ikéulta*. Gainera, olako errieko gizónak *díre ikétz intzéliak* (gazi, 'carboneros') moduko esaldia eman zuen.
  20. Inbuluzketa: *ikezkíne* 'carbonero'.
  22. Aurizberri: Hona, gai honekin zerikusia izanik, berriemaileari aspaldi bildu eta EAEL-II, 211. etnotestuan argitara eman genituen hitz batzuk: *ikazkinak* 'los carboneros', *ikaztúa*, *ikaztogi* '(la) carbonera', *pláza* (ikaztúa ezarri ohi den leku), *lótea* 'el lote', *bágo* (zurmota bat, kasu honetan 'haya'), *arráildu* 'rajar, agrietar', *estrónyo* 'estaca puntiaguda', *egúrrak* 'las leñas', *extál-pálá* 'pala de madera', *zóia* 'tepe, tormo', *altzúrra* 'la azada', *zurézko mázo* 'mazo de madera', *burdinezko góntxo* 'gancho de hierro', *makil luzé bat* 'un palo largo', *arrástelu* 'rastrillo', *espórtak* 'los cestos' eta *zákua* 'el saco'.
  24. Arrieta: Ikazkintzarekin loturiko hitz batzuk bildu genituen: 1) *etxóla* 'choza, cabaña'; 2) *ikaztógia* 'carbonera', *el sitio de recoger la leña para la carbonera*; 3) *ikatz egúrra* 'leña de carbón'; 4) *arrállak* 'rajas de madera'; 5) *arráldu* 'rajar la madera'; 6) *bákka* 'leña menuda'; 7) *auskóa* 'fuelle'; 8) *betegárria* 'relleno de leña'; 9) *zóia* 'tepe, terrón de césped'; 10) *burzíñia* 'atizador'; 11) *buzkárra* 'pedo de la carbonera', 12) *udíria* 'escombro'; 13) *estál-pálak* (edo *extánpálak*) eta *antapálak?* 'palas de carbonera'; 14) *kixkórtu* 'recesar'; eta 15) *biótza* 'el centro en lo alto, la cúpula' edo: *geró?* kásko ortán? *biótz ortán*, *zártzen gindue...* *estillak xée oetaík?* ta...
  31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da, CS gauza bera emanik bazegoen ere, lagundurik izan baitzen.

Nº 470 HARINA - FARINE - FLOUR**Nº 471 ALQUITRÁN o CARBÓN VEGETAL o CARBÓN - GOUDRON ou CHARBON DE BOIS ou CHARBON - TAR or CHARCOAL or COAL**

1. Ziordia	íriña			ikátza
2. Altsasu	irína. iríne, irín			ikétza
3. Bakaiku	íriná		págo-ikátza	íkatzá
4. Dorrao	iríñá			íketzá
5. Etxarri-Aranatz	íriñá. iríña	brea		íketzá
6. Arbizu	íríña	brea		íketzá
7. Uharte-Arakil	íríñe			íketzá
8. Murgindueta	íriñé		ikétza náaturalá	íketzá
9. Ihabar	íriñé			íketzá
10. Madotz	íriñé			íkatzá
11. Egiarreta	iriñe			ikétza
12. Urritzola	iríñe. iríne			íketza
13. Larunbe	iríñe			íkétza*
14. Beorburu	iríñe			ikétza
15. Usi	iríne			ikétza
16. Ziaurritz	iríñe			ikétza, ikétz
17. Anotz	iríñe, irín			ikétza
18. Olaitz	iríñe			ikétza
19. Ilurdotz	iríne		bagoáin ikétza	ikétza
20. Inbuluzketa	iríne			ikétza
21. Urniza	iríne			ikétza
22. Aurizberri	irina			ikatza
23. Espotz	irína			ikátza. ikétza
24. Arrieta	irína, irín			ikátza, ikázt
25. Azparren	irína*			ikátza*
26. Garralda	irina, irin			ikatza, ikatz
27. Aria	irina			ikatza
28. Hiriberri-Aezkoa	irina			ikatza
29. Garaioa	irína			ikátza
30. Abaurregaina	irina			ikatza, ikatz
31. Eaurta	írin			ikatza, íkatz
32. Espartza	írína. ïriná			ikátza
33. Ezkaroze	írina			ikátza
34. Otsagi	irina, irin			ikatza, ikatz
35. Uztarroze	írina. ïriná			karbóna

472. GALDERA

2. Altsasu: TGk árdoa eta JMek árdoá; TGk sagárduá eta JMek sagár-ardoá.
8. Murgindueta: *álkitze** 'la podadera'.
5. Etxarri-Aranatz: AEri zágiya 'el odre, el pellejo' bildu genion eta JIri pikéa 'la pez', zahatoetan erabili ohi den gai erretxinaduna, alegia.
7. Uharte-Arakil: zérbezá JMUEk eman zigun, bestelako izenik erabiltzen ez dela argudiatuz.
9. Ihabar: Era mugatua Ali zor zaio; mugagabea MHri. Gaztelaniazko 'sidra'rako bi informatzaileek emaniko erantzunak laguntzaz bildu ziren. MHk, halere, *(i)xídrá?* eman zuen aurrenik eta baita, elkarrizketa baten harian, ózpiñé 'vinagre', kúpela / kupelá 'tonel, barrica' eta *Ardantzeá* moduko hitzak ere. Azken hau –toponimo bat nonbait– garai batean halakoak izan zireneko frogatzat zuen berriemaileak.
10. Madotz: ózpiñé 'vinagre' eta páttarrá... aguardiente eta anisa bildu genuen, hala nola *píntte at ardó*.
11. Egiaurreta: Eta *ardánzia* 'la viña'. Hona berriemaileak emaniko kantu baten letra, aski ezaguna bada ere: *Ardúa eránta mox-kortzen náiz / pipé artúta txorázen náiz / kortejatze(r)a losátzen náiz / nólá demóntre biziko náiz*.
12. Urritzola: Gure lagunak *ardántza* 'la viña' eta *alkítzea* 'la podadera' gisako hitzak eman zizkigun halaber, lehenengoaz zera gaineratuz: *ardántza zen... una viña, orain deitzen dute Ardantzaléta, mi padre ya conoció; en Errroz había bastantes viñas*. Eta bigarrenaz honako hau: *alkítzea eáman bear dút zorroztéa*. Lanabes honi, baina, gure egunotan ardantzeak alienatuz joan diren zenbait herritan bestelako erabilera ematen zaio, esaterako behin zerri bat hil eta zintzilik paratu ondoren berau goitiik beheraino irekitzeko. Besterik ere bildu genuen: *zági* 'odre, pellejo'.
14. Beborburu: *tragóto at ardó* 'un tragicó de vino', *ozpíñe* 'el vinagre' eta *alkítze, alkítz bet* 'la podadora, una podadora', bildu genuen orobat ere.
17. Anotz: *mátsa* 'la uva', eta *txakoliñe* 'el chacolí'.
18. Olaitz: *ardanze* 'viña' bildu genuen bide batez, eta baita *alki(t)zia* ere, honen esanahia (lehenxeago adierazia), eman ez ziguten arren. Gainera, herriaren inguruko maldetako alorretan, XX. mendearren lehenengo hamarkadetan, txakolin-ardantzeak ohikoak ziela esan zigutene.
19. Ilurdotz: Hona, ardoarekin zerikusia dutela, berriemailearen ahotik bilduriko esaldiak: 1) *ardóa, edáin dugú bazkárien*; 2) *zuék altzátu duzué árdúa*; 3) *árdo gáu ozpínduik dágó... está agriado*; 4) *ardántza / ardántzia; ardántzeko... óko bát mátsa, un racimo bonito –matsóko ere bildurik gaude–*; 5) *ayéna bat, ayéna* 'la cepa'; 6) *zárméntue / zarméndue* 'el sarmiento'; *zárméntue ebákitezko*, erosi bear dugú *alkítze bat* (lanabes honen gaztelaniazko izena ematean *poadera* esan zuen); 7) *záto* 'bota, odre pequeño'; *záto onék bádu pikie aúñit* ('muchacha pez', alegia); 8) *mahats-mota batzuen* izenak: *garnátxa, mátsa béltxa eta zúrie*; eta 9) *kupéla* 'barrica': *eta néurrie, itén tzúte, kupélera emán baño lé(e)n, neurrízen tzúte ardó*. Guk proposatu 'sagardo' izenaz, bestalde, ez zen ziur agertu, zera esan baitzuen: *sagardúa**... es un líquido que sacan de la manzana; no sé si será la sidra. Bestalde, inoizko txakolinarekiko aipamena bildu genuen: *nére aítet sortu tzén etxeán, denbóra bateán, itén zutén txakolié, txakolié, eta, eta... géro, ardántzéak gáldu zíren, galdu zirén...* filoséra gaitz-, gaitzétik.
20. Inbuluzketa: *tzátue* 'la bota de vino'.
23. Espotz: *alkiz?* 'podadera' bildu genion halako batean berriemaileari, zalantzatzi agerturik ere.
24. Arrieta: *ardántza* 'la viña'; *alkítza, alkítz* ('la) podadera'; *xátöa* (xákoa / zákhoa ere bai) 'la bota', *ozpíña* 'vinagre', *ardó* trago át 'un trago de vino' eta *tabernarisá* 'la tabernera'.
25. Azparren: *záito* 'bota de vino' eman zigun ABk.
27. Aria: *zaito-ardoeikin* 'con la bota de vino', eta *pikea* 'la pez'.
31. Eaurta: MCEk *sagardoia* ia nahi gabe aipatu zuen, 'sagarra' esan nahi izan baitzuen, antza: *No, ez; badiákixút sagárdoaz eiten diéla baia... ez, [erraten da] sidra*.
35. Uztarroze: *mátsak* 'las uvas', *xákoa* 'la bota': *xákoa... ardáutako*, eta *txortáixko* bat 'un traguico'.

Nº 472 VINO o SIDRA o CERVEZA - VIN ou CIDRE ou BIÈRE - WINE or CIDER or BEER

1. Ziordia	ardúa	sagárdúa	zérbezia
2. Altsasu	árdoa. árdoá	sagárdúa. sagár-ardoá	
3. Bakaiku	árdöá	sagárrardúa	zérbezá
4. Dorrao	ardúa	sagárrardúa	
5. Etxarri-Aranatz	ardúa, árdo	sagàrdúa	gagárardúa
6. Arbizu	árdua	sagárdúa	zérbeza
7. Uharte-Arakil	árdua	sagárdoá	zérbéza
8. Murgindueta	árdoá, árdo	sagáridoá	
9. Ihabar	árduá, árdo	ságardúa*; sagár-ardóá*	
10. Madotz	árdoá. ardóa	xidrá	zérbezá
11. Egiarreta	ardoa. ardúa	sagardoa	
12. Urritzola	árdua	sagárdúa	zérbeza
13. Larunbe	árdoa		
14. Beorburu	ardúa, ardó. árdo	sagardúa	
15. Usi	árdoa	sagárdoa	
16. Ziaurritz	árdua, árdo	sagárdúa	
17. Anotz	ardúa		
18. Olaitz	ardúa, ardó. árdo	sagardúa	
19. Ilurdotz	àrdoá. ardóa. árdoa, ardó. árdo	sagardúa*	
20. Inbuluzketa	árdoa, árdo		
21. Urniza	árdoa. ardóa	sagárdoa*	
22. Aurizberri	ardoa	sagardoa	
23. Espotz	ardóa		
24. Arrieta	àrdoá. ardóa. ardúa, ardó. árdo	sagárdóa, sagárardo	
25. Azparren	árdua		
26. Garralda	ardoa, ardo	sagardoa, sagardo	
27. Aria	ardoa		
28. Hiriberri-Aezkoa	ardoa		
29. Garaioa	ardóa	sagár-ardoa	
30. Abaurregaina	ardoa, ardo	sagarrardoa, sagarrardo	
31. Eaurta	árdo	sagárdo	
32. Espartza	árdua	ságar-árdua*	
33. Ezkaroze	árdua		zerbéza
34. Otsagi	ardöa, ardo	sagarardöa, sagarardo	garagarardo?
35. Uztarroze	ardáua, ardáu		

473. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMek emana da eta eskuin aldekoa TGk. Hark, baina, horretarako, *yazain* hitza erabili zuen beste une batean: *yázain sú(b)a / ník yazain dét*, alegia.
7. Uharte-Arakil: *piztu* gehiago *ixi in* baino, nonbait.
9. Ihabar: *súe in du* Alek eman zuen eta bestelako erantzunak MHk.
10. Madotz: - Eta bizten dena argia baldin bada? galduen genuen, honako erantzuna bilduz: *Klaro, orr ere bai, gañeaokoan, beák bisto eín do. Ixiké, klaro, árgii*. Badirudi, beraz, dela argiaren dela suaren kasuan, *ixike / ixiki eta bisto*, biak erabiltzen dituela.
14. Beborburu: 'itxiki' bat egon liteke erantzun horietan, balizko aferesi bat kontuan izanik.
19. Ilurdotz: Berriemaileak, hasieran, ezker aldeko galdera agintera moduan ulerturik nonbait, zera esan zuen: *guáye, ín tzek súbia*. Beste une batean, berriz, honako esaldia bildu genion: *kártzu fuélla* (sic) *súbie bísteko, súbiai áizia matéko* (koadroetan idatzi erantzunetarako, haatik, *bistu* ez baina, *bistu* bildu genion). - Eta 'auspoa'? galduen genuen: - *Ya me suena un poco, pero... izan zen erantzuna*.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna ematean berriemaileak zukako eta xukako alokutiboen era laburtuak erabili zituen, 'dizu' eta 'dixu' moduko aditz laguntzaileetatik eratorriak.
33. Ezkaroze: Galderak egiteko, honela: *bíztu txuá súa?* (xuketan), eta *bíztu ná súa?* (noketan).
35. Uztarroe: *égin dúna súa* '¿has encendido el fuego?' eta *éginen dúna súa?* '¿encenderás el fuego?' bildu ziren orobat, eta baita *zébatu* hitza, beste erabilera rako bada ere: *árek zébatu dién místo bat* ('un fósforo, una cerilla'), edota *árek zébatu dién telebisóra, te-lebisióna*, adibidez. Ezker aldeko zutabeen idatzi dugun *egíntan* hori, bestalde, bitxi samarra izan arren, inoiz horrela adi daitkeen isla da, *n-z bukatu* *ekun, erkin eta egin* moduko aditzak, adibidez, ohikotasuna adieraztean, *ekutan, erkitan eta egitan* gisa agertzen badira ere, inoiz *ekuntan, erkintan eta egíntan* aditzen baititugu ahoskatutik.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)

Urdain: *yazi dau* / Lizarraga: *ixerai du* / Etxarri-Aranatz: *piztu au* / Irañeta: *ixin du* / Alli: *piztu du* / Gartzaron: *pixtu du* / Autza: *bixtu du* / Ziganda: *bistu du* / Eugi: *bixtu du* / Mezkiritz: *bistu...* / Auritz: *piztu du* / Iraberri-Artzibar: *bistu (men) dik*.

474. GALDERA

1. Ziordia: *iltzák argiya, oyára fatéko* gaineratu zuen berriemaileak.
2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMek emana da eta eskuin aldekoa TGk.
9. Ihabar: *itzéldu dú* Alek eman zuen; gainerako erantzunak MHri zor zaizkio.
19. Ilurdotz: - Eta 'itzeli'? galduen genuen. - 'Itzéli du' también suena algo, pero más 'itzéldu du'. Lehenagotik, halere, *apáldu dú súbia* emanik zegoen, gazt. 'ha rebajado' edo, antza.
25. Azparren: Berriemaileak, 'apagar' hitzaren ideiarri loturik nonbait, zera esan zuen: *izerkír el fuego es recoger en un montonico la ceniza*. Hitz horretan oinarriturik egin bide genion koadroetan agertzen den erantzunerako proposamena, era horretan emanik halako ñabardura erakusten duena.
35. Uztarroe: *lótzan súa!* '¡apaga el fuego!'

Ezkaroze herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 473 ENCIENDE, HA ENCENDIDO - IL ALLUME, IL A ALLUMÉ - HE LIGHT, HE LIT
Nº 474 APAGA, HA APAGADO - IL ÉTEINT, IL A ÉTEINT - HE PUTS OUT, HE PUT OUT

1. Ziordia	píztu íten dik	píztu in dik	il íten dik	il in dik
2. Altsasu	píztu íten dau	píztu dáu sú(b)a	il íten dau	il dau sú(b)a
3. Bakaiku	éguniό, bédratziétan, súba pízten dik	súba píztu du	gáubien itzáltzen dik	itzáli dik
4. Dorrao	eitten dó súba ixéin	ein dó ixéin súba	eitten dó itzéli	ein dó itzéli
5. Etxarri-Aranatz	izérai eitten dáu	izerái ein dáu	itzéli eitten dau	itzeli eín dau
6. Arbizu	súba izéitzen dík; súbe egítten dík	súbe izéi eín dík	itzeli egítten dík	itzeli ein dík
7. Uharte-Arakil	súbe pízten du; ixí ítten dú	píztu du; ixí in dú	itzeli ittén du	itzeli in dú
8. Murgindueta	zòrtxitán... in dík sué	súbe ixíndu du		súbe itzél du
9. Ihabar	ixítzen dú súe	ixí in dú súe; súe in du	itzél ittén du	itzeli in dú súe; itzéldu dú
10. Madotz	ixíke ettén du	ixiki eín du / bisto eín do	itzal é(j)ttén du	itzalé eín do
11. Egizarreta	piztutzen ai da	piztu du	i(t)zaltzen ai da	itzali du
12. Urritzola	bíztutzen du	bíztu du	itzálitzen du	itzáli du
13. Larunbe	bísten* du	ín du súe; bístu* du	itzéltzen* du	itzéli du
14. Beorburu	txikítzen du súe	txíki du súe	itzéltzen du	itzéli dú
15. Usi	biztutzen du súe		itzéltzen du	itzéli du
16. Ziaurritz	bízten du súe	bíztu du	itzéltzen du	itzéli du
17. Anotz	bistútzen dú súe	bístu du	itzéltzen du	itzéli du
18. Olaitz		fistu du súe		itzéli du
19. Ilurdotz	ádek bízten du súbea	bíztu dú súbia	itzéltzen dú	itzéldu du súbia
20. Inbuluzketa	biztútzen du	bíztu du	itzéltzen du	itzéli du
21. Urniza	órrek bízten du	bíztu du	mutiko orrék itzéltzen dú	itzéli dú
22. Aurizberri	bizten du	bístu du	itzaltzen du	itzali du
23. Espotz		bístu dú		itzéldu dú
24. Arrieta	bísten du	bístu du	itzáltzen du	itzáli du
25. Azparren		bíztu dú súa		izérki dú súa
26. Garralda	bizten du; bizten ai da	biztu du	itzaltzen du; itzaltzen ai da	itzaldu du
27. Aria	bizten du	bíztu du	itzaltzen du	itzali du
28. Hiriberri-Aezkoa	biztén du > bizteik / biztein	biztú du > biztuik / biztuin	itzaltzén du > itzaltzeik / itzaltzein	itzáli du > itzalik / itzalin
29. Garaioa	súa bízten du	súa bíztu dú	itzáltzen du súa	itzáli dú súa
30. Abaurregaina	bizten du; ei da bizten	bíztu du	iltzen du; ei da iltzen	il du
31. Eaurta	bízten zú súa / bízten xú	bíztu dú sua > bíztu xú	íltzen xú	il tzu súa
32. Espartza	bízten du	bíztu dú súa	íltzen du	il du súa
33. Ezkaroze	bízten du	bíztu du	íltzen du	íl du
34. Otsagi	bizten du	bíztu du	iltzen du	il du
35. Uztarroze	egíntan. egítan dién súa	égin dién súa	lótan dién	lótu dién súa

475. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzunak JMek emanak dira eta eskuin aldekoa TGk.
3. Bakaiku: Eskuin aldeko galderari dagokionez, honako beste erantzun hau bildu genuen, halaber: *bérak súa emán ziok periódiköei*.
9. Ihabar: érretu dú Alek eman zuen eta gainerakoak MHk.
17. Anotz: *tzimildu* moduko hitza –‘abrasar, ‘chamuscar’– bildu genuen orobat ere; hots, *odòla ín te geró...* [zerria] *tzimildu*.
19. Ilurdotz: *oláko erríen érre da nesáko bat, una joven...* eman ziguten bide batez.
21. Urniza: Ezker aldeko erantzuna dela eta, árrek erréztzen du... néska arrék erréztzen du bildu genuen. Eskuin aldeko erantzuna ren gehigarri gisa, berriz, ‘haiet’ kasuan, árek erréztzeunté.
31. Eaurta: MCEri galduen genion: *Ornígero bat zer da? - Ornigero? pues... egúrrre xeé? eta geró tèpe kuék gáñan, ta kári sú emán, ta kúra errézteixú... lúr kúra -lur es la tierra- lúr kúra erretzáixu, ta géro... érretzen dénénan? árboletaik, arból edo párzeletarik... egózten zixien.*
35. Uztaroze: *erra zan! '¡qué malo!'*

476. GALDERA

2. Altsasu: Ezker aldeko erantzunak JMek emanak dira eta eskuin aldekoa TGk.
3. Bakaiku: Hiketan ere bildu genituen erantzunak, toketan zehazki: *elúrra úrtzen, úrtu eítten dek / úrtzén dák*.
9. Ihabar: Erantzun biak MHk eman zituen.
19. Ilurdotz: Ezker aldeko erantzuna dela eta, beste era batera eman zezan saiatu ginenez, *elúrrer izótzen da eman zuen aurrenik; úrtzen* da ondoren.*
31. Eaurta: Erantzunak MCErenak dira, eskuin aldeko *elúrra fán xu* izan ezik, hau CS-i zor baitzaio.

Ezkarozeko presa. Eskuin aldean behialako almadietarako aldapa ikus daiteke - KA2012

**Nº 475 QUEMA, HA QUEMADO - IL A BRÛLÉ, IL A FAIT BRÛLER - HE BURNT, HE SET FIRE TO
Nº 476 SE DERRITE, SE HA DERRETIDO - IL FOND, IL A FONDU - IT MELTS, IT MELTED**

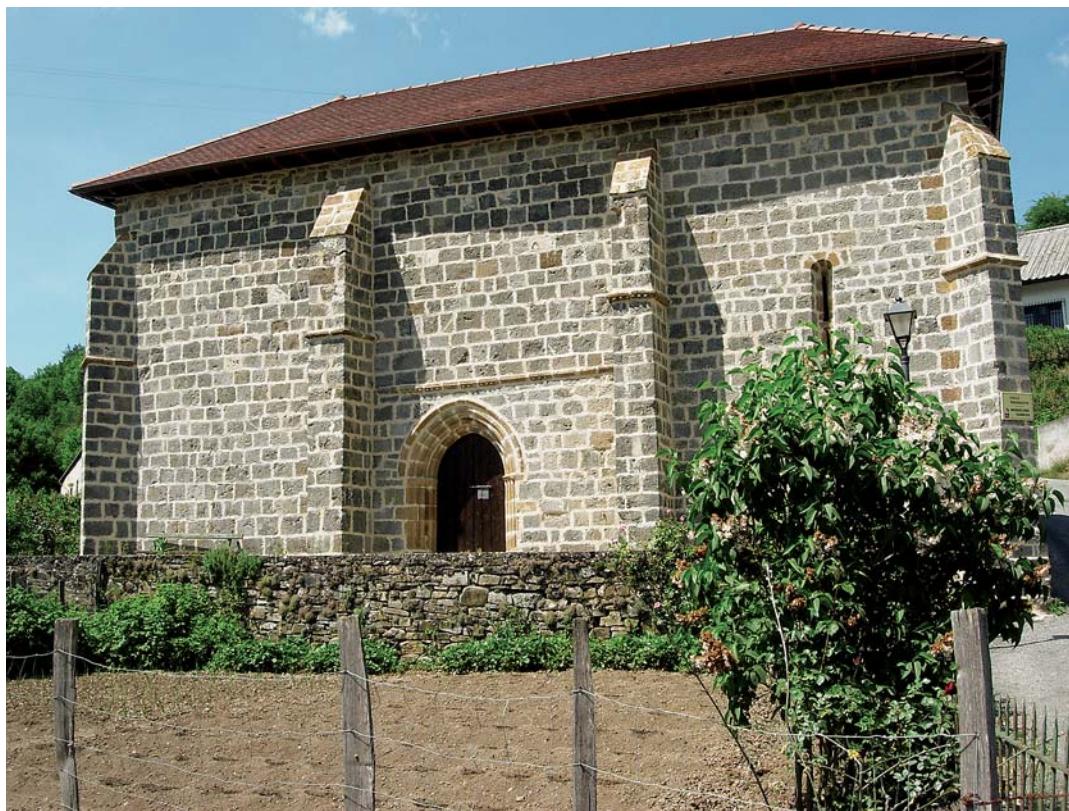
1. Ziordia	erre iten dik	erre in dik		
2. Altsasu	erre iten dau; érretzen dau	erre in dâu	élurra úrtützen da; urtu iten da	elúrra úrtu ín da
3. Bakaiku	erréztzen dik	érre dik	elúrra úrtzen da	elúrra úrtu da
4. Dorrao	eitten dó érre	ein dó érre	elúrra eitten dá úrtu	ein dá úrtu
5. Etxarri-Aranatz	érre eítten dau	erré eín dau	úrtu eítten da; bárratu eítten da	úrtu eín da; barrátu eín da
6. Arbizu	érre eítten dik	érre eín dik	úrtu eítten duk	úrtu ein duk
7. Uharte-Arakil	érre itten du	érre in du	úrtu itten da	úrtu da
8. Murgindueta	érr(e)tzen dú	érre dú	úrtzen dá	úrtu dú (?); úrtu dá*
9. Ihabar	érre eitten dú ítxea	érre eín du; érretu dú	úrtzen da	úrtu dé
10. Madotz	erre étten du	erré o	urtu étten da	urtó a
11. Egizarreta	erréztzen du	erre du	urtutzen ai da	urtu da
12. Urritzola	érretzen du	érre du	úrtutzen da	úrtu da
13. Larunbe	erréztzen du	érre dú	úrtzen* da	úrtu* da
14. Beorburu	erréztzen du	erré du	úrtútzen du	úrtu dé
15. Usi	erréztzen du	erre du	úrtzen da	úrtu de
16. Ziaurritz	erréztzen du	érre du	úrtzen da	úrtu de
17. Anotz	erréten du. erréztzen du	érre du	urtzén da	elúrrer urtu de
18. Olaitz		erre du		fan da elúrrer
19. Ilurdotz	erréztzen du	érre du	elúrrer bádayé	elúrrer joán da / elúrrer úrtu de
20. Inbuluzketa	erréztzen du	érre du	úrtzen da	úrtu* de
21. Urniza	erréztzen du	érre du	úrtzen da	úrtu de
22. Aurizberri	erretzen du	erre du	urtzen da	urtu da
23. Espotz		érre du		elúrra ur in da
24. Arrieta	erréztzen du	érre du		
25. Azparren		erre* dú papéla		urtu* da
26. Garralda	erretzen du; erretzen ai da	erre du	urtzen da; urtzen ai da	urtu da
27. Aria	erretzen du	erre du	urtzen da	urtu da
28. Hiriberri-Aezkoa	erretzén du > erretzeik / erretzein	erré du	urtzén da	urtú da > urtuk / urtun
29. Garaioa	erréztzen dú	érre dú	úrtzen da	úrtu dá
30. Abaurregaina	erretzen du; ei da erretzen	erre du	urtzen da; ei da urtzen	urtu da
31. Eaurta	erréztzen xú	érre xú égurra	elúrra desíten xú údan	elurra úrtu xu / elúrra fán xu
32. Espartza	erréztzen du	érre du	úrtzen da	úrtu da
33. Ezkaroze	érretzen du	érre du	desegiten da	desegin da
34. Otsagi	erretzen du	erre du	urtzen da	urtu da
35. Uztarroze	érratan dién	érre dién	burruñá derrétitan dún	derrétitu dún

477. GALDERA

2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
8. Murgindueta: *àltzundiárra da aundíe?* horrela, galdera eginez eman zuen orobat berriemaileak. Hitz honek, baina, desitxuraturik egotearen itxura du, inguruko herrietan bildu 'altzur mearra' eta honen antzekoie behatz gero, bederen.
14. Beorburu: Berriemaileak *aixkolto* 'hacha pequeña' gaineratu zuen, hitza Atetz ibarreko Beuntza herrian kokatu baldin bazuen ere.
21. Urniza: *altzúr ttípie* bildu genuen, halaber.
25. Azparren: Eskaturiko erantzuna lortu ez bagenuen ere, *altzúrkua* 'azada pequeña' eman zuen berriemaileak.
26. Garralda: *aitzurkua (txikia)*, eta *larraitzurra (labaki eiteko)* idatzi zuen galdegileak erantzun nagusiaren ondoan.
27. Aria: *aitxurkua* 'azada pequeña'.
35. Uztarroze: Berriemaileak, aurrenik, zera esan zuen: *ajadón bat*.

478. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan bildu ez genituen erantzunak Olaztin saiatu ginen eskuratzen. Hona berriemaile olaztiarrak esana: *in dezú zulu át? patátk eréitekó?... fan zadá, èguneró, zúloak egiterá?*
2. Altsasu: Aurreneko erantzuna, ezker aldekoa, JMek emana da eta baita bigarrenaren lehen zatia ere. TGk *zuk in dezú zúloa* eman zuen, ez besterik.
9. Ihabar: *zúloa in duzú Alek* eman zuen; gainerako erantzunak MHk.
19. Ilurdotz: *zuk in duzu zulo bat* moduko erantzuna eman zuen orobat berriemaikeak, guk proposaturik.
20. Inbuluzketa: *iráuli eta arrótua*, biak omen.
24. Arrieta: Albo batean zera dakusagu idatzita: *zílo (e)itén patata erekizéko* (sic).
26. Garralda: *aitzurtzen ai zira eta aitzurtzen ai iz* (hau hiketan) bildu zuen halaber inkestagileak eta baita, bigarren erantzunerako, *aitzurtu duk / aitzurtu dun* ere.
28. Hiriberri-Aezkoa: Berriemailak *aitzurtzén duxu / aitzurtú duxu* moduko erak ere eman zituen, ibar honetako xuketan, zeina, beste inon esan dugun moduan, indefinituan erabiltzen denaren xumegarri edo txikigarri bat besterik ez den, alokutiborik sorratzten ez duena.
29. Garaioa: *autsi* ere bai: *zúk autsítsen dúk* (sic), adibidez.
30. Abaurregaina: Koadroetako erantzunak xuketan bildu ziren. Hiketan, berriz, honakoak lirateke: *ei iz aitzurrean / aitzurtu duk, dun.*
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna MCEk eman zuen, honela mintzatzat: *zuk aitzúrtzen xú alorréan, xílo iten.*
33. Ezkaroze: Eta galdetzeko honela: *zúk aitzúrtzen... zuá?*
35. Uztarroze: *atxúrrera es 'a cavar': nórা xoan yaz? atxúrrera, a cavar; átxurtu duná?*

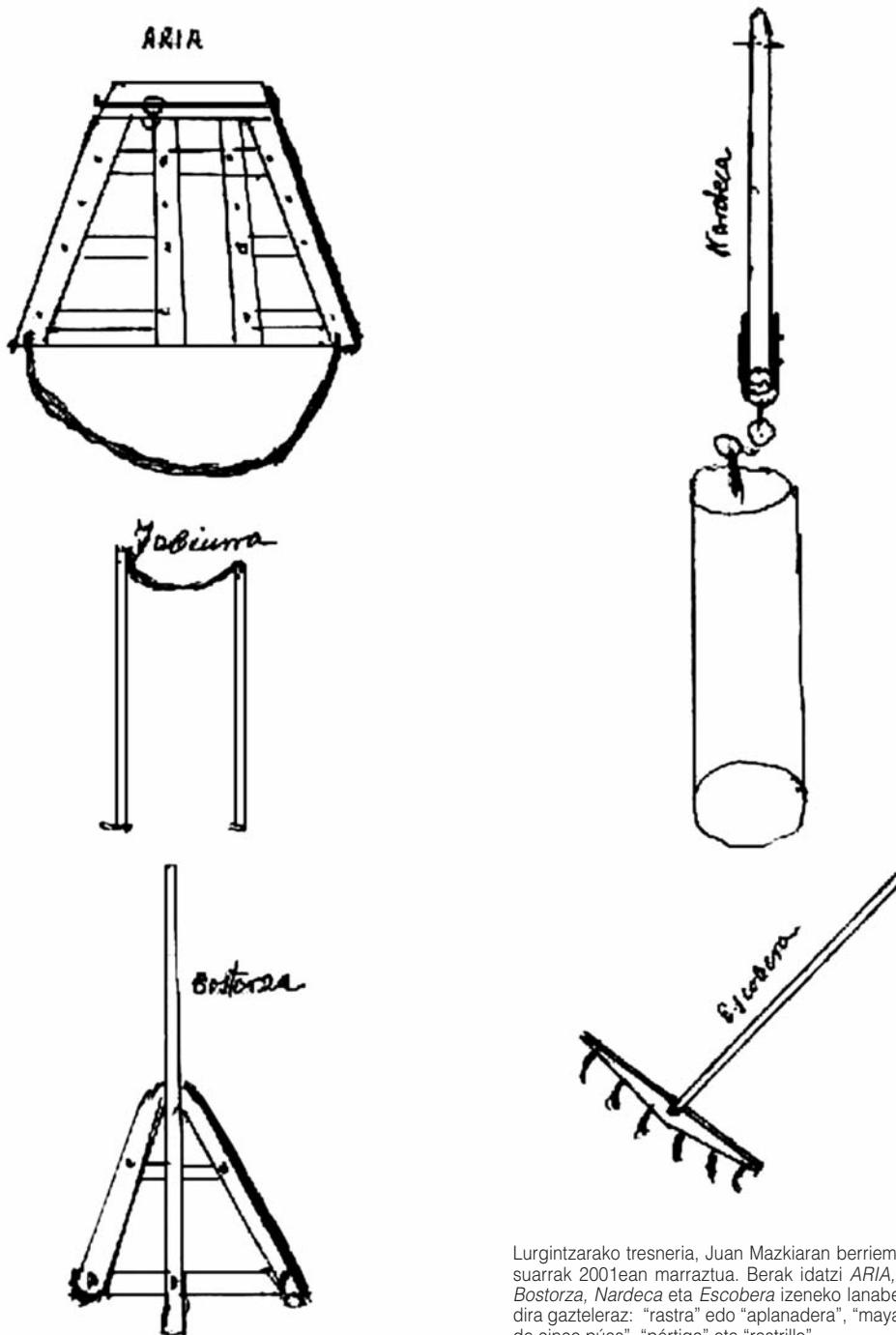
Ezkarozeko San María Magdalena ermita - KA2012

Nº 477 AZADÓN - BÊCHE - SPADE**Nº 478 CAVAS, HAS CAVADO - TU AS CREUSES, TU DIG, YOU DUG**

1. Ziordia	áitzurra		
2. Altsasu	aitzúrr aundíya	aitxúrtu íten dezú	aitxúrtu dezú; in dezú zúloa
3. Bakaiku	arrátxurrá	zúlua eítten dezú	ík e... zúloa eín dek
4. Dorrao	eitzúrr aundiýá	eitten dezú arrótu	ein dezú arrótu
5. Etxarri-Aranatz	aítzúrra	áitzúrtzen dézu	áitzurtu dézu
6. Arbizu	aitzúr me(g)árra	zúlua egítten duk	zúlua eín duk
7. Uharte-Arakil	eltzúrr mierrá	arrótu ítten duzú	árrotú duzú
8. Murgindueta	áiltzurré	kábatzen duzú	kábátu (u)zú
9. Ihabar	áltzurre áundie	zúloak ítten ttuzú	in duzú zúlo bat; zúloa in duzú
10. Madotz	báztar-áiltzurré	arroto étten dezo	zók landó ezo
11. Egiarreta	ail(t)zúrre	jorratzen ai zaa	jorratu duzu
12. Urritzola	altzúr meárra	jorrátzen duzu	jorrátu duzu
13. Larunbe	aitzúrre	zúloa ítten duzú	zúloa in duzú
14. Beorburu	al(t)zúrre aundíe	zulétzen dúzu	zulátu dúzu
15. Usi	altzúrre	kabátzen du (?)	kabátu zu
16. Ziaurritz	altzúrre	ítauzú zúloa	zulo at in duzu
17. Anotz	aitzúrre		aitzúrtu zu
18. Olaitz	aitzúrre		in duk zúloa / egón aiz láyen
19. Ilurdotz	altzúrre aundíe	íten duzú zúloa	pikétu dúzu lúrre
20. Inbuluzketa	altzúrre	iráultzen duzu	iráuli* duzu
21. Urniza	altzúrre	ík kabátzen duk	ìn duk zíloa
22. Aurizberri	aitzur andi	zilatzen zu	zilatu zu
23. Espotz	altzurr áundie		zúlo... zíloa in duzú
24. Arrieta	altzúrr ándia	altzúrtzen duzú*	altzúrtu zú
25. Azparren	altzúrra		zük in duzú zíloa
26. Garralda	aitzurra, aitzur	aitzurtzen duzu	aitzurtu duzu
27. Aria	aitzurrandia	aitzurtzen duzu	aitzurtu duzu
28. Hiriberri-Aezkoa	aitzur andia	aitzurtzén duzu	aitzurtú duzu > aitzurtuk / -n
29. Garaioa	aitzúr ándia	aitzúrtzen dúzu	aitzúr duzú
30. Abaurregaina	aitzurra, aitzur	ei xira aitzurrean	aitzurtu duxu
31. Eaurta	aitzurrándi	aitzúrtzen xú	aitzúrtu xu
32. Espartza	aitzúrra	aitzúrraz egíten duk	aitzúrraz egín duk
33. Ezkaroze	áitxurrándia	aitzúrtzen xu	áitzurtu xu
34. Otsagi	aitzurrandia	aitzurtzen duk	aitzurtu duk
35. Uztarrose	atxurrándia	atxúrtan dún	atxúrtu dún

479. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzunak dira, zeinak, beste une batean, *nekázaiá* 'el labrador' eman zuen.
9. Ihabar: Bi erantzunak MHk eman zituen.
11. Egiarreta: *makinétu duzú* ere bai.
19. Ilurdotz: Eskuin aldeko erantzuna dela eta, zera bildu genuen halaber hirugarren pertsonan: *gúre naúsieki lándu du góitiko alórra, nuestro amo ha labrado el terreno de arriba*. Beste hitz bat ere bildu genuen: *nékazárie* 'el labrador'.
26. Garralda: Ezker aldeko zutaberako berriemaileak *aratzen ai zira* eta *aratzen ai iz* (hau hiketan) moduko erantzunak ere eman zituen.
30. Abaurregaina: Hiketan honela: *ei iz aratzen / aratu duk, dun.*
31. Eaurta: *lántzen xua?* moduko galdera ere egin zuen, bide batez, berriemaileak.
32. Espartza: *zilo bat; ik lántzen dük mákinaz* ('con el arado', alegría).
35. Uztaroze: *egín duná... égon yazá lábratan?* '¿has estado labrando?'

Lurgintzarako tresneria, Juan Mazkiaran berriemaile altsasuarrak 2001ean marraztua. Berak idatzi *ARIA*, *Yabiurra*, *Bostorza*, *Nardeca* eta *Escobera* izeneko lanabesak, zera dira gaztelerez: "rastra" edo "aplanadera", "mayal", "arado de cinco púas", "pértiga" eta "rastrillo".

Nº 479 ARAS, HAS ARADO - TU LABOURES, TU AS LABOURÉ - YOU PLOUGH, YOU PLOUGHED

1. Ziordia	makinatu* íten dok	makínatu in dok
2. Altsasu	aríatzen dezú	aríatu dezú. aríatu zú
3. Bakaiku	mákiñatu eíten dezú	makínatu dezu
4. Dorrao	eitten dezú ariétu	ein dezú ariétu
5. Etxarri-Aranatz	áriatzen dézu	aríatu dézu
6. Arbizu	arátu egítten duk	arátu eín duk
7. Uharte-Arakil	lándu ítten duzú	lándu duzú
8. Murgindueta	góldatzen* duzú	góldatu (u)zú
9. Ihabar	ariátu itten duzu	aríatu duzú
10. Madotz	labrato étten dezo	zok e landó ezo
11. Egiarreta	arátzen duzú	alórра arátu duzú; goldétu duzú
12. Urritzola	arátzen duzu	arátu dúzu
13. Larunbe	lúrra mugítzen dúzu	lúrra mugíttu zú
14. Beorburu	ariátzen dúzu	areátu dúzu
15. Usi		aréatu zu
16. Ziaurritz	aríatzauzú	ariátu zu
17. Anotz	aríatzen dúzu	areátu dúzu
18. Olaitz		aréatu duzú lúrria narriáki
19. Ilurdotz	nabástatzen duzú alór úre	lándu dúzu
20. Inbuluzketa		makinétu zu
21. Urniza	lántzen dük	lándu dük
22. Aurizberri	lurra itzultzen ai zara	lurra itzuli duzu
23. Espotz		makinátu duzú alórra
24. Arrieta	lántzen duzú	lándu zú alór gói
25. Azparren		in duzú arádoa
26. Garralda	aratzen duzu / aratzonk / aratzon	aratu duzu / aratuk / aratun
27. Aria	aratzen duzu; iraultzen duzu	aratu duzu; iraultu duzu
28. Hiriberri-Aezkoa	aratzén duzu / aratzouk / aratzoun	aratú duzu / aratük / aratún
29. Garaioa	lántzen dúzu	lándu dúzu; lándu zu
30. Abaurregaina	ei xira aratzen	aratu duxu
31. Eaurta	lántzen xu	lándu xu
32. Espartza	lántzen duk	lándu duk
33. Ezkaroze		mógitu xu álurra
34. Otsagi	lantzen duk	landu duk
35. Uztaroze		áratu dún

480. GALDERA

1. Ziordia: Aditz laguntzaileak, indefinituan, *daú* edo *du* behar luke Yrizaren arabera (*Mvag-II*), gu geu, Olazti hurbileko herrian, *daō* / *dau* bildurik gaudela. Berriemaileak emaniko *digu* / *diu* aldaerak, beraz, tokako erak dira, guk besterik eskuratu ez eta, horrela utzi behar izan ditugunak.
2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna eta alokutiboa JMi zor zaizkio; eskuin aldekoa TGri.
3. Bakaiku: Esaldi hauetan dugun *diu* aditz laguntzailea Yrizaren *Mvag-II*-an agertzen denarekin (*daú* edota *dau* –alok. *jau* / *janau*–) bat ez etortzean, PAri galdueta eta honek bai, *gúk eréin* *dáu* eman zigun. Era hauxe gainera, geroago ere, 563. galderari erantzuna ematean agertuko da: *listo ín* *dau* (guk).
6. Arbizu: Aditz laguntzailearen era indefinitua 372. galderari emaniko erantzunetik ekarri dugu: *bíyajía eín du*.
7. Uharte-Arakil: Ezker aldeko zutabeen dugun *du* aditz laguntzailea 'dugu' eraren laburdura ezaguna da, hainbat lekutan aditu du guna: 'dugu > duu > du' alegia, singularreko hirugarren pertsonari dagokion 'du' erarekin baterakor suertatzen bada ere. Alokutiboei gagozkiola, berriz, MAek tokakoa eman zigun bakarrik; JMUEk biak.
9. Ihabar: *guk eráki* *dugú* *gáríe* Alek eman zuen; gainerako erantzunak, tartean *eréin* erakusten dutenak, MHri zor zaizkio.
10. Madotz: Ezker aldeko erantzuna hiketan emanik dago, toketan zehazki. Nokaroko *eréitten* *díñu* bildu genuen.
11. Egizarreta: *joan dattíke* *maizé* *eréittéa* moduko esaldia ere bildurik gaude.
14. Beorburu: Ezker-eskuineko erantzunetan *eréki* agertzen den arren, *eráin* ere emanik dago gure informatzailea: *eráin gabé* *etörtzen* da, 403. erantzunari egindako ohar batean jasorik geratu den bezala.
18. Olaitz: *azároa* hori gaztelania moduan ahoskatu zuen berriemaileak.
19. Ilurdotz: *gúk edéki* *dúgu*, *guk eréki* *dúgu* *garíe*, *bábak*, *zálkia*... esan zuen erantzuleak. Besterik ere bildu genuen: *azároa es... el tiempo de la siembra, azároa, sí, de cuando se sembraba el trigo, por la mañana, en terreno aquel de... de llúrdoz y demás*.
22. Auriberri: a veces 'edeki', zehaztu zuen informatzaileak. *Diagu* era alokutiboa, bestalde, Yrizaren *Mvaanm* lanetik atera dugu, berriemaile honi beroni egin genion inkestatik hartuta.
23. Espotz: Eta *erékiak* 'los sembrados'.
24. Arrieta: Berriemailea, halako batean, honela mintzatu zen: *Lenáo?* *bai*, *ník usté*, *erékitzen* *zúté*, *Járiak* eta *itéko*, *guázeko* *lárríak* *ta...* *bixtéko* *ére...* ('bestitzeko' ote da hau?) *trésnak* *iten* *zuté*, *etxéan*; *géro*, *gáldu* *ziré* *dénak*. *Tejéroak*, *dèitzen* *zuté* *góiek*. *Tejeros...* *espera*, *espera*, *igilléak* *les* *llamaban*; *como...* *si* *sería una cosa de tejas?* *pues*, *igilléak*.
26. Garralda: *ereitzen ai gira* ere bai, lekurik ezaz koadroetan sartu ez duguna.
30. Abaurregaina: *ei gira* *ereiten* ere bai, ohi bezala.
31. Eaurta: Ezker aldeko erantzuna ematean berriemaileak xukako alokutiboa erabili zuen eta eskuin aldekoaren kasuan zukakoa, bietan era laburtuak, bestalde.
35. Uztarrove: *gú* (sic) *égitan* *diágún* *ázia...* *nosotros* *hacemos* *la siembra* moduko esaldia, itzulpen eta guzti, eman zuen, halaber, berriemaileak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *yain du* / Lizarraga: *erein dugu* / Etxarri-Aranatz: *erein diau* / Irañeta: *erein duu* / Alli: *erain dugu* / Gartzaron: *erain dugu* / Autza: *ereiñ dugu* / Ziganda: *erein...* / Eugi: *edeki dugu* / Mezkiritz: *ereiki dugu* / Auritz: *erein dugu* / Iraberri-Artzibar: *ereki dugu*.

Ereintza-alor zabalak - **JDL**

Nº 480 SEMBRAMOS, HEMOS SEMBRADO - NOUS SEMONS, NOUS AVONS SEMÉ - WE SOW, WE SOWED

1. Ziordia	erain* íten digu	erain in diu	> digu. diu
2. Altsasu	eréin íten dáu	eréin dau	> yiau
3. Bakaiku	erégittén diu	éren eíñ diu	
4. Dorrao	eitten dóu eréin	ein dóu eréin	> diou / diñou
5. Etxarri-Aranatz	eréitten diáu	éréin diáu	> ddau. yau / ñau
6. Arbizu	eréiñ egítten diágu < du	eréiñ ein diáu	> diau / diñau
7. Uharte-Arakil	eréin ítten du	eréin ítten du(g)u	> diau / diñau
8. Murgindueta	eréitten duú	eréin duú	
9. Ihabar	eréin itten duu	eréin duú; eráki dugú	> diu / diñuu
10. Madotz	eréitten deáu < duu	eráen duu	> deau / diñu
11. Egiarreta	eréitten duú	erein duú	
12. Urritzola	eréitten dugú	erein dugu	> dieu. diagü / diñeu
13. Larunbe	eráiten dugu	eráin dugu	
14. Beorburu	erékitzen dugu	eréki dugu	> diau / diñau
15. Usi	eréitagu	eréiki dugu	
16. Ziaurritz	eréitagu	eréin dugu	
17. Anotz	eráikitzen dugu	eráiki dugu	> / diñeu
18. Olaitz		in dugu azároa	
19. Ilurdotz	edékitzen dugú	edèki dugu. eréki dugu	
20. Inbuluzketa	erékitzen dugú	eréki dugú	
21. Urniza	eréikitzen dugú	eréiki dugú	
22. Aurizberri	erekitizen. edekitizen dugu	erekidi dugu	> diagü
23. Espotz		guk azároa in dugu	
24. Arrieta	erékitzen dugú	eréki dugú	
25. Azparren		eréki dugú* gária	
26. Garralda	ereitzen dugu	ereitu dugu	> diou / dinoun
27. Aria	ereiten dugu	erein dugu	> diou. diu / dinun
28. Hiriberri-Aezkoa	ereitou	erein dugu	> diou / dinun
29. Garaioa	eréiten dugu	eréin dugu	> digu?
30. Abaurregaina	ereiten dugu	erein dugu	> diagü / dinagun
31. Eaurta	erégiten xugú < dugu	erégin zúgu < dugu	> diaguk / nagun / zugu / xugu
32. Espartza	erégiten diáguk < dugu	erégin diáguk < dugu	> diaguk / nagun / / xugu
33. Ezkaroze	erégiten dugu	éregin dugu	> / nagun
34. Otsagi	eriten dugu	erin dugu	> diagü / nagun / zugu
35. Uztarrove	éritan diágun < dugu	érin diágun àlur gúzia	> / diagun / diaguzu

481. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan lortu ez genuen erantzuna Olaztin eman ziguten: *bàniyoá, erròtará, mòlitzérá... maizá o... gariyá o... dána dálá*. Galdetu genuen: 'Molitzera' edo 'iotzera'? - *lyótzera, orí da*.
2. Altsasu: Ezker aldeko erantzuna JMi zor zaio; eskuin aldekoa TGri.
9. Ihabar: Erantzun biak MHk eman zituen.
10. Madotz: Nokarako ere bildu genuen erantzuna: *eyo éitten deñét*.
12. Urritzola: Berriemaileak, edo ohargabean edo gure balizko galdera desegoki baten ondorioz, *iótzen dugú* eman zuen. Koadroetara eraman dugun aditz laguntzailea aldatu dugu, beraz.
17. Anotz: *ni yoan naiz iótzera* bildu genuen halaber.
18. Olaitz: Erantzuna emateko gauza izan ez zen informatzaileak, erdal esaldi hau eman zuen: *Tengo la alpargata rota de subir al molinete, de ver a la molinera cómo muele sin rodete*.
19. Ilurdotz: Honako esaldiaz borobildu zuen berriemaileak bere erantzuna: *yoán gará errótará górie errotzéra*. Koadroetan agertzen diren bi erantzunak, bestalde, bi une desberdinetan eman zituen.
24. Arrieta: Erantzuleak ere egin zuen galdera: *iótzera man duzú?* Halarik ere, eta erantzun gisa *iotu* erabiliagatik, *erráustu, moler, hacer polvo* gaineratu zuen.
25. Azparren: *erróta* 'molino' besterik ez genuen bildu.
26. Garralda: Erantzunak j-z idatzi ziren (*jotzen, jo, alegría*), baina gero, aldamenean, errepassoa egitean ziur aski, YO idatzi zen. Hau honela, adizkiok koadroetara eramatean, y-z idatzi ditugu, inguruko herrietako emaitzak ikusirik logikoa dirudiena, gainera.
27. Aria: Galdera honi erantzunik eman ez zion berriemaileak *errrotazalea / errotazeazalea?* moduko hitzak (gazt. 'molinero') eman zituen, bigarrena zalentzatan.
31. Eaurta: Erantzunak MCEri zor zaizkio.
32. Esparza: Hona esaldi interesgarria ere: *egón nük eótzen, góriaren*.
35. Uztaroze: *éyotu diágún... ya hemos molido*.

482. GALDERA

1. Ziordia: Berriemaileak, zuzenki erantzun gabe, *emayok liyua bezela* esan zuen.
2. Altsasu: Erantzunak JMenak dira eta baita honakoak ere: *zíorrá 'vara para sacudir' eta iyabiúrra, indiabá jotzéko* (soka batez loturiko bi makila, omen, 'mayal' alegría). Halaber eta eultziarekin zerikusia dutela, honako hitzak bildu genizkion: *larrainá* 'la era', *ontzíyá* 'la trilla', *txísteraziyá* 'el trillo', *Izeítú* (la preparación, con las azadas, omen), *ongárritu* 'abonar las tierras' antza, *ilarrigúntzi* 'escoba de brezo', eta *eskubéra* 'rastrillo', hala nola *sóinkada* 'hombrada, para cargar al hombro' eta *besáldia* 'la brazada'.
9. Ihabar: Erantzun biak MHk eman zituen; ikus, dena dela, 80. erantzunari egin diogun oharra.
12. Urritzola: *garbátu* hitza ere bildu genuen, ongi zehaztu gabe, baina.
14. Beorburu: *zanpátu* (artillearen kasuan) eta *xéetu* (gariarenan): *xé(e)tzen dúzu... quitar el grano para hacer la paja*. Beste une batean, haatik, *zanpátu dugú... para la paja* esan zuen.
17. Anotz: *ultzitu* 'trillar', eta *ultzie xéu da, se ha majado la parva* moduko esaldia, itzulpen eta guzti, bildu genuen orobat, eta baita egiteko horrekin loturiko beste zenbait hitz ere: *páxuek 'fajos'; aumenak 'gavillas'; zarria 'el rastrillo'* (*barratu zarriaki, esparrir con el rastrillo*, esan zuen berriemaileak); *maindériak, sábanas de saco cuadradas, especiales para la trilla; eta gíe, el grano de la parva... el polvo con el grano*.
19. Ilurdotz: *eltzutu* 'trillar' da, alea txikitzeko edo xehetzeko era bat nolanahi ere: *eltzútú duzú górie*. 'Zanpatu' hitzari dagokionez, berriz, honako oharra dakusagu: *zanpar es quitar el grano de la cabeza del centeno: zanpátu dúzu, has golpeado*.
24. Arrieta: Erantzun egokirik bildu ez baguenen ere, informatzaileak iruzkin hauek egin zituen: 1) *eultzia puskátuik dagó, atrátzen al dugú; eta 2) berézi daiké... alórra* (honetá gure oharretan, 'agotza' beharko bazuen ere), *áldo baterá ta... bikorra*.
27. Aria: Berriemaileak, halaber, *aultzitzen duzu / aultzitu duzu* moduko erantzunak eman zituen, baina, haren ustez, hauek gazt. 'aventas la parva / has aventado la parva' izan daitezke.
29. Garaioa: Berriemaileak galdera honi eta honen aurrekoari erantzun bera eman zion: *yo, honen aurreko kasuan (gazt. 'moler', alegría) 'eho > eo > io > yo'* izan genezakeela iruditzen zaigu, oraingo yo hau ('majar', kasu) 'jo' garbi bat besterik ez dela.
31. Eaurta: Mailegu hutsak besterik ez diren koadroetako erantzunak MCEri zor zaizkio. CS-ek ere antzera jokatu zuen, beste hitz bat erabili bazuen ere: *axótatzen xu / axótatu xú*.
32. Esparza: Beste adibide batzuk ere bildu genituen: 1) *matxákatrik biltzén ginixún... aótza; eta 2) ik, matxàkatu iuén... agóz kori, itzáur kori, sagár kori; ik matxàkatu dük agótz kori*.

Nº 481 MUELO, HE MOLIDO - JE MOUDS, J'AI MOULU - I GRIND, I GROUND**Nº 482 MAJAS, HAS MAJADO - TU AS PILES, TU AS PILÉ - YOU POUND, YOU POUNDED**

1. Ziordia				
2. Altsasu	iyótzen dot	ník iyót	jótzen dezú	jó dezú
3. Bakaiku	iyóten diét	ío eín diet	jótzen dezú	jó dezu / gólpreatu dék líyöa
4. Dorrao	eitten dót íyo	ein dót íyo	eitten dezú jó, líyua	ein dezú jó
5. Etxarri-Aranatz	iyótzen det	íyo ét	jótzen dezú	jó dezu
6. Arbizu	ío egítten diét	ío eín diet	jó eitten duk	jo eín duk
7. Uharte-Arakil	íyo ítten dut	íyo dút	jó itten duzú	gólpatu duzú
8. Murgindueta	iyótzen dut	ío dut		txikittu duzú
9. Ihabar	iótzen dut gárie	ìyo dút	garbàtzen duzú líguia	garbátu zú líguia
10. Madotz	eyo éitten deát	nek eyó deat	matxákatu eítten dezö	ik matxákato ok
11. Egiarreta	iótzen dut	io dut	zanpatzen duzu	zánpatu duzú
12. Urritzola	iótzen dut	io dut	eultzítutzen duzú	eultzítu duzú
13. Larunbe	iótzen dut	ío dut	xézen duzú egunéro	ultzie xétu dúzu
14. Beorburu	nik iótzaut	ío dut	xé(e)tzen dúzu	zanpátu uzú
15. Usi	iyótzen dut	íyo dut	xétau zu	xéetu zu
16. Ziaurritz		iyot	zanpázauzú	zanpátu zu
17. Anotz	iótzen dut	ío dut	xézen duzú	xétu dúzu ultzie
18. Olaitz				
19. Ilurdotz	errótzatzen dut	errótu dut	íten duzú eúltzie	zanpátu duzú
20. Inbuluzketa	iótzen dut	íot		
21. Urniza	iótzen dut	ío dut	xeázen duk	xeátu duk
22. Aurizberri	iotzen dut	io dut	xeatzen duzu	xeatu duzu
23. Espotz				
24. Arrieta	entregu naiz iótzera / iótzen dut*	iótu dut		
25. Azparren				zanpátu duzu*
26. Garralda	yotzen dut; yotzen ai niz	yo dut	matxakatzen duzu; matxakatzen ai zira	matxakatu duzu
27. Aria			xeatzen duk	xeatu duk
28. Hiriberri-Aezkoa	iotzout > iotzen diat / dinat	iotú dut	xeatzen duzu / xeatzouk / xeatzoun	xeatú duzu / xeatuk / -n
29. Garaioa	yótzen dut	yó dut	yótzen duzú	yó duzú
30. Abaurregaina	iotzen dut; ei niz iotzen	io dut		
31. Eaurta	iótzen xút	ío xút	majátken duk; desgrátnaten duk	majátu dük
32. Espartza	éotzen dut	éo dut	xeatzen duk; matxákatzen duk	xeatu duk; matxákatu duk
33. Ezkaroze	éyotzen dut	éyo dut	xeátken xu	xeátu xu
34. Otsagi	eotzen dut	eo dut	zanpátkatzen duk	zanpátkatu duk
35. Uztarrove	éyotan diár	éyotu diár		

483. GALDERA

2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
8. Murgindueta: *títería** 'el dedal'.
9. Ihabar: Era mugatua Ali zor zaio; mugagabea MHri. Honek, gainera, *títería* 'el dedal' eman zuen.
14. Beorburu: *títere* 'el dedal'.
18. Olaitz: Berriemaileak, erantzunaz oso ziur egon ez arren, ezkatári moduko hitza (gaztelaniazko bailitzan ahoskatua) eman zigun, honela zehaztuz: *hilo o lid para coser zapatos; se carga con cera, se pasa por una pastilla de cera*.
19. Ilurdotz: *karréte bat ári zúrie*, aurrenik, eta *karrete bat aríe, zuríe*, ondoren, gaineratu zuen erantzuleak.
23. Espotz: *arie* hori lagundurik eman bazuen ere, hurrengo erantzunean (484 zk.koan, alegia), lagundurik ere, *ária* ahoskatu zuen, Artzibarko joerari (ibarraren iparraldeari behintzat) hobeki lotzen zaiona.
25. Azparren: AB mintzo: *reklindorio, una madeja de hilo que se enreda y se desenreda: me he armaö un reklindorio...*

484. GALDERA

2. Altsasu: Erantzun biak JMi zor zaizkio, zeinari, beste une batean, *ardázketá* 'hilar' eta *árdatzá* 'el huso' moduko hitzak ere bildu genizkion. Azken honetarako, egia esan, gazi. 'la rueca' esan zuen berak, baina hau *-lilaiyá*, alegia– aurretiaz bildua geniola ohartu gara, 406. galderari egin diogun oharrean ikus daitekeenez.
3. Bakaiku: JLZri *irún* 'hilar' bildu genion eta baita *lileiyá* eta *múlu(b)uá* ere ('la rueca' eta 'el copo', hurrenez hurren).
9. Ihabar: Erantzun biak MHk eman zituen eta baita *ardatzarie* hitza ere (gazi. 'la husada'): *ardázarie esáten dakio*.
18. Olaitz: Erantzuna eman gabe geraturik ere, irutearekin zerikusia duen lanabes pare baten izenak bildu genituen: *erróka* 'rueca', eta *matazáre* = *cardadera, la tabla con puntas de clavos masteros*. Ikus halaber 406. galderari egin diogun oharra, non beste era bateko adierazpena ematen den.
19. Ilurdotz: Hona erantzun osoa: *gure txokándreak errokatu du élla... la lana*.
20. Inbuluzketa: *nik eztút errókatu bátre*.
21. Urniza: *para hilar* omen den tresna baten izena eman zuen informatzaileak: *txirribila*, honen esanahia eman gabe, baina; irulearen tornua ote da agian?
33. Ezkaroze: *fan dén urtían énat* (= 'ez dinat') *irún... déus e*.
35. Uztarrove: Koadroetan agertzen diren bigarren adibideak honako esaldia kontuan harturik idatzi ditugu: *bidán burkullá ilatako, úrun zadán* ('dame la rueca para hilar, para que hile', alegia), *úrútako; úrúnen diár*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

- (kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)
- Urdiaín:** *ardazketa in dau / Lizarraga: aria egin du / Irañeta: iletu du / Gartzaron: arii in du / Autza: errokatu du / Eugi: errokatu du / Auritz: iruin du / Iraberri-Artzibar: aria in du.*

Nº 483 HILO - FIL - THREAD**Nº 484 ELLA HILA, ELLA HA HILADO - ELLE FILE, ELLE A FILÉ - SHE SPINS, SHE SPAN**

1. Ziordia	áriya. aríya, arí	ilatu íten du	ilatu in dik
2. Altsasu	aríya	ardázketa íten dau	ardázketa ín dau
3. Bakaiku	aríyá, ári	arí(y)a íten ái da	arí(y)a ín dau
4. Dorrao	àriyá, ári	orrék eitten dó irún	ein dó irún
5. Etxarri-Aranatz	àriyá. áriyä	aríya eítten dau	aríya eín dau
6. Arbizu	aríya	áriya eítten dik	aríya eín dik
7. Uharte-Arakil	ári(y)é	andríek aríe ítten dú	aríe in dú
8. Murgindueta	árié	ári ittén ái dé	ári eín dú
9. Ihabar	árié, ári	errókatzen du	errókátu du
10. Madotz	árií	arí eítten dek	arí ein dek
11. Egiarreta	arie	errókatzen ai da	errókátu dú
12. Urritzola	aríye		
13. Larunbe	aríe		aríe in du
14. Beorburu	arie, arí. ári	arie ítten du	ári in du
15. Usi	arie	errokátzen du	errokátu du
16. Ziaurritz	arie		
17. Anotz	arie	errokátzen du	errokátu du aríe
18. Olaitz	arie?		
19. Ilurdotz	arie. árie, ári	errókatzen du	errokátu du élla
20. Inbuluzketa	arie, arí		errokátu du
21. Urniza	arie	ilétzen du	ilétu du
22. Aurizberri	aria		
23. Espotz	arie*		áma in dú... ária*
24. Arrieta	ária	íten du ária	in du ária
25. Azparren	ária		errókátu* du
26. Garralda	aria, ari	iruiten du; iruiten ai da	iruin du
27. Aria	aria	iru eiten du	iru ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	aria	iruitén du > iruiteik / irutein	iruín du
29. Garaioa	aría. ária, ári	aría eiten dú	aría eín du
30. Abaurregaina	aria, ari	iruiten du; iruiten ei da	iruin du
31. Eaurta	ári	irúten xu	irún xu
32. Espartza	ária	irúten du	írun du
33. Ezkaroze	ária	irúten du	írun du
34. Otsagi	ari	iruten du	irun du
35. Uztarroze	ária	ílatan dién; urutan dien	ílatu dién; urun dien

485. GALDERA

2. Altsasu: *orrátza* TGk eman zuen. JMek, hori 'alfiler' ote den zihur egon ez eta, *jostárratzá* (sic) proposatu zuen, azkenerako biekin ados agerturik ere.
4. Dorrao: Eta *órratzá* 'alfiler', BEren arabera.
5. Etxarri-Aranatz: *káporrattzá* zakuak-eta josteko, nonbait.
9. Ihabar: Erantzuna Alek eman zuen, *órratzá* 'el alfiler' gaineratuz. MHri, berriz, *kutuné* 'el alfítero' eta *títarié* 'el dedal' moduko hitzak bildu genizkion.
11. Egizarreta: Guk proposatu 'kaporratz' hori 'salmera' dela zehaztu zuen berriemaileak.
13. Larunbe: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *orrázai árie sártu ta pantálona konpóndu*.
14. Beorburu: *kaporrátza, grande, para cosas gordas*.
17. Anotz: *orrátza* hitza dela eta, karrán *orratz aundi oré* esan zuen berriemaileak, eta *kaporrátz* hitzari buruz honako zehaztasunak eman: *aguja de 12-15 cm., bastante gruesa, para coser alpargatas, con un manguico de madera para hacer los agujeros [llamado] lézna*.
18. Olaitz: *kaporrátz, aguja de salmera, grande*.
19. Ilurdotz: Berriemaileak zera esan zuen: *kaporráz, aguja para coser colchones y cosas gruesas. Galtz-orrátza* moduko hitza ere eman zuen, antzeko esanahiarekin.
21. Urniza: *kaporráz, aguja para coser sacos* bildu genuen orobat, lekurik ezagatik koadroetatik kanpo utzi badugu ere.
23. Espotz: *el kaporráz, la grande* zehaztu zuen berriemaileak.
24. Arrieta: *orratxípia* edo *orráz txípia* esan zuen erantzuleak, eta *kaporráz, para lana* zehaztu.
25. Azparren: *kaporráz* (gaztelaniazko hitz bat bezala ahoskatua) 'aguja salmera'.
26. Garralda: Mugagabeen *orratz* eta *kaporratz*. Oharra idatzi zuen biltzaileak gainera: *kaporratza, kaporratz (andia)*.
29. Garaioa: *izpilíngoa* 'el alfiler', eman zuen, bide batez, berriemaileak.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *jostarratza / Lizarraga: jostokorratza / Etxarri-Aranatz: orratza / Irañeta: jostorratza, jostorratz / Alli: orratza / Gartzaron: jostorratza / Autza: orratza / Ziganda: orratza / Eugi: orratza / Mezkiritz: orratza / Auritz: orratza / Iraberri-Artzibar: orratza.*

486. GALDERA

2. Altsasu: Erantzunaren lehen zatia JMi zor zaio eta TGri bigarrena.
9. Ihabar: *jósi dut* Alek eman zuen; gainerako erantzunak MHk.
13. Larunbe: Zehazki honakoa bildu genuen: *sóñeko at ín dut; jósi dut*.
14. Beorburu: *guk yóstau* eta *oyék yóstén duté* bildu genuen orobat, bide batez.
26. Garralda: *sosten dut* horren era laburtua ere eman zuen berriemaileak: *sostont*.
31. Eaurta: Koadroetako erantzunak MCErenak dira. CS-ek ere halakoxeak emanak zituen, baina lagunduta.
35. Uztarrove: *xósitu diár* ere bai; bestalde, baita *eríkoa* 'el dedal' eta *áixtérköök* 'las tijeras pequeñas' ere.

Nº 485 AGUJA - AIGUILLE - NEEDLE**Nº 486 COSO, HE COSIDO - JE COUDS, J'AI COUSU - I SEW, I SEWED**

1. Ziordia	jostárra(t)za	jostu íten diat	jóstu in diat
2. Altsasu	orrátza; jostárratzá	ník jósi íten dot	nik jósi in dót
3. Bakaiku	jostórratzá	jósi eittén diet	jósi diét
4. Dorrao	jóstokorrottázá	eitten dót jósi	ein dót jósi
5. Etxarri-Aranatz	jóstorratzá; káporrottázá	jósi eítten det	jósi et
6. Arbizu	jostórratza	jósi eítten diét	jósi eín diet
7. Uharte-Arakil	jóstorratzá	jósten dút	jós dut
8. Murgindueta	órratza	jósten dút	jósi dút
9. Ihabar	jostórratzá	jósi itten dut	jós dút; jósi dut
10. Madotz	jostórratzá	josé eítten deat	josé deat
11. Egiarreta	orratza; kaporrátza*	josten dut	josí dut
12. Urritzola	orrátzistea	jósten dut	jósi dut
13. Larunbe	orrátza	jósten dút	jósi dut
14. Beorburu	orrátza; kaporrátza	yósten dut; yóstaut	yósi dút
15. Usi	orrátza	yósten dut	
16. Ziaurritz	orrátza	yóstaút	yósi dut
17. Anotz	orrátza; kaporrátz	yósten dut	yósi dut
18. Olaitz	orrátza; kaporrátz		yósi dut
19. Ilurdotz	orrátza; kaporrátz	yósten dut	zóztu dut
20. Inbuluzketa	orratzústia	yósten du	yósi dut
21. Urniza	orrátzia, orrátze bat	yósten dut	yósi ut
22. Aurizberri	orratza	yosten dut	yosi dut
23. Espotz	orrátza; kaporráz		
24. Arrieta	orratxípia; kaporrátz	yósten áitzen naiz	yósi ut
25. Azparren	orrátza*; kaporráz		yósi* dut
26. Garralda	orratza; kaporratza	sosten dut; sosten ai niz	sosi dut. sosi ut
27. Aria	orratza	sosten dut	sosi dut
28. Hiriberri-Aezkoa	orratza	sostout > sosten diat	sosiut > sosi diat
29. Garaioa	orrátza	sósten dut	sóstu dút
30. Abaurregaina	orratza, orratz	xosten dut; ei niz xosten	xosi dut
31. Eaurta	orrátz	sósten xut	sósi xut
32. Espartza	orrátza	xósten dut	xósi xut. sósi xüt
33. Ezkaroze	orrátza	xósten dut	xósi dut
34. Otsagi	orratz	sosten dut	sosi dut
35. Uztarrove	órratza. orrátza	xóstan diár	xoxi diar

487. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzunak dira.
5. Etxarri-Aranatz: AEk aldi honetan izkin egin zion eskuin aldeko galdera zehazki erantzuteari, honela esan baitzuen: *ník eíndako jersí da áu, ník eíndakuá*.
9. Ihabar: Berriemaileek ez zuten erantzuten asmatu 143. galderari erantzuna ematean *áuntzeliá 'el tejedor'* eman zuten arren, MHk berez eta Alek lagunduta.
10. Madotz: Ezker aldeko erantzunean agertzen den *deet* hori eskuin aldean dugun *deat*-en aldaera da.
14. Beorburu: *euntzélia 'el tejedor'* bai, bildu genuen, egindako galdera erantzunik gabe geratu bazen ere.
20. Inbuluzketa: *nik íten dut...* esan zuen erantzuleak, esaldia bukatu gabe utziz.
24. Arrieta: Informatzaileak galdera honi ('tejer') zein honen aurrekoari ('coser') erantzuna emateko *yóstén* erabili zuen.
27. Aria: Aurrenik *igeintzen dut / igein dut* bildu zen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *eguntzen dot / Irañeta: tejitzten dut / Auritz: igeiten dut.*

Otsagako herriaren ikuspegia - KA2012

Nº 487 TEJO, HE TEJIDO - JE TISSE, J'AI TISSÉ - I WEAVE, I WOVE

1. Ziordia		
2. Altsasu	egún íten dot	egún dot
3. Bakaiku		
4. Dorrao	eitten dót aúna	ein dót aun baráko piezá
5. Etxarri-Aranatz	aúne eítten det	
6. Arbizu	aúna eítten diét	aúna eín izándu diét
7. Uharte-Arakil	eúne ítten dut	eúne in dút
8. Murgindueta		
9. Ihabar		
10. Madotz	néonék téjitzen deet	nek tejíttu deat
11. Egiarreta		
12. Urritzola	auntzéltzen dut	auntzéltu dut
13. Larunbe		
14. Beorburu		
15. Usi	egúntzaut	egúndu dut
16. Ziaurritz	egúntzaut	egún dut
17. Anotz		
18. Olaitz		
19. Ilurdotz		
20. Inbuluzketa		
21. Urniza		
22. Aurizberri		
23. Espotz		
24. Arrieta	yósten dut	
25. Azparren		
26. Garralda	idazkitzen dut; idazkitzen ai niz	idazkitu dut
27. Aria	igeiltzen dut	igeil dut
28. Hiriberri-Aezkoa		
29. Garaioa		
30. Abaurregaina		
31. Eaurta		
32. Espartza		tejitu dut
33. Ezkaroze		egin dut lástiko bat
34. Otsagi	punttu egiten dut	punttu egin dut
35. Uztaroze	téjatan diár	téjitu diár

488. GALDERA

1. Ziordia: *ekar tzák trónzia* esan zuen halaber berriemaileak halako batean. Olazti auzo-herrian zérria, zérria '(la) sierra' bildu genuen eta baita sérrotiá 'el serrote' ere.
2. Altsasu: JM en erantzuna da.
5. Etxarri-Aranatz: Hizketaldi askean AEri bilduriko siérrea arraro xamarra iruditu zitzaigunez, MM galdekatu genuen; zérrotié izan zen erantzuna.
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.
14. Beborru: *arpána enborrak ebakitzeko zerra handi bat omen da, bi lagunen artean erabiltzen dena.*
19. Ilurdotz: zérria aundie izan zen erantzuna.
22. Aurizberri: *esku zerra = sierras pequeñas zehaztu zuen berriemaileak, beste tresna baten izena gaineratuz: truntxu zerra = tronzador (para tirar árboles, etc.).*
26. Garralda: *trenkazerra 'troncador' eman zuen, halaber, berriemaileak eta baita mandiozerra ere.*
27. Aria: *zerratzen du 'él sierra'*, eman zuen bide batez informatzaileak.
31. Eaurta: zérrara MCEk eman zuen.

489. GALDERA

2. Altsasu: JMk koadroetako bi aldaerak eman bazituen ere, TGri maillúba bildu genion.
9. Ihabar: *mallukié Alek eman zuen eta mallúke MHk. Azken honi, alabaina, makullá bildu genion orobat, aski hitz bitxia gure ustez, beste inon bildu ez duguna; 'mailluka' baten balizko metatesia ote da?*
13. Larunbe: *mállue 'la maza' bildu genuen halaber.*
14. Beborru: *Berriemaileak txastáin, para meter un clavo gaineratu zuen eta baita tarratúlo 'berbiquí' ere, hitz hau Atetz ibarreko Beuntza herriko kokatuz.*
18. Olaitz: *mallue... ttikie eta aundie izan daiteke, omen.*
19. Ilurdotz: *Erantzuna mállu aundie / mállu txikie izan zen.*
23. Espotz: *nun dauré pikamálluek? ekáztu gaineratu zuen informatzaileak.*
25. Azparren: *ekarrán martilloa gaineratu zuen berriemaileak.*
31. Eaurtak: CS-en erantzuna da, *erágui zaxú mállua* esan baitzuen; MCEk, aldiz, *martilloa* eman zuen.
35. Uztaroze: *Eta martillóko bat 'un martillico'.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

(kasu honetan egin ziren bietatik bigarrena)

Urdiain: *mailua, mailu / Lizarra: mallua / Etxarri-Aranatz: martillue / Irañeta: melluke, melluk / Alli: mallua / Gartzaron: mallua / Autza: mallukua / Ziganda: mallukoia / Eugi: mallue / Mezkiritz: mallue eta malluxka / Auritz: mailua eta maillua / Iraberry-Artzibar: mallua.*

490. GALDERA

2. Altsasu: Erantzuna JMi zor zaio. TG arótz emanik zegoen baina lagunduta.
5. Etxarri-Aranatz: Eta zéirubä 'azuela', berriemaileak beste une batean lanabes hau gaztelaniazko 'azadón' hitzari (477. galdera) erantzuna emateko erabili bazuen ere, áitzúrra-rekin batera. Azken errepasoan egitean MM batera etorri zen 'azuela' delako baiezta-penarekin.
7. Uharte-Arakil: Azken orrazketa egiten ari ginela JMUek, hegazti harrapakariez ari zelarik, zera aipatu zuen bidenabar: *mírubuz-tén* (lit. 'cola de milano'), *zurgindegiko enkajea*. Izen hau zenbait lekutan belar-mota bat izendatzeko ere erabiltzen omen da.
9. Ihabar: Erantzuna Alek eman zigun eta baita *jíuskillé 'albañil'* ere.
12. Urritzola: *kisuzkille 'albañil'* eman zuen bide batez berriemaileak.
14. Beborru: *marruxketa, cepillo pequeño para alisar el mango de una azada, por ejemplo gaineratu zuen informatzaileak, kisuskille 'albañil'* ere eman ziguna bestalde.
18. Olaitz: Hitzaren 'z' gaztelaniazko bailitzan ahoskaturik aditu uste genuen. Hona, bestalde, une desberdin batean bildurikoa: *errí, erríe ortán... diré, íru... zurgín, eta (...) íruen értian eztúte itten birulín bet ez, non birulín hitza gaztelaniazko 'violín' den.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak honako esaldia gaineratu zuen: *gúre erriko zurgínek in du atári bet.* Galdetu genuen: Zer gauza egiten du zurgin batek? - Ah, pues... maiák eta... aspilek, aspilek belial yatekó, yatekó... zaldárëa, eta... agóntza, forrájea, eta... bázka botatzéko ganbélak... mazadérak...
25. Azparren: Agian *zurgína*; erantzuna, beti ere, laguntzaz emana.
35. Uztaroze: Berriemaileak, edo jakin ez edo oroitu ez eta, erdal hitza erabili zuen: *kán diágún kuárto bát, gùzia aurrék, arrikál-diká, áutse déin kristal gúziak, eta ézin bil... karpintéro bát, kristalén izártra, èbitagó maske sólo... karpintéro bát, eta áníx lán, berà-rentáko sólo!*

Nº 488 SIERRA - SCIE - SAW**Nº 489 MARTILLO - MARTEAU - HAMMER****Nº 490 CARPINTERO - CHARPENTIER - CARPENTER**

1. Ziordia	sérria / trónzia	máillua	zurgíña
2. Altsasu	sérroteá	máilubá. maillúa	arótza
3. Bakaiku	zérrotiá	máilu(b)á, máilu	zúrginá
4. Dorrao	zérrotiá	méllubá	zúrgiñá
5. Etxarri-Aranatz	siérrea / zérrotié	mélluba	zúrgiñá. zúrgiñé
6. Arbizu	zérrotiá	mállubá	zúrgiñá
7. Uharte-Arakil	zérra	malluké	zúrgiñé
8. Murgindueta	zérrá	málluké	zúrgiñé
9. Ihabar	zerrá	mallúkié; mallúke	zúrgiñé
10. Madotz	zerrá	màlluké	zùrgiñé
11. Egiarreta	zerra	malluke	zurgiñe
12. Urritzola	zérra	mállue	zurgíñe. zurgíña
13. Larunbe	zérra*?	mallúke*	zurgiñe
14. Beorburu	zerrótea / arpána	mallúkoa	zurgíñe
15. Usi	zérra	mallúkua	zurgíñe
16. Ziaurritz	zérra	mallúkoa; mallú bet	zurgíñe
17. Anotz	zérra	mallúkua	zurgíñe*
18. Olaitz	sérra*	mallue	zurgíñe, zurgín
19. Ilurdotz	zérra	mállu	zurgíñe. zurgíñe
20. Inbuluzketa	siérra	mállue*	zurgíñe
21. Urniza	sérra	mállue	zurgíñe
22. Aurizberri	zerra / esku zerra	malluska	zurgina
23. Espotz		pikamállu	zurgína
24. Arrieta	zérra	mállua	zurgína
25. Azparren	tronzador	martílloa	surgína*
26. Garralda	zerra / trenkazerra	mailukoa, mailuko	zurgina, zurgin
27. Aria	zerrotea	mailukoa	zurgina
28. Hiriberri-Aezkoa	zerra	mailukoa	zurgina
29. Garaioa	zerrá	mailukoa	zurgína
30. Abaurregaina	zerra	mailukoa, mailuko	zurgina, zurgin
31. Eaurta	zérrara	mállua, mállu	zurgín
32. Espartza	sérrara, sérra	mállua*	zurgína
33. Ezkaroze	zérrara	mállua	zúrgina
34. Otsagi	zerrara, zerra	mallua, mallu	zurgíña, zurgin
35. Uztarroze	sierrá, siérra; serrútxua	martílloa	karpintéroa

491. GALDERA

1. Ziordia: Laguntzaz emaniko erantzuna da, baina egokia, antza, zera gaineratu baitzen berriemaileak: *fan errementaria ekartzera*.
2. Altsasu: Erantzunak JMenak dira, *ferrázailí* ere, gure ustez, mugaturik dagoela. TGk, horretarako, *ferrázaillea* eman zuen eta *ferratókiyá* 'la herrería' gaineratu. JM, honetarako, *ferratókiá* bildu genion eta báita, bide batez, *sútaiyá* 'la fragua' ere.
9. Ihabar: Zalantzazko erantzuna MHk eman zuen, *íltzia*, *íltze* '(el) clavo' emanik ere.
12. Urritzola: *sutóki* 'fragua', *férra* 'herradura', *íltze* 'clavo' eta *pujamánte* 'el pujavante'. Iruzkin interesgarria egin zuen, halaber, berriemaileak: *zènbaitt aldiz, deskuídeten bazén fèrratzalleá o makúrre... màkur sartú, ordún, itténtzutzen; askotán, méki gelditzen tz(e)réñ...* Galdeitu genuen: Meki? - Méki, *béño fèrratzále óna balin bazén, ez; meki, ta... odóla botatzen tzutén*. - Eta meki zer da? - Cojo, cojo... méki. - Nik 'maingu' edo, aditu dut... - Aquí, méki... méki.
17. Anotz: *ferrá* 'herradura' eta *zaldie-ferrák* 'herraduras de caballo'.
18. Olaitz: *pujamánte* moduko hitza erabili zuen une batean berriemaileak, era honetan mintzatzu: *¿algo de las caballerías? es herramienta de los herreros; el que corta el casco*.
19. Ilurdotz: Berriemaileak zera gaineratu zuen: *oláko erríko arótak in du láya páre bat*. Eta beste une batzuetan honakoak: 1) *guázin arotzán etxéra*; 2) *gúre áitek emáiñ dú alkítze bat Irúñera tzzorrózteko, tzzorrózterea*; 3) *emáiñ dugú biórra arótzaingéna parátzeko férrek*; eta 4) *arótz onék altzallítuko dígu alkítzea, non altzallitu hori 'acerar' den*.
23. Espotz: *mándoña ferrátu* dugu moduko esaldia bildu genuen orobat.
27. Aria: Berriemaileak, aurrenik *ferrazalea* emanik zegoenak, *arota* nahiago izan zuen ondoren.
31. Eaurta: Erantzunak MCErenak dira: 1) *ferrázallea*: *senárra nún dago? fán xu ferráztra*; eta 2) *arótza*, baina hau lagunduta eman zuen eta zalantzakor gainera, inguruko herri guztietan ohiko hitz arrunta izan arren.
35. Uztarrove: Berriemaileak, ez inuesta egitean, ez hizketaldi askean ez zuen oroitu euskal hitza.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *ferratzaila / Lizarraga: arotza / Etxarri-Aranatz: errerue / Irañeta: errero / Alli: arotza / Gartzaron: arotza / Autza: arotza / Ziganda: arotza / Eugi: arotza / Mezkiritz: arotza eta arrotza / Auritz: arotza / Iraberri-Artzibar: errero*.

492. GALDERA

- Gutxi, oso gutxi dira lanbide honi egokiturik bildu diren hitzak, inkestak egin ditugun esparruetan ohiko lanbidea izan bide ez den seinale.
9. Ihabar: MHk eman zuen koadroetako erantzun bakan hori, berak asmatua antza; haatik *úntziketariék* esaten omen zitzaien *a las que iban a vender, peonas o... de Alsasua*.

493. GALDERA

1. Ziordia: Informatzaileak behin *galtzérdia* 'el calcetín' eman bazigun ere, beste une batean 'los calcetines' *galtzak* direla esan zuen.
2. Altsasu: TGk eman zigun *pantáloiyák*; JMek *fráká*. Puntu honetan ohar jakingarri bat egiteari ekingo diogu: inesta honen 457 zk.an gazt. 'nido' hitza agertzen da, zeinari gure bi berriemailek *kafia* / *kafi* gisako erantzuna eman zioten. 2008ko errepassoa egitean, baina, JM berriro galdeitu eta honek aurrenik emanik erantzuna birerematen zuela ikusiz, galdeitu genion ea 'txofráki' hitza ezagutzen zuen, hitz hau eman baitzuten Aita Kandido Izagirre frantziskotarrari duela berrogei urte inguru (ASJU, 1, 1967) eta gure lagunak ezetz: *eso es la bragueta... ¿no ves que está el pájaro ahí?... txori-fráki; aquí se dice frakatoki a la bragueta*. (Gure oharretan, halere, *txofráki* 'nido de ratón' dakusagu 428. galderan agertu den 'ratón' hitzari loturik, hau ere, zentzu zabal batean agian, arrestian aipatu esanahitik hurbil egon litekeena). Badirudi, beraz, Aita Kandidori halako hitza eman ziotenean orduko informatzaileak zeharkako zentzu zabal eta berri batekin erabili zuela, gure fraide jator eta ikertzaile bikaina hartaz, eta ez da harritzeko, jabetu ezbazen ere.
14. Beborburu: *galtzazabálak, calcetín 'calentapiernas'* gaineratu zuen berriemaileak, beste ikustaldi batean honako hitz hauek ere aipatuz: *gáltzak, galtzérdiek, txapínek eta polánek*.
17. Anotz: *gáltzak* 'medias'.
18. Olaitz: *zuri* hitzaren 'z' gaztelaniazkoa bailitzan ahoskatutik aditu uste genuen kasu honetan ere.
19. Ilurdotz: Berriemaileak honakoa esan zuen gehigarri gisa: *gúre náusiek parátu du pantalón berri pare bat*. Galdeitu genuen: Eta 'galtzak'? - *Gálta es... la media*.
20. Inbuluzketa: *gálta* 'media' eta *kaltzetínek* 'calcetines'.
22. Aurizberri: *galtzak* = medias, eta *galtzuniak* = *calcetines*, ere bai.
23. Espotz: Hona besterik ere: 1) *gáltzak, las medias*; eta 2) *galtzázpia... de lana, encima del pantalón*. Gaztelaniazko 'polaina' ote?
24. Arrieta: *pantalónak záintzi gabé* moduko esaldia dakusagu eskuz harturiko oharretan (*záintzi* = 'jantzi', alegia). *Galtxúnak* 'las medias' ere bildu genuen.
25. Azparren: *gáltzak* 'medias' ere bildu genuen.
29. Garaioa: *galtxúinak* edo *galtxúriñak* 'los calcetines'.
34. Otsagi: *errekalatzak* 'calzones', omen.
35. Uztarrove: *zaraguélleak / zaragóllak* 'calzones cortos que se ataban a las rodillas': *eta borlá banák, kolaxét ándi... zaragollétan*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Lizarraga: *galtzak / Alli: galtza / Gartzaron: galtzak; frakak / Autza: prakak / Auritz: galtzak*. Ur ixuriaren hegoaldera egonik lerro haue-tara ekartzen ari garen hamabi herrietako beste zapiek 'pantalón' erdal hitz mailegatua erabili zuten.

- Nº 491 HERRERO - FORGERON - SMITH**
Nº 492 ALFARERO - POTIER - POTTER
Nº 493 PANTALÓN - PANTALON - TROUSERS

1. Ziordia	errementaria*		gáltzak
2. Altsasu	ferrázailia. ferrázailí		pantáloiyák; fráká
3. Bakaiku	èrreruá		pántaloná
4. Dorrao	errémentaiyá		pantalóna
5. Etxarri-Aranatz	erréruà		pántaloná
6. Arbizu	érreruá		pántalónak
7. Uharte-Arakil	férrazalié	éltzegillé?	pántaloná
8. Murgindueta	érreröá		pántaloná
9. Ihabar	agotzá?	úntzi-in(t)zália	pántaloná
10. Madotz	pèrrazalé		pantáloná
11. Egiarreta	férrazaliá		pantalona
12. Urritzola	aótza; ferrázaleá		gáltza
13. Larunbe			pantalóna
14. Beorburu	arótza; ferrázaliá		pantalóna
15. Usi	arótza?		pantalóna
16. Ziaurritz	arótza		pantalóna
17. Anotz	arótza		pantalóna
18. Olaitz	arótza*		pantalon zúri
19. Ilurdotz	arótza		pantalóna, pantalon
20. Inbuluzketa	arótza		pantalóna
21. Urniza	arótza		pantalóna
22. Aurizberri	arotza		pantalona; galtzerdiak
23. Espotz	arótza		pantalóna
24. Arrieta	arótza		pantalóna
25. Azparren	arótza*		pantalóna
26. Garralda	arotza, arotz		pantalona, pantalon
27. Aria	arotza		pantalona
28. Hiriberri-Aezkoa	arotza		pantalona
29. Garaioa	arótza		pantalóna
30. Abaurregaina	arotza, arotz		pantalona
31. Eaurta	ferrázallea; arótza*?		pantalóna
32. Espartza	arótza		pántaloná
33. Ezkaroze	arótza		pantalóna
34. Otsagi	arotza, arotz		pantalonak / errekalitzak
35. Uztarroze	erréroa		pantalonak / zaraguélleak

494 eta 495. GALDERAK

1. Ziordia: *txàketiá* eta *sònbreruá* bildu genuen halaber, beste une batean izan bazen ere.
2. Altsasu: JM en erantzunak dira. Jaun honi, gainera, *góñá 'saya'* ere bildu genion.
5. Etxarri-Aranatz: Hona koadroetan agertzen ez diren zenbait janzkiren izenak: *txámarretá* 'la chaqueta', *elàstikuá* 'el jersey', eta *txapéla* 'la boina'. MMri ere egin genion, azken unean, gazt. 'manto'rako galdera, hark *tokille* emanez, gauza bera izan ez arren.
7. Uharte-Arakil: *brúse* ohiko berriemaile MAek eman zigun; *kápa* eta *kápuseyé* JMUEk.
8. Murgindueta: *txáketá* eta *sonbreróá* ere bildu genuen, bide batez.
9. Ihabar: *brusé* Alek eman zuen eta *mántoa* MHk. Honek, gainera, *jústilloá*, *kórpiñoá*, *xaka* (gazt. 'chaqueta', gizonezkoena) eta *txánbra* (id. emakumezkoena) moduko hitzak eman zituen.
12. Urritzola: *longaríne*, *kápa* bát *bezelá* berriemailearen arabera; *txapéla* eta *sonbréro* ere bildu genuen.
14. Beorburu: *lástikua*, *botònakí te* (...) *déna... máukekí te déna*. Janzkerarekin zerikusia duten beste hitz batzuk ere bildu genituen: *txamarréta* 'chaqueta', *txalékua*, *páxa* 'faja' eta *zapéla*.
16. Ziaurritz: *kapusái?* 'longarina' da informatzailearen ustez, ziur-ziur ez egonik ere.
17. Anotz: *longarína, especie de capote o abrigo* zehaztu zuen berriemaileak, eta *blúse* hitza eman ondoren zera gehitu: *gízon arék* dú *blúse* bat azúle.
18. Olaitz: *korotílloa* 'el chaleco', eta *txamarréta* 'chaqueta' eman zuen halaber erantzuleak, azken honetarako, beste une batean eta hark berak kontatu ixtorio txiki baten testuinguruan, 'xaka' erabili bazuen ere: *xáka oiála* 'ch. de paño' eta *xáka pána* 'ch. de pana'.
19. Ilurdotz: *xáka / záka / tzáka* 'la chaqueta', omen.
22. Aurizberri: Hona berriemaileak emaniko informazioa: 1) *yipona* = *blusa*; 2) *ongarina* = *abrigo de construcción casera con lana de oveja*; eta 3) *kapusai* = *prenda de abrigo corta, de lana tejida*. Gisa berean, *boneta* = *boina* eta *txapela* = *sombrero* moduko hitzak eman zituen.
23. Espotz: *xáka* 'la chaqueta', *txamarréta* 'la zamarra' eta *bonéta* 'la boina'.
24. Arrieta: *longarína 'gabán'?*... (*de tejido recio*, omen) horretaz gainera, honako hitzak ere bildu genituen: *txamarréta* 'chaqueta', *txipóna* 'chaleco', *estálla* 'toquilla' eta *katxútxa* 'capucha'.
26. Garralda: *longeina* (*kapa gisa*) idatzi zuen galdegileak.
27. Aria: *tzapela* 'boina', antza.
29. Garaioa: *lástikoa* ('chaleco', antza), *txamarréta* 'chaqueta' eta *bürukoá* eman zuen halaber erantzuleak, azken honetaz zera gaineratuz: *oráí txapéla*.
31. Eaurta: *blúsara* MCEk eman zuen eta *txánbra* CS-ek. MCEk, haatik, azken hitz honekiko azalpenak eman zituen: *preta, ceñida, con las sayas de vuelo*.
32. Espartza: *kótta bat* 'una falda'.
33. Ezkaroze: *kóttará, kótta* '(la) saya, (la) falda', *mántillará* 'la mantilla' eta *txánbrara* 'la blusa' (*de mujer, argitu zuen berriemaileak*, zeini, beste une batean (ikus 487. galderari emaniko erantzuna), *lástiko* hitza bildu baikenion).
35. Uztarroe: 1) *txánbra* edo *brúsa* 'blusa'; 2) *kotá* 'la falda'; 3) *kotaxúria* 'la combinación'; eta 4) *justilloa* (beste une batean *xipói* eman zuen 'jubón, corpiño'); *lenáu eramáiten guniá justillo*; *izártan guniá gafete* bánek, eta *fája eztíágun élamáitan, eguniá eramáitan fája, maske justilloa*. (Janzki hau, mahukadun edo besoduna, ibarreko emakumeen janzkeria tipikoaren ezaugarrietariko bat da; *gafeteak*, berriz, 'corchete' batzuk dira). Gizonezkoen jantzietai, berriz, honako gauzak ditugu: *txaléko*, *kapótia*, *balonák*, *longarinák* eta *sonbreróea* / *sonbréríoa*, azken aldaera honek Garde hurbil herriko behialako *u + a* = *ioa* oroitazten duela.

Nº 494 TÚNICA o BLUSA - TUNIQUE ou BLOUSE - TUNIC or BLOUSE**Nº 495 MANTO o TOGA - MANTEAU ou TOGE - COAT or GOWN**

1. Ziordia	blúsia	mantóna
2. Altsasu	txánbrá	mantóna
3. Bakaiku	blúsiá	mántoná
4. Dorrao	blúsa	mántoá
5. Etxarri-Aranatz	blúsa	tokílle (?)
6. Arbizu	blúsa	mántue
7. Uharte-Arakil	brúse	kápa; kápuseyé
8. Murgindueta	brúse	mántoe
9. Ihabar	brusé	mántoa
10. Madotz	blusé	mántoa
11. Egiarreta	brusé	mantona
12. Urritzola	blúse	mantóia, mánto át / longaríne
13. Larunbe	blúse. blúsa	
14. Beorburu	blúse	mantóna / kápa / lástikua
15. Usi	burrúse	mánto
16. Ziaurritz	brúse	kapusái?
17. Anotz	blúse	longarína / mantóna
18. Olaitz	blúse	
19. Ilurdotz	blúse bat	mantóna
20. Inbuluzketa	blúse	mantóna
21. Urniza	brúse	mántoa. mántua
22. Aurizberri	yipona	ongarina / kapusai
23. Espotz		
24. Arrieta	brúsa	longarína / mantóna
25. Azparren	brúsa	mantóna*
26. Garralda	txanbra	longeina
27. Aria	blusa	mantona
28. Hiriberri-Aezkoa	blusa	mantoa
29. Garaioa		longarína / mántoa
30. Abaurregaina	txanbra	mantona, manton
31. Eaurta	blúsara / txánbra	
32. Espartza	blúsara	mántona, mánton bat
33. Ezkaroze	blúsara / txánbrara	mántona / mántillará
34. Otsagi	blusara, blusa	kapara, kapa
35. Uztarroze	txánbra; brúsa / justílo	mantóia

497. GALDERA

Kasu honetan egin beharreko galderaz gainera guk, batzuetan, 'borcegui' + 'alpargata' ('brodequin' + 'espadrille', 'high shoe' + 'rope sandal') gisako galderak –eta are beste batzuk– egin ditugu, halakoei emaniko erantzunak eskuin aldean prestatu dugun zutabera ekarriz.

1. **Ziordia:** Behin baino gehiagotan aditzera eman dugunez, kasu honetan ere *zápatak* hori gaztelaniaz ahoskatzen den modu berian aditu uste izan genuen. Informatzaileak, bestalde, eta iduriz zapatekin zerikusia duela, zera esan zuen: *puskixa, narruxa ta furreuxa* = 'polaina?', piel y forro'.

2. **Altsasu:** JM**i** borzégiák eta zátak 'abarcas' bildu genion eta TGri zapaták eta espártiñak 'alpargatas'.

3. **Bakaiku:** IAk, zápaták eta bótinák eman ondoren, zera gaineratu zuen: *zápaták jántzi in biar tút*. Koadroetan ageri diren gainerako hitzak haren lehengusu PArí bildu genizkion.

7. **Uharte-Arakil:** éspartíñek 'alpargatas'.

9. **Ihabar:** Erantzunak Alek eman zituen zehaztapenak emanez: *espártiñek* 'alpargatas' eta zátak 'abarcas'.

10. **Madotz:** *bortzegiík* hitzari dagokionez, *élztidunék* zehaztu zuen berriemaileak.

11. **Egiarreta:** *zatak* 'abarcas' omen dira; *esparzíñek*, berriz, gaztelaniazko hitza balitz bezala ahoskatu zuen informatzaileak.

12. **Urritzola:** 'zapatos' galderari erantzunez berriemaileak, *zapétek* hitzaren sinonimo gisa nonbait, *ánketakuak* ere eman zuen.

14. **Beorburu:** *zátak* = *abárkak*, informatzailearen arabera, zeinak *txóklek* / *tzóleak* ere eman zuen, zera zehatzuz: *con el talón des-cubierto*.

17. **Anotz:** Berriemaileak *gízon arék erósi tu borzegi betzuk* moduko esaldia bota zuen aurrenik, eta baita *paráu tuzú legiek?*... pára txazú polánek! gisako beste bi ondoren, non hala *legiek* nola *polánek* gauza bera diren, gaztelaniazko 'polainak' hain zuzen.

18. **Olaitz:** *zapéta borzegiek...* de ala de mosca zehaztu zuen berriemaileak.

19. **Ilurdotz:** *zapéta* páre bat gaineratu zuen informatzaileak, eta *ezpartíne* 'alpargata' dela zehaztu.

22. **Aurizberri:** Hona zehaztasunak eta gehigarriak: 1) *zapetak* = *zapatos en general*; 2) *espartinak* / *espártiñak* = *alpargatas*; 3) *eskalapuñak* = *zuecos* (*más de hombre*); eta 4) *kloxka* = *zuecos de mujer* (*más finos, con encimera de cuero y claveteados*).

23. **Espotz:** *espartínak* 'las alpargatas', omen.

24. **Arrieta:** *oñetákoak* ere ('los calzados', antza) aditurik gaude: *báte...* *zángoak*, *bueno*, *oñetákoak kendu gabé*, *pàstu nitzá, bérzte alderá ta...* Eta abarkei dakokienez, bestalde, honako hitzak gaude bildurik: *ugál* 'correa', *edéa* 'tira de cuero', *eskófrea* (erreminita bat) eta *abárka-zólak* 'las suelas de la abarka': *eskofreakin zilátu...* *aujerar* (sic), *abárka-zólak*, *beárko*, *edéa pastéko...*

25. **Azparren:** AB mintzo: 1) *peál, una especie de paño para envolver el pie hasta la rodilla*; eta 2) *légi* 'polaina'.

27. **Aria:** *borzegiak* = *zapeta lodiak*, berriemailearen arabera.

31. **Eaurta:** CS-ek, *ezpartíñak* horrekin nahasiz edo, *zapartíñak* bitxi bat eman zuen.

32. **Esparta:** *EAEL-en espártiñak* agertu zen arren, *ezpartíñak* ere bildu genion inoiz ohiko berriemaileari, hura baino egokiagoa dena, antza.

35. **Uztarrove:** Berriemailea mintzo: *eta amabórz úrtetan, xóan nindiá Frániara, Maulióniera, pues trabájatra!*... *ezpartíña egítra*.

Anduña ibaia Otsagi herrian barrena - KA2012

Nº 497 SANDALIAS o ZAPATOS - SANDALES ou SOULIERS - SANDALS or SHOES

1. Ziordia	/ zápatak	börzegiyak / ezpártinák
2. Altsasu	/ zapaták	borzégiák / ezpártiňák / zátak
3. Bakaiku	sàndaliék / zápaták	borzègi(y)ék / ezpártinák / bótinák
4. Dorrao	sándaliék / zápaták	bortzeyék / ezpártiňék
5. Etxarri-Aranatz	sandáliák / zapátk	bòrtzegiňék; bòtiňék / espartínák
6. Arbizu	sàndaliék / zápaták	bórtzegiék / ezpártiňék
7. Uharte-Arakil	/ zápeták	bórzeiňék / èsparziňék
8. Murgindueta	sàndaliák / zápatoák	bortzegí / espartziňéak
9. Ihabar	/ zápeták	/ espárziňek / zaták
10. Madotz	zàndaliák / zapaták	bortzegiík / espartziňék. espartzíňek
11. Egiarreta	/ zapetak	borzegiek / esparzíňek / zatak
12. Urritzola	/ zapétak	zapeta iltzedúnek / espartzíňek
13. Larunbe	/ zapétak. zápeták	bortzegiek / éspartzíňék / txánkloak
14. Beorburu	/ zapétak	borzegiek / espartzíňek / zátak; abárkkak
15. Usi	/ zapétak	bortzegiek / espartínek
16. Ziaurritz	/ zapétak	bortzegiek / ezpartíňek
17. Anotz	sandáliak / zapétak	borzegiek / espartzíňek
18. Olaitz	/ zapétak	zapéta borzegiek / espartíňek. ezpartzíňek
19. Ilurdotz	/ zapétak	borzegiek / ezpartínek
20. Inbuluzketa	/ zapétak	bortzégiek / ezpartínek
21. Urniza	/ zapétak	borzegiek / ezpartínek
22. Aurizberri	/ zapetak	/ espartinak. espartiňak
23. Espotz	/ zapétak*	/ espartínak
24. Arrieta	/ zapétak	borzégiak / espartínak / abárkkak
25. Azparren	/ zapétak	/ ezpartínak
26. Garralda	/ zapetak	bortzegia, bortzegi
27. Aria	/ zapetak	borzegiak / ezpartinak
28. Hiriberri-Aezkoa	sandaliak / zapetak	borzegiak
29. Garaioa	/ zapétak	/ ezpartínak
30. Abaurregaina	sandaliak / zapetak	borzegiak
31. Eaurta	/ zapétak	/ ezpartíňak
32. Espartza	/ zápetak	/ ezpartiňák / abárkkara, abárka
33. Ezkaroze	sandáliak / zapétak	börzegiák
34. Otsagi	/ zapetak	
35. Uztarrove	sandaliák / óskiak	borzégin / ezpartiňák / abárka

498. GALDERA

5. Etxarri-Aranatz: Berriemailea mintzo: *Aík e ibiltzen zittubién e... ólak, ibiltzen zittubién, élurrén éz sartzekó, anketán, ólak; ólak... lótuta. Aék, ólak... elúr geñeán fáteko, (...) bérтан eíndakuék, ólak, txipúá o... o píñue o... ál dan àriñená béti ere.*
7. Uharte-Arakil: *kolarták (...), emén? San Mígela juateko tá, élurre te eiekí te...*
10. Madotz: *Eta txókleák, zurezkoak, hiru hankadunak omen.*
13. Larunbe: - *Eta 'orraxia'? galdetu genuen. - El peine para el pelo izan zen erantzuna.*
24. Arrieta: *orrátzak 'peines', omen.*
22. Aurizberri: *Hona berriemailearen adierazpena: orraxak = aparatos para andar encima de la nieve; eran dos largueros y tres travesaños; más largo y ancho que el pie; todavía se usan. Ondoren, eta hitz beraren esanahiaz, zera argitu zuen: también es 'peine'.*
30. Abaurregaina: *Biltzaileak zera idatzi zuen: Gen 'orrazeak' erabiltzen ziren elurretan ibiltzeko.*
31. Eaurta: *Erantzuna MCEri zor zaio.*

500. GALDERA

5. Etxarri-Aranatz: *Erantzun hau PArí bildu genion errepasoa egitean.*
4. Dorrao: *áñzueluá BEk eman zigun.*
5. Etxarri-Aranatz: *áñtuélua eman zigun halaber AEk berak.*
7. Uharte-Arakil: *Erantzun hau JMUi zor diogu.*
9. Ihabar: *MHk emaniko erantzuna da; botriñoa eta nazák moduko hitzak ere bildu genizkion, arrantza-aparai-luak hauek.*
24. Arrieta: *botrino hitza berriemaile honen ahotan ere aditu genuen: kóñol, ándik, kustén, botriñoan, arráeak nól... eráiltzen (= 'ibiltzen') tzién, ára.*

503. GALDERA

3. Bakaiku: *Eskuin aldeko zutabe-beko erantzunak PArí zor zaizkio.*
4. Dorrao: *púñalá BEk eman zigun.*
5. Etxarri-Aranatz: *Zenbaki honekiko erantzunak MMk eman zituen.*
12. Urritzola: *Marokon igaro solidaduska-denborako kontuak: por que aquí, igual, gúmia... izen dúten, labána bezélako gáuzea, lépoa kentzéko; "A ver si... a ver si de un gumiántzo me tira, y de una ventana de esas...", porque, leyúak? oríxe bezéla, a ras de la calle. "A ver si me tira".*
24. Arrieta: *Erantzun hori Santa Feliciaren inguruko elezaharrean txertaturik aditu genuen: artú sàble át ta, sàrtu tsekón... lepóti béti.*

Zatoia ibaia Otsagira iristean - KA2012

- Nº 498 RAQUETA o PATÍN o ESQUÍ - RAQUETTE ou PATIN ou SKI - RACKET or SKATE or SKI**
Nº 500 ANZUELO - HAMEÇON - HOOK
Nº 503 SABLE o PUÑAL - SABRE ou POIGNARD - SABRE or DAGGER

1. Ziordia	garlotxa	ánzuelua	
2. Altsasu			
3. Bakaiku	arráketiá	ámubá	sablía / espátiá
4. Dorrao	elúrretáko ólak	ánzueluá	púñalá
5. Etxarri-Aranatz	ólak	ánzuluá	sáblie / púñalá
6. Arbizu	ráketá	ántzueló	
7. Uharte-Arakil	kòlarták	anzuéloa	
8. Murgindueta		ántzueloá	
9. Ihabar		àntzueluá	
10. Madotz	kórraleták / éski		púñalá
11. Egiarreta	korralétak		ezpata
12. Urritzola	patíñek	antzuélua	gúmia
13. Larunbe			
14. Beorburu			
15. Usi			puñéla
16. Ziaurritz			sáblia
17. Anotz			
18. Olaitz			
19. Ilurdotz			sáblea / puñélia
20. Inbuluzketa			
21. Urniza	oñorráze		
22. Aurizberri	orraxak		ezpata
23. Espotz	orráx(e)a		
24. Arrieta	orrátzak		sàble át
25. Azparren	péinea		
26. Garralda	oinorrazea, oinorrazé		puñalea, puñal
27. Aria	oin-orraxeak		puñalea / kamieta aundia
28. Hiriberri-Aezkoa			
29. Garaioa	orráxak; elúrréko orrá(t)xak		
30. Abaurregaina	orrazreak		kamieta
31. Eaurta	orráxa		
32. Espartza		anzuéloa	
33. Ezkaroze	órraziak	ánzuelua	puñále
34. Otsagi			
35. Uztarroze			sáblia / puñála

504. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna.
4. Dorrao: Erantzun hori BEri zor diogu.
5. Etxarri-Aranatz: Erantzuna MMri bildu genion; JIri bildu grabazio batean, haatik, zera dakusagu: *éskopéta / eskópetá*.
19. Ilurdotz: soldádoak ártu díl fusile eta yoán da gaineratu zuen berriemaileak. Ehiza kontuez ari zelarik, berriz, eskopéta bildu genuen: *Ilúrdozko dérniuen, dérniuen, pinédi bátean, ní nindagó* pinédi batíán, eta... tzakúren aúnde nabáitu nué, eta... éta eskopétaikín... espératru; ni... eskópetai kín nindagó, espéraren aizién, eizién espéraren eta, bátekit bertzera? bátekit bertzera? azárie, altzinian parátu zé(n), parátu zén eta néri ekusi, ekusi zí... ziré eizielk? azárie? eta ník, ordúen... emén tíroa mán, mán... tíroa mán nio**.
21. Urniza: esküpeta ere bildu genuen, baina ez su-arma gisa, tutu edo tutulu modura baizik: *Pues, ebáki... e litsúnsie, ta... atrá mié, ta géro, beté (...), makil bet ín te, arrékin. - Harrekin zer? - Arrékin... tirézen dá ti(r)oa. - Baina, lehenbizi kendu behar da... - Zé mí... gan, eta tiro at tirezekó? éztakit nola errán... - Ahal bezala... - Sí, ta... ála tiré... xomór batzuk, ta arrekín? ta, bide egón bear tzütén, bárnean; bát, eskínean ta bertzéa, eskién bértzea, ta bátei enpós-, en... - Bulkatu? - Bai, ta... aíratzen tzé bértzea. - Indar aunitzez ateratzen zen? - No, ez, áunitz ez, áunitz ez... éz-ez.*
24. Arrieta: *ezkopéta ere bai: ezkopéta, káño bakárreköa, ain lúze... ze.*
31. Eaurta: Erantzuna MCErena da.

505. GALDERA

Herri gutxitan egin zen zen hau eta, egin zenean, 'honda' baino gehiago, 'tiragomas' edo 'tirabeque' moduko hitzak erabili ziren galderok egitean.

3. Bakaiku: Erantzun hauet PArí zor zaizkio. *Tirabíke* hori gaztelaniazko 'tiragomas' edo 'tirachinas' da.
4. Dorrao: Erantzunok BEk eman zizkigun, senarrak lagundurik.
5. Etxarri-Aranatz: Zenbaki honekiko erantzunak MMk eman zituen.
7. Uharte-Arákil: Erantzun hau JMUi zor diogu.
9. Ihabar: *furrúnde* MHk eman zuen, baina lagundurik.
12. Urritzola: *furrúnda* hitza ez genuen bildu 'honda' adierazteko prezeski, honek eragini burrunba baizik: ónda orrék *furrúndak eràmaten tzúla... ¡qué furrunda ha llevaö la piedra, con la honda!*... Besterik ere bildu genuen zera galdetzean: Eta 'flota' horrekin ('flota' = eusk. lintsusa) zer egiten zen? - Orí, lenbíxko, barréngo mámi oí, átea, ta géo? aurrián, táko at bezélako gáuze at járrí, mülluakin, mülluakin píllota ttíki bet ín?... - Mülluakin? zer da mullua? - Müllua? liguakíñ ittén da ba... estópa! píllota bezélako bat ín ta... ta géo, makiltto át, beh! míneakí(n), ta atzéan bésate múllo pízköt járrí, ta átzekoakin? màkill arrekín? bùlkätú, ta púnp! joaten tzén aurrékoa, óri. - Ah, eskopeta bat balitz bezala edo... - Gázte, güe denboán? èskopetá bezéla giñaukén, gúk ttíkíak. - Urrutira botatzen zuen? - Ez! ez, ez... lágua-bost metró o óla. Deskríbapen honek tutu (gazt. 'canuto') baten erreferentzia dakarkigu, antza denez.
17. Anotz: Hona adibidea: *mutiko arrék, furrúnda arréki, tirézen tú arriek.*
26. Garralda: *urkilakin idatzi zuen, alboan, biltzaileak.*
30. Abaurregaina: *tirabik* 'tirachinas', omen.

507. GALDERA

2. Altsasu: FG mintzo: *koiótí dá, óso... óso lístue dá, listú ero... óso zér dia; zépue paatú, e? ta, zépu órr, e? eta èzta kasóik e zé-puei.* JMek, bere aldetik, tránpia eman zigun eta TGk sáre. Hitz hau dela eta, ganaduari pentsua jartzeko keletaren antzeko zerbaiti deritzo egoki JMek.
9. Ihabar: Erantzunak MHri zor zaizkio.
14. Beorburu: *zépoa izén daiké* esan zuen berriemaileak.
17. Anotz: Erantzuleak sárea hitza lagunduta emanagatik, zehaztu egin zuen: *una malla.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak zehaztasunak eman zituen, erdaraz: 1) *zepúa, para coger zorros, conejos, liebres...* eta 2) *láttúa, trampa hecha con pelos de caballos, pa coger la perdiz...* eperra artzeko.
31. Eaurta: MCEk eman zituen erantzunak, zera gaineratuz: *parátu xút rédia abér erortzen dén gáur* (= 'gau honetan').
32. Esparza: Hona esaldia: *páraderara, dèitzen ginién guk; exéri xút parádera bat, abér txóriak erortzen dren.*

Nº 504 FUSIL - FUSIL - GUN**Nº 505 CUCHILLO ARROJADIZO u HONDA - COUTEAU DE JET ou FRONDE - THROWING-KNIFE or SLING****Nº 507 TRAMPA o RED - PIÈGE ou FILET - TRAP or NET**

1. Ziordia			/ trésmállua
2. Altsasu	fusíla		zépue, zépu / tránzia / sáre
3. Bakaiku	fúsilá	àrifelá / tirabíke	tránzia / sárëá
4. Dorrao	fúsillá	txùfelá / tiragóma	zépua; lázua / sária
5. Etxarri-Aranatz	fusillá; éskopéta	ónda / tirábikiá'	báia. báiä; zépuä / sária
6. Arbizu	fúsillá	tirábikiá	zépua / sária
7. Uharte-Arakil	fúsillé	tirábikié	tránzia / sárié
8. Murgindueta		fúrrunda* / tirabéte	tránzia / xárea
9. Ihabar		furrúnđe*	tránzia / sária
10. Madotz	fúsillé	tirabike	zépoa / sáreé
11. Egiarreta	fusille		zépoa* / saria
12. Urritzola	èskopetá	furrúnđa / tirabíke	/ sárea
13. Larunbe		furrúnđa* / tirabíke	/ sárea*?
14. Beorburu			zépoa / sárea*
15. Usi	fusillé; eskopetá		tránzia
16. Ziaurritz			ártea / sária. saría
17. Anotz	fusillé; eskopéta	furrúnđe. furrúnđa	zépoa / sárea*
18. Olaitz	fusíle		
19. Ilurdotz	fusilia, fusíle; eskopéta		zepoa / láttóia
20. Inbuluzketa	eskopéta		zépoa*
21. Urniza	fusíle		zépoa / sárea
22. Aurizberri	fusil		tranpa / sarea
23. Espotz			zépoa
24. Arrieta	fusíl; eskopéta		zépoa. zepoa, zépo / sárea*
25. Azparren			
26. Garralda	fusila	tirabikea, tirabike	tranpa / redea, rede
27. Aria	fusila		zeboa / redea; malla
28. Hiriberri-Aezkoa	fusila		/ sarea
29. Garaioa		furrúnđa*	/ sárea
30. Abaurregaina	eskopeta	tirabik	zepoa, zepo / redea, rede
31. Eaurta	fusíla		zépoa / rédia
32. Espartza			paráderara, parádera bat
33. Ezkaroze			zépoa / rédea
34. Otsagi			
35. Uztarrove	fusíla		trancá

508. GALDERA

1. Ziordia: Berriemaileak gogoan zuen aspaldi, 1918an edo, Donostian ikusitako traineru-estropada baten zenbait zertzelada: *Donostiyán, eún ártan, Donostiko regátea, ba... tréineriák, bat... áusi zakén tzeá... rémua, ta bóta zakén... itsásoa, béa, ta geró, gáldu in tzán, ta geó, esáte zakén, tránpia ein déila!... Ordúan óriotarrák, jobar! fuérteak zakén orduán! nola esáten zakén, tzéa, patróia?... zárrà zakén! zárrà!...*
  2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da.
  3. Bakaiku: PAk emaniko erantzuna da.
  4. Dorrao: Erantzuna BEri zor diogu.
  5. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.
  11. Egiaurreta: *txalupe 'lancha'* da berriemailearen arabera
  12. Urritzola: Informatzaileak kontatu zuen, Afrikako gerlaren kari, hara egindako bidaiazen zenbait gorabehera: *Algèzis[er]añó? ta, éuri itten tzún joh, cómo!... ta, án gáue pasátu giñún, urrêngô goizián, halá! itsásoa! barkoa espérán tzegoán, lantxa ttíki tzú, txíki betzuk, e? ta án... bátean obéi, béstean... òitteamár... bárko aundié, sártu ezín bárko aundié, ta estrétxoa zegoán... piketuik, nóla... bátzuk, trípe potatzén. Nirí? suertat-, suérte izéndu nun!... ta, alleátu nitzén, Zéutaá, sin novedad.*
  31. Eaurta: MCEk eman zuen erantzuna.
  32. Esparta: Hona berriemaileak almadiei buruz egin iruzkina: *úgaldeán, andítzen zelarí(k)? jya lo creo! igarézen zén (sic) bai, Zubí petik, almadíak. Ibaira edo ugalderra ere nolatan eramatzen ziren kontatu zuen: pues... ábrekin, mándöekin... eta geró, kan, pues... prestázen zíxen, almadiák, ugálde baztérréan, egiten zíxen eta géro... uáldea andítzen zelarí(k), pues ordúan égotz eta halá! fán génbera.*
  33. Ezkaroe: Berriemailea mintzo: *almadiák? báai! ónen senarrá... ónen sénarra zén almadíero, e?* SNek, aipatu gizonaren alarguna eta berriemailearen adiskideak, zehaztasunak eman zituen: *Kéndik góra, Zubia, ikúsi zu; bueno pues... eskualá, báitago ór, óri, txópare... gázte bát, kaán zén almadién plázara, atadéroa; ta kándik buruzkéindika, hálal!, ugáldialá, frankéz, egótz, bérrez kán at-, (zuzenduz:) lót! eta aprobetxá lemeziko úr... élzten zén aparénte, aék báizakién negúrria, eta kóor, koór, kontrapúerto korí, pré-sará, pues óngi kondizionátrik, por supuesto...*
  35. Uztarroe: Eta almadíá 'la balsa': *eta, r(s)émöa, rémuan kalaxét, eta... eguaxtá; kebén balin bazagón... kòrrientiá pues... kòlaxét trabájatan zia, almadiá, almadíán, remueki, oóltako; bí... gizón? aintzinian, éta beste bí, átzérian, puntán, puntéroak, erráitan guniá puntéroa, puntéröa; áintzirikóá... áintzirikóá.*
- Almadia hauek ler-edo izai-enborrez egin eta hurrizko *berga* (gazt. 'jarcia') batzuen bidez lotu ohi ziren hiruzpalau tramotako balsak genituen –inoiz seikoak ere bai–, 1953 urtera arte edo, Esako urtegia egin, errepideak hobetu eta, ondorioz, garraioa kamioien bidez egiten hasi arte, Ezka eta Zaraitzu ibaletako ur emariak eta esklusa-sistema batzuen indarra baliatuz, Ebro aldera ateratzeko erabiltzen zirenak, igaro beharreko hainbat lekutan saltzeko. Ezka eta Salazar ibaiak Zangozara iritsi aurretik biltzen dira Aragon izena hartuz eta honek, gero, Milagro herriaren inguruan, Ebrorekin bat egiten du. Almadiazain batzuk Tortosaraino iristen ziren.

509. GALDERA

1. Ziordia: Hona, berriro, arestian aipatu bezala: *ba... tréineriák, bat... áusi zakén tzeá... rémua.*
3. Bakaiku: PAk emaniko erantzuna da.
4. Dorrao: Erantzuna BEri zor diogu.
5. Etxarri-Aranatz: Erantzuna MMk eman zuen.
31. Eaurta: MCEk eman zuen erantzuna, lagundurik.
33. Ezkaroe: Erantzunik gabe geratu baginen ere, berriemaileari, hizketaldi batean, *errémadóreak* 'los remeros' bildu genion.
35. Uztarroe: Galdetu genuen: Eta almadia batek zenbat arraun, zenbat remo eramatzen zuen? - *Pues eramáitan zeiá... átzirí? eta... ántziná? bí remo, béti(k), eta atzián, eztakiár, erámaitan zéinez, bi... átzéan, ázkenian.* Besterik ere bildu genuen kontaera baten testuinguruan: *eta bagunia balsá, kan góra, ánitx gorá, balsá bata gránde, eta... eramáitako almadíák? egóixtan zeiá... bal(t)sá, eta egitan guniá:* "Que baja la balsa, que baja la balsa!", eta arránkatan zeiá, xa, órdian, remoareki?... oltáko. Eta morróíak eta... nèxkatxiák? lásterreká, karretéra barná? presáren ikústako... txáistan, almadíari, eta záuzia eitan zéinian... almadérioa... (sic) ¡qué peligro aquello! pa al brincar en la presa y yo ¡madre, qué miedo daba! ¡pero qué afán, lásterreka gúziak a ver el bajar de la presa, abér, presáren ekústako.

Nº 508 BARCO - BATEAU - BOAT**Nº 509 REMO o PALETA - AVIRON ou PAGAIE - OAR or PADDLE**

1. Ziordia	bárkua; tréineria	rémua
2. Altsasu	bapórea	
3. Bakaiku	lántxa	remōa
4. Dorrao	txalúpa	rémöa, rémo
5. Etxarri-Aranatz	úntziyá	rémuä
6. Arbizu	txálupá	rémué
7. Uharte-Arakil		
8. Murgindueta	bárkoe	rémoa
9. Ihabar	txálupé	
10. Madotz		
11. Egiarreta	txalupe	remoa
12. Urritzola	barkoa, bárko; txalúpe; lantxa	txalúpen makílle
13. Larunbe		
14. Beorburu		
15. Usi	bárkoa	
16. Ziaurritz	bapórea	
17. Anotz		
18. Olaitz		
19. Ilurdotz		
20. Inbuluzketa	bárkoa	
21. Urniza		
22. Aurizberri	barko	
23. Espotz		
24. Arrieta	lántxa	
25. Azparren		
26. Garralda	barkoa, barko	paleta
27. Aria	barkoa	pala
28. Hiriberri-Aezkoa	barkoa	remoa
29. Garaioa		
30. Abaurregaina		paleta
31. Eaurta	bárkua	rémo*
32. Espartza	almadía. àlmadiá	
33. Ezkaroze	bárkua / almadía	
34. Otsagi		
35. Uztarroze	bárkoa / almadiá, almadía	rémoa. rémöa, rémo

511. GALDERA

1. Ziordia: Berriemaileak *gurzilá*, el eje del carro (lit. 'el ombligo del carro', antza) eman zuen eta baita *andáiza*, la vara del carro ere, azken honi Gipuzkoa aldean *pertikia* esaten zitzaiola gaineratuz.
2. Altsasu: TGk *gurdía* eman zuen eta JMek *gúrdiyá*, zera gaineratuz: *orráziák* = travesaños que atraviesan de la vara a los dos lados.
3. Bakaiku: JLZri *gúrdiyé* bildu genion.
7. Uharte-Arakil: Gurdí baten neurria bildu genuen: *zórtzi óñeko gúrdie*.
8. Murgindueta: *kárro-zille* 'el eje del carro' bildu genuen orobat; *zíllek* 'los ejes'.
13. Larunbe: - Eta 'gurdie'? galdetu genuen. - Viene a ser el carro izan zen erantzuna.
17. Anotz: *galera*, una especie de remolque, erantzulearen arabera.
18. Olaitz: *galéra* lau gurpilduna dela esan zuen erantzuleak, eta reáta hartatik tiratzen duen bospasei animalien taldea.
19. Ilurdotz: Hona zehaztasun batzuk: 1) *idéin karrúa*; 2) *karroáin káxa* 'la caja del carro'; 3) *andáitz'e'l timón*: *andáitz bet*; 4) *kos-tíllek*, el timón y dos maderos gruesos; se arma con esas varas: tres adelante y tres atrás. En medio, adelante y detrás, tiene dos varas altas para con otra larga, después que está el carro lleno de trigo... (esaldi hau bukatu gabe geratu zen); eta 5) *karroáin bára* ('vara' eta 'timón' gauza berá direla uste dugu). Beste alde batetik, eta *galera* hitzari dagokionez, berriemaileak zera esan zuen: en *Antxoriz... cuatro ruedas; las de adelante más pequeñas; las de atrás, mayores*.
22. Aurizberri: 'Orga' hitza ere eman zuen informatzaileak baina ez bide da ohikoa, galdegileak honako oharra idatzi baitzuen: *orga = carro (oído a vascofranceses que venían a hierbas)*.
24. Arrieta: *kárrogoártzea* 'la cama del carro' eta *kárro útsia* 'carro ciego' eman zuen halaber berriemaileak, azken honetaz zera zehaztuz: un carro que tiene llantas estrechas y que tiene que dar la vuelta la rueda y el eje todo a un tiempo. Berriemaileari, gainera, *txirrika*, un andadero bildu genion, kasu honetan ez gazi. 'rueda', beste zenbait herrian bezala, haurrak ibiltzen ikasteko lau gurpildun tresna baizik.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *gurdía*, *gurdy* / Lizarraga: *gurdia* / Etxarri-Aranatz: *gurdyé* / Irañeta: *karroa*, *karro* / Alli: *gurdia* / Gartzaron: *gurdie* / Autza: *karrua* / Ziganda: *karroa* / Eugi: *gurdie* / Mezkiritz: *karroa* / Auritz: *karroa eta orga* / Iraberri-Artzibar: *karroa*.

512. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da. TGk ere gauza bera esana zuen, baina lagunduta.
9. Ihabar: Erantzuna MHri zor zaio.
10. Madotz: *árdatza* 'eje' gehitu zuen berriemaileak.
19. Ilurdotz: *áutsi de, áutsi zaigú kárroaín erróta bat eta emán dugú arotzáin itxéra moduko esaldi luzea bota zuen berriemaileak, 'casa' adierazteko, gehienetan, etxe erabilten bazuen ere. Besterik ere bildu genuen: 1) *errótain kostillek* 'los radios de la rueda (8, 10, 12...); eta 2) *usúe* 'el madero que enlaza las dos ruedas': *karrúeín usúe*. Galdetu genuen: Karroak zenbat errota? - Nére errien bide izan zen erantzuna. Hau ez zen, beraz, Antxoritz hurbil herrian ezagutu zuen galera bat edo besteren kasua, hauek lau gurpildunak baitziren. Honekiko esaldia ere bildu genuen, baina: *bádamát galéra bát Irúñerá*.*
21. Urniza: *zirrika*, dos ruedicas de tronco para mover más fácil el trillo.
22. Aurizberri: Biltzaileak zera idatzi zuen: 'zirrika y al final errueda'.
25. Azparren: *ruéda* bát áutsi da esan zuen berriemaileak.
31. Eaurta: MCEk eman zuen erantzuna.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *txirrikia*, *txirrika* / Lizarraga: *pirrika* / Etxarri-Aranatz: *pirriñé* / Irañeta: *erroda* / Alli: *kurpilla* / Gartzaron: *kurpille* / Autza: *firrilde* / Ziganda: *errueda* / Eugi: *errueda* / Mezkiritz: *errueda eta errota* / Auritz: *errota eta zirrika* / Iraberri-Artzibar: *errota*.

513. GALDERA

2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da.
3. Bakaiku: Ohiko erantzule IAk, proposatu zitzaion 'lera' kontuan hartu gabe, *eskúbareá* 'el rastrillo' eman zuen, oso bestelako lanabesa, jakina. PAK, haatik, inkestari azken orrazketa ematean, *lera* hori eman zuen.
9. Ihabar: MHri kasu honetan eskatzen zena ez, baina *estrasié* 'el trillo' bildu genion.
16. Ziaurritz: *para leña* zehaztu zuen erantzuleak.
19. Ilurdotz: Berriemaileak *lera* hitza lagundurik eman bazuen ere, ongi ezagutu bide zuen zehaztasun hau egin baitzuen: es para acarrear piedras y cosas de peso de algún sitio que no podían con el carro; se metía en todos los sitios.
21. Urniza: *estrázie* 'el trillo' eman ziguten bide batez.

Nº 511 CARRO - CHAR - CART**Nº 512 RUEDA - ROUE - WHEEL****Nº 513 TRINEO - TRAINEAU - SLEDGE**

1. Ziordia	gúrdiya	txírrikia	léria
2. Altsasu	gurdíya. gúrdiyá	txírríká	léra
3. Bakaiku	gúrdiyá	txírrikiá	léra
4. Dorrao	gúrdiya; karrúa	pírrinké; erruedá	léra
5. Etxarri-Aranatz	gúrdiyá	pirríxkä. pírrixké	léra
6. Arbizu	gúrdiya	érruedá	léra
7. Uharte-Arakil	gúrdie	txírrínke	lérá
8. Murgindueta	kárroa	érruedá	léra*
9. Ihabar	kárrue	erróderá	
10. Madotz	gúrdií, gúrdi	kúrpillé	léra
11. Egiarreta	gurdie	errueda	lera*
12. Urritzola	gúrdie. burdíe, gúrdi; kárrua, kárro	erruéda; kurpílle	lera
13. Larunbe	kárrúa. kárröa	ruéda	karretíollo
14. Beorburu	kárrúa. kárroa, kárro	erruéda	léra
15. Usi	kárroa	erruéda	larréka?
16. Ziaurritz	kárroa. kárrua	erruéda	lera
17. Anotz	kárroa, kárro; galera	erruéda	léra
18. Olaitz	kárroa; galéra		léra
19. Ilurdotz	kárrúa. kárroa, kárro; galéra	erróda. erróta; erruéda	lera
20. Inbuluzketa	kárroa. karruá	erróda	tríolloa (?)
21. Urniza	kárrua	erruéda; zirríka	léra
22. Aurizberri	karro	zirrika; errueda	
23. Espotz	kárroa	erróda*?	léra
24. Arrieta	kárrúa. kárroa, kárro		léra
25. Azparren	kárroa	ruéda	léra*
26. Garralda	karroa, karro	rueda	
27. Aria	karroa	rueda	
28. Hiriberri-Aezkoa	karroa	rueda	
29. Garaioa	kárrúa	ruéda	léra
30. Abaurregaina	karroa, karro	rueda	
31. Eaurta	kárrua	ruéda	léra
32. Espartza	kárroa	ruéda	
33. Ezkaroze	kárrua	ruéda	lérara
34. Otsagi	karrua, karru		
35. Uztarrove	kárroa, kárro	ruedá	

514. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan *oain / orai* bildurik baldin bagaude ere, Olaztiko gure oharretan azken hau baizik ez dugu ikusten: *órai ez eta órai bekéla zein orái bekéla*, alde batetik, eta *oráiko fárikak zein oráiko módia*, bestetik.
2. Altsasu: TGk *goái* eman zigun –ondoren *guíxen fan da* esanik ere– eta JMek *goái* baina *guái bértan*. FGri bildu materialetan, baina, aldaera-mordoxka aurkitu dugu: *oán, orái, oái, goái, guái* eta *guéi*, adibidez.
3. Bakaiku: IAk *oán* eman zuen; JLZk *goái / guái*.
4. Dorrao: JLri *órái / óräi / oréi* bildu genion eta MRI *goái*.
5. Etxarri-Aranatz: AEk zenbait aldaera erabili zuen: *órái / goái / guái / goán*, eta Jlk *oán*. Honi, gainera, *úan e 'ahora también', oándi / guáni 'todavía'* edo, eta *beléixe 'enseguida'* bildu genion.
6. Arbizu: *orán / oán / óín* gisako aldaerak ere inoiz aditu ditugu, baina oso bakanak dira.
7. Uharte-Arakil: *orein* ere aditu dugu inoiz: *oréin bereán 'ahora mismo'*, adibidez.
8. Murgindueta: *oin* eta *goán* moduko aldaerak bildu genituen orobat, hala nola *oñó 'todavía'*.
9. Ihabar: Erantzuna Ali zor bazaio ere, MHk nahi adina aldaera eman zuen: *orain / orein / orin / oin / orai...* gutxienez.
10. Madotz: *óan / oán* ere aditutik gaude.
12. Urritzola: Era laburtua aurki daiteke halaber, Ihabarren bezala: *ordún etzén óingo... safáieko zúloik*, adibidez, eta *orái* ere bildu dugu inoiz, nekez bada ere.
13. Larunbe: *oái* eta *guái* ere bai.
15. Usi: *orái* gehiagotan aditu dugu *órái* baino, baina inoiz *orán / oán* ere bai: *oráingo señorítak aláko lán ártu! ya, ya!...*
16. Ziaurritz: *orán* ere bai, eta baita *oáñik 'todavía'* ere.
18. Olaitz: Hona *orai* hitza hasieratzen duen esaldi bat: *oraiko dántzak gaixtoa tiré ta arrapatu besarkan ta ibiltzen diré*.
19. Ilurdotz: *órái ínein dugu oláko lana, tal trabajo gaineratu zuen berriemaileak*, nahiz *bokalarteko r-a desagerturiko adibideren* bat ere bildu genion: *oáñik ez*. Dena dela, *orán* ere aditu dugu inoiz, oso bakan bada ere. Eta horrez gainera, *aéxtian / aéixtian, hace muy poco* bildu genuen: *aéxtian errán dugú oláko errána, berriemaileak, inoiz, beste molde bat erabili bazuen ere: bádu denbóra gútien errán in dugu*.
20. Inbuluzketa: *orái* askoz ere arruntagoa da *oréi* baino, hau behin bakarrik azaltzen baita gure oharretan. Besterik ere bildu genuen: *oráñik 'aún, todavía', oráño 'hasta ahora', eta aextian 'hace un momento, hace poco'*.
24. Arrieta: *orái bérían 'ahora mismo'* eta *oáñik 'todavía'* bildu genuen halaber. Dena dela *orán* ere aditu dugu inoiz, bakan izan bada ere.
29. Garaioa: *oái* eta *goái* ere bai.
31. Eaurta: *orái bérían* gaineratu zuen CS-ek berak, erantzuna eman ondoren. MCEri ere, haatik, *órai / orái / oái* bildu genion.
32. Esparza: *oéi* ere aditu dugu herri honetan ohikoa ez izan arren.
35. Uztarrove: *orán* aditu dugu inoiz, halaber, oso bakana bada ere eta, horrez gainera, *oraigunean 'actualmente'* bildu genuen: *aaai... èlúrra! börtian xá badagóla, élur; òraigúñian, börtian, èlurr egítan*.

515. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek erantzun bera eman zuten eta FGri bildu materialetan ere hitz hori bera dakusagu, behin batean herri honetan bitxi bide den *beiz* batekin batera.
5. Etxarri-Aranatz: Erantzunak AEri zor bazaizkio ere, JIri bildu materialetan ere *beís / bé(i)s* dakusagu.
8. Murgindueta: *bélis* ere aditu dugu, behin bederen.
9. Ihabar: Alek *bérriz* eman zuen eta MHk *beís / beíx*. Berriemaile honek era hauek erabiltzen zituen soilik.
17. Anotz: *bérriz etórri diré* eta *bérriz yoán diré* gaineratu zuen informatzaileak.
19. Ilurdotz: *in biár dugu bérritz atári berrie* bildu genion zehazki erantzuleari hasiera batean.
23. Espotz: Berriemaileak zera esan zuen: *ein biar dugú bérries*.
24. Arrieta: Honakoak ere bai, antzeko esanahiaz: *sárri / beála / bérries ta bérries*.
27. Aria: *berris* ere eman zuen halaber berriemaileak.

516. GALDERA

2. Altsasu: TGk eta JMek erantzun bera eman zuten. FGri bildu materialetan, aldiz, *bérin* dakusagu: *Géo, bérin berrogèitamár io bérin larogéi io bérin e... berrogéi*.
7. Uharte-Arakil: *berdín* beste hitza baino modernoagoa dela esan zigun berriemaileak.
8. Murgindueta: id. id. id.
13. Larunbe: Bazter bateko ohar batean *igual esáten diotét* dakusagu idatzirik, noiz eta zeri buruz esan zuen ez badakigu ere.
19. Ilurdotz: Beste egonaldi batean ere antzera: *ála beár, igualmente*.
24. Arrieta: Bitxi samarra erantzuna, 'ala bedi' itxaron baitzitekeen agian ('ala bekizu' pentsaezina iruditzen baitzaigu erantzulearen hizketarako maila kontuan hartuz). Besterik ere bildu genuen alabaina: *berdín eta gísa bérrian, alegría*.
27. Aria: Galdegileak zera idatzi zuen erantzunaren alboan: 'batzutan erabiltzen da: *egun on - bai, igualmente*'.
31. Eaurta: MCEren erantzuna da.
35. Uztarrove: *igual nola...* ere bai.

- Nº 514 AHORA - MAINTENANT - NOW**
Nº 515 DE NUEVO - DE NOUVEAU - AGAIN
Nº 516 IGUALMENTE - ÉGALEMENT - EQUALLY

1. Ziordia	oáin. orái	bérriz	igualmente
2. Altsasu	goái. guái	berríz. beiz	berdín. bérin
3. Bakaiku	oáin. guái	bérriz; bésté áldi batíán	bérdín
4. Dorrao	órai. oréi	bérrix. béix. béis	iguálmente
5. Etxarri-Aranatz	órai. goái	bérris. béix	bérdin
6. Arbizu	guái. guaáiñ	bérrix. bérrex. béix	igualménte
7. Uharte-Arakil	oráin	bérritik; béis bérrik	iguálmente; berdín
8. Murgindueta	oráin	bérriz. bérrix. béix. beíz	igualménte; berdín
9. Ihabar	oráin	bérriz. beís. beíx	berdín
10. Madotz	órain. oáin	bérriték beés; beés	berdín
11. Egiarreta	orain. guáin	bérris	berdin
12. Urritzola	oráin. oáin	bérriz	len bezála / bai zui're
13. Larunbe	oráin. orái	béis. beís	bái zuk eré
14. Beorburu	órai. orái	bérriz. beiz. beis. beix	bái zúri're / berdín
15. Usi	orái. órai	bérritz. berríz. berríx. béiz	igualménte
16. Ziaurritz	orai. oréi	bérriz	iguálmente
17. Anotz	orái	bérriz. berríz	bái zúri're
18. Olaitz	órai. oráin	bertze at	baite zuri eré
19. Ilurdotz	órai. orái	berríz. bérrez. bérritz	alá biár zuri eré / iguálmen
20. Inbuluzketa	orái. oréi	bérriz. berríz	iguálmente
21. Urniza	orái	bérriz. berríz; atzéra berríz	bái zúri eré. bai zúri're
22. Aurizberri	orai	berriz	gauza bera
23. Espotz	orái	bérris	iguálki
24. Arrieta	órai. orái	berrís. bérries	ála bé zuri eré / iguálki
25. Azparren	órai	bérriz	iguálki / ta zúri eré
26. Garralda	orai	berris	igualki
27. Aria	orai. orei	berrís. berriz. beiz	bai zuri ere
28. Hiriberri-Aezkoa	orei	berris	igualki
29. Garaioa	órai. orái. oréi	bérris. béiz	bérdin. berdín
30. Abaurregaina	orai	berriz	gisá berean
31. Eaurta	órai. orái	bérriz; ará berríz	bai xúri're
32. Espartza	órai. orái. oéi	bérriz. berríz	gisá berean
33. Ezkaroze	órai. orái	bérriz	iguálki; gisá bérían
34. Otsagi	orai	berriz	gisá berean
35. Uztarroze	órai. orái	ástra bérrez	bérber gisá; gisá bérean

517. GALDERA

2. Altsasu: JMek *gutxiyo* eta TGk *gútxio*. FG ere, lehenago, *gútxiyó* emanik zegoen.
3. Bakaiku: *gútixiyó* JLZ emanik zegoen, lehenagotik.
9. Ihabar: Ali *gutxiáu* bildu genion eta MHri *gutxáu*.
23. Espotz: Lehenik zera bildu genuen: *zu daukézu anítz; nik daukét gúti*.
25. Azparren: *éztu nái yágó* esan zuen berriemaileak, esan beharreko hitza burura etorri ez-eta, nonbait.
35. Uztaroze: *txikiád* horretan ohikoa ez den sudurkaritze nabarmena aditu uste dugu.

518. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da. FGk ere *alkárrekin* erabilia zuen jadanik, 270. esaldiaren baitan.
3. Bakaiku: Erantzulea honela mintzatu zen: *bátian gaudék, álkarrekin e... bildurik*.
5. Etxarri-Aranatz: *bátian gauré > gaurék / gaurén* esan zuen inkestaren bigarren zati osoari erantzuna eman zion AEk.
9. Ihabar: Erantzuna Alena da; MHk *gué alkárrekín* eman zuen, non *gue hori 'gaude'* bide den, *due 'daude'* den bezalaxe (ikus, azken honetarako, 50. galderari Murginduetak eta Ihabar honek berak emaniko erantzunak).
13. Larunbe: Berriemailea mintzo: *elkárrekín egón gará, egón deé*.
17. Anotz: *bátian* honako kasuan: *eta béiek gelditu zirén, dénak, bátian*.
19. Ilurdotz: Informatzaileak bi eratako erantzunak gaineratu zituen: 1) *biek gáude bilduik*; eta 2) *Yoán eta Pedro eldú diré elkár, el-kárrekin* (edota *yoán gíne erríko mutilek, yoán giné, Iruñera, elkárrekín*).
22. Aurizberri: *elkar iduriak, elkarrengana* moduko esaldia gaineratu zuen berriemaileak.
23. Espotz: *etórri gará elkárrean* esan zuen berriemaileak.
25. Azparren: *tórri naiz amáikin, elkárrekin* esan zuen informatzaileak.
31. Eaurta: *xúnito gaudé* esan zuen CS-ek.
33. Ezkaroze: Eta *bílgöa 'el lugar de reunión'* edo: *kori? bílgöa, o... nólá? béllea! béllea; hala! egún... gúre etsiala, bellátzra... gabérdi artío*.
35. Uztaroze: *Ah!... bai, egítan(n) gunia bái (...), xúntatan gintiá eta egítan(n) guniá baskaria*.

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *batien* / Lizarraga: *batien* / Etxarri-Aranatz: *alkarrekin* / Irañeta: *batie*; *elkarrekin* / Alli: *elkarrekin* / Gartzaron: *elkarrekin* / Autza: *elkarreki* / Ziganda: *elkarreki* / Eugi: *elkarrekin* / Mezkiritz: *elkarrekin* / Auritz: *elkarrekin eta elgarretan* / Iraberri-Artzibar: *elkarrekin*.

519. GALDERA

2. Altsasu: TGk eman zuen erantzuna, deklinatzean honela jokatu bazuen ere: *emétik jún da; emétik fán da*. JMek ere antzera jokatu zuen deklinatzean baina erabateko finkotasunik gabe, zeren, une batean, *eméti* edota *Úrdíndi, Ziordiatí, Oláztití etór da...* moduko adibideak jaso bagenizkion ere, besteren batean *emétik* eta *Ziordítik* hitzetan islatzen diren atzizki osoak erabili baitzituen. FGri grabatu materialetan, azkenik, ohiko *emén* batzuez gainera, *amén* pare bat-edo dakusagu.
3. Bakaiku: JLZri *ebén* bildu genion, alde batetik, baina *emetik* 'desde aquí', bestetik.
15. Usi: *emén* askotan; *émen* oso bakan.
19. Ilurdotz: *emén gaudé biek* bildu genuen.
22. Aurizberri: Leku-aditzondoaz gainera, 'onat' destinatiboa ere jaso zuen galdegileak: *onat (zato onat = ven aquí)*.
23. Espotz: *emén daó?* galdetu zuen berriemaileak, lehenago –behin baino gehiagotan gainera– *deo* erabilia zuen arren.
24. Arrieta: Herri honetan bildu materialein hitz honekiko azentueraz frogatxo bat egitea bururatua eta egin, egin dugu. Hots, hitza, bere sotiltasunean artu, ez aurrezki ez atzizkirkir duela, ez galdera moduan dagoela –honek, gehienetan, azentuera bigarren silabara erakartzen duenez– eta kontua atera dugu: *emén* 54 aldiz eta *émen* 13. Ez dugu hau ezein ondorio ateratzeko xedez egin, datu soila inoren ezagumenean jartzeko baizik.
27. Aria: Berriemaileak, inuesta egitean Aezkoan ohikoa den *gen* era laburtua eman zuenak, gerora bildu zitzaitzion zenbait hizketaalditan *emen* erabili zuen, agian gazte zelarik Iruñera ezkondu eta hiri honetan urte askotan bizi izan zelako, 2007an zenu arte.
31. Eaurta: Erantzun bat zein bestea hala CS-ek nola MCEk eman zuten. Honi, gainera, behin bederen, *emén* bildu genion, Zaraitzu ibarrean zinez bitxia.
32. Espartza: *kémen / kében* bildurik gaude halaber eta baita, inoiz, *ében* ezohiko bat ere.
33. Ezkaroze: *kémen / kében / kebén* ere bai.
35. Uztaroze: *kebén / kemén* ere bai, bi aldaera hauetako bigarrena oso ohikoa ez izan arren.

Nº 517 MENOS - MOINS - LESS**Nº 518 JUNTOS - ENSEMBLE - TOGETHER****Nº 519 AQUÍ - ICI - HERE**

1. Ziordia	gútxiyo	álkarrekin	emén
2. Altsasu	gutxiyo. gútxio	alkárrekín	emén
3. Bakaiku	gútxiyó. gútxió	álkarrekín; bátiän	emén. émen
4. Dorrao	gútxiáu	bátién	emén
5. Etxarri-Aranatz	gútxiyó	bátiän	emén
6. Arbizu	gútxigo. gútxio	bílduta; elkárrekin. alkárrekín	emén. émen. ímen
7. Uharte-Arakil	gutxígo. gútxio. gútxeo	elkárrekín	emén. émen
8. Murgindueta	gutxá(g)o	élkarrekín	emén
9. Ihabar	gutxíau. gutxáu	élkarrík	émen
10. Madotz	gútxeo	élkarrekén. elkàrrekén	emén. émen
11. Egiarreta	gutiago	elkarrekin	emen
12. Urritzola	gútxiagó. gútxigo	élkarrekin	emén
13. Larunbe	gutxigo	elkárrekín	emén
14. Beorburu	gutiágo. gúttio	elkárreki. èlkarréki. èlkarrékí	emén. émen
15. Usi	gutiágo. gútxio	elkárreki. elkarréki. èlkarrékí	emén. émen
16. Ziaurritz	gúttiago	elkárreki	emén
17. Anotz	gútiago	elkárreki. elkárrekin; bátian	emén
18. Olaitz	guttíago. guttiégo	elkarréki	émen. emén
19. Ilurdotz	gutiégo	bílduik; elkár; elkárrekin	emén
20. Inbuluzketa	gútiago. gutiáo	elkárreki. elkárrekín	emén
21. Urniza	gutiégo	elkárrekin	emén
22. Aurizberri	gutiago	elkarrekin	emen
23. Espotz	gutiágo*	elkárrean	emén
24. Arrieta	gútiago. gutíago	elkárrekin	emén. émen
25. Azparren	gutiágo*	elkárrekin	emén
26. Garralda	guttiago	elkar; elkarrekin	gemen. gen
27. Aria	guttiago	elkarrekin	gen. emen
28. Hiriberri-Aezkoa	gutiao	junto; elkarrekin	gen
29. Garaioa	gutiágo	elkárrekin. elkárreki	gen
30. Abaurregaina	gutiago	junto	gen
31. Eaurta	gutiágo	xúnto	kében. ken
32. Espartza	guttiágo	xúnto	kemén. ken
33. Ezkaroze	gutiágo	xúnto	kemén. ken
34. Otsagi	gutiago	xunto; alkarrekin	kemen
35. Uztarrove	txikiáu. txikiáô	xúnto	kében. ken

520. GALDERA

2. Altsasu: TGk eman zuen erantzuna, zera gaineratuz: *ándi etór da, Ziordiatí, Urdiándi*.
 4. Dorrao: Eta *ándi* 'desde allí': *ándi Bilbóura*.
 19. Ilurdotz: *án gaudé biek* bildu genuen.
 27. Aria: *gor 'ahí'*, eman zuen berriemaileak aurrenik.
 33. Ezkaroze: Eta *kándik* 'desde allí, por allí': *zér... pásu értsia! pues kándik igaretzén zren*.
 35. Uztaroze: *an ere aditu dugu, baina behin baizik ez eta, beraz, hain bakana izanik, ez dugu koadroetara ekarri nahi izan, are gutxiago berriemaileak berak hitz hori esan ondoren zuzendu-edo egin zuela kontuan izanik: eta án, eta kán respétatu bar guniá*.

521. GALDERA

2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
 16. Ziaurritz: *ogéi kilómetro eskása tiré, Irúñetik Urrótza, urrún daó... urrún daó ori e*.
 19. Ilurdotz: *érri úre dágó urrún* moduko esaldi laburra bildu genuen halaber.
 24. Arrieta: *urrúnetik etorrí da* gisako esaldia erabili zuen berriemaileak halako batean.
 32. Esparza: Zera bildu genuen: *kóna... urrúnik, orrá, kóna xin grá urrúnik*.
 35. Uztaroze: *urrináo* 'más lejos'.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *irruti / Lizarraga: urrutí / Etxarri-Aranatz: irruti / Irañeta: urruti / Alli: urruti / Gartzaron: urruti; aparte / Autza: urruti / Ziga- ganda: urrutik / Eugi: urrun / Mezkiritz: urrun / Auritz: urrún / Iraberri-Artzibar: urrun*.

519. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan laguntzaz bilduriko erantzuna erraztasunez eman ziguten Olaztin: *gértu*.
 2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
 9. Ihabar: MHk *dáu úrbil* eman zigun. Alek ere *urbil* bera erabilia zuen, gure laguntzarekin, baina.
 11. Egizarreta: *ondoan* 'junto', berriemailearen arabera.
 17. Anotz: *urbil daudé* bildu genuen, eta baita *urbilláo* 'más cerca' eta *urbilléna* 'el más cercano' ere.
 19. Ilurdotz: *érri úre dágó urbíl eméndik* esan zuen ondoren berriemaileak.
 35. Uztaroze: *amánatan dun* 'se acerca'.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *gertu / Lizarraga: gertu / Etxarri-Aranatz: gertu / Irañeta: urbil / Alli: bertan / Gartzaron: urbil / Autza: urbil / Ziganda: urbil / Eugi: urbil / Mezkiritz: urbil / Auritz: urbil / Iraberri-Artzibar: ementxe*.

Nº 520 ALLÍ - LÀ-BAS - YONDER**Nº 521 LEJOS - LOIN - FAR****Nº 522 CERCA - PRÈS - NEAR**

1. Ziordia	an	irruti	gertu*
2. Altsasu	an	irrúti	gértu
3. Bakaiku	an	írrutí	gértú
4. Dorrao	an	irrúti	gértu; bérstan
5. Etxarri-Aranatz	an	irrúti	gértu
6. Arbizu	an	úrrutí	gértu
7. Uharte-Arakil	an	úrrití	gértu
8. Murgindueta	an	urrúti	urbil
9. Ihabar	an	urrúti	úrbil
10. Madotz	an	érröté; áparté	urbil
11. Egiarreta	an	urruti	urbil; ondoan
12. Urritzola	an	urrúti	bérstan
13. Larunbe	an	urrúti	ónndoan
14. Beorburu	an	urrúti	úrbil
15. Usi	an	urrúti	urbil
16. Ziaurritz	an	urrún; apárta	urbil
17. Anotz	an	urrúti	urbil
18. Olaitz	an	urrúti	urbil
19. Ilurdotz	an	urrún	urbil
20. Inbuluzketa	an	urrúti	urbil
21. Urniza	an	urrún	urbil
22. Aurizberri	an	urrun	urbil
23. Espotz	an	urrún	urbil
24. Arrieta	an	urrún	urbil
25. Azparren	an	urrún*	
26. Garralda	gan	urrun	urbil
27. Aria	gan	urrun	urbil
28. Hiriberri-Aezkoa	gan	urrun	úrbil
29. Garaioa	gan	urrún	urbil
30. Abaurregaina	gan	urrun	urbil
31. Eaurta	kan	úrrun	urran
32. Espartza	kan	úrrun	urrán. úrran
33. Ezkaroze	kan	úrrun	úrran
34. Otsagi	kan	urrun	aurki
35. Uztarrove	kan	úrrina, úrrin. urrin	amáno

523. GALDERA

2. Altsasu: *barrú(b)an dó esan zuen TGk; barrúan JMek.*
4. Dorrao: Behiak-edo ukuiluan zeudela irudikatuz nonbait, honako esaldia eman zuen berriemaileak: *ór doi barréndi, estrábillén. BEri bárnien bildu genion.*
9. Ihabar: Ali *bárna* bildu genion eta MHri *bárna* eta *barnén*. Azken honek, baina, 'barna' beste esanahi batekin ere erabili zuen behin baino gehiagotan: *èrri gúzie bárna*, hots, 'por todo el pueblo', 'atravesando todo el pueblo' edo antzoko zerbaite.
13. Larunbe: *bárnen dagó* izan zen erantzuna.
16. Ziaurritz: Eta *barna* 'a través de': *Anòtzen barná, Kaskuén barná*, edota *Beltzuntzen bárna*, adibidez.
17. Anotz: Haur zelarik Makirriain herriko eskolara *Nagítzen bárna...* joan ohi zela esan zigun halako batean berriemaileak.
19. Ilurdotz: *bárnian dágó* esan zuen informatzaileak.
35. Uztarrove: 1) *bárnian: txáisglá es muir, txáisgian, txáisgian es el muidero, txáisgia!* eta árdiak? *bárnian*; eta 2) *bárna*: dión *bárna*. Azken hau, halaber, 'a través de' gisa erabili izan dela iruditzen zaigu, gehienetan 'karrika' hitzari loturik dakusagula: 1) *bai, órai érkinin* (sic) zéi prozesióne bát, *igártan (d)zú kárrika bárna, la Virgen, el día de la Virgen del Rosario*; 2) *Körpus egúnian bai, bai; karrika bárna ástra bériz ta...* Góre Jéinarekí et'oro, eta pálioá, eta... eta 3) *eta emóitan zeiá bueltá, gúzutik (...), karrika barná, eta buelta karrika bárna, bitagó ánix buelta bestalá kárreterán.*

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *barren / Lizarraga: barnien / Etxarri-Aranatz: barnean / Irañeta: barnen / Alli: barrunean / Gartzaron: barnen / Autza: bárenian / Ziganda: barnean / Eugi: barnean / Mezkiritz: barnean / Auritz: barnean / Iraberri-Artzibar: barnean.*

524. GALDERA

1. Ziordia: *auzolán, etxejan jan eta kanpuan jan moduko esaldia eman zuen berriemaileak.*
2. Altsasu: *kánpun eman zuen TGk; kanpúan JMek.*
13. Larunbe: *kanpoán dagó* izan zen erantzuna.
18. Olaitz: *atári ondoan* jaso genuen, eskaturiko erantzuna bildu ez bagenuen ere.
19. Ilurdotz: *kánpoan dágó* esan zuen berriemaileak. Hona, halaber, beste esaldi bat: *gizón úre aborrezitu zúte étxan eta joán tzé kanpóra.*
25. Azparren: *fán dá kanpóra* moduko esaldia bildu genuen halaber.
35. Uztarrove: *kánpo dión 'está fuera'.*

525. GALDERA

2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
19. Ilurdotz: *ésku eskúñe* bildu genuen aurrenik eta honako esaldia gero: *banáye eskúñetik, eskúñes, eskúñ aldetik.*
23. Espotz: *eskúiekoa* izan zen erantzuna.
25. Azparren: Laguntzaz lorturiko erantzuna da, bitxi samarra dirudienea bestalde.
32. Esparta: Eta *eskúyalá* 'a la derecha'.
35. Uztarrove: *ene eskíara badión ántz bat* eman zuen berriemaileak adibide gisa, eta baita *éskiko ázquia* 'la pierna derecha' ere.

EAEI-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *eskubiya / Lizarraga: eskubi / Etxarri-Aranatz: eskubiyé / Irañeta: eskubiye / Alli: eskuñe / Gartzaron: eskuñe / Autza: eskuña / Ziganda: eskuñe / Eugi: eskuñe / Mezkiritz: eskuña / Auritz: eskuin / Iraberri-Artzibar: eskuia.*

Nº 523 EN EL INTERIOR - À L'INTÉRIEUR - INSIDE**Nº 524 FUERA - DEHORS - OUTSIDE****Nº 525 DERECHA - DROITE - RIGHT**

1. Ziordia	bárruan	kánpuan	eskubia
2. Altsasu	barrú(b)an. barrúan	kánpun. kanpúan	eskúbia
3. Bakaiku	bárruén	kánpuán	éskubiyá
4. Dorrao	bárna; bárnién	kanpuén	exkúbiyá
5. Etxarri-Aranatz	bárnen	kánpuen	eskúbi
6. Arbizu	bárnen	kánpuen	éskubiyá
7. Uharte-Arakil	barnén	kanpóan	éskubié
8. Murgindueta	bárnen	kánpoán	eskúbié
9. Ihabar	barnén; bárna	kánpoan	eskúbi
10. Madotz	barrenén	kánpoán	eskuñé
11. Egiarreta	barnean	kanpoan	eskuñe
12. Urritzola	bárnen. bárrun; bárna	kanpoan	eskúbie
13. Larunbe	bárnen; bárna	kanpóan	eskuñé; eskuiñ aldea
14. Beorburu	bárnean; bárna	kánpoan	eskúñe
15. Usi	bárna	kánpoan	eskuñe
16. Ziaurritz	bárñian	kánpoan	eskúñ
17. Anotz	bárñian	kánpoan	eskúñea*
18. Olaitz		kanpo*?	eskuñé*
19. Ilurdotz	bárñian	kánpoan	eskúñe
20. Inbuluzketa	bárñian	kánpoan	eskúñe
21. Urniza	bárnean	kánpoan	eskúñe
22. Aurizberri	barne	kanpo	eskuin
23. Espotz	bárnia	kánpoan*	eskui
24. Arrieta	bárneán	kánpoán. kanpúan	eskuí
25. Azparren	bárñian*	kánpoan	eskúria* (?)
26. Garralda	barnean	kanpoan	eskuia, eskui
27. Aria	barnean	kanpoan; kanpo	eskuina
28. Hiriberri-Aezkoa	barnean	kanpoan	eskuia
29. Garaioa	bárnean. bárnean	kanpóan	eskúia, eskui
30. Abaurregaina	barnean	kanpoan	eskuia, eskui
31. Eaurta	bárñian	kánpuan	eskui
32. Espartza	bárñian	kánpoan	eskúiya, eskúi bat
33. Ezkaroze	bárnean	kanpo	eskúia
34. Otsagi	barnean	kanpo	eskuia, eskui
35. Uztarrove	bárñian; bárna	kanpo	eskía, éski

526. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da.
 13. Larunbe: *ezkérr aldeán béstea* izan zen erantzuna.
 16. Ziauritz: *ezkérretakuá / exkerrékua* bildu genuen halaber, 'el de la izquierda'.
 35. Uztaroze: *exkérra es la izquierda: zánko exkérra, zánko exkérra es el pie izquierdo, eta... zánko... eskía? el derecho*

527. GALDERA

1. Ziordia: TGren erantzuna da. Jmek ordea, hori baino gehiago, *záila, záil* 'lo duro' nahiago izan zuen, 'egurra' adibidez.
 18. Olaitz: *gogórkara... que parece que es duro*, eman zuen era berean berriemaileak.
 19. Ilurdotz: Informatzaileak esaldi pare bat eman zuen: 1) *bádugú étjan ógi gogór bat*; eta 2) *gogórkara* dagó gáurko ogie, está un poco duro, medio duro*.
 23. Espotz: *Una vez... [batek esan omen zuen]: "Ardáitzen mütíl kozkór, no, (zuzenduz:) gogórrak diré, gogórrak!" - "Bai, gerruntzé-tik! –le contestó otro– de los riñones" (barrez); claro! ¿usted sabe cómo andaban?*
 34. Otsagi: Herri honetako inkestagileak puntu honetan, dela galdera honi dela ondoren datozen batzuei begira nonbait, ohar hau idatzi zuen: "Adjektiboetan MUGAGABEA eta PLURALA entzuten da bakarrik, ez SINGULARRA".

528. GALDERA

2. Altsasu: JMen erantzuna da ('tierno' da hori, omen), zeinak, bestalde, *biúrra 'torcido'* eman zigun. TG ere *xamúrra* emanik ze-goen, baina lagundurik.
 11. Egiarreta: Bigarren aldaera errexitaturiko kantu xume baten testuinguruan: *Iru dánza, lau dánza, katué(k) ján dik, gure (i)orántza; emán baziño... emán baziño ógi beratsá, ez zuén jáen zúre yorántza.*
 17. Anotz: *áu ógi berátza! ¡qué pan tan blando!* esan zuen berriemaileak.
 19. Ilurdotz: *gáur dugu ógi berátza.*
 20. Inbuluzketa: Hona esaldia: *Mayó fardó, ógi tárdo. Fardo quiere decir, mayo... siendo blando, pan y vino.*
 35. Uztaroze: *egóxtan tiaún, béllatra 'las echamos a ablandar'.*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *biuna / Lizarraga: beratza / Etxarri-Aranatz: beatza / Irañeta: beratza / Alli: beratza / Gartzaron: beratza / Autza: beratxa / Ziganda: beratza / Eugi: beratza / Mezkiritz: guri eta beratsa / Auritz: beratz, xamurra eta guria / Iraberri-Artzibar: beratza.*

Uztaroze herriaren ikuspegia - KA2010

Nº 526 IZQUIERDA - GAUCHE - LEFT**Nº 527 DURO - DUR - HARD****Nº 528 BLANDO - MOU - SOFT**

1. Ziordia	ezkérra	gogorra	bigúna
2. Altsasu	ezkérrá	gogórra; záila, záil	xamúrra
3. Bakaiku	ézkerrá	gógorra	bíuná
4. Dorrao	ezkérra	gógorra	bíguñá; beratzá
5. Etxarri-Aranatz	ézker	goórra	bíguña
6. Arbizu	ézkerrá	gógorra	bíguñá
7. Uharte-Arakil	ezkérra	gógorra	berátza
8. Murgindueta	ezkérra	go(g)órra	béatzá
9. Ihabar	ezkérra	gogorra	béatzá
10. Madotz	èzkerrá	góorrá	béatzá
11. Egiarreta	ezkerra	goorra	beatza. beratsá
12. Urritzola	ezkérra	gogorra	beátxa
13. Larunbe	ezkérr aldeá	gogorra	beátza
14. Beorburu	ezkérra	gogorra	berátsa
15. Usi	ezkérra	gogorra, gógor	beráts
16. Ziaurritz	ezkér	górra, gogór	berátz
17. Anotz	ezkérra*	gogorra	berátza
18. Olaitz	ezkérra	gógor	beráts
19. Ilurdotz	ezkérra	gogorra, gogór	berátza
20. Inbuluzketa	ezkérra	gogórra*	berátxa; fárdo
21. Urniza	ezkérra	gogórra. go(g)órra	berátza. berátsa?
22. Aurizberri	ezker	gogorra	beratza
23. Espotz	ezkérra	gogorra	berátza*
24. Arrieta	ezkér	gogórra, gogór	berátza. berátsa
25. Azparren	ezkérra	gogórra	bigúla*?; bigína?
26. Garralda	ezkerra, ezker	gogorra, gógor	beratza, beratz
27. Aria	ezkerra	gogorra	beratza
28. Hiriberri-Aezkoa	ezkerra	gogorra	beratza
29. Garaioa	ezkérra	gogórra	berátza
30. Abaurregaina	ezkerra, ezker	gogorra, gógor	beratza, beratz
31. Eaurta	ézker	gógor	berátz
32. Espartza	ezkérra	gógor	bérats. beráts
33. Ezkaroze	ezkérra	gógor	berátsa
34. Otsagi	ezkerra, ezker	gogorra, gógor	beratza, beratz
35. Uztarroze	éxkerra, ezker	gógor	bélla

529. GALDERA

1. Ziordia: *mendi orí altua dok dakusagu gure oharretan.*
2. Altsasu: JMek áundiá eta TGk aundiá. Honek honela hitz egin zuen: *ní baindo... aundiá(g)oá da óri.*
4. Dorrao: óundiá ahoskatu ote zuen iruditu zitzaigun.
9. Ihabar: Erantzuna MHrena da, zeinak dá óso altoá esan baitzen.
19. Ilurdotz: *goitiko oyána, el monte alto* esan zuen berriemaileak.
23. Espotz: *aundiá eta andía*, biak omen.
31. Eaurta: CS-ek ándi eman zuen; MCEk ándi eta lúze.
35. Uztarroze: 1) *áni(t)x lúze dun;* eta 2) *kan góra dión, allá arriba está, en lo alto, kan góra.*

530. GALDERA

1. Ziordia: *sei záku = karga bat*, omen.
2. Altsasu: JMen erantzuna da.
9. Ihabar: Erantzuna Alena da, zeinak ásko pixétu du esan baitzen.
13. Larunbe: *ári baték písú aundie du* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Hona berriemaileak esana: *zer pésu in dúte gure tzérrie? ¿qué peso han hecho nuestros cerdos?... pesátu dugu tzerríe.* Azken hitz honek kasu batean eta bestean darakusan azentuera ez da bat bera.
31. Eaurta: Erantzuna MCEk eman zuen, eta baita *gízen 'gordo'* aipatu ere

531. GALDERA

Honen aurreko galdera kontuan izanik oraingoan gazi. 'peso ligero' adierazteko moduko erantzuna itxaron bazitekeen ere, berriemaile askok gazi. 'andar ligero' edo antzeko zerbait izan bide zuen gogoan, *bizkorra, listo, zaloi / zalui, fite...* hitzek agerian jartzen duten bezala. Ikus, halaber, 563. galderari emaniko erantzunak.

1. Ziordia: Erantzuna ematean zalantzakor egon bazen ere, honakoa esan zuen azkenik berriemaileak: *orre... biguna jok, e?*
2. Altsasu: TGk emana, zera erantsiz: *etór náiz arín-arin; korrikan etór da.* JMek, bere aldetik, *láixter 'pronto', bízkorrá 'lijero'* eta *agúdo 'enseguida'* eman zigun.
9. Ihabar: Erantzunak MHrenak dira; lehenengoa *dayé óso arín esalditik atera dugu eta bigarrena grabazio batetik: bìñô Trintetiá da bidé... mótxa! Trintetiá, listó iotzen dá, Irurzündik... Irurzündik beléixen... juaten dá.*
13. Larunbe: Hona erantzunak: 1) *áu gáuze gútix da, éztu písatzen;* eta 2) *ariñe da,* hau lagunduta.
14. Beborburu: *zaloi eldú de eta príseka eldú de,* biak eman zituen informatzaileak, horiek *lijero, templao* esan nahi dutela adieraziz.
16. Ziaurritz: *mogítzen da* gaineratu zuen erantzuleak.
17. Anotz: *ariñe eman ondoren, berriemaileak honako esaldia bota zuen: óri gizón arínea!* Hara, bestalde, antzeko esanahia duten beste bi hitz: *laixterka 'de prisa', 'corriendo' eta segídoan 'enseguida', 'a continuación'.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak adibide pare bat eman zuen: 1) *mutiko úre da arín;* eta 2) *mutiko úre etórri de zálui... templao, de prisa, pronto...*
20. Inbuluzketa: *gorki arine da, es bien lijero* esan zuen berriemaileak.
24. Arrieta: *zálui... hombre templado de movimientos* argitu zuen informatzaileak.
31. Eaurta: Erantzunak MCEk eman zituen.
35. Uztarroze: *ánitx lijero dun eman zuen berriemaileak eta baita honakoa ere: xítan dún fíteka, lásterreka.*

EAEEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *arina / Lizarraga: ariña / Etxarri-Aranatz: ariñe / Irañeta: arina / Alli: ariña / Autza: ariñe / Ziganda: lijerua / Eugi: arine / Mezkiritz: zalui / Auritz: ariña, arina eta axita.*

Nº 529 ALTO - HAUT - HIGH**Nº 530 PESADO - LOURD - HEAVY****Nº 531 LIGERO - LÉGER - LIGHT**

1. Ziordia	áltua	pisúa	biguna
2. Altsasu	áundiyá. aundiá, áundi	písú aundíkua	arín-arin; bízkorrá
3. Bakaiku	áundia. áundiyá	písú(b)á	líjeruá
4. Dorrao	áundiyá, áundi	písubá; tóporrá; lódiyá	aríñá
5. Etxarri-Aranatz	aundiá	píxu aundíkua	aríña. aríñä
6. Arbizu	áundiyá	píxuba dük	aríña
7. Uharte-Arakil	áundié	kárga askó	kárga gutxí
8. Murgindueta	áltoá	pixué	biúñé
9. Ihabar	áltoá	pixétu	arín; listo
10. Madotz	àundií	óso píxu	áriñé
11. Egiarreta	aundie	pixue	ariñe
12. Urritzola	gora	písue	aríñe
13. Larunbe	gizón áundie	písú aundíe	aríñe*
14. Beorburu	aündie	písue	zalói
15. Usi	góti	písue	zalóie
16. Ziaurritz	goiti	pisu áundie	arín
17. Anotz	aundíe; lúzia	pisúe*	aríñea. aríñe
18. Olaitz	lúze		zalóie
19. Ilurdotz	goiti	pésu	arína, arín; zálui
20. Inbuluzketa	lúzia	pízue	aríne
21. Urniza	góra	pízue	zalúie
22. Aurizberri	gora	pizua	arina
23. Espotz	aundía. andía*	pízua	arín*
24. Arrieta	lúzea	pízua	arína; zálui
25. Azparren	áundia		
26. Garralda	gora	pizu	arina, arin
27. Aria	luzea	pisua	arin-arin
28. Hiriberri-Aezkoa	luze	pizua	arina
29. Garaioa	góra; lúzea	pízóa	arín
30. Abaurregaina	luzea, luze	pizua da	eztu pizuik
31. Eaurta	ándi; lúze	ánitz pizátzen xú	árin / fíte
32. Espartza	ándi	pizu ándi	árin
33. Ezkaroze	góra	pizátzen du ánitz	árina
34. Otsagi	gora	pizua, pizu	arina, arin
35. Uztarroze	góra; lúze	pézatan dién ánitz	lijéro / fite

532. GALDERA

1. Ziordia: *gárbi-gárbia* 'muy limpio'.
2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da. JMi, dena dela, *gárbi-garbiyá* bildu genion elkarritzeta askean.
17. Anotz: Hona bestelako garbiketa-mota: *ferrétkak areátu... arenarlos con carbón*.
19. Ilurdotz: *mutíko úre da... garbíe* bildu genuen.
34. Otsagi: Berriemaileak *xagu 'limpiar'* erabili zuen zerri baten tripak gogoan: *iltzen ginuen txaerria eta gero lanak egiten gintzan: pela, gero elkitzen ginuen tripara, gero tripara xagu...*
35. Uztarrove: *xái dion* 'está limpio'.

533. GALDERA

2. Altsasu: TGk *zikíña* eman zuen; JMek *zikína*.
9. Ihabar: MHri besterik ere bildu genion: *garitxé* 'verruga'.
14. Beorburu: Gaztelaniazko hitza bailitzan ahoskatutik aditu uste izan genuen *zikíñe* hori, 'z' dela eta.
17. Anotz: *zólda* 'costra' omen da: *orri in tzaio zólda*.
25. Azparren: *zarrapastrós* 'persona desaliñada, desgarbada', eta *zabórra* 'basura' (AB).
33. Ezkaroze: Eta *urdákéria* = 'lizunkeria', hots, zikinkeria-edo zentzu moralean: *urdákéria al dú(u)n gúzian; kóri eré eztágo óngi*.
35. Uztarrove: *ánix zíkin dion* 'está muy sucio'.

534. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetan erantzunik bildu ez genuenez, Olaztin errepikatu genuen galdera eta berriemaileak zera esan zuen: *gústo txárra duká oné*.
2. Altsasu: JMek emandako erantzuna da. TG honela mintzatu zen: *gústo txárra dúka órek*.
4. Dorrao: Jakingarria, agian, herri honetako zein Etxarri-Aranatz, Arbizu, Uharte-Arakil, Murgindueta eta Urritzolako berriemaileek hitz hau bera *-zakarra-* erabili zutela 'amargo' zein 'feo' (217. galdera) moduko gauza aski desberdinak izendatzeko.
9. Ihabar: ózpiñé Alek eman zuen, gaztelaniazko 'vinagre' ere izan daitekeela argituz, eta MHk *sòmiñé* (sic), aurrenik, bere buruari galdetuz bezala, zera esan bazuen ere: *duú óso azíe?* (honela gure oharretan; *gazie* izango ote da agian? 'agrio' edo?).
11. Egiarreta: *zein gaistoa dao* esan zuen erantzuleak.
14. Beorburu: Atetz ibarreko Beuntza herri huribilean *míne*, omen.
19. Ilurdotz: Informatzaileak zera esan zuen: *góur dugú ardúa arátza*. Beste egun batean, berriz, *kirítze* eman zigun: *dágó kirítz*.
31. Eaurta: Erantzuna MCEk eman zuen.
35. Uztarrove: Berriemaileak ez bide zuen euskal hitza ezagutzen edo ez zuen, behintzat, orduan oroitu, zera esan baitzuen: *ay, zér amárgo da káur!... amárgatu dun*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *mina* / Lizarraga: *kiratsa* / Irañeta: *amargoa* / Alli: *samiña* / Gartzaron: *gardatza* / Autza: *kiratsa* / Ziganda: *kiretsa*; *amargoa* / Eugi: *iretsa* / Mezkiritz: *amargoa* / Auritz: *kiratsa eta xamina* / Iraberri-Artzibar: *ozpina*.

Nº 532 LIMPIO - PROPRE - CLEAN**Nº 533 SUCIO - SALE - DIRTY****Nº 534 AMARGO - AMER - BITTER**

1. Ziordia	gárbia	zíkina	
2. Altsasu	garbí(y)a	zikíña. zikína	gústo txarrékuia
3. Bakaiku	gárbiyá	zíkiñá	mína*
4. Dorrao	gárbiyá	zíkiñá	zákarrá
5. Etxarri-Aranatz	gárbiyá	zíkiñá	zákarrá
6. Arbizu	gárbiyá	zíkiñá	zákarrá
7. Uharte-Arakil	gárbié	zíkiñé	zákarrá
8. Murgindueta	gárbi	zíkiñé	zákarrá
9. Ihabar	gárbie	zikíñe	ózpiñé; sòmiñé
10. Madotz	gárbií	zíkiñé	amárgoa
11. Egiarreta	garbie	zikiñe	miñe; gaistoa
12. Urritzola	garbíe	zikiñé	zakárra
13. Larunbe	gárbie	zikíñe	míñe
14. Beorburu	garbíe	zikíñe	kirétsa
15. Usi	gárbi	zikíne	
16. Ziaurritz	gárbi	zikíñe, zíkin	kirétsa
17. Anotz	garbíe	zikíñe, zíkin; zólida	kirétsa*
18. Olaitz	gárbi	zikíñe	míñe*?
19. Ilurdotz	garbíe, gárbi	zikíne	arátza; kíritze
20. Inbuluzketa	garbíe	zikíne	kirétsa*
21. Urniza	gárbie	zikíne	kirétsa
22. Aurizberri	garbia	zikina. xikina	kiretsa
23. Espotz	gárbie	zikíne	gáixtoa?
24. Arrieta	gárbia, gárbi	zikiná, zíkin; zólida	piráts
25. Azparren	gárbi	zikína	
26. Garralda	garbia, garbi	zikina, zíkin	bortitzza, bortitz
27. Aria	garbia	zikina	amargoa
28. Hiriberri-Aezkoa	garbi	zíkin	kiratsa
29. Garaioa	gárbia	zikína	
30. Abaurregaina	garbia, garbi	zikina, zíkin	bortitzza
31. Eaurta	gárbi	zíkin	amárgo
32. Espartza	xáu. xábu; garbía, gárbi	zíkin	kíra(t)s*
33. Ezkaroze	gárbia	zikina, zíkiñá, zíkin	kirátsa?
34. Otsagi	garbia, garbi; xagu	zikina, zíkin	kiratsa, kirats
35. Uztarroze	xái	zíkin	amargo

535. GALDERA

1. Ziordia: - Eta 'goxoa'? galdetu genuen. - *Rico, bueno* izan zen erantzuna. Olaztin, baina, *góxua 'dulce'* eman ziguten.
2. Altsasu: Bi berriemaileek antzera; JMek mugaturik eta TGk mugagaberik.
3. Ihabar: *óri dáö óso dúlzea; góxoa dáu* esan zuen MHk.
17. Anotz: *góxoa* ere bildu genuen, beste esanahi batekin baina: *óri zein góxoa da! ¡qué bueno es eso!*
19. Ilurdotz: Hona erantzuna: *árdo dúltzia, árdo gáu da dúltzia.*
20. Inbuluzketa: Gaztelaniazkoa balitzan ahoskatu zuen berriemaileak hitzaren baitako 'z'.
31. Eaurta: *dúlze* MCEk eman zuen; *góxo* CS-ek, lagunduta.
35. Uztarrove: *ánix dúlze dión, muy dulce está...* erantzun zuen berriemaileak. Galdetu zitzaion: Eta 'goxo'? - *Góxo? es bueno: zér góxo dagó! ¡qué bueno está esto!*

536. GALDERA

2. Altsasu: JMek eman esalditik harturik: *étxe ói gu étxe bezélakuá da.*
3. Bakaiku: Hona bestelako erantzunak ere: *étxe áu... béstien, béstian modükua dék*, alde batetik, eta *iguálak túk*, bestetik.
6. Arbizu: Hasierako ikustaldiren batean *páratubé* bildu genuen, galdera gaizki egin edo gaizki ulertua agian.
9. Ihabar: Alek emaniko erantzuna da, lagundurik eman ere. MH, bere aldetik, honela mintzatu zen: *óri dá berdiñé; óri dé aitéi... óri emàten dá ásko áitei.*
11. Egiajirreta: *ítxe áu idúri dú, idúi dú oré* moduko esaldia bildu genuen, 'ítxe onek' beharko bazuen ere.
13. Larunbe: Laguntzaz bilduriko erantzuna eman aurretik zera esan zuen berriemaileak: *bíek iguálak deé báta bésteari.*
17. Anotz: *óri idurítue da* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Hona erantzunak: 1) *árdo gáu idúritzen da bértziai;* eta 2) *óngi éski idúri dú.*
22. Aurizberri: *iduria, begitarre eta iduripen*, hiru hitzok eman zituen erantzuleak, hiruren alboan zera irakur daitekeela: *semejanza o parecido.*
23. Espotz: Erantzuna bere buruari galdetuz bezala eman zuen berriemaileak.
25. Azparren: ABk halako batean, hemen galdetzen den hitzarekin zerikusi zuzena izan ez arren, *maribistako hitza aipatu zuen, apariencia de...* gaineratuz.
30. Abaurregaina: *emanak dira 'son parecidos'*, omen.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.
32. Esparza: *bíak álkarr idúri dra* ('los dos son parecidos') esan zuen berriemaileak.
33. Ezkaroze: Galdetu genuen: 'Es parecido' ¿cómo se dice? 'idurikoa'? - *Idúriko bat, bai, idúriko bat: parecido.*
35. Uztarrove: Berriemaileak, aurrenik, mailegaturiko aditza darakusten *parezídotu dion* eta *paréxitán dún* gisako erantzunak eman zituen. Ondoren, baina, guk horretara bultzaturik, zera esan zuen: *urdu dún yí gísa... parece que es como tú.* Gure uste apalean balizko 'urdu dien' bat 'urdu dun' hori baino egokiagoa litzatekeen arren, herri honetako azken hiztunen artean ere 'urdu dun' gisako esa-moldea zen ohikoa.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *antzeakua / Etxarri-Aranatz: antzekoa; antza / Irañeta: antza / Alli: antzekoa / Gartzaron: igualtxue / Autza: idurittue / Ziganda: iruditue / Mezkiritz: berdintsu eta idurie / Auritz: iduria; idurikoa eta berdintsua.*

537. GALDERA

2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
19. Ilurdotz: Hona erantzuna: *gizón úre da gezúrtie.*
25. Azparren: *gezúrra 'la mentira'*, zehaztu zuen berriemaileak.
31. Eaurta: CS-ek *gezúr...* eman zuela ikusiz, MCE galdekatu genuen; hona erantzuna: *kórrek éztu erráten máske gézur.*
35. Uztarrove: *erraitan dién gúzia gezúr* moduko esaldia eman zuen berriemaileak, zeinak, 'mentiroso' esateko, zalantzaz beteriko *ezúrkia* eta *ekúrkia* moduko hitzak (hitzak baldin badira) aipatu zituen, batere fidagarriak ez iruditzeagatik koadroetara ekarri ez ditugunak, bietan lehena Arrietan bilduriko *gezúrkia-tik* urrun ez badago ere.

Nº 535 DULCE - SUCRÉ - SWEET**Nº 536 SEMEJANTE (PARECIDO) - SEMBLABLE - ALIKE****Nº 537 MENTIROSO - MENTEUR - LIAR**

1. Ziordia	dúlzia		gezúrti
2. Altsasu	góxoa, góxo	bezélakuá	gezúrti
3. Bakaiku	dultziá	óri bezélakua	gézurtiá
4. Dorrao	dultziá	bestéa bekálakoa	gezúrti
5. Etxarri-Aranatz	góixua	ántzakua	gézurtiyá
6. Arbizu	dúltzia	berdíntsübé; páretsukué	gezúrti(y)á
7. Uharte-Arakil	dúltzié	nábaiyé	gezúrtié
8. Murgindueta	dúltziá		gézúrtié
9. Ihabar	dúlzea; góxoa	irúdittue*	gezúrtie, gézurtié
10. Madotz	dúltzee	gisétxuú	gezurtí
11. Egiarreta	dulzea	idúri, idúi	gezurtie
12. Urritzola	góxoa	iruittue	gezúrtie
13. Larunbe	góxoa	irúdittué*	gezúrtié
14. Beorburu	dúl(t)zia	idúrittúe	gezúrtie
15. Usi	dúlzia	idúritue*	gezúrtie
16. Ziaurritz	dúltzia	idúritue	gezúrtie
17. Anotz	dúlzia	idurítue	gèzurtié
18. Olaitz	dultzie		gezúrti
19. Ilurdotz	dúltzia	idúritzen da; idúri dú	gezúrtie, gezúrti
20. Inbuluzketa	dúlzia	idurítue	gezúrtie
21. Urniza	dúlzia	idurítue	gezúrtie
22. Aurizberri	goxoa	iduria	gezurtia
23. Espotz	góxoa	irúrítzen da?	gezúrtia
24. Arrieta	góxoa, góxo	elkár idúriak	gezúrki
25. Azparren			gezúrra...
26. Garralda	goxoa, goxo	iduria, iduri	gezurtia, gezurti
27. Aria	dulzea	iduria	gezurtia
28. Hiriberri-Aezkoa	dulze	iduria	gezurti
29. Garaioa	góxoa	idúria	gezúrtia
30. Abaurregaina	goxoa, goxo	emana	gezurtia, gezurti
31. Eaurta	dúlze; góxo*	alkár idúriak	gezúr. gézur...
32. Espartza	góxo	àlkarr idúriak	gezúrtia
33. Ezkaroze	góxo?	idúriko bat*	gezúrti
34. Otsagi	dulzëa, dulze	iduriak, iduri	gezurrontzi
35. Uztarroze	dúlze		gezúr....

538. GALDERA

1. Ziordia: *okerra* 'tuerto', bildu genuen halaber.
2. Altsasu: Bi berriemaileek antzera eman zuten; JMek mugaturik eta TGk mugatu gabe.
13. Larunbe: *éztu kústen* gaineratu zuen berriemaileak.
17. Anotz: *gizon oré gelditu dé itsúe* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Hona erantzuna: *gizón úre dágó otsótuik, itsútuik* (azken hitz hau guk bultzaturik eman zuen). Lehenago, baina, zera esanik zegoen: 1) *ótso, está ciego de un ojo*; eta 2) *otsótuik dágó bí begiétaik*. Aparteko ohar batean, azkenik, zera dakusagu: ciego = *ítzue*.
25. Azparren: Bitxi iruditzen zaigu ustez Erronkari aldekoa bakarrik zen *utsi* gisako metatesia herri honetan agertzea; berriemailearen ziurtasun ezari egotz lekioke, agian.

539. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetako erantzun lagundua ikusita, Olaztin ere pikatu genuen galdera eta zera bildu: *gízon óri gerátu dá... sórturik*.
2. Altsasu: TGk eman zuen erantzuna.
9. Ihabar: Alek emaniko erantzuna da, laguntzaz bildua. MHk zera esan zuen: *gízon oí daó sórtuik... gízonorrék doké sorrérie*.
13. Larunbe: Erantzunaz gainera honakoa bildu genuen orobat: *órrek éztu aitzén*.
17. Anotz: *gízon oré gelditu dé sortúe* bildu genuen, *sortúe* hitza lagunduta eman bazuen ere.
19. Ilurdotz: Honako esaldiak bildu genituen: 1) *etórrri de gúre etxéra gízon sor bat*; eta 2) *gízon gúre dágó sórtuik*.
30. Abaurregaina: Berriemaileak zeharkako erantzuna eman zuen.
35. Uztarrove: *sórtu dion* 'está ensordecido', eta *ánix sórtu dun* 'se ha ensordecido mucho', antza.

540. GALDERA

2. Altsasu: TGk eman zuen erantzuna. JMek, bere txandan, *góizín etor zan esan zuen*.
9. Ihabar: Hitz mugatua Alek eman zuen; mugagabea MHk.
19. Ilurdotz: *goizéro, cada mañana*.
24. Arrieta: *góiz-goizetik* 'desde muy temprano', antza, eta *goiztatu* madrugar: *ez, nére anaeá, afáldu ta joán da segído... guátzera; bíar joan... goiztatu bear dú, ardiéтарa*.
31. Eaurta: CS-i *góizian xin xu áita* bildu genion; MCEk, besterik gabe, *góiza* eman zuen.
32. Espartza: Eta *goizion* 'esta mañana': *góizión fán nixú mezála*.
35. Uztarrove: Berriemaileak *góxan* eman zuen, baina hori 'a la mañana' dela uste dugu, honako adibidean bezala: *góxan mèzará, ta arrástrien rosáriorá*.

Goizaldea - JDL

Nº 538 CIEGO - AVEUGLE - BLIND**Nº 539 SORDO - SOURD - DEAF****Nº 540 LA MAÑANA - MATIN - MORNING**

1. Ziordia	itsúa	sorra*	góiza
2. Altsasu	itsúa, ítsu	sórra	góiza
3. Bakaiku	ítsua	sórrá	góiza
4. Dorrao	ítsubá	sórra	góiza
5. Etxarri-Aranatz	itsúba	sorrá	góizä
6. Arbizu	itsúba	sórrá	góiza
7. Uharte-Arakil	ítsué	sórra	góizié
8. Murgindueta	ítsué	sórra	góizea
9. Ihabar	itsué	sorrá*	góiziá, góize
10. Madotz	ítsú	sórrá	góizií
11. Egiarreta	itsue	soorra	goizea. goiz
12. Urritzola	ítsue	sórra	góize
13. Larunbe	ítsue	sórtui táo	góizeá
14. Beorburu	ítsue	sórra	góizea
15. Usi	itsúe	sórra	góizia
16. Ziaurritz	itxúe	sórra	góize
17. Anotz	itsúe	sortúe*	góizia
18. Olaitz	itxue	sórra	góiza
19. Ilurdotz	otso, itsu*	sor	góiza
20. Inbuluzketa	itxúe	sórra	goízia
21. Urniza	ítsue	sórra	góiza
22. Aurizberri	itsua	sorra	goiza
23. Espotz	itsúa		goizía
24. Arrieta	itsúa	sórra	góizea, góiz
25. Azparren	útsi	sórrá*	góiza
26. Garralda	itsua, itsu	sorra, sor	goiza
27. Aria	itsua	sorra	goiza
28. Hiriberri-Aezkoa	itsua	sorra	goizea
29. Garaioa	itsúa	sor	goizéa
30. Abaurregaina	itsua, itsu	eztu aitzen (?)	goiza
31. Eaurta	ítsu	sor	góiza
32. Espartza	ítsu	sor	góiza
33. Ezkaroze	itsúa	sor	góiza
34. Otsagi	itsua, itsu	sorra, sor	goiza
35. Uztarroze	útsi	sor	góxa

541. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbileko Olaztin ere antzera: *arràsaldián / arrá(t)saldëan* 'a la tarde' eta *arrátsan* 'al anochecer', antza.
2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
3. Ihabar: Lehenengo aldaera Alek eman zuen eta bigarrena MHk. Honi, mugagabean, *a(t)sálde / asálde* bildu genion. Ali, gainera, *arrátse illúne dáo* bildu genion.
4. Egizarreta: *arrats* 'anochececer' honako esalditik ekari dugu: *goiz górrí, arratséko éuri; arras górrí, biar eguéldi*.
5. Beorburu: Eta *arrats* 'el anochecer': *tal como... àrratséko... zortziétan edo olá?*
6. Usi: Eta *ar(r)átsean* 'al anochecer'.
7. Ziaurritz: Arratsaldeko azken orduan, gaua hasi bitartean, honela: *arrátseko améketán ítxan*.
8. Olaitz: Berriemailearen iloba Maria Angeles Makirriaini zera bildu genion: *goiz gorri? arratsalde euri*.
9. Ilurdotz: *atzáldia* ere bai, aditu uste genuen.
10. Inbuluzketa: *arratséán* ('al anochecido' edo) bildu genuen orobat eta baita honako esaldia ere: *arras górrí biér eguráldi*.
11. Aurizberri: *arratsa = al final de la tarde, después de oscurecer*.
12. Eaurta: Erantzule biek erantzun bera, berdin-berdin eman zuten.
13. Esparta: Hona koadroan idatzi dugun bigarren hitzarekiko adibidea: *eún ketán apáleko orz kék... egín dadaé llága bat, eta arrástrian géndu tut; errán dut: hála! baziáltzekó exéri txút eta géro arrástrian géndu txut, berríz*.
14. Otsagi: *artsian* 'al anochecer': eta *artsian abaltzen ginuen xunto ere*.
15. Uztarrove: *arrastría* 'la tarde': *arrastríóro égitán dién... paséo bat, bai*. Eta *arrats* 'tarde (ya avanzada)': *eta géro arrátsen, étsera àstra bériz... a la noche, a casa otra vez*.

542. GALDERA

16. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
17. Larunbe: *áste órtan... joan bear dugú...* esan zuen berriemaileak.
18. Beorburu: Asteko egunen izenak honela: *asteléna, astárteà, àstiazkéna, ortzegúne, ortzilléria, launbétia, igéndea*.
19. Ilurdotz: Berriemailea, asteko egunez galdetzean, honela mintzatu zen: *A ver si me acuerdo: asteléna, asteártea, àsteazkéna, ortzeúne, ortziléria, larunbétia, igéndia*. Aún me acuerdo un poco, aunque aquí nunca... lo pronunciamos, no lo hablamos nunca.
20. Inbuluzketa: *kási astíóro* 'casi todas las semanas'.
21. Urniza: Astegunak honela: (...), *asteázia* (sic), *àsteazkéna, ortzegúne, ortziléria, larùnbetéa y igénd(e)*.
22. Espotz: *asteazkéna?* galduetu zion bere buruari berriemaileak, hori zer zen ongi ez zekien seinale.
23. Arrieta: *iriández ta... astelén, asteártea... íru egun*.
24. Garralda: Berriemaileak asteko egunen izenak eman zituen: *astelena, asteartea, azteazkena, ortzeguna, ortzirala, larunbata eta igandea*.
25. Abaurregaina: Biltzaileak zera idatzi zuen aparteko orrian: *astelena, astearte, asteazkena, ortzeguna, ortzilarea, larunbata, igandea*.
26. Espartza: Hona asteko egunen izenak: *asteléna, asteártia, àsteazkéna, òr(t)zegúna, òr(t)zilariá... ta larùnbatá ta igándia*.
27. Uztarrove: Asteko egunen izenak erdi ahantziak zituen berriemaileak: *asteléna, asteártéa, miércoles, juévesia, biérnesia, sàbadoá, igántia*. Galduetu genuen: Eta asteazkena, orzeguna, orzilarea... gisako izenak? - *Orzelária es de viernes... sí, aún... eta nès-kanéguna... ¡claro! sí, ahora hablando ya, ya entiendo, sí, todo, ya lo creo*.

Arratsaldea - JDL

Nº 541 LA TARDE - SOIR - EVENING**Nº 542 SEMANA - SEMAINE - WEEK**

1. Ziordia	atsáldea	ástia
2. Altsasu	atsáldeá	ástea
3. Bakaiku	arrátsaldëá	àstiá
4. Dorrao	àtsaldiá	astiá
5. Etxarri-Aranatz	aátsaldía. ar(r)átsaldié	astía, asté at
6. Arbizu	arrátsaldia	ástia
7. Uharte-Arakil	atsáldié	ástie
8. Murgindueta	atsaldéa	astéa
9. Ihabar	a(t)sáldeá. ar(t)saldiá / arrátse	ástea
10. Madotz	átsaldee, atsálde	ásteé
11. Egiarreta	atsaldea / arrats	astea
12. Urritzola	arràtsaldeá. átsaldea	ástea
13. Larunbe	atsáldea	áste
14. Beorburu	artsáldia. atsáldea, atsálde / arrats	ástea, asté
15. Usi	atsáldia / ar(r)áts	ástea
16. Ziaurritz	artsáldia / arráts	ástia
17. Anotz	atsáldea. atsáldia, atsálde	ástia
18. Olaitz	arratsáldia	
19. Ilurdotz	artsáldia. atsáldia, atsálde	ástea, asté
20. Inbuluzketa	atsáldia / arrats	astéa. ástea, áste
21. Urniza	atsáldea	ástea
22. Aurizberri	atsaldea / arratsa	astea
23. Espotz	artsáldea. atsáldea, atsálde	
24. Arrieta	atsáldia, atsálde	ástea
25. Azparren	a(t)sáldea	astéa
26. Garralda	arratsaldea. atsaldea	astea, aste
27. Aria	artsaldea	astea
28. Hiriberri-Aezkoa	artsaldea	astea
29. Garaioa	ar(t)sáldea	astéa
30. Abaurregaina	artsaldea	astea, aste
31. Eaurta	artsáldia	áste
32. Espartza	artsáldia, artsálde; arrástria	ástia. astiá, áste. asté
33. Ezkaroze	artsáldia	ástea
34. Otsagi	artsaldëa, artsalde / artsia	astéa, aste
35. Uztarroze	arrastría, arrastri	ástia, áste

543. GALDERA

2. Altsasu: TGk emandako erantzuna da.
3. Baikaiku: JLZk ere *primadera* eman zuen: *prímaderatik udáizkenea*.
9. Ihabar: MHk eman zuen erantzuna, lagunduta.
14. Beorburu: *primabéran gaudé* esan zuen informatzaileak.
19. Ilurdotz: *primabéra eldu de zaluí, úrbil... la primavera viene pronto, falta poco...* bildu genion berriemaileari.
20. Inbuluzketa: *joan den... primabéran* esan zuen berriemaileak.
23. Espotz: *eldú en primabéra* esan zuen erantzuleak.
31. Eaurta: MCEk eman zuen erantzuna, zera gaineratuz: *ténbra oneán, prímaberán*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *udaberria / Lizarraga: udaberria / Etxarri-Aranatz: primabera / Irañeta: primabera / Alli: udaberria / Gartzaron: udaberria / Autza: primedira / Ziganda: primabera / Eugi: udaberri / Mezkiritz: primebera / Auritz: primadera eta primabera / Iruberri-Artzibar: udaberria.*

544. GALDERA

Hitz-zerrendari behatu bat ematea aski da ohartzeko hainbat lekutan ez dela bereizten erlojuaren bidez neur daitekeen 'denbora', adibidez, atmosferarekin zerikusia duen 'eguraldi' moduko fenomenoaz.

1. Ziordia: Adibidea, kasu honetan, neur daitekeen denborarekiko da: *zénba denbóra (d)ök... ez aizéla konfésatu?* Olaztin ere bildu genuen zerbait: *garái artán / gabái artán 'en aquel tiempo'*.
2. Altsasu: TGk *denbóra* eman zuen: *denbóra txárra da; JMek egúnaldiá... buen tiempo*, eta baita besterik ere: *gíro oná (txarrá) daó? '¿está bien (mal) temporo?', hala nola aspaldí moduko hitza, honek beste esanahia badu ere: áspaldí etór be 'hace (mucho) tiempo sin venir'. FGri bildu materialetan, azkenik, *eguélidi / euldí* dakusagu, hots, auriá... *elurré o eguélidi txárrá datorrén garáián*, alde batetik, eta *euldí txárrá datorrén garáián*, bestetik.*
3. Bakaiku: IAk zehaztu zuen: 1) *dénborá: dénborá óna ziók* –era alokutibo hau dela eta, bide batez esanik, 24. galderari erantzuna ematean, *jok/jon erabili zuen-*; eta 2) *eguáldiyá: gózián goiz... gáur eguáldi óna eldu uk.* Besterik izanik ere, JLZri bildu materialetan *garáy ártán 'en aquel tiempo'* dugu.
4. Dorrao: *garái 'tiempo, momento'* ere bai: *eta sekáten tzán garáiyen...*
6. Arbizu: Eta *gáreiy'e la época'* edo: *ta, guáñiken eé, émen elkárrí laúntzen dakíyo ba, zera, e... gári-biltzezo gáreiyen.*
9. Ihabar: Alek emaniko erantzuna da; *dénbora txárra dagó* esan zuen.
10. Madotz: *denbo* itxura laburreko hitza bildu genuen halaber hizketaldi baten harian, 'denbora' hitzaren azken letra galdua, mu-gatzalea bailitzan, aurrenik bokalarteko *r-a erori eta gero*): *bái gizonál arrék, eje! bé denbo gúzii Sán Migelen.* Hitz hauet berriemaileak Aralarko San Migel Santutegian urte askotan kaperau egoniko Inozentio Aierbe apaiz uhartearrari buruz esan zituen.
11. Egizarreta: Hona *eguélidi* hitza arestian aipatu esaldian: *goiz górrí, arratséko éuri; arras górrí, biar eguélidi.*
14. Beorburu: *denbora* hitza honako kasuetan dakusagu: 1) *denbor óna / denbóra txárra;* eta 2) *gázte-denboreán.*
16. Ziaurritz: *aire gáixtoa 'aire malo (de tormenta?)'*, omen. Hemen ere, bestalde, Beorburuko 2. adibidean bezala, *gazté-denbóran* dugu eta baita *dènbor artán ere*.
17. Anotz: *áu eguélidie! ¡qué tiempo!* esan zuen berriemaileak, baina baita orobat *denbóra óna* beste une batean. Azken hau, gainera, beste bi kasuotan erabili zuen: 1) *denbóra batíán;* eta 2) *denbóra gútiz... idúki giñuén.*
18. Olaitz: *arras gorri bier eguralde gorri* esan zuen informatzaileak, hark berak nola-hala itzuliz: *buen día al otro día.*
19. Ilurdotz: *egón gará denbóra ónain espéraran* moduko esaldia ere bildu genuen.
20. Inbuluzketa: *denbóra óna o gáixtoa* bildu genuen eta baita *denbóra txárra ere.* 'Eguraldi' hitza ez dugu bildu herri honetatik ekialderantz eta, hemen ere, beste zenbait lekutan bezala, aski zabalduriko esaldi baten barruan baizik ez: *arras górrí biér egurálidi*, 'eguraldi ona' esanahiarekin, antza.
24. Arrieta: Besterik ere bai: 1) *tenore 'hora, momento'*, beste esanahi batekin, baina: *yá tenórea dugú, etxéra juatéko;* eta 2) *aro 'tiempo atmosférico, temporo': egú... aró óna dagó eta, inén dugú bai, eúltzi bát edérra.*
25. Azparren: *denbóra gáixtoa* esan zuen informatzaileak. ABri, berriz, zera bildu genion: *ospél: tiempo fresco, malo.*
27. Aria: *tenore* ere bai, kasuaren arabera: *ta, gero, tenore ortako asten dira tzerri iltzen ere zenbeit.*
29. Garaioa: *denbórale 'sazón, temporo'* bildu genuen orobat: *ta lúrra, óngi dagóleik eta denbórale, óngi daoléik, ordúa, egín zílo batzuk ta gán sártu patáka.*
31. Eaurta: CS-ek *dénbra* eman zuen eta MCEk *ténbra*.
32. Esparza: *tenore* ere bai: *órai ténoire kontán,* adibidez.
35. Uztarrove: Eta *órdia* (= 'ordu + a') 'el tiempo, la hora': *órai xoán bar diár, órdia bitúr xoáitako.*

545. GALDERA

2. Altsasu: *elúrra TGk eman zuen; elúrrá JMek eta elúrrá / elúrré FGk: ta, bai, eguélidi txarra datór; ta, andí bí o íru eguneá, ordúen elúrrá ero, pára-pára da elúrrá, ta, zaldiek eméti-da korríkan! áuts bát...*
3. Bakaiku: *kázkarra 'granizo'*, JLZren arabera.
4. Dorrao: Berriemaileak honako esaldia gaineratu zuen: *San Clemente papa, elúrra típi-tápa.*
10. Madotz: *elúrra* ere bildu genuen, mugaturik.
18. Olaitz: Berriemailea, halako batean, elurra ari zuela irudikatzeko, honela mintzatu zen: *al ver que estaba nevando, dice que estaba dánba-dánba...*

19. Ilurdotz: Berriemaileak, guk eginko 'habrá tempestad' gisako galderari, *eráuntsi bét izéin de erantzun zion, beste une batean izan bazeen ere. Besterik ere eman zigun: arrí tipie 'granizo' eta txintxórra, granizo muy pequeñín.*

24. Arrieta: Hona informatzaileak 'habrá tempestad' moduko galderari emaniko erantzuna: *eráuntsi gáixto zenbáit tòrriko dá. Gure oharretan, bestalde, zera dakusagu: zitzórra 'granizo' (grabazio batean, beriz, tzitzárra).*

25. Azparren: *kazkaragár 'granizo'* eman zuen halaber berriemaileak, erdal esaera bat gaineratuz: *antes le olvida la madre al hijo que no la nieve al granizo.*

35. Uztarroze: *elúrra* ere bai, mugaturik.

Nº 543 PRIMAVERA - PRINTEMPS - SPRING

Nº 544 TIEMPO - TEMPS - WEATHER

Nº 545 NIEVE - NEIGE - SNOW

1. Ziordia	udáberri(y)a	dénbora. denbóra	elúrra
2. Altsasu	udáberri(y)á	denbóra / egúnaldiá	elúrra. elúrrá
3. Bakaiku	prímaberíá, primadera	dénborá / egúaldiyá	élurrá
4. Dorrao	prímaberá; udáberriyá	denbora / égueldiyá	élurrá
5. Etxarri-Aranatz	údaberriyá	denbóra / egúaldiya	elúrra
6. Arbizu	udáberriyá	denbóra / égueldiyá	elúrra
7. Uharte-Arakil	údeberriyé; primaderá	dénbora / égualdie	élurre. élurré
8. Murgindueta	prímaberá	dénborá	élurré
9. Ihabar	udéberrié*	dénbora	elúrre
10. Madotz	prímaberá	denbóá / égueldí	èlurré, élur
11. Egiarreta		denboa / eguéldi	elurra
12. Urritzola	prímadera. prímaberá	denbóra. dénboa	elúrre
13. Larunbe		dénbora. dénboa. denbóra	elúrre
14. Beorburu	prímabéra	denbóra	elúrre
15. Usi	primabéra	denbóra	elúrre
16. Ziaurritz	primedéra	denbóra. dénbora	elúrre
17. Anotz	primabéra	denbóra / eguéldie	elúrre
18. Olaitz		denbóra / eguralde	elúrre
19. Ilurdotz	primabéra	denbóra	elúrre
20. Inbuluzketa	primabéra	denbóra / eguráldi	elúrre. elúrra
21. Urniza	primabera	denbóra	elúrre
22. Aurizberri	primabera	denbora	elurra
23. Espotz	primabéra	denbóra	elúrra
24. Arrieta		denbóra	elúrra, elúr
25. Azparren		denbóra	elúrra, elúr
26. Garralda	primada	denbora	elurra, elur
27. Aria	primada	denbora	elurra
28. Hiriberri-Aezkoa	primadra	denbora	elurra
29. Garaioa	primáda. primádra	dénbora. denbóra / denbórale	elúrra
30. Abaurregaina	primada	denbora	elurra, elur
31. Eaurta	primáberará, primabéra	dénbra. ténbra	élur
32. Espartza	primábérrará	dénbrarà, dénbra. dénbora	elúrra. èlurrá
33. Ezkaroze	primabéra	dénbora. dénbra	elurra
34. Otsagi	bedatsëa, bedatse	denbrara, denbra	elurra, elur
35. Uztarroze	primaberá; bedátsea*	tenprá, ténptra	elurra, élur

546. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, *jósteryá* eman ziguten.
2. Altsasu: JMena da erantzuna. TG, aurrenik, *trumoya lén baino lén tximista* (*el relámpago*) emanik zegoen, baina JMen ustez *trunbóya* 'la tormenta' da, *odéya* edo *ódeiyá* bezala, eta *oinézturá* 'rayo' edo 'relámpago'.
3. Bakaiku: *jóstaiyá* hitzaren aldaerak eman zituen halaber berriemaileak: *jostéiyá / jóstaiyé*.
4. Ihabar: Bi erantzuleek *ortótsa* eman zuten, baina Alek laguntzarekin.
13. Larunbe: Berriemaileak, lagundurik izan arren, zalantzaz onartu zuen koadroetan idatzi dugun *ortótsa* hori, baina egoki dela-koan gaude, ondoren zera esan baitzuen: *ortósketan dáo*.
17. Anotz: *áu ortótsa!... ortóska dágó* bildu genuen.
18. Olaitz: *elúrre... aundíe, nonái* esan zuen orobat informatzaileak. Elurrarekin ez, baina Nafarroako eremu luze-zabal samar bat-ean, gaztelaniaz, 'pedregada (de granizo)' esaten zaionarekin loturik, esaldi umoretsu bezain interesgarria bota zuen berriemaileak, Gares herrian inoiz lehertu zen era horretako ekaitz baten kariaz. Hona haren hitzak, nagusiki gaztelaniaz mintzatu bazeen ere, zertxobait laburterik: *Tenían en Mendigorria... un sitio que solían venir las borrascas, sí, y claro, debe de estar bastante cerca, o antes, Puente. Y claro, en Puent, pues ya tenían un santo puesto; si venía alguna pedregada ya tenían puesto (barrez), y ¡claro! venía la borrasca muy fuerte, ya había empezado a entrar bastante, ya... piedra, y ¡claro! había algún hombre que estaba un poco templao pa decir algo y... el santo tenían en Puente, el santo, pa cuidar la... la pedregada, y un hombre dicen que dijo: "Koño! Mendigorrrien eraúntsi te... Garésen sandúe tal-tal-tal... a zer sanduén baloría!"*. Claro, pues venía la borrasca y claro, el santo... tripitín-trapatán andaba, el aire que le andaba... Que decía un hombre ¡qué valor que tenía el santo! ja ver si tira la pedregada!...
19. Ilurdotz: *ortóts erauntsi bet, una tormenta de tronada* esan zuen une batean berriemaileak, eta gaur, *ortótz* eguna... hoy, día de truenos beste batean, bide batez arríe 'pedrusco' emanez.
20. Inbuluzketa: *ortóska dago?* gaineratu zuen erantzuleak, hark berak galdera eginez.
24. Arrieta: *arri-eráuntsi, borrasca de piedra o pedregada* eman zuen orobat berriemaileak eta baita *ortóska* 'tronando' ere.
25. Azparren: *abarrikatu = deshacer, destrozar... el pedrisco*.
27. Aria: Berriemailea mintzo: *otsótsa, zé otsoskéta!* *otsósketán, otsósketán es tronando y otsótsa es el trueno; y erótsa es, después de que ha caído piedra, acaso, una cosa, an... eso es erótsa*.
31. Eaurta: Erantzuna MCEri zor zaio. CS *odói 'nube'* emanik zegoen baina MCEren ustez hau ez da horrela. Ikus 228. erantzunari egin diogun iruzkina.
32. Espartza: *oil! odóiez diók... [está] tronando*.
33. Ezkaroze: Berriemaileak, baina, beste une batean, *odóia* 'tormenta' dela esan zuen.
35. Uztarroe: *sénditan dún odóia... se oye el trueno; odóia es el trueno: órai égin dién odói bat más ándi... ahora ha hecho un trueno más grande...*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *jostaiya* / Lizarraga: *ostotsa* / Etxarri-Aranatz: *ostotxa* / Irañeta: *ortotsa* / Alli: *ostotsa* / Gartzaron: *ortotxa* / Autza: *ortotsa* / Ziganda: *ortotxa* / Eugi: *ortotsa* / Mezkiritz: *ortotsa* / Auritz: *ortotsa* / Iraberri-Artzibar: *trumoia*.

547. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, *ináztruriá* eman ziguten.
2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
6. Arbizu: Eta *txímista* 'el rayo'.
4. Ihabar: Erantzuna Alena da; MHk *iñázturé* 'rayo' eman zigun.
10. Madotz: *tzímiste* 'rayo' ere bai.
12. Urritzola: *tzímiste* 'rayo' ere bai: *tzímistekan daó...*
17. Anotz: *oyek zirrimítzek iten tuéna!* moduko esaldia bildu genuen.
19. Ilurdotz: Berriemaileak zalantzak izan zituen, aurrenik emaniko *aizkírue* bitxi baten ondoren *ileztúrr áundi bet* eman baitzuen, geroxeago hori guztia zuzenduz: *inezture ikúsi dugu... me parece que es*. Gainera, *txíngie* 'la chispa' ere bildu genuen.
24. Arrieta: *Luzaiden tsimista* gaineratu zuen berriemaileak, galdetua izan gabe.
31. Eaurta: CS-ek *txílimista* eman zuen eta MCEk *tzílimíta*; honek, gainera, *txíspa*, *txíspara* '(el) rayo' eman zuen.
32. Espartza: Beste une batean *tsírimista bat* / *tximínistita bat* moduko aldaerak ere bildu genituen.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *oinazturia* / Lizarraga: *iñezture* / Etxarri-Aranatz: *tximista* / Irañeta: *iñuzture* / Alli: *tximista* / Gartzaron: *ximixta* / Autza: *tximiste* / Ziganda: *tximiste* / Eugi: *oñazture* / Mezkiritz: *inesture*; *relanpagoa* / Auritz: *tximista*; *iñaztura* / Iraberri-Artzibar: *iñaztura*.

Nº 546 TRUENO - TONNERRE - THUNDER**Nº 547 RELÁMPAGO - ÉCLAIR - LIGHTNING**

1. Ziordia	trúmoya	tximístia
2. Altsasu	jostáyá	tximísta
3. Bakaiku	jostáiyá. jostáitsá	óinazturiá
4. Dorrao	òstotsá	eiñézturá
5. Etxarri-Aranatz	ostótsa	íñeztúra
6. Arbizu	ostótsa	iñistura
7. Uharte-Arakil	órtótsa	iñúzturé
8. Murgindueta	órtotsá	iñúzturé
9. Ihabar	ortótsa	tximísta
10. Madotz	óstotsá	óñazturé
11. Egiarreta	ortó(t)sa	oñazture
12. Urritzola	óstotsa	oñoztúre
13. Larunbe	ortótsa*	zimízte
14. Beorburu	ortótsa	tximístea
15. Usi	ortótsa	tximíste
16. Ziaurritz	ortótsa	tzimízte
17. Anotz	ortótsa	zirimízte
18. Olaitz	burrúnbie	
19. Ilurdotz	ortótsa, ortóts	inezture
20. Inbuluzketa	ortótsa	íñaztúre*?
21. Urniza	ortótsa	eñaztúre
22. Aurizberri	ortotsa	oñaztura
23. Espotz	ortótsa	
24. Arrieta	osótsa. ortó(t)sa, ortós	iñaztúra
25. Azparren	ortótsa*	
26. Garralda	otsotsa, otsots	oinaztura
27. Aria	otsotsa	oinaztura. oñaztura
28. Hiriberri-Aezkoa	otsotsa	oinaztura
29. Garaioa	otsótsa	tximísta
30. Abaurregaina	otsotsa, otsots	oinaztura
31. Eaurta	odói	txilimísta. tzílimízta
32. Espartza	odóia	tsilimístara, tsilímista
33. Ezkaroze	odóya	txilimísta
34. Otsagi	odeia, odei	txirrimistara, txirrimista
35. Uztarrove	odóia, odói	relánpagoa

548. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da.
9. Ihabar: Erantzuna MHk eman zuen.
12. Urritzola: pásx hori gatz. 'faja' dela argitu zigun erantzuleak.
17. Anotz: Berriemaileari aurrenik *árkoiris átra dún... mi madre decía* bildu genion, baina ondoren, 'Jaungoikoaren paxa' moduko esalmodrea aipatu genionean, honen bigarren elementuaren hartu zuen soilik, *óri páxa átra da!* esanez.
19. Ilurdotz: Berriemailearen aurreneko erantzuna, *Jainkoain páxa*, lagunduta (eta zalantzakor gainera) eman zuela ohartuz, bigarrenez galdeitu genion, honako emaitza bilduz: *ostadár... ostadarra agéri de, se ve el arco iris*. Gainera, beste une batean ere hitz hori bera erabili zuen: *eúrinen ondóan átra da ostadarra*.
24. Arrieta: Berriemaileak, guk proposatuari aurrenik baiezko zalantzati bat eman ondoren, zera gaineratu zuen: *tiene que ser*.
31. Eaurta: Erantzuna MCErena da.

EAEEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *Jangoiuen gerrikua / Irañeta: arkoiris / Gartzaron: Jainkoan paxa / Autza: Jainkuantxakurre / Ziganda: Jainkoan paxa / Eugi: Yinkoan paxa / Auritz: ortzadar / Iraberri-Artzibar: Erromako zubia.*

549. GALDERA

2. Altsasu: TGk emaniko erantzuna da.
6. Arbizu: Eta kándela 'la vela'.
9. Ihabar: Erantzun beraren bi aldaerak Ali zor zaizkio, herri hotetan -ye bukaera ohikoa ez bada ere.
19. Ilurdotz: *argitu du gaur, hoy ha amanecido* moduko adibidea bildu genuen, baita, hurrengo aldi batean, honako hau ere: *soñáztzen du argiézkile, órai eldu dé egúne*. Gaztelaniazko 'tea'rako, berriz, *lérki eman ziguten: erósi túgu lérki bétzuk, hemos comprado unas leñas edota kártzu lérkiek; lérkie, la tea de pino, no se hacia de otra cosa*. Gaztelaniazko 'vela'rako, bestalde, *argizérie / argitzégi bet eman ziguten: bóstuko dígú bela bat, argitzégi bet, argizérie ttípi bet, áundi bet, bela érdi bét; eta 'candil'erako kandile / kandiléja: biar dígú kandileja*.
24. Arrieta: Hona hitz pare bat zein bere adierazpenarekin: 1) *xaxkítua 'portaluz, candelabro'* edo: *denbóra artán bazé, kandelé-roin gísa, olaxéko... mótx-mótxa, argizaríak irukitzéko án, tsútik... deítzen zuté xaxkítua*. 2) *sukár 'tea'*, antza: *sukarrák eré... argitakó? ezpélak erréten dělaik, kánpoan, geró, larrúa joáten zaéó, édo kortéza, ta gelditzen diré zúri-zúriak, óngi sekátuik daudélaik? labéko... atákan... parátu?* *bída edo láu edo bórz... sukár oetáik? y xúti, bueno, dilindán? bo! árgi bát ain óna!*
31. Eaurta: MCEk argimutil baten aipamena egin zuen: *xu, xúne? búrrna bat, kála, lúze? irúr patarekin, irúr patá... aséntatzeko; kála lúze? eta géro, ránura góiti, ta kán, argitzéko, pán e, lúz eleétrika etziózun, eta árgitzéko, árgi kórtarik, resína korta(n)... púzka batzu géndu!* *ta (...) súa, biztú? ta kárekín, esto... árgi iten, árgia, árgia... pa alumbrar, árgia.*
35. Uztarrove: Eta árgi-puntán, al hacer de día, berriemailearen arabera: *méndiara! bétik! ègunóro! baia árgi-puntán... árgi-puntán, al hacer de día... ötik ázka, eta... kazóla bát sopa xán, en tiempos... eta méndiara, eta kán... al aire libre, eta kán, báskaltan kán, comer allá... eta géro arrátsen, étsera àstra bérribiz... a la noche, a casa otra vez.*

550. GALDERA

- Berriemaile batzuek 'oscuridad' izenari dagokion erantzuna gabe, 'oscuro' adjektiboarekiko eman zuten, hemendik aurrera agertuko diren beste zenbait hitzkin ere gertatuko den bezala. Kasu hauetan, halere, egokiak iruditzen ez zaizkigun erantzunen alboan ez dugu parentesi arteko galdera-ikurrik idatzí nahi izan, asko direlako, alde batetik, eta emaitzok ez zatartzeko, bestetik.
2. Altsasu: JMEN erantzunak dira. TGk *illún dagó* esana zuen aurrenik, eta *ilún dagó* ondoren.
5. Etxarri-Aranatz: Eta *illúntzién* 'al oscurecer'.
9. Ihabar: Alek arrátsel *illúne* dáo esan zuen eta baita, beste une batean, *egune illúne da(g)ó* ere. MHk, ordea, *illúnbetá* eman zuen besterik gabe.
12. Urritzola: Eta *illuntzeán* 'al oscurecer'.
17. Anotz: *óri illuntasúne eldú de! ¡qué oscuridad viene!* esan zuen berriemaileak.
18. Olaitz: Hona oso zabalduriko esaldia, bi eratan bildua: *illúnbeteko láná argítén agári / illúnbeteko láná, árgitén agéri*. Berriemaileak, gainera, honako galdera-erantzunak egin zituen: *góiz in duzú buelta? ilún napárrian, al punto oscuro*.
19. Ilurdotz: Berriemaileak honako iruzkinak egin zituen: 1) *oscuro es ilún, y ya, nabarra le quita un poco; menos oscuro, al oscurecer... eta 2) ilún nabárraka dágó oráí, ahora está un poco oscuro*.
20. Inbuluzketa: Hona esaldia eta iruzkina: *San Juan egúne, argitu ordúko ilúne... es eso, pal día de San Juan, pa cuando amanece ya oscurece, eso en vasco, no sé por qué diríamos...*
21. Urniza: - Eta *'ilunkara'?* galdeitu genuen. *Cerca, tendente a oscurecer* izan zen erantzuna.
25. Azparren: *beltzún 'oscuro'* ABren arabera, baina ez zuen ongi zehaztu.
31. Eaurta: *ilúnbia* CS-ek eman zuen, baina MCEk, erantzuna emateko, zeharbidea bilatu zuen: *kain ilun ni lótsatzen níxu ánitz*.
35. Uztarrove: *ánitx olún... ulúntu dión* moduko esaldi laburra bildu zen halaber.

551. GALDERA

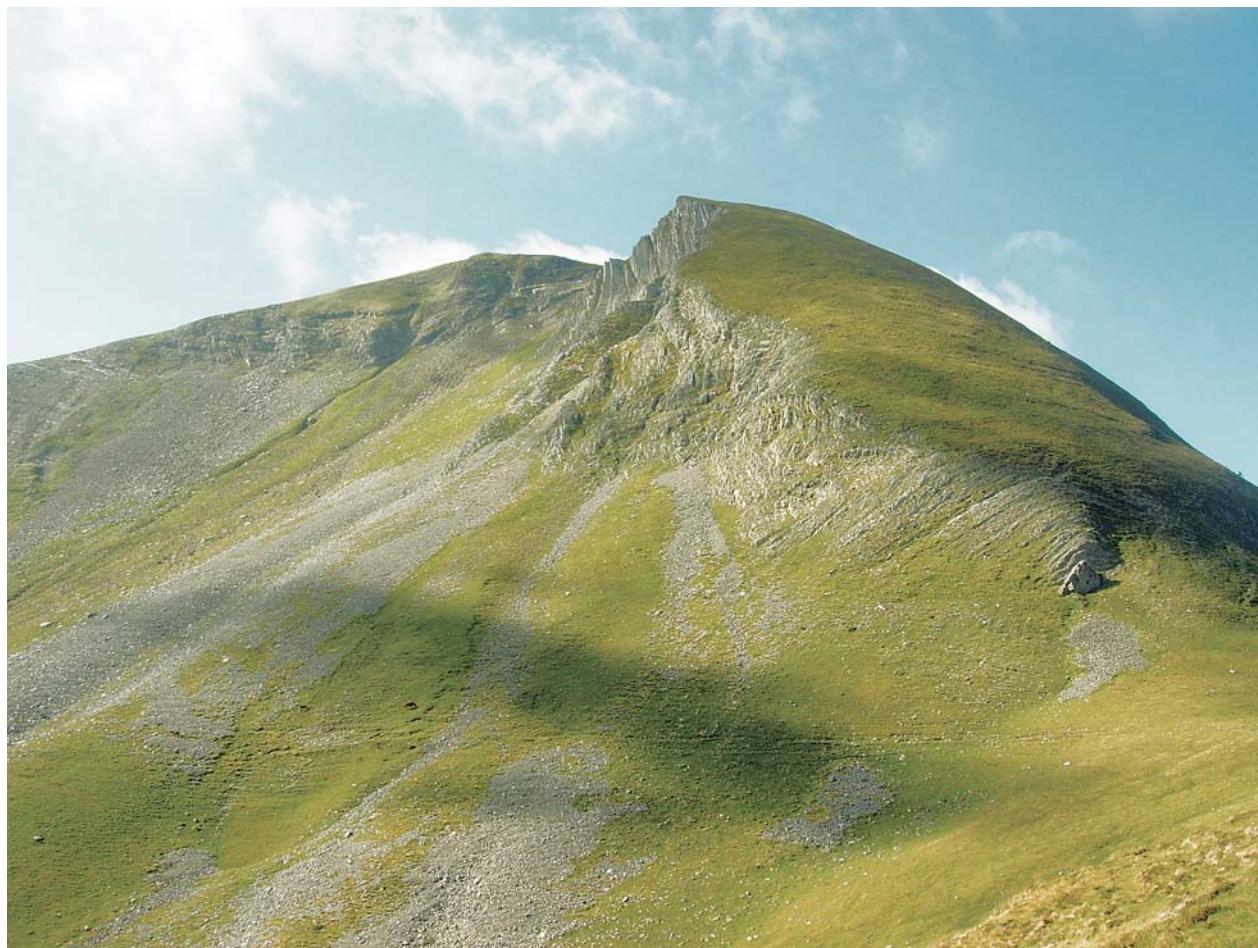
2. Altsasu: JMEN erantzuna da, baina, testuinguru baten barruan, 'itzel' erabili zuen: *aráitzan azpían e, itzelién*. Gaztelaniazko 'donde da la sombra' eta 'donde da el sol' gisako galderetarako, berriz, *itzélekuá* eta *argílekuá* moduko erantzunak eman zituen; egokiak ote?
19. Ilurdotz: *itzélian egón gerá bazkáldu ondoán* gaineratu zuen berriemaileak, 'gera' hori bitxia egiten zaigula haren lehenagoko silaban o bat egonik. Beste une batean, bestalde, *itzél óna* 'buena sombra' bildu genuen.

Nº 548 ARCO IRIS - ARC-EN-CIEL - RAINBOW**Nº 549 LUZ - LUMIÈRE - LIGHT****Nº 550 OSCURIDAD - OBSCURITÉ - DARKNESS****Nº 551 SOMBRA - OMBRE - SHADOW**

1. Ziordia	Jainkoain gerríkoa	árgiya. argiya	illúna	itzála
2. Altsasu	Jáinkuan gerríkoá	argiya	ilúna; ilúntasuná	itzalá
3. Bakaiku	Jaungóikuen gerrikúa	árgiyá	ilúntzeá	itzalá
4. Dorrao	Jangóikuéin barandá	àrgiyá. argiyé	illúnbetá	itzelá
5. Etxarri-Aranatz	Jangoikuán gerríkua	árgiyá	illúntasúnä	itzéla
6. Arbizu	Jaungóikuáren gérrikúa	árgiya	illúnpetá	itzála
7. Uharte-Arakil	Errómako zubíe	árgié	illúntasuné	itzelá
8. Murgindueta	Jáinkoan* páaxá	árgié	illuné	itzelá
9. Ihabar	Jáinkoán páxa	árgie. argiye	illúne; illúnbetá	itzelá
10. Madotz	Jáinkoan gerríkoa	árgii	illunbetá	itzalá
11. Egiarreta	Jainkoen paxa	argie, argi	illúne; illunbeta	itzala
12. Urritzola	Jainkóan páxa	árgie, árgi	illúntasun	itzala. itzéla
13. Larunbe		árgie	illúnduik	itzéla
14. Beorburu	Jangóikoan páxa	argié	illúne; illuntasúne*	itzéla
15. Usi	árkoiris	árgie	illúne	itzéla
16. Ziaurritz		árgie	illúne	itzéla
17. Anotz	árkoíris; páxa	argié	illúne; illuntasúne	itzéla
18. Olaitz	Jainkoan paxa	argié	illunkára	itzéla*?
19. Ilurdotz	ostadárra, ostadár	argié	ilún; ilún nábarra; ilún nabárkara	itzéla, itzél
20. Inbuluzketa	Jangóikoain páxea	argié	ilúne	itzéla
21. Urniza		árgie	ilúne; ilúntasúne*	itzéla
22. Aurizberri		argia	iluna	itzala
23. Espotz		árgie	ilúna	itzélea
24. Arrieta	Yínkoain fáxa*	argía. árgia, argí. árgi	ilúna	itzála
25. Azparren	pásea*	árgi* áundia	ilúndu da	itzálea*
26. Garralda	otsadarra, otsadar	argia, argi	iluna, ilun	itzala, itzal
27. Aria	otsadarra	argia	iluna; beltzuria	itzala
28. Hiriberri-Aezkoa	otsadarra	argia	ilundura	itzala
29. Garaioa		argía	ilúna	itzála
30. Abaurregaina	arkoiris	argia, argi	iluna, ilun	itzala
31. Eaurta	árkoírisa, árkóiris	árgi	ilúnbia; ilún	itzál
32. Espartza	arkoiris	árgia	ilúna	itzála
33. Ezkaroze		árgia	iluna	itzála
34. Otsagi	zubia, zubi	argia, argi	anitz ilun	itzala, itzal
35. Uztarroze	àrkóírisa	árgia, árgi	ulunpea	itzala. i(t)zála. ixála

552. GALDERA

2. Altsasu: JMek *nekatuik* erabili zuen; TGk *kansatuik*.
3. Bakaiku: kánsaturik ziók horretan dugun alokutiboa ez dator bat 24. erantzuna ematean koadroetara ekarri ditugun *jok* eta *dagok* aditz laguntzaileekin, baina, arestian ikusi bezala, 544. galderari egin diogun oharrean ere horrela dakusagu.
4. Dorrao: Informazio gehigarria bildu genuen 'ni' kasua dela eta: *nekatuik náu > niók, nión*, alde batetik, eta *nekatúa etór neiz > nón, nón*, bestetik.
5. Etxarri-Aranatz: *-tuik* eta *-tuta* moduko bukaerak, biak bildu dira.
10. Madotz: Hiketan honela: *nékáu(k) zeók, nékatu(k) zeón*.
17. Anotz: *egón tzén nékáuik* bildu genuen orobat ere.
18. Olaitz: Erantzuna borobilzekotan edo, *aspértu naiz* esan zuen berriemaileak, lehenengo pertsonan izan bazen ere.
24. Arrieta: Eskuin aldeko galdera dela eta, honako antzeko erantzuna ere bildu genuen: *arrón nékáuik egón da*.
27. Aria: Berriemaileak oraingoan *eneatik* hautaturik ere, 276. esaldian horrekin batera erabilitako *nekatuik* ere ekarri dugu koadroetara.
31. Eaurta: CS-ek, gainera, ezker aldeko lehen zatia zehaztu zuen: *dióxu erréndrik... rendido de cansancio*.
35. Uztaroze: *akaitu* horretan eta beste zenbait partizipiotan dakuskigun *-tu* bukaerak, *-turik* era burututik abiatuta, Uztarrozen ezagutu bide zen garapenaren azken katebegiaren ista dirella iruditzen zalgu: *-turik > -turuk > -truk > -tuk > -tu* (Zaraitzu aldean *-turik > -trik*). Azken ibar honetan, baina, Zaraitzun alegia, ez dakigu zuzenki honela gertatu zen ala, agian, balizko **-tūrik > *-tirk* baten biltarnez, izan ere, *u* eta *i* bokalen arteko soinu bat –geuk ü idatzi duguna– behin baino gehiagotan aditu dugu, Esteribar aldetik ekialderanzko norabidean batez ere.

Otsogorrigaina, Mintxatetik gora, Erronkaribarko iparraldean - KA2011

**Nº 552 ESTÁ CANSADO, HA ESTADO CANSADO - IL EST FATIGUÉ, IL A ÉTÉ FATIGUÉ
- HE IS TIRED, HE WAS TIRED**

1. Ziordia	kansaturi(k) dó(o)	kánsaturík egón da
2. Altsasu	nekátuik dó; kansátuik dó	nékatuít yón da
3. Bakaiku	kánsatuik ziók	nékatuik ión dek
4. Dorrao	ói dáu nèkatuít	egon dá nekatuít
5. Etxarri-Aranatz	nekátuik dó	nékatúta ióndu a
6. Arbizu	nekátuik ziók	nékatuik eón duk
7. Uharte-Arakil	nékatuik dáu	nékatuít egóndu dé
8. Murgindueta	nékatuít taó	nékatuít egóndu de
9. Ihabar	nekátuít dáo	eóndu de nekatuít
10. Madotz	nékatui taó	nékatuik eón dok
11. Egiarreta	nekatuik dao	nekatuik eondu a, eon da
12. Urritzola	nekaturík dágó	nekatuít egóndu da
13. Larunbe	nékatui(k) dáo	nékatui(k) eóndu da
14. Beorburu	nekátuik dágó	
15. Usi	nekátu de	nekátuik egón da
16. Ziaurritz	nekátuik daó	nekátuik eón da
17. Anotz	nekátui táo	egón da nekatuik
18. Olaitz	nekáturík dágó	
19. Ilurdotz	nekátui(k) dagó	egón da nekatuik
20. Inbuluzketa	nekátuik dagó. nekátui táo	egón da nekatuik
21. Urniza	nekátui(k) dágó	
22. Aurizberri	nekatuik dago	nekatuik egon da
23. Espotz	nekátu dá	
24. Arrieta	nekátui dagó	egón da nekatuik
25. Azparren	akáitu da	
26. Garralda	nekatuik dao	nekatuik eon da
27. Aria	eneati tago; nekatuik dago	eneatik egon da; nekatuik egon da
28. Hiriberri-Aezkoa	enoiatiuk dao	enoiatiuk eon da
29. Garaioa	akáituik dáo	akáituik egón da
30. Abaurregaina	akeituik dao	akeituik egon da
31. Eaurta	dióxu erréndrik, akáitrik	egón xú akáitrik
32. Espartza	akáitrik dagó	akáitrik egón da
33. Ezkaroze	akáitrik dago	égon da akáitrik
34. Otsagi	akaitrik dago	akaitrik egon da
35. Uztarroze	dión akáitu	egon dun akaitu

553. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da. Besterik ere eman zuen: *berótasuná 'la fiebre'*.
 17. Anotz: *ándre orrék kalentúre du... kalentúreki dáo* bildu genuen.
 19. Ilurdotz: Honako erantzuna bildu genuen: *gúre mutíkoa dágó goártzean kalentúre áundieikín*.
 29. Garaioa: Berriemaileak, guk bultzaturik, *tsukárra (...)* *izán daike* esan zuen. Ez dirudi honek, baina, Aezkoarako hitz egokia, inguruaren bildu direnak kontuan izanik.

554. GALDERA

2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da. TGk *gaixó dó*, eman zuen.
 8. Murgindueta: 'Sarna' erdal hitza bada ere, herri askotan, San Juan bezperan, hainbat etxeren aurrean egiten ziren suen gainetik jauzi egingean gazteek usu aipatzen zuten, lehenagoko 122. galderari egin oharrari aditzera eman bezala: *gíri-gíri mártxa... sárna fuéra, ogi tárdo Nafárrora*.
 9. Ihabar: MHk emandako erantzuna da.
 12. Urritzola: 'Sarna' hitza aipatu dugu jadanik, 122. galderari egindako oharrean: *San Juán bezperá sarná fuéra!*
 16. Ziaurritz: *píkor 'grano'* eta *sarna* erdal mailegua barne hartzen dituen esaldia dugu honakoa: *ta èz emen tzún, átra, ez píkor bát, ta eztá sáraik ez yáus ere átra*.
 17. Anotz: *gizón orrék pástu du gáitze* bildu genuen. Berriemaile honek ere, bestalde, Ziaurritzkoak bezala, *píkor 'grano'* eman zigun: *Bíidian... zen, Angíri-ittúrri, nérre errítik e, yoáten giñén Anozíberra, ta bíidian tzegón, dágó!... bidían dao. Eta... San Juán egúnen, pues... San Juan bezpéran, yoáten tzirén èrri... bí erriletakó yéndeak, eta... án it(t)en tzutén súe, ta án pàsten tzutén gáue. Ta geró, bíramonián, artú urré, (zuzenduz:) úre, andik, eta yoatén tzirén... itxera. - Eta ur hori zertarako biltzen zuten? - Pikórrak eta, atr(e)átzan tziéniän, pues... garbítu arrekí te sendátzen tzire*. Berriemaile honixe ere, gainera, 'sarna' hitza bildu genion, 122. galderari eginiko oharrean ikus daitekeen moduan.
 18. Olaitz: *éri dágó* bildu genuen.
 19. Ilurdotz: Erantzuleari *ni nágo gáizki* edota *gúre erríko alkátea dágó gáizki* moduko esaldiak ere bildu genizkion. 'Salud' erdal hitzerako, beriz, J. Estornesek aspaldi prestatu galdera-sorta batetik tiraka (FLV, 40, 1982), osasun bildu genuen: *yán gúti eta afáldu gútiégo, óna dá osasúnéindéko*.
 20. Inbuluzketa: *zarrerie... enfermedad, mal de vejez*.
 21. Urniza: 'Sarna' erdal hitza bildu genuen, San Juan bezperako suarekin loturik eta baita *ezkábia 'la tiña'*, lau hankakoen eritasuna.
 23. Espotz: Hemen ere 'sarna' bildu genuen, hainbestetan aipatu suarekiko erritoari loturik, beti ere.
 24. Arrieta: Eta *osasun 'salud'*: *yán gúti eta afáldu gúti, óna dá osasúnaindáko*. Esaldi hau, ikus daitekeenez, Ilurdotzen egin galdera berari dagokio .
 29. Garaioa: *osasúna dú 'tiene salud'* bildu genuen bidenabar.
 31. Eaurta: *dióxu eri CS-ek eman zuen; enférmedade bát, MCEk*.
 32. Espartza: Bronkioetatik sufritzen zuen berriemailea honela mintzatu zen halako batean: *gáizki, gáizki; brónkioak dauzkít ániz gáizki... Itzen nizalarik sendàtien drá, órduan sendàtien drá*.
 35. Uztarroze: Eta *osagárrí, aldziz, 'salud'*: *órai gitión gúziak anítx onki, eta ziék, nólá zaudei? y vosotros ¿cómo estás? anítx ónki gitión, badiágun ánitx osagárrí*.

555. GALDERA

2. Altsasu: Erantzun bikoitza TGri zor zaio.
 12. Urritzola: *gaizkíttu 'enfermar'*.
 16. Ziaurritz: *erietxa ('hospital', antza)* bildu genuen halaber: *gizón zar bát, erietxan il izen zená*.
 19. Ilurdotz: Berriemaileak, guk lagundurik, *eri eman* ondoren zera gaineratu zuen: *cuando está mal, se ha herido... también [se dice]: mín értu du*.
 33. Ezkaroze: Eta *eríberats 'enfermizo'*.

Nº 553 FIEBRE - FIÈVRE - FEVER**Nº 554 ENFERMEDAD - MALADIE - ILLNESS****Nº 556 ENFERMO - MALADE - ILL**

1. Ziordia	kalénturia	gáixo do	gáixo
2. Altsasu	kalénturá	gaixótasuná	gaixó da; gaixó dó
3. Bakaiku	kalénturëá	gáixki eón dek	gáizkiyá
4. Dorrao	kalénturá	géitzá	géizki dáu
5. Etxarri-Aranatz	súkarrá	geitzá. gáitza	gézki dó
6. Arbizu	kalentúra	gáixo zeók	géizki zeók
7. Uharte-Arakil	kalénturé	géitze	géizkié, geizkí
8. Murgindueta	káleñturé	géski...	géski
9. Ihabar	kalénturé	gézki dáu	gezkí daó
10. Madotz	káleñturé	gaitzé	gaizké daó
11. Egiarreta	beotasune	gaitze	gaizki dao
12. Urritzola	kalentúre	gáitze	gáixo
13. Larunbe		gáizki...	gáizki daó
14. Beorburu	kalentúre	gáitze, gáitz	gáixo; gáizki dágó
15. Usi	kalenturé	gáitze	gáizki dágó
16. Ziaurritz	berótasúne	gáitze	eríe; gáizki
17. Anotz	kalentúre	gáitze	gaizki dáo; éri* dáo
18. Olaitz		éri...	éri
19. Ilurdotz	kalentúre	gáitze	gáizki; eri*
20. Inbuluzketa	kalentúre	eritasúne	éri
21. Urniza	kalentúre*	eritasúne	érie
22. Aurizberri	sukarra	eritasuna	eria
23. Espotz	kalentúra	mína	eztéo. éztaó óngi
24. Arrieta	berotasúna	eritasúna	ería, éri
25. Azparren	kalentúra*		éri da
26. Garralda	berotasuna, berotasun	eritasuna, eritasun	eri
27. Aria	berotasona	eritasona	eria
28. Hiriberri-Aezkoa	berotasuna	eritasuna	eri
29. Garaioa		erítasúna	éri; géixo
30. Abaurregaina	berotasuna, berotasun	eritasuna, eritasun	eria, eri
31. Eaurta	kalentura	enférmedade	éri
32. Espartza	kalénturará	eritarzúna	éri. erí
33. Ezkaroze	kalentúra	éri dágó	éri
34. Otsagi	kalenturara, kalentura	gaitza, gaitz	eria, eri
35. Uztaroze	fiébria	enfermedáda	éria, éri

557. GALDERA

2. Altsasu: TGk *míña* eta JMek *mína*. Honek, gainera, *makakúrra* 'queja' eman zuen.
4. Dorrao: *miñá* eta *oñéziá* JLk eman zuen; *óñazia* MRek.
9. Ihabar: *miñé 'mal'* esan zuen Alek, zeinak, beste une batean, honako esaldia bota baitzuen itzulpen eta guzti: *buruko miñé doket, tengo dolor de cabeza*. MHk, aldiz, *óñazéa*.
12. Urritzola: Eta *begítako miñé 'mal, dolor de ojos'*: *Or, góitti, ní juan naitzén lekutik? an, pútzu txíki bat ittén tzen, ta léngo zarrák?* askók? begítako miñé izéiten bizuten, begí góri-górrí jarríta. Ta, órko urekín garbitzen tzeen. Ta mènditárte ortán eé, báda pútzu txíki bét, ladrilluekin ta ñogi artulk orain, ta 'aguia de batueco' sáten diote, ta jènde askó etortzen da, beén kantinplorakín o (t)zeakí? ta, eámatea úre. Ta géo, Betélun eré badá... - Bai, baina lehen zuk esan duzun horrek, izenik badu? - Onék? Akatillu... Akatillu úr, Akatilluko úr, bégien miñetakó? Akatilluko úr.
13. Larunbe: *miñé artú* du izan zen erantzuna.
14. Beorburu: *oñázea daukét* esan zuen informatzaileak.
17. Anotz: *Da gúre mándöa, in tzión bástak míñe, bizkárrezurrian, eta ándik, sartú zaikión kangrená, ta il tzen.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak honako esaldia gaineratu zuen: *gúre mutíko dágó búruko oñáziaikín*.
20. Inbuluzketa: *txintzúrriko míñe 'mal de garganta'*.
24. Arrieta: Berriemailea mintzo: *lénagó? miñetán patxárra... aguardiente, t'areki ògi-puská? ya... sugárrri itéra, hálá!*
32. Espartza: Eta *burumín 'mal, dolor de cabeza'*: Ama Bérjina Idòiakóán ní egon níz; egin tút írur biaje, Ama Bérjina kártra, bai-nuén burumín ánitz! neskátozútuan? bí aldiz eta... géro kasátu ta bén, irúr biaje.
35. Uztarrove: Hona esaldiak eta iruzkinak: 1) kében diár dolore bát ánitz ándi; 2) ken bádiar mín bát ánitz ándi; eta 3) pero casi es más majo... dolór ándi bat. Hiru lekutako míñez hatzak adierazteko hitzak ere bildu genituenean: *ágimnín, burumín eta tripamína*.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdain: *mina, min / Lizarraga: oinazea / Etxarri-Aranatz: mine / Irañeta: oñazie, oñaz / Alli: oñazea / Gartzaron: oñatzea / Autza: miñe; oñazia / Ziganda: oñazia / Eugi: oñazea / Mezkiritz: mina eta oñazea / Auritz: oñazea eta mina / Iraberri-Artibar: oñazea; mina*.

558. GALDERA

1. Ziordia: JM mintzo: *kúra in dezú; kúra in dot.*
5. Etxarri-Aranatz: *Baina séndatu 'curar'.*
6. Arbizu: *orrí... kúra ein tzioyék* esan zuen erantzuleak.
9. Ihabar: MHk eman zuen erantzuna, honela: *txíki orrí in diót kuré. Bainak, besterik ere bildu genion, larruazaleko bikor bat sendatzeko formula eman baitzigu: sardin-belarrá bakizú nülä dén? óla, lüze bát? ta, doké bí kolóre: gáñe aldeán beltzá ta, bestéak txurík eta, ta oré... áza-osto atekí(n)? paátu suén ta, beáxtén dá, biáts-biatsá, ta kentzén dakió azalá? ta paatzén da oré? ta, (t)xem-dáztzen dá... orrekí sendátzen giñuzén guk... gránoák! medikuík ez giñuén.* (Lerrootako galdera-ikurrik gehienak, galderak baín ge-hiago, berriemaileak entzuleari mezua egokiro helarazteko erabili intonazioaren isla dira).
10. Madotz: Hona erantzun osoa: *sendátko kuré ein deé* ('hark niri', alegia).
14. Beorburu: *sendátu diréte* esan zuen berriemaileak.
16. Ziaurritz: *pikorrá, pikor 'grano de la piel'.*
17. Anotz: *gizón orréi átra zaió pikór bat eta sendátu dúte moduko esaldia bota zuen informatzaileak, non pikór hori gaztelaniazko 'grano' den.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak honako esaldia gaineratu zuen: *gúre mutíkoá in dió kúre, sendátu dió kurandérak.* Bestalde, ardienez zauriak sendatzeko erabili ohi zen kedarraren berri ere jaso genuen: *Ollíne, kúxte batékin, kúxte... tíipi bétékin, píxke bát, ollín píxke bát, ardién llágará? aplíketu; aplíketu, etá, kúxte béraikín... ¿cómo se dice?... barrátu, barrátu (...) llága gúziák, llága gúziak, eta... géro, bérre éllaikín, esparcir? - Bai, barratu... - Barrátu, esparcirlo todo bien, alrededor, bien y con los dedos bien... - Llagaren inguruán? - Llagar inguruén... barrátu érie, con los dedos mismos del pastor, ya... ah, parece que... ya quedaba satisfecho el animal.*
22. Aurizberri: *algo de sendatu...* esan zuen informatzaileak, zalantzakor.
27. Aria: Berriemaileak zeharkako erantzuna eman zuen, itzulpen libre xamarra gaineratz: *sendatiko dozut mina, te voy a hacer las curas.*
29. Garaioa: *eztú kureik* izan zen erantzuna; koadroetan idazteko, baina, *kura idaztea erabaki dugu ustezko garapen honi jarraiki: kura, kurarik > kuraik > kureik.*
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da.
32. Espartza: Berriemailea honela mintzatu zen: *kúrara ègin dakót eta órai sendátzen da. EAEL-en sendátze? agertu zen.*
35. Uztarrove: *séndotu dién 'lo ha curado' eta séntotu dión 'está curado', adibidez. Berriemaileak, gainera, heste-zizareen aurkako sendagai etxetiar batzen berri eman zigun: Izartán guniá ènplastúa... bùdarrean, eta kortí xoaitán zia, bálin bazaudeñ kör, gúsanoák? áltasdak? pues... xoáitan zia uzkiára, ta kák egitán? i(g)litan gunieneán? pues xoáitan zia kákán. Mirátan zeiá bái ámak, abér, erkítan zrénez... lónbrizak! - Uzkutik? - Bai, t'odó? (...) kör, estomákéan... estomákian! egitán zeiá estomákian; bí trápotan! béstalá?... pi-kátan zia kúra anítx... bùdarrián! - Eta jartzen zen perejila-eta? - Perejila ta mentá, eta lèba-, y la levadura; ah! eta baratzúri, ánix barátxuri, eta apióa, egüztan zia anítx (a)pió, t're mentá ta... baratzúria eta, géro... nástekatu gúzia, perejila eta... lèbadurá!*

559. GALDERA

2. Altsasu: JMek, erantzuna eman ondoren, *¡vaya bicho!* gaineratu zuen zentzua emateko edo. Besterik ere bildu genion: *lotsgárrí eta lótsabáiko 'desvergonzado', eta ajòlabáiko 'despreocupado'.*
3. Bakaiku: Aurretik erantzunik bildu gabeko honetaz PA galdekatu genuelarik, honek, hitz egokia burura etorri ez nonbait, zera esan zuen: *órrrek ásko jekik.*
5. Etxarri-Aranatz: *márruko dek* izan zen erantzuna, 'marro'tik antza.
7. Uharte-Arakil: Erantzuna JMUi zor diogu. MAek áixerikeriyé emana zigun aurrenik, baina lagunduta eta gutxi erabiltzen dela esa-nez gainera.

9. Ihabar: Erantzuna MHri bildu genion. Galdera hark berak egin zuen, zalantzati.
14. Beorburu: Laguntzaz emaniko erantzuna da; aurrenik, baina, *maltzúrre da* bildu genuen.
16. Ziaurritz: *tzakurrezíe* 'perrería', berriemailearen arabera.
18. Olaitz: Honako esaldia ere bildu genuen, gaztelaniaz: *Las astacias de una vieja no las piensa ni el demonio; no tenía más que un pelo y estaba trenzando el moño.*
19. Ilurdotz: Berriemaileak zera esan zuen: *otsoaín astúzie, maña... la astucia, la maña del lobo.*
24. Arrieta: Besterik ere bildu genuen: *gaixtikeria / gaixkikéria* (= 'gaiztakeria', alegría).

Nº 557 DOLOR - DOULEUR - PAIN
Nº 558 CURA - GUÉRISON - RECOVERY
Nº 559 ASTUCIA - RUSE - CUNNING

1. Ziordia	mína	kurátu...	
2. Altsasu	míñia, mína	kúra	apájuá
3. Bakaiku	míñá	kúriá	
4. Dorrao	miñá; oñéziá, óñazia	kúra	
5. Etxarri-Aranatz	miñá	kúra	márruko
6. Arbizu	míña	kúra	azárikería
7. Uharte-Arakil	óñezíé	séndatú...	maltzürkeeyé
8. Murgindueta	óñázeá	séndátu dé	
9. Ihabar	miñé; òñazéá	kuré	maldrinkeriá?
10. Madotz	oñázeé	kuré	máltzurkerií*
11. Egiarreta	oñázea	miñé sendátu dió	astuzie
12. Urritzola	oñázea; míñe. miñé	sendátu...	
13. Larunbe	míñe		
14. Beorburu	oñázea; míñe, min	kuré; sendátu...	maltzürkérie*
15. Usi	oñázia; miñé, min	kúre	pikárdia
16. Ziaurritz	oñázea	sendátu...	tzakurrezíe
17. Anotz	oñázia; míñe	sendátu...	
18. Olaitz	míñe*		pikerdía; abilidadiá
19. Ilurdotz	oñázia, oñáze; míne	kúre	astúzie; maña
20. Inbuluzketa	oñázia; míne	kúre	
21. Urniza	oñázea	kúre; sendatu...	
22. Aurizberri	oñazea	sendatu...?	
23. Espotz	oñátzea		
24. Arrieta	oñázea, oñáze; mína, min	sendátu...	abíla
25. Azparren	mína		
26. Garralda	oinazea, oinaze; mina	sendatu...	
27. Aria	mina	sendatu...	abilidaddea
28. Hiriberri-Aezkoa	oinaze; mina	sendatu...	
29. Garaioa	mína	kura	
30. Abaurregaina	mina, min		astuzia
31. Eaurta	min	kúrara	
32. Espartza	dolore	kúrara	
33. Ezkaroze	dolória; mína	sendatu dako	malízia
34. Otsagi	mina, min	kurara, kura	maliziara, malizia
35. Uztarroze	dolore. dolór; min	séndotu. séntotu...	astuziá

560. GALDERA

2. Altsasu: TGk eman zuen erantzuna, zera esanez: *paziéncia ásko duká*.
13. Larunbe: *éztu paziéntzik* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Erantzulea honela mintzatu zen: *zúk irúki biauzú pazienzie aundíe*. Ahoskera dela eta, *pazienzie* hitzaren 'z' gaztela-niazkoa balitz bezala aditu genuen.
28. Hiriberri-Aezkoa: *bare andikoa* (*de mucha paciencia*) idatzi zuen galdegileak.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da; *bukátzen xu paziéñziara* esan zuen.
32. Espartza: *paziéñziará* ere bildu genion berriemaileari, beste une batean.

561. GALDERA

- Hitz honi erantzuna ematerakoan zenbait berriemailek gatz. 'bondad' beharrean 'voluntad' izan bide zuen gogoan.
2. Altsasu: JMek emaniko erantzuna da, bi aldi desberdinetan. Bigarren aldaera ere mugatua dagoela iruditzen zaigu. Guk proposaturik *ontásuná* ere eman zuen, baina ez zen guztiz seguru agertu.
9. Ihabar: *ontásuné Alek* eman zuen, lagundurik. MHri *bo(r)ondáte oná* bildu genion.
10. Madotz: 'bondate' hitz bera erabili zuen berriemaileak beste une batean ere: *bóndaté óna dek* ('hark', alegia)
11. Egizarreta: *gizón orí óna da* esan zuen orobat berriemaileak.
17. Anotz: Hona bildu genituen erantzunak: 1) *óna da*; 2) *gizón oé bíotz onéko da*; eta 3) *gizón orrék bíotza du*.
19. Ilurdotz: *gizón úre da óna* moduko erantzuna bildu genuen, zeharkako erantzuna-edo, beraz, beste hainbeste herrian bilduri-koak bezala. Antzeko zerbaite ere bildu genuen, baina: *gizón úre zé biózbéra*.
20. Inbuluzketa: Hasieran *borondáte* eman bazuen ere, hori 'voluntad' dela argitu zigun berriemaileak ondoren.
22. Aurizberri: *yende gozoa = hombre bueno* gaineratu zuen informatzaileak.
24. Arrieta: 'Ontasuna' proposatu bide baguenere, honako oharra dakusagu paperaren bazter batean: *ondasuna, riqueza*.
26. Garralda: *gaizoa, gaizo (ona dela)* idatzi zuen galdegileak, hitzari zentzu berezia eman nahiz, nonbait.
27. Aria: *ze borondatea duen! ¡qué bondadosa es!*... esan zuen berriemaileak, adibide gisa edo.
31. Eaurta: MCEk emaniko erantzuna da; *kóri zér ónik!* esan zuen zehazki.

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *bondatia / Lizarraga: ontasuna / Etxarri-Aranatz: ontasuna; ona / Irañeta: borondatie / Alli: ontasuna / Autza: borondatia / Eugi: ontasune / Mezkiritz: borondatea / Iraberri-Artzibar: borondatea*.

562. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da; honela esan zuen: *géldi-géldi in däu*.
3. Bakaiku: *géldi bedi* esan zuen informatzaileak.
9. Ihabar: Alek *mánsoa da* esan zuen; MHk *mán(t)soá*.
17. Anotz: *zén mánso eldú de!* bildu genuen.
19. Ilurdotz: Berriemaileak esaldi pare bat eman zuen: 1) *zúk (sic) zázi mantso-mantsoá*; eta 2) *zúk (sic) ibiltzen tzará mantso-mantsoá... usted camina poquito a poco*. Baina besterik ere bildu genuen: *etá geró, réposkí, èrreposekí... despacico, allí...*
22. Aurizberri: *moteltasuna = lentitud o vagancia* zehaztu zuen informatzaileak.
24. Arrieta: *erreposki*'despacio' eman zuen berriemaileak, alde batetik, eta *arras tórpea, ezta mo(g)ítzen*, bestetik.
28. Hiriberri-Aezkoa: *erreposki, emeki, pollíki (lentamente)* idatzi zuen galdegileak.
30. Abaurregaina: *erreposkia da 'es lento'*, omen.
32. Espartza: *zér emáro xiten drén!*... bildu genuen.
35. Uztaroze: *mállo-málloa*, gaztelaniaz, 'despacio, despacio' izatera dator. Hona, gaztagintza dela eta, gure lagunak aditzera emanikoa: *eta géro násteke gúzia... násteke, etá géro bíltan zeíá gúzia kolaxé(t), montóia, mállo-málloa, mállo-málloá, gúziak... álte batra, eta...*

EAEL-EN ARGITARATUAK:

Urdiain: *gelditasuna / Lizarraga: geldi-geldi / Etxarri-Aranatz: lasaitasuna / Irañeta: gelditasune / Gartzaron: poliki-poliki / Autza: mansoa / Eugi: gelditasune / Mezkiritz: trankilia / Auritz: mantso; emekia eta erreposki / Iraberri-Artzibar: erreposki*.

Nº 560 PACIENCIA - PATIENCE - PATIENCE**Nº 561 BONDAD - BONTÉ - KINDNESS****Nº 562 LENTITUD - LENTEUR - SLOWNESS**

1. Ziordia	paziénzia		geldi-geldi...
2. Altsasu	paziénzia	boróndateá. boróndatí	géldi-géldi...
3. Bakaiku	pazénziyá	boróndatiá	géldi...
4. Dorrao	paziéntzia	boóndateá	mántsoa...
5. Etxarri-Aranatz	paziénzia	boóndatiá	géldi...
6. Arbizu	paziéntziá	óntasuná	géldi...
7. Uharte-Arakil	pázienzié	boóndatié	mansoá; géldié...
8. Murgindueta	pázientzié	bóndateá	mántsoa...
9. Ihabar		bo(r)ondate / ontásuné*	mánsoa. mán(t)soá...
10. Madotz	pázentzií	boóndaté / òntasuné*	mantsó...
11. Egiarreta	pazenzie	bo(o)ndate	poliki...; mántso daié orí
12. Urritzola	paziéntzie	óna...	mántsua...
13. Larunbe	paziéntzie?		mántso...
14. Beorburu	paziénzie	ontasúna	mánsoa...
15. Usi	paziéntzia		despázio...
16. Ziaurritz	pazienzíe	amáblea...	mánsoa...
17. Anotz	paziénzia	óna... / biótz onékoa	mánso...
18. Olaitz			
19. Ilurdotz	paziénzie	óna...	mantso-mantsúa...
20. Inbuluzketa	paziénzie	borondáte / amáblea...	mán(t)soa...
21. Urniza			éldu dé mánso
22. Aurizberri	pazientzia	gozotasuna	moteltasuna
23. Espotz			
24. Arrieta	gógo onekoa?	borondátea?	errepóski; arras tórpea...
25. Azparren		óna da	
26. Garralda	pazientzia	gaizoa, gaizo	mantsoa, mantso...
27. Aria	pazienzia	borondatea	mantsoa...
28. Hiriberri-Aezkoa	bare andikoa	borondate ona	erreposki; emeki; poliki
29. Garaioa		ontasúna	mántsokéria
30. Abaurregaina	pazienzia	borondatea, borondate	erreposkia
31. Eaurta	paziéntziara	on...	emáro...
32. Espartza	baráxtua*	ontárzuna*	berasta(r)zúna*; emáro
33. Ezkaroze	paziénzia	ónik	mánso
34. Otsagi	pazientziara	on?	emaro-emaro?
35. Uztarrove	pazienziá	bondáda	ánitx lénto; mállo-málloa

563. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da; honela esan zuen: *óndo agúdo in dái óri*.
3. Bakaiku: *lísio ín dau* ('guk', alegia), esan zuen informatzaileak.
5. Etxarri-Aranatz: *arín, ázkar, lísio duá > ziyuék, ziyuén* eman zuen halaber berriemaileak.
6. Arbizu: *arín... badúa > báziyuék, báziyuén* esan zuen erantzuleak.
7. Uharte-Arakil: *aurki* ('prontamente, rápidamente' edo): *ta orduén aurki ibiltzen da, askós e.*
9. Ihabar: Erantzunak MHrenak dira.
14. Beorburu: Hona berriemaileak, Irurtzungo feriara Bizkai aldetik inoiz hurbildu ohi zen jendearen mintzamoldeaz halako batean eman zigun iritzi jakigarria: *Gañerá... osó zalói aitzén dire, osó prixéka... mintzátzen diré, gú biño... Oañik, gipuzkoánu petí... gú pezelá, despazioxoxago... áitzen zaté... mintzátzen biño, óñol! bizkaitarrák... geiénak pŕixeke; nik, e... denbora batián, Irurtzúnen, ferí et...-erá tárzen tzirén, ándik eta... ya, gáizki ibiltze giñén, aiéi enténdatzeko.*
15. Usi: Eta *agúdo xamár* 'bastante rápido' edo.
17. Anotz: *óri gizón zalóie!* (azken hitz hau laguntzarekin), *jqué deprisa va!* bildu genuen halaber, halako batean.
19. Ilurdotz: Berriemaileak *arintasune* (lagundurik) eman aurretik –inguruko herrieta bilduriko emaitzak kontuan hartuz, koadroe-tara ekarri ez duguna, bestalde-, zera esana zuen: *zalúie... gúre tzakúre dáye zálui... va templado, pronto.* Bestelako esanahi bat-ekin –'pronto' adierazteko edo, antza– *fite* bildu genuen: *un buey... ídi bát, dágo gizéna, gizénduik ta, fíte... yoán, emáteko Irúñera... arágitéko.*
24. Arrieta: *zalui... templado* zehaztu zuen informatzaileak eta, *fite* hitza dela eta, honako esaldia bildu genion: *bah! órgo buélta iñen dugú... fíte.*
26. Garralda: *zaloi (bat zaloi dela)* idatzi zuen galdegileak.
27. Aria: *zein zaloi* erantzun zuen, zehazki, berriemaileak.
28. Hiriberri-Aezkoa: *zaloi, erne (rápidamente)* idatzi zuen galdegileak.
29. Garaioa: *arintasúna**... *izán daiké* esan zuen berriemaileak, gure laguntza tarteko.
30. Abaurregaina: *ernea da* 'es rápido, despierto' idatzi zuen galdegileak.
31. Eaurta: CS-ek zera esan zuen: *zér zalói egin xu.*
32. Esparza: *zér fíte fáten déni!* esan zuen informatzaileak.
35. Uztarrove: [txoriak] *láster-láster xoáitan z(r)iá* esalditik harturik, oso zehatza ez bada ere.

565. GALDERA

2. Altsasu: JMek *batáuá eta bátauák* 'los bautizos' eman zuen. TGk, aldiz, *beátu dái umí eta beátuik daó*. Ez zion egokiro erantzun galdezen zitzainonari.
9. Ihabar: Erantzuna MHrena da.
17. Anotz: *mutil oré batayátu duté* gisako esaldia bildu genuen bide batez.
19. Ilurdotz: *gúre mutikoáin batéyoa* esan zuen erantzuleak.
26. Garralda: *bateatu* moduko hitza ere bildu zen, 'bautizar', antza.
30. Abaurregaina: *bateatu du* 'ha bautizado', alegia.
31. Eaurta: MCEk, *bautízoa* eman ondoren, *batéatreñ zixén* esan zuen ('bataiaturen zuten', alegia, xukako tratamendua erabiliz).
32. Esparza: Hona erantzuna: *izán xugú báteu bat.*
35. Uztarrove: Hona zenbait esaldi: 1) *égun... bazaguá batéxu bat elizán* 'hoy había un bautizo en la iglesia'; 2) *égun èkun diágun batéxeña* 'hoy hemos tenido el bautizo'; eta 3) *batéxatu diágun* 'lo hemos bautizado'.

Nº 563 RAPIDEZ - RAPIDITÉ - SWIFTNESS**Nº 565 BAUTISMO - BAPTÈME - BAPTISM**

1. Ziordia		
2. Altsasu	óndo agúdo	batáuá
3. Bakaiku	lísto eín	batéyuá
4. Dorrao	ázkarrá; záloj; príseka...	batéybá
5. Etxarri-Aranatz	abíyudúra	bátayuá
6. Arbizu	arín...	batáyua
7. Uharte-Arakil	ariñé; aurkí...	bátarioá
8. Murgindueta		bátayoá
9. Ihabar	láxterká... / furrústa aundíe...	bátayoá
10. Madotz	prísaká... / arintasune*	bátayoá
11. Egiarreta	gízon orí laxterrián dayé	bataioa
12. Urritzola	arín / arintasun?	batáyoa
13. Larunbe	príseka...	batáyoa*
14. Beorburu	zalóie da; príxeka...	batáyoa. batáioa
15. Usi	agúdo	batáyoa
16. Ziaurritz	lijéroa	batáyoa
17. Anotz	príseka... / zalóie*	batáioa
18. Olaitz	agúdo	
19. Ilurdotz	gúre tzakúrre dáye zálui / fíte	batéyoa
20. Inbuluzketa	bízie / laistér / fité; segído	batéyoa
21. Urniza	zalúie: tórri dé zálui	batá(e)oa
22. Aurizberri	zaluitasuna	bateoa
23. Espotz		
24. Arrieta	zalui / laster / fíte	batéoa, batéo bat
25. Azparren	lastérka* fan da	batéo
26. Garralda	zaloi	batea
27. Aria	zaloi	bateoa
28. Hiriberri-Aezkoa	zaloi; erne	bateoa
29. Garaioa	arintasúna*?	
30. Abaurregaina	ernea	bateatu (?)
31. Eaurta	zalói	bautízoa; bateo (?)
32. Espartza	lásterka / fíte	batéyoa; batéu bat
33. Ezkaroze	zer árin da!... / fíte	bautízo
34. Otsagi	bizkor?	batiatzea, batiatze
35. Uztarroze	láster-láster / lásterka / fíte	batéxia, batéxu

567. GALDERA

1. Ziordia: Herri honetatik hurbil, Olaztin, ez ziguten oraziyo eman, Burunda ibarreko besteetan bezala: *eta áldaratán apíza gerátzen tzán da bée... rézua erréxatzen zén, eta oláxe.*
  2. Altsasu: JMEN erantzuna da.
  3. Bakaiku: órek oraziya in dík esan zuen erantzuleak.
  7. Uharte-Arakil: éregutu in diáu esan zuen orobat berriemaileak.
  9. Ihabar: Bi informatzaileek erantzun berbera eman zuten, azentuera eta guzti. MHri, gainera, errézoa bildu genion jarraiko kontaeran txerturik: *Letaniá, lötaniá kantatzén bídian, ta geró, alleátzan giñenián lekué, apezák án itten zittuén bée errézoak, konjúroak, àlde batiá, ère-zatú, gio buélta, bëste aldiá, láu aldetaá, ta bëikatzen tzuén...*
  13. Larunbe: errezátu 'rezar'.
  14. Beorburu: errézoa horren 'z' gaztelaniazkoa balitz bezala ahoskaturik aditu uste genuen; berriemaileak, bestalde, errezátu dugúgaineratu zuen.
  16. Ziaurritz: Berriemailea mintzo: *Oréi duéla, ník zórtzi urté... úrte nitzuélai, zórtzi urté nituélai ník ordúen, lo iten nuén abuelóki, tā... dotriñé?* arék, errezázen... ní lóz...zorróa bezála, ta orí zirkézen ta, aintzako arrek. Izán tzen emén... mixionéa, mixiónak bakizu zér dien? - Bai. - Ibar-güren, famáute zén gizón ore, ta bér nué, man tzién premioa, euzkéaz dotriñé láu... lau pàrte basitzen te láu emán... errán ta kontestátu dénak, ník. Abuélok e... abuéloa il tzen. Ta, ápeza erdaldune zén, ta akábo; ta gük? itz egín ko-, ihóreki. - Abuélok laguntzen zizun ikasten? - Ah, bail! - Eta Ibarguren nor zen, misioa ematen zuena? - Bai. - Zer zen, apeza? kaputxinoa? edo... - Ez, éztakit zér ze; padre Ibarguren, padre Ibarguren erráten zúten.
  17. Anotz: Elizako kanturen bat doi-doi oroitu zuen berriemaileak: 1) *Egi zozu María, gugatik erregu, eriotzeko orduan ez gaitezen galdu, eriotzeko orduan ez gaitezen galdu.* 2) Atoz pekatariá, atoz elizara, Jangoikoaren itza gogoz aditzera, gogoz aditzera. Ondoren zera gaineratu zuen: *Yo ya sabía más antes, pero se me han olvidado, y no sé más ahora, en vasco, no sé más.*
  18. Olaitz: Berriemailearen iloba Mari Luz Makirriainek zeinatzeko modua erakutsi zigun, Auza herriko ultzamarra izan zuen amarengandik ika-sia: *Gurutzé Sanduerén siñélegatik, gùre esáietatik, libra gatxázu, gùre Jáune ta Jaungóikoa, Amén.* Era berean, oheratzerakoan errezázen irakatsi zion jarraiko hau ere esan zuen: *Jesús ezatián, Jesús yekitzián, Jesús sar daiéla, neré biotzáe(n).* Nére goázta(k) láu eskín, láuetan aingeruena, Áma Bíjine erdien, nére anímen guardie.
  19. Ilurdotz: Berriemaile honako esaldia gaineratu zuen: *gáur joán náiz elizéra, orázio, errézoa itéra, baina besterik ere bildu genuen: ollázkie, campanada para la oración de la noche; ollázkie ái dé sonáztzen.* Hitz hau fidagarria ote da?
  20. Inbuluzketa: Berriemaileak haurtzaroko gertaera bat kontaktu zuen, eskale bat herrira joan eta ate joka ibiltzen zenekoa: *Limósna bat, in al badezaketé, itxé ontáko animalk balin bedágo Purgotórioko penetán... pena aetáik libra dezán gure Jangóikuák, bérre glòrie sanduén gozá dezán.* Y se descansaba. Errezátko duú áitagüre batekin abemaria bát?: Aitá guriá, zéruetán (t)záudená... Gritando solía estar, el padrenuestro, entonces, oyendo a aquel pobre, habíamos aprendido... jy no se me olvida! Galdeitu genuen: Eta nola erraten zuen? - Aitá guriá zéruetán dezán dená, santifika bedí zúre izená, betór gureganá zúre erreñué, egín bedí zúre borondáte sandué zéreren bezála lúurrean eré. Emán dezazú gúre egún ero gúneskó ogié, orá eti beti, barkázkizú zúk gúri gerén (t)zorrák, gúr zor gaitúztenei... ezkáizkiele utzí tentáziōan erörterá, baizik librá gaitzazu gáiz gúzietatik, Amén. Después, Abé María grazías betía, Jáuna daó zurekín, bedeikétue dá zuré sabelékó, frutué, Jesús. (Errepikatuz): Ábe María grázias betía, Jáuna daó zurekín, bedeikétue dá, andré guzién értéan eta bedeikétue da tzú-, zúre frútue Jesús. (Otoitz honen jarraipenaz ez zen oroitu).
  24. Arrieta: Behialako Aste Santuko gogo-jardukizunak buruan, berriemaileak honakoa kantatu zuen: *Aiditu Jangoikoak zer esaten dizu, zer esaten dizu... Buelta: Atoz bekataria, atoz elizara, Jangoikoaren itza gogoz aditzera, gogoz aditzera.* Bekatuin negurria bete ez dezazun, ain-ditu Jangoikoak zer esaten dizut (sic), zer esaten dizu... non, aiditu / ain-ditu horiek 'aditu' izan behar duen eta, gainera, 'erran'en ordez 'esan' dakusagun, kantu Artzibartik mendebalderako beste herrialderen batetik hara eraman izan zen seinale. Kantu hau guk geuk, gaztetan, 'Amante Jesús mi' erdal izenez ezagutu eta kantatu dugunaren zatia da.
  25. Azparen: Elizan kantatu ohi zen otoi bat eman zigun ABk, aurrenik kantaturik eta ondoren errexitaturik: [Atoz pek]ataia, atoz elizara, Yangoikoaren itza gogoz aritza. Eso es 'Venir pecadores... venir a la iglesia'. Y las otras dos ¿cómo es?... Atóz pekatariá, atóz elizárá, Yangoái-koaren itza gogóz aritza. Ésa Modesto me enseñaba.
  27. Aria: Galdegileak honako zehaztapena idatzi zuen: 'errezoia' etxeán erraten zuté eta 'otoitza' bertze aldeko dela.
  31. Eaurta: MCEk emaniko orázio (orázio bat, zehazki) lehenetsi dugu koadroetara ekartzeko, CS errezátu 'orar' emanik baitzegoen.
  32. Esparta: 'Errezatu'ren aditzoina eman zigun halaber inkestari bere osotasunean aurre egin zion DGk eta baita haren era laburbildua ere: bái-bai, égunóro... errezá? oráí érra, érra. Bestalde, inoiz aipatu dugun Brígida Beaumont andreatri, 1988an, jarraiko otoiitz titkia bildu genion, Olaitzen eman zigutarenakiko antz pixka bat erakusten duena: *Jesús etzitián, Jesús yekitzián, Jesús baráztzen zaidázu noré biotzián; Jesús dizut áita, Bírjina dizut áma, ápostolu osába, San Miguel guárdia;* gáur balin báda ene órdua, paradísoko amáribi kandil árgiak presénta daztatzu.
  35. Uztarroze: Eta errezázan 'rezando': Éne sémiak léna, enái xoan nái arzái. Báta xoan zíá... amabórz urtetán? arzái, ta ez zíá nai xoan nái, ta xoán zíá udán bát? eta kán, börtia gáimian!... tronáda bát arrápatu zíá, horrible; gáit gúzia ní, kor(s), komedór kortán, Sagrado Korazóna... errezázan, áurra, ez ziéla nai xoan nái eta gáur(s), kaláko... torménta batekí méndian sólo! Báta ékun zia suerté!... bëste gízon bat bizagón kán, alrededorá? - Hungrian? - Üngurián? eso; pues báratu zíá, áurraren láguntako, bizén ñóotto. Zér kardáda egin zién, gízon kaek!
- EAEL-EN ARGITARATUAUAK:**
- Urdiain: otoiiza, otoiitz / Lizarraga: otoiiza / Etxarri-Aranatz: erregutza / Alli: otoiiza / Autza: erreza / Ziganda: oraziona / Eugi: otoiiza / Mezkiritz: otoiiza / Auritz: otoiiza.
- ## 568. GALDERA
1. Ziordia: bárurik no (= 'nago') esan zuen berriemaileak. Olaztin, berriz, baraua nagusiki egin ohi den denborarekin zerikusia duela, non-bait, gárizumiá 'la cuaresma' eman ziguten.
  2. Altsasu: gáur báruiak no esan zuen TGk; JMek báruiak yón naiz.
  4. Dorrao: bárui-egúna moduko hitz konposatua bildu genuen orobat, bide batez.
  9. Ihabar: Erantzuna MHrena da.
  13. Larunbe: oaínik desayúno gábe daó esan zuen berriemaileak.
  17. Anotz: Hona bilduriko emaitzak: 1) gáur bárui de; 2) barúen gaúde; eta 3) báruk ('barurik', agian?).
  19. Ilurdotz: ni, gáur, bárui néiz... hoy ayuno yo gaineratu zuen informatzaileak.
  21. Umiza: Eta bárui 'en ayunas': bárui, bárui fáten giné, iruétan... atrá, goizéko iruétan; atrá etxetí ta, Orrèagáño, bátere... barátu gébe niun.
  23. Espotz: Erantzuna laguntzaz bildu baguenen ere, berriemaileak zera esan zuen ondoren: *barúa náiz oráño; oráino eztíatí desayunátu.*
  24. Arrieta: garizúma 'cuaresma' eta komekátu 'comulgá' moduko hitzak bildu genituen orobat, bide batez.
  28. Hiriberri-Aezkoa: *barurik (en ayunas)* idatzi zuen galdegileak.
  32. Esperza: Berriemailea mintzo: *Gáraizúman barúrtze.*
  35. Uztarroze: égin bar diár éguin báruna. (Azkueren eta B. Estornesen hiztegietan, bietan, 'barur' agertzen da Erronkarirako).
- MUNIBE Suplemento - Gehigarria 34, 2014
- S.C. Aranzadi. Z.E. Donostia/San Sebastián

569. GALDERA

2. Altsasu: TGren erantzuna da.
9. Ihabar: Erantzuna MHrena da.
17. Anotz: Aurrenik árrek *in dú* pekátu et bildu genuen, hitzari beste zentzu bat emanez.
19. Ilurdotz: *gúre alkáteak in dú juraménto bat* moduko esaldia bildu genuen.
22. Aurizberri: *ha hecho una promesa itzuli zuen berriemaileak.*

Nº 567 ORACIÓN - PRIÈRE - PRAYER**Nº 568 AYUNO - JEÛNE - FAST****Nº 569 HA HECHO UN JURAMENTO - IL A FAIT UN SERMENT - HE TOOK AN OATH**

1. Ziordia	oráziyuá	baru	juramento bat bota dik
2. Altsasu	oráziyoá	baru	in dáu jurámentu bát
3. Bakaiku	óraziyuá	báruá	júramentua ín dik
4. Dorrao	áoráziyuá	barúba, báru	ein dó jurámentu bát
5. Etxarri-Aranatz	oráziyuá; otóitza	báru	júramentubá eín dau
6. Arbizu	óraziyuá; otóitza	bárue	júramentu eín dik
7. Uharte-Arakil	orázioá	bárué	jurémentu ín du
8. Murgindueta	errézoa	bárué	jurámento et ín dú; jurätu dú
9. Ihabar	orázioa; èrrezoá	barúe	in dú juramentu et
10. Madotz	orázioá; errézoa	báruú	júramentú eín do
11. Egiarreta	orazioa	barúne	orrék jurátu du
12. Urritzola	orázioa, orázio	barúe	juraméntu in du
13. Larunbe	orázioa	barúe*	
14. Beorburu	errézoa	barúe	juraméntue ín dú
15. Usi	orázioa	bárue	juraménto in du
16. Ziaurritz	orázioa; errézoa	bárurik. báruik, barú	juraméntu in men du
17. Anotz	errézúe*	bárue, báru	jurétu dú
18. Olaitz	orázioa		
19. Ilurdotz	orázioa, orázio; errézoa	barúe	in dú juraménto* bat
20. Inbuluzketa	orázioa; errézo	barúe	
21. Urniza	orázioa	bárue	íñ du juraméntue
22. Aurizberri	otoitza	barura	promena in du
23. Espotz		barúa*	íñ du jurámento bát
24. Arrieta	orázioa*	barúa; barúrik	yorátu du?
25. Azparren	otéiza*		in du juramento bat
26. Garralda	orazioa, orazio	barur	itza ematea (?)
27. Aria	errezzioa	balura, balur	juramentu bat ein du
28. Hiriberri-Aezkoa	orazioa	barurik	juramento at ein du
29. Garaioa	otói(t)z	barúra	eín du juraménto bát
30. Abaurregaina	orazionea, orazione	barurik	juramentu bat erran du
31. Eaurta	orázio		egín xú juraméntu bát
32. Espartza	orázioa; otói bat	barúrtze	jurámentu bat egín dixú
33. Ezkaroze	errézua		kórrek egín du juraménto
34. Otsagi	errezzatzea, errezzatze	barura, barur	egin du xuramentu bat
35. Uztarroze	orazióna	báruna, barun	ègin dién juraménto bat

Koldo Artola, liburuaren egilea, Isabako euskal umeekin. 2014.09.27. "Izan ginen eta izanen gara"

Argitalpen honek euskarak XX. mendearen bigarren erdialdean Erdialdeko Nafarroan izandako presentziaren gaineko azterlan bikaina jasotzen du. Ikerketa honetan, azken euskal hiztunen testigantzak biltzen dira modu sistematikoan.

Esta publicación es un extraordinario estudio sobre la presencia del euskera en la Navarra Media durante la segunda mitad del siglo XX. Una investigación que recoge de forma sistematizada los testimonios de los últimos vascoparlantes.

Cette publication est une étude extraordinaire sur la présence du basque dans la Navarre moyenne durant la seconde moitié du XXe siècle. Une étude qui recueille systématiquement les témoignages des derniers bascophones.

This publication offers an insightful analysis of the presence of the Basque language in Central Navarra during the second half of the 20th century. The research project presented includes a systematic collection of testimonies from the region's last Basque speakers.

ARANZADI

zientzia elkartea . sociedad de ciencias
society of sciences . société de sciences

HERRI ETA UDAL LAGUNTZAILEAK

1- Ziordia	13- Larunbe	25- Azparren
2- Altsasu	14- Beorburu	26- Garralda
3- Bakaiku	15- Usi	27- Aria
4- Dorrao	16- Ziaurritz	28- Hiriberri-Aezkoa
5- Etxarri-Aranatz	17- Anotz	29- Garaioa
6- Arbizu	18- Olaitz	30- Abaurregaina
7- Uharte-Arakil	19- Ilurdotz	31- Eaurta
8- Murgindueta	20- Inbuluzketa	32- Espartza
9- Ihabar	21- Urniza	33- Ezkaroze
10- Madotz	22- Aurizberri	34- Otsagi
11- Egiarreta	23- Espotz	35- Uztarroze
12- Urritzola	24- Arrieta	